MAGYARORSZÁG
MEZŐGAZDASÁGI SZAKOKTATÁSI INTÉZMÉNYEI
AZ 1895., ÉVBEN

JELEK MAGYARÁZATA:

- M. KIR. GAZDASÁGI AKADÉMIA.
- M. KIR. GAZDASÁGI TANINTÉZET.
- M. KIR. FÖLDMIVES ISKOLA.
- MAGÁN-FÖLDMIVES ISKOLA
- SZÁSZ FÖLDMIVES ISKOLA.
- SZÁSZ TANGAZDASÁG.
- MEGSZŰNT FÖLDMIVES ISKOLA
- MEGSZŰNT GAZDASÁGI TANINTÉZET

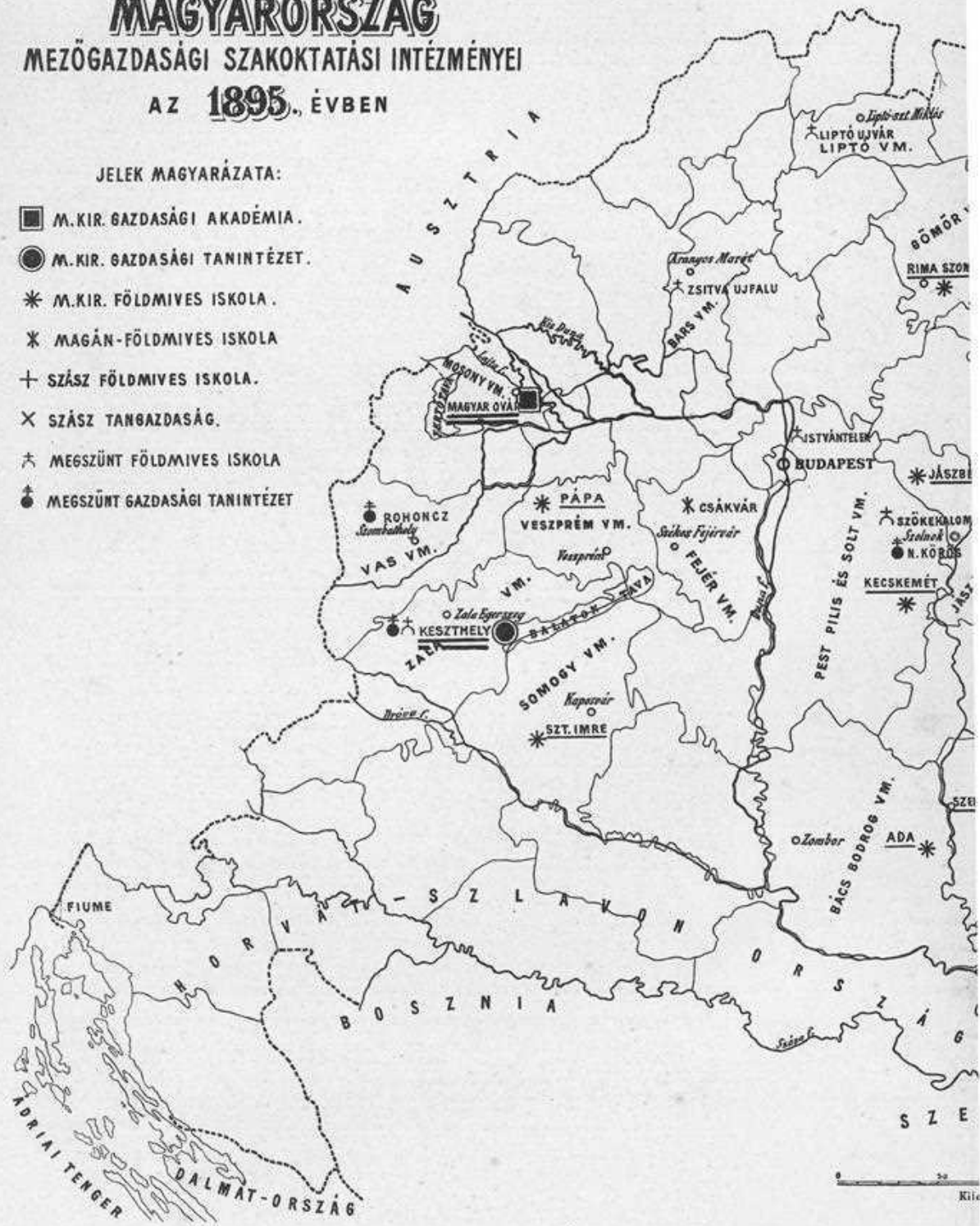

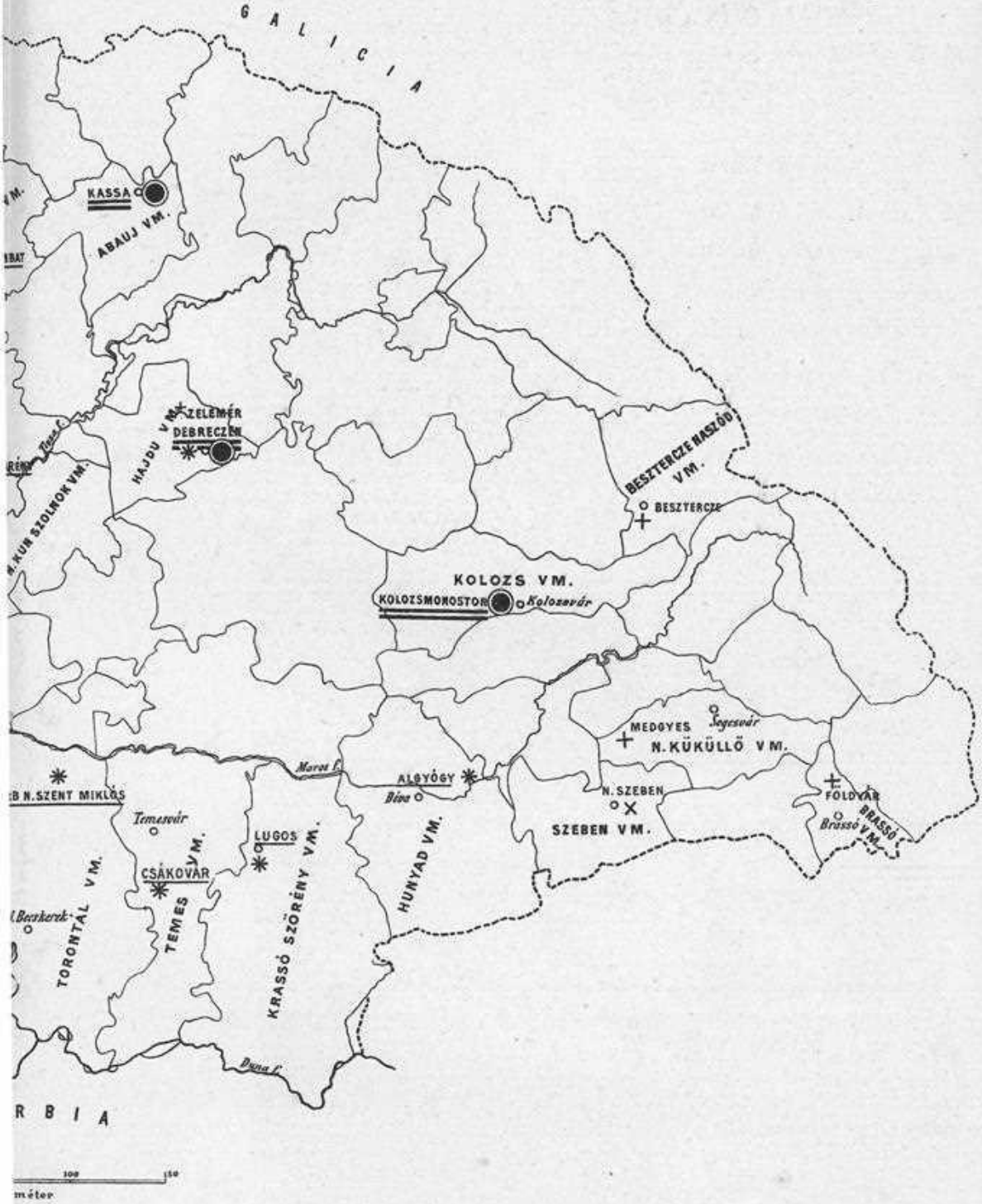
GALICIA
KASSA
ABAUJ VM.
ZELEMÉR
DEBRECZÉN
HAJDU VM.
N. KUN SZOLNOK VM.
BESZTERCZE HASZÓD VM.
BESZTERCZE
KOLOZS VM.
KOLOZSMONOSTOR
Kolozsvár
MEDGYES
Segesvár
N. KÜKÜLLŐ VM.
Maros f.
ALGYÓGY
Béva
N. SZEBEN
SZEBEN VM.
FÖLDVÁR
Brassó
BRASSÓ VM.
B N. SZENT MIKLÓS
Temesvár
LUGOS
CSÁKOVÁR
TEMES VM.
TORONTÁL VM.
KRASSÓ SZÖRÉNY VM.
HUNYAD VM.
Duna f.
RBIA
100
150
méter

332

MAGYARORSZÁG
MEZŐGAZDASÁGI SZAKOKTATÁSI INTÉZMÉNYEI
1896.

EMLÉKKÖNYV

AZ 1896-KI EZREDÉV EMLÉKÉNEK ÜNNEPLÉSE ALKALMÁBÓL.

KIADJA

A FÖLDMÍVELÉSÜGYI M. KIR. MINISTER.

SZERKESZTETTE

BALÁS ÁRPÁD

KIR. TANÁCSOS, A MAGYAR-ÓVÁRI M. KIR. GAZDASÁGI AKADÉMIA IGAZGATÓJA.

MAGYARORSZÁG TÉRKÉPÉVEL, 5 KÉPPEL ÉS 15 GAZDASÁG TÉRKÉPÉVEL.

MAGYAR-ÓVÁR, 1897.

CZÉH SÁNDOR-FÉLE KÖNYVNYOMDA.

(CZÉH LAJOS.)

ELŐSZÓ.

Hazánk ezeréves fennállásának ünneplése alkalmából a földmívelésügyi m. kir. Minister által kiadott „Magyarország földmivelése 1896" czimü mü „*Mezőgazdasági szakoktatás*" fejezete hazánk mezőgazdasági szakoktatásának történetét és fejlődését tárgyalva, rövidre vont ismertetésben a jelenleg fennálló e nemü szakintézmények állapotának leirását is tartalmazza.

Kivánatosnak mutatkozván azonban, hogy az ezidőszerint a hazai mezőgazdasági szakoktatás szolgálatában álló intézmények ismertetése részletesebb leirásban egybegyüjtve tétessék hozzáférhetővé,

Puszta-szentgyörgyi és tetétleni

DARÁNYI IGNÁCZ D^r v. b. t. t. sat.

földmivelésügyi m. kir. Minister úr Ő Nagyméltósága

az 1896-ki ezredév emlékének ünneplése alkalmából ily tartalmú *Emlékkönyv* kiadását határozta el, mely a hazai mezőgazdasági szakoktatás iránt érdeklődő t. cz. közönségnek ezennel szíves figyelmébe ajánltatik.

Magyar-Óvárott, 1897 januárhóban.

SZERKESZTŐ.

TARTALOM.

Lap

Előszó III
Tartalomjegyzék V
Magyarország mezőgazdasági szakoktatási intézményeinek tagozata VII

Magyar-óvári m. kir. gazdasági akadémia (1818) 1
Szervezeti alapszabályok 4
Tanári és tiszti kar névsora s a hallgatóság kimutatása 22
Gazdaság, kisérleti telek és a kert leirása térképpel 25
Kapcsolt állomások 32
Hallgatóság egyletei 38
Költségvetési tételek 40

M. kir. gazdasági tanintézetek.
Szervezeti általános szabályzat 43
Rend- és fegyelmi általános szabályzat 55
Gazdasági gyakorlat oktatása 59

Keszthelyi m. kir. gazdasági tanintézet (1865) 73
Tanári és tiszti kar névsora s a hallgatóság kimutatása 76
Gazdaság sat. leirása térképpel 80
Kapcsolt állomások 84
Hallgatóság egyletei 86
Költségvetési tételek 87

Debreczeni m. kir. gazdasági tanintézet (1868) 88
Tanári és tiszti kar névsora s a hallgatóság kimutatása 91
Gazdaság sat. leirása térképpel 93
Kapcsolt állomások és tanfolyamok 97
Hallgatóság egyletei 98
Költségvetési tételek 99

Kolozs-monostori m. kir. gazdasági tanintézet (1869) 100
Tanári és tiszti kar névsora s a hallgatóság kimutatása 102
Gazdaság sat. leirása térképpel 105
Kapcsolt állomások és tanfolyamok 107
Hallgatóság egyletei 108
Költségvetési tételek 108

Kassai m. kir. gazdasági tanintézet (1874) 109
Tanári és tiszti kar névsora s a hallgatóság kimutatása 111
Házirend a tanintézetben lakó növendékek részére 113
Gazdaság sat. leirása térképpel 116
Szeszgyár leirása 122
Kapcsolt állomások és tanfolyamok 123
Hallgatóság egyletei 125
Költségvetési tételek 126

M. kir. földmíves-iskolák.
Bevezetés 129
A m. kir. földmíves-iskolák szervezete 134
A m. kir. földmíves-iskolák szervezeti alapszabályai 135
Utasítás a „gazda“ vagy „hetes“ czimen kirendelt növendékek részére 143
Rendszabályzat az étkezésre nézve 149
A m. kir. földmíves-iskolák fegyelmi szabályai 150

A m. kir. földmíves-iskolák egyenkinti ismertetése.

Lap
1. Debreczeni m. kir. földmíves-iskola (1867) 153
2. Rimaszombati m. kir. földmíves-iskola (1884) térképpel 155
3. Adai m. kir. földmíves-iskola (1884) térképpel 159
4. Csákovári m. kir. földmíves-iskola (1886) térképpel 161
5. Szent-imrei m. kir. földmíves-iskola (1886) térképpel 163
6. Szerb-nagy-szent-miklósi m. kir. földm.-isk. „Kristóf-intézet" (1800 és 1887) térk. 168
7. Algyógyi m. kir. földmíves-iskola (1892) térképpel 170
8. Pápai m. kir. földmíves-iskola (1893) térképpel 177
9. Kecskeméti m. kir. földmíves-iskola (1895) térképpel 179
10. Lugosi m. kir. földmíves-iskola (1895) térképpel 180
11. Jászberényi m. kir. földmíves-iskola (1896) térképpel 182

Kimutatása a m.-óvári gazd. akadémia, a négy gazd. tanintézet hallgatói s a földmíves-iskolák *tanulói számának*, kik a fentnevezett intézményekbe azok fennállása óta az 1895/96-ki tanévig beiratkoztak 184

Kimutatása azon *földterületeknek*, melyek a m. kir. gazd. akadémia, a gazd. tanintézetek s a földmíves-iskolák kezelése alatt állnak 185

Kimutatása azon *kiadásoknak* és *bevételeknek*, melyek a földmívelésügyi m. kir. Ministerium 1897. évi állami költségvetésének keretében a m. kir. gazd. akadémia, a m. kir. gazd. tanintézetek s a m. kir. földmíves-iskolák részére előirányzatban megállapittattak 186

I. Függelék.

Nem állami földmíves-iskolák.

I. Erdélyrészi szász földmíves-iskolák 187
1. Beszterczei földmíves-iskola (1870) 188
2. Földvári földmíves-iskola (1871) 191
3. Medgyesi erdélyi szász gazdasági tanintézet (1871) 193
II. Szebenvármegye tangazdasága Nagyszebenben (1888) 196
III. Csákvári földmíves-iskola (1891) 198

II. Függelék.

Adatok a megszünt mezőgazdasági szakoktatási intézményekről.

1. A mezőgazdasági szakoktatás legrégibb nyomai hazánkban 200
2. Szarvasi gazdasági iskola (1779—1806) 201
3. Keszthelyi Georgicon (1797—1848) 201
4. Nagy-szent-miklósi földmíves-iskola (1800—1855 és 1863-tól) 203
5. Rohonczi gazdasági tanintézet (1839—1841) 203
6. Nagy-körösi mezőgazdasági tanszék (1840—1850) 204
7. Zeleméri földmíves-iskola árvafiúk részére (1845—1848) 205
8. Szőkehalmi földmíves-iskola (1846—1848) 205
9. Mezőgazdasági tanszék a budai József-ipartanodán, illetve a József-műegyetemen (1858—1888) 205
10. Keszthelyi m. kir. földmíves-iskola (1865—1875) 206
11. Liptó-ujvári m. kir. földmíves-iskola (1871—1886) 206
12. Istvántelki földmíves-iskola (1875—1891) 207
13. Zsitva-ujfalui m. kir. földmíves-iskola (1883—1895) 207
14. A magyar-óvári m. kir. gazd. akadémia németnyelvü tanfolyama (1884) 207

III. Függelék.

A m. kir. gazd. akadémia, a m. kir. gazd. tanintézetek s a m. kir. földmíves-iskolák tanári, tanitói és tisztviselői személyzetének névsora.

I. Névsorozat **kronológiai** sorrendben 209
II. Névsorozat **betüsor szerinti** rendben 215

IV. Függelék.

Kultur- és folyammérnökök szakvizsgálata a mezőgazdaságtanból a magyar-óvári m. kir. gazdasági akadémián.

MAGYARORSZÁG MEZŐGAZDASÁGI SZAKOKTATÁSI INTÉZMÉNYEINEK TAGOZATA.

Az ezidőszerint fennálló, állami költségen fentartott s a földmívelésügyi m. kir. Ministerium fenhatósága és vezetése alatt álló gazdasági szakoktatási intézmények *akadémiára, tanintézetekre* és *földmíves-iskolákra* oszlanak.

Az idetartozó egyes szakoktatási intézmények következők:

I. M. kir. gazdasági akadémia.

Magyar-óvári m. kir. gazdasági akadémia. Megnyílt az 1818. évben.

II. M. kir. gazdasági tanintézetek.

1. **Keszthelyi m. kir. gazdasági tanintézet,** 1865.
2. **Debreczeni m. kir. gazdasági tanintézet,** 1868.
3. **Kolozs-monostori m. kir. gazdasági tanintézet,** 1869.
4. **Kassai m. kir. gazdasági tanintézet,** 1874.

III. M. kir. földmíves-iskolák.

1. **Debreczeni m. kir. földmíves-iskola,** 1867.
2. **Rimaszombati m. kir. földmíves-iskola,** 1884.
3. **Adai m. kir. földmíves-iskola,** 1884.
4. **Csákovári m. kir. földmíves-iskola,** 1886.
5. **Szent-imrei m. kir. földmíves-iskola,** 1886.
6. **Szerb-nagy-szent-miklósi földmíves-iskola,** 1800 és 1887.
7. **Algyógyi m. kir. földmíves-iskola,** 1892.
8. **Pápai m. kir. földmíves-iskola,** 1893.
9. **Kecskeméti m. kir. földmíves-iskola,** 1895.
10. **Lugosi m. kir. földmíves-iskola,** 1895.
11. **Jászberényi m. kir. földmíves-iskola,** 1896.

A magyar-óvári m. kir. gazdasági akadémia főépülete.

MAGYAR-ÓVÁRI M. KIR. GAZDASÁGI AKADÉMIA.

Az akadémia rövid története. A magyar-óvári gazdasági tanintézet történetében a következő négy korszakot különböztethetjük meg: 1. mint *magán-tanintézet* 1818-tól 1849-ig; 2. mint *cs. kir. állami tanintézet* 1850-től 1869-ig; 3. mint *m. kir. gazd. felsőbb tanintézet* 1869-től 1874-ig, az 1874. évtől fogva *m. kir. gazd. akadémia* czimen és 4. az 1884. évtől fogva kezdődő korszak, melytől fogva a tannyelv kizárólag a magyar lett.

I. Az **első időszak** a tanintézetnek az 1818. évben történt megalapittatásával kezdődve, az 1849. évvel ért véget s eszerint 31 évig tartott.

A tanintézetet **Albert Kázmér** szász-teschenі herczeg, Mária Krisztina kir. herczegnő, Mária Terézia király leányának férje, ki alapitólevelében foglalt nyilatkozata szerint azt a magyar nemzet iránt érzett hajlandósága és szeretete tanuságaúl, úgy annak emlékeül, hogy a nemzet körében a helytartói állást több éven keresztül betöltötte, valamint hogy életének legvirágzóbb szakát itt élte át, a magyar Királyság, különösen azonban Mosonyvármegye javára saját költségén állitotta fel. A tanintézet förendeltetése az volt, hogy a herczeg magyarországi, morvaországi, lengyelországi és sziléziai uradalmai számára elméletileg és gyakorlatilag képzett gazdatiszteket neveljen, annak látogatása azonban kezdettől fogva másoknak is megengedtetvén, a tanuló ifjak a monarchia minden részéből, de leginkább hazánkból sereglettek össze.

A tantermek, a gyüjtemények s a tanárok lakásai az ódonszerű, erődítvényes, várnemü kastélyban helyeztettek el, mely épület az idők folyamán belsejében nem csekély változásokon menvén keresztül, mai napig is ugyan e czél szolgálatában áll.

A tanfolyam kétéves volt. Az oktatás kezdetben részben latin, utóbb német nyelven folyt. A tanulók nemcsak hogy tandíjt nem fizettek, hanem a szegényebb sorsu érdemes tanulók részére 6 ösztöndíj is volt alapítva, melyek elnyerésében a herczegi szolgálatban volt tisztek fiai kiváló tekintetben részesültek.

A tanintézet működését az 1848. év eseményei megszüntették. Az 1818. évtől az 1849. évig a tanintézetet 782 tanuló látogatta, kik nagyobbára magyarországi származásuak voltak. — E korszakban legkisebb volt a tanintézet látogatottsága az 1823/24-ki tanévben, amikor csak 20, és legnagyobb az 1840/41-ki tanévben, amikor 104 tanulója volt. A 30 évig tartó korszakban átlagképen 26 tanuló esik egy tanévre.

II. A **második korszak** az 1850. évtől az 1869. évig, vagyis 19 évre terjedt.

A szabadságharcz lezajlása után az akkori cs. kir. kormány, nehogy a mezőgazdasági pályára készülő ifjak tudományos képzettség szerzése végett külföldre menni kénytelenittessenek, egy felsőbb szervezetü gazdasági tanintézet felállitását határozta el.

Evégből több javaslatba hozott hely közül a választás Magyar-Óvárra esett, mi mellett leginkább az eddig itt fennállott tanintézet jó hirneve s a környék előhaladt mezőgazdasági kulturája volt döntő befolyással.

Az akkori cs. kir. nemzetgazdasági és bányászati Ministerium s a magyar-óvári uradalom birtokosa *Albrecht* főherczeg Ő Fensége között 1850. évi juliushó 31-én a szerződés megköttetvén, a főherczeg úgy magát, valamint jogutódait lekötelezte arra, hogy az eddig tanintézetnek használt várkastélyt, továbbá az uradalom bizonyos területét évi bérfizetésért átengedi, a magyar-óvári uradalomba kebelezett Pál-szerzet nezsideri kuriája után pedig a tanintézet fentartására évi járadékot fizet és megengedi, hogy úgy a tanárok, valamint a tanulók a főherczegi uradalmakat tanulmányi czélból látogathatják, hogy az állam a átvett épületeken átváltoztatásokat és javitásokat szabadon megteheti sat.

Az ezentúli *„cs. kir. gazdasági felsőbb tanintézet"* vezetésére a kitünő hirben álló hohenheimi gazdasági akadémia akkori igazgatója *dr Pabst Henrik Vilmos* hivatott meg, 1850. évi novemberhó elején pedig a tanitás kizárólagosan német nyelven megindulván, 1869-ig ilyképen folyt.

Pabst 11 évig állott az intézet élén, mely időn túl eltávozása után 1863. évi novemberhóban *dr Masch Antal* követte, ki az intézetnek már az 1840. évtől fogva tanára volt.

A második korszakot alkotó 19 év alatt az intézetet növekvő arányban 1483, a monarchia minden részéből, sőt több külföldi származásu hallgató látogatta, a túlnyomó rész azonban mégis magyarországi volt. — E korszakban legkisebb volt a tanintézet látogatottsága az 1851/52-ki tanévben, amikor 61, és legnagyobb az 1864/65-ki tanévben, amikor 195 hallgatója volt. A 19 évig tartó korszakban átlagképen 78 hallgató esik egy tanévre.

III. Az 1867. évben hazánk alkotmányos jogait visszanyervén, az annak területén fennállott közintézmények a magyar ministerium fenhatósága alá kerültek ugyan, az itteni intézet azonban csak 1869. évi januárhóban helyeztetett a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. Ministerium kormányzata alá, mire *„m. kir. gazdasági felsőbb tanintézet"* nevet vett fel.

A ministerium, annak tekintetbe vételével, hogy a hallgatók nagyobb része magyar, azonnal gondoskodott róla, miszerint az idáig 52 éven keresztül kizárólagosan németnyelvü oktatással a tanitás párhuzamosan magyar nyelven is tartassék, mi azt vonta maga után, hogy az eddigi tanszemélyzet egy része eltávozott.

Az ekként támadt hézag pótlása czéljából egyrészt a németnyelvü tanfolyam kiegészitésére, valamint a magyarnyelvü oktatás szervezése végett új tanerők szerződtettek. Igazgató továbbra is *dr Masch Antal* maradt.

Az 1874. évben király Ő Felsége jóváhagyásával a hazai gazdasági tanintézetek új szervezésnek vettetvén alá, az itteni tanintézet „akadémia" czimmel ruháztatott fel.

Az 1869. évtől az 1884. évig, vagyis 16 év alatt a tanintézetet, mely kétnyelvüségénél fogva tulajdonképen két párhuzamosan működő intézetből állott, 1568 hallgató látogatta. — E korszakban legkisebb volt a tanintézet látogatottsága az 1869/70-ki tanévben, amikor 127, és legnagyobb az 1882/83-ki tanévben, amikor 243 hallgatója volt, ez egyúttal a hallgatók legnagyobb száma, mely a tanintézet fennállása óta előfordult. A 14 évre terjedő korszakban átlagosan 104 hallgató esik egy tanévre.

IV. Az 1869. évtől fogva a magyarországi származásu ifjuság legnagyobb része a magyar tannyelvü előadásokat hallgatta, a nem magyarajku ifjak pedig az időközben Ausztriában alapitott tanintézeteket keresvén fel, azok száma az akadémián lassankint nagyon megfogyatkozott.

Ezen körülmény figyelembe vétele az akadémia ügyeit vezérlő ministeriumot azon elhatározásra birta, hogy a német tanfolyamot megszüntesse, minek következtében az 1883/84-ki tanévre már nem vétettek fel hallgatók a német tanfolyamra.

Az 1884/85-ki tanévtől fogva az oktatás az akadémián kizárólagosan magyarnyelvü. E korszakban legkisebb volt az akadémia látogatottsága az 1887/88 és az 1888/89-ki tanévben, amikor 105—105, és legnagyobb az 1884/85-ki tanévben, amikor 175 hallgatója volt. Az 1895/96-ki tanévet bezárólag 11 évre terjedő korszakban átlagosan 74 hallgató esik egy tanévre. Megjegyzendő, hogy az 1884/85-ki tanévtől fogva a fölvételi feltételek abban a részben, hogy a belépőktől érettségi bizonyitvány előmutatása kivántatott, a legszorosabban betartatott, holott azelőtt e tekintetben igen számos esetben történt kivétel, mely körülmény a hallgatók számát ugyan nem csekély mértékben növelte, de viszont az akadémia rendeltetésével és szellemével nem volt összeegyeztethető.

Magyar-Óvár helyi viszonyai.

Magyar-Óvár nagyközség a vele kapcsolatban levő **Lucsony** önálló községgel a *Lajta* partján fekszik, nem messze annak a Duna ú. n. *mosonyi* vagy *győri* ágába szakadásától. Valaha *„Ad flexum“* nevü római erődítményes állomás volt és mint nevezetes események szinhelye, hazánk történelmében is többször szerepelt.

Vidéke teljesen sík. Távolsága a *mosony-magyaróvári* vasuti állomáshoz — a magyar államvasút budapest-újszöny-brucki vonalán — 2·8 *km*, *Győrhöz* 38·5 *km*, *Pozsonyhoz* 34·8 *km*, *Budapesthez* 177 *km* és *Bécshez* 85 *km*. *Lakosainak* száma, az 1890-ki népszámlálás szerint, 3302 és Lucsony-é 509.

Magyar-Óvár **Mosonyvármegye** központja és törvényhatóságának székhelye.

Egyéb *hivatalok* közül fölemlitendő: a főszolgabirói-, a kir. járásbirói-, a kir. közjegyzői-, a megyei tanfelügyelői-, az államépitészeti-, a telekkönyvi- s az adóhivatal; van továbbá pósta-, táviró-állomás és pósta-takarékpénztár. Itt van Frigyes főherczeg magyaróvári terjedelmes uradalmának igazgatósága is s a kezelése alatt levő vizi- és gőzerőre berendezett nagy műmalom és sörgyár.

A gazdasági akadémián kivül van kegyesrendi algymnasium, állami népiskola, iparos ismétlő-iskola és apáczák vezetése alatt álló kisdedóvó intézet (Hildegardeum).

A helyben fennálló egyletek következők: a mosonymegyei gazdasági egyesület, a történelmi és régész-egylet, a *„Széchenyi“* társadalmi kör, a jótékony nőegylet, a vöröskereszt-egylet fiókja; van betegápoló-, önkéntes tüzoltó-, torna- és vivó-, polgári dalegylet, az akadémia hallgatóságának egyletei, több ipartársulat sat. Van továbbá takarékpénztár, megyei-, magán- és börtönkórház.

Végül megemlitjük, hogy a helybeli könyvnyomdában, *Cserháti S.* és *dr Kosutány T.* akad. tanárok kiadásában és szerkesztése mellett *„Mezőgazdasági Szemle“* czimü havi folyóirat jelenik meg.

Azonkivül a *„Széchenyi-kör“* kiadásában *„Mosonymegyei Lapok“* czim alatt társadalmi és közgazdasági hetilap jelenik meg.

Az akadémia szervezeti alapszabályai.

Főfelügyelet. Az akadémia a *földmivelésügyi m. kir. Ministerium* fenhatósága alatt áll.

Az akadémia czélja. A magyar-óvári m. kir. gazdasági akadémia czélja: hogy középiskolai tanulmányaikat befejezett és kellő gyakorlati elöképzettséget kimutató ifjaknak, kik a mezögazdaság terén magasabb szakképzettséget nyerni törekszenek, úgy az erre szükséges korszerü *tudományos alap* megszerzésére, valamint *gyakorlati ismereteik* tökéletesbitésére alkalmat szolgáltasson.

Feladata továbbá az akadémiának, hogy tanszemélyzetének egyébkénti müködése a mezögazdaság körében alkalmazást találó tudományágakat — a gyakorlat igényeire való különös tekintettel — lehetöleg fejleszsze, s hogy oly készültségü egyéneknek, kik a gazdasági szaktanári pályára lépni szándékoznak, behatóbb tanulmányok tételére módot és alkalmat nyujtson.

A tanfolyam tartama s a tanév kezdete. A tanfolyam *két évre* terjed.

A tanév **októberhó 1-jén** kezdödik és **juliushó végeig** tart.

A beiratás októberhó 1-jén veszi kezdetét s ugyan e hó 8-áig tart.

Ki e rendes fölvételi határidőt elmulasztja, *októberhó 15-éig* utólagos fölvételeért rendszeres kérvénynyel az akadémia igazgatósága útján a tanári székhez fordulhat.

Októberhó 15-én túl és félév közben való fölvételnek csak a nm. földmivelésügyi m. kir. Minister úrtól nyert külön engedély alapján van helye.

Minthogy a beiratkozás csupán **személyes megjelenés** útján történhet, ennélfogva olyanok, kik közbejött betegség következtében vagy egyéb kimutatandó és számbavehető okból a szabályszerü beiratási idöben meg nem jelenhetnek, *okmányaik s az első félévi tandíj beküldése mellett:* a kitüzött határidön belöl a fölvételre *irásbeli úton* jelentkezni tartoznak.

Az akadémia hallgatói. Az akadémia hallgatói *rendesek* vagy *vendégek* lehetnek.

Rendes hallgató az, ki a fennálló fölvételi föltételek követelményeinek mindenben eleget téve, magát egyúttal minden *elöirt tantárgy* hallgatására s a *gyakorlatokban* való részvételre, továbbá a *félévi vizsgálatok* letételére kivétel nélkül kötelezi.

Vendéghallgatók azok, kik valamely okból rendes hallgatók nem lehetnek és általuk szabadon választott tantárgyak hallgatására kötelezik magukat.

A **magántanulás** oly czélból, hogy az illető az akadémián *vizsgálatokat* tegyen s azok után rendes bizonyítványt kapjon, elvi szempontból nem engedhető meg.

Fölvételi föltételek. *Rendes hallgatók részére.* Ki az akadémiába rendes hallgatóul fölvétetni kiván, okmányokkal kimutatni tartozik:

1. hogy a gymnasiumi, a reáliskolai vagy a kereskedelmi iskolai tanfolyamot *érettségi vizsgálat* letételével befejezte;

2. hogy gyakorlati ismeretek szerzése végett legalább *egy évet* valamely jobb berendezésü gazdaságban töltött. Az erről szóló bizonyítvány hatóságilag hitelesítendö. Felszólításra a fölvételre jelentkezö gyakorlati ismeretei bebizonyítására *elöleges vizsgálatnak* is tartozik magát alávetni.

Megkivántatik továbbá a jó erkölcsi magaviselet igazolása s a szülök vagy gyám azon irásbeli nyilatkozatának elömutatása, mely szerint a fölvételre jelentkezönek az akadémiába leendö belépésébe beleegyeznek s öt itt tartózkodása alatt a szükséges költséggel ellátni készek és képesek. Önálló egyének elért nagykoruságukat kimutatni tartoznak.

Vendéghallgatók. *Vendéghallgató* lehet:

1. nagykoru önálló férfiu;

2. oly egyén, ki valamely felsöbb tanintézet tanulmányainak befejezése után az akadémián csak egyes tantárgyakat hallgatni óhajt.

A vendéghallgató iskolai és gyakorlati elöképzettségét, valamint életkorát kimutatni tartozik.

Ha vendéghallgatóúl leendö fölvételért oly valaki jelentkezik, ki a fentemlitett minösitésnek nem felel meg, az csak a nm. földmivelésügyi m. kir. Minister úrtól nyerendö engedély alapján vehető fel.

Beiratáskor a vendég arra kötelezi magát, hogy az általa önként választott és leczkekönyvében kijelölt tantárgyakból tartott elöadásokat pontosan látogatja, ellenesetben a látogatási engedélyt a tanári szék megvonhatja töle.

A vendég minden általa választott tantárgyért félévenkint és elölegesen 4 frtnyi látogatási díjt fizet.

A vendég rendes bizonyítványra nem tarthat igényt és ebbeli kérelmére csak *„látogatási bizonyítvány“*-t kaphat. Azon tantárgyakból, melyeket hallgatott, azok elöadásainak befejezése után vizsgálatokat is tehet és azokról külön-külön kiállított magánjellegü bizonyítványt kaphat.

Egyébként pedig a vendéghallgató az akadémián fennálló rend- és fegyelmi szabályokhoz, valamint neki az igazgatóság részéről kiadott utasításokhoz szorosan alkalmazkodni tartozik.

Az akadémián elöadott tantárgyak. Az akadémián elöadott tantárgyak s az azok kapcsolatában tartott gyakorlati okmutatások, tekin-

tettel az akadémia hallgatóinak magasabb iskolai s elözetes gyakorlati elöképzettségére, **két tanévre** vannak felosztva.

Minden tanév két félévre oszlik.

Az első félév **októberhó 1-jén** kezdödik és **februárhó** végeig, a második félév **márcziushó** elejétől **juliushó** végeig tart.

Minden félév befejezéseül az annak folyamában elöadott tantárgyakból a rendes hallgatókra nézve kötelezö vizsgálatok tartatnak.

Az **elsö tanévben** következö tantárgyak adatnak elö:

(A számok a tantárgyak elöadására fordított hetenkinti órák számát jelentik.)

Az elsö félévben:

Általános vegytan. I. rész. 4.
Gazdasági állattan. 3.
Állatboncz- és élettan. 4.
Általános állattenyésztés. 3.
Növényboncz- és élettan. 4.
Gazdasági ásványtan és földismeret. 2.
Erömütan. 3.
Éghajlattan. 2.
Gazdasági gyakorlat. 1.

A második félévben:

Általános vegytan II. rész és gazdasági vegytan. 4.
Talajismeret. 2.
Általános növénytermelés. 4.
Gazdasági növénytan. 4.
Növénykórtan. 1.
Szarvasmarha-tenyésztés. 2.
Tejgazdaság. 1.
Gazdasági gép- és eszköztan. 3.
Gazdasági gyakorlat. 1.

A *gazdasági gyakorlatról* tartott elöadásokban a gazdasági teendök kronológiai rendben magyaráztatnak, különös tekintettel az akadémia gazdaságának berendezésére és az abban folyamatban levö mozzanatokra.

A **második tanévben** elöadatnak:

Az elsö félévben:

Nemzetgazdaságtan. I. rész. 2.
Gazdasági üzemtan. 4.
Számviteltan. 3.
Különleges növénytermelés. 5.
Rétmívelés. 1.
Erdészettan. I. rész. 3.
Lótenyésztés. 2.
Gazdasági technológia. I. rész. 3.
Gazdasági építészettan. 4.
Méh-, baromfi-, hal- és selymértenyésztés. 2.

A második félévben:

Nemzetgazdaságtan II. rész és statiszt'ka. 3.
Jogismeret. 2.
Mezögazdaság története. 1.
Jószágkezelés- és becsléstan. Gazdasági kereskedelem. 3.
Szölömívelés és kertészet. 3.
Erdészettan. II. rész. 3.
Állatgyógyászat, állategészségtan, állatkereskedés. 3.
Juhászat és gyapjuismeret. 2.
Sertéstenyésztés. 1.
Gazdasági technológia. II. rész. 3.
Földmértan. 4.

A felsorolt tantárgyak igényeihez mérten az elméleti előadások kiegészítéseül *gyakorlatok* és *okmutatások* tartatnak, melyek száma és ideje a tanrendben van megállapítva.

Nemkülönben kötelesek a rendes hallgatók a félév közben, időröl-időre tartandó, az előadások kiegészítéseül szolgáló *ismétlésekben (colloquiumokban)* kivétel nélkül résztvenni s az illető tantárgyban tett előhaladásukról számot adni.

Észrevétel. A rendes hallgatók az akadémián előadott összes tantárgyakat hallgatni s azokból vizsgálatokat tenni kötelesek lévén, egyes tantárgyak hallgatása s azokból a vizsgatétel alól a *fölmentés* csak kivételesen engedélyezhető.

Ki ily fölmentésben részesülni óhajt, ezt *irásbeli úton* kérelmezni és okmányilag kimutatni tartozik, hogy az illető tantárgyat más gazdasági akadémián, egyetemen vagy műegyetemen nemcsak hallgatta, hanem abból a vizsgálatot jó sikerrel le is tette. — A végbizonyitványban a fölmentés és annak oka az észrevételi rovatban kitétetik.

Szabályzat a gazdasági gyakorlatokról.

1. Szükséges lévén, hogy az akadémia hallgatói az akadémia gazdaságának berendezéséről és állapotáról, továbbá az abban előforduló mozzanatokról tudomást szerezzenek, gazdasági gyakorlati ismereteik kibővitése czéljából napról-napra a megállapitandó sorrendben szolgálattételre rendeltetnek ki, és mint ilyenek *„naposok“* nevet viselnek.

2. A naposok névsor szerint az elsőéves hallgatók közül rendeltetnek ki, és pedig a megelőző napon disponáltatik minden napra egy-egy *főnapos, melléknapos, irodai napos, külső napos* és *kerti napos*.

3. A naposok kötelessége általában véve abban áll, hogy a kitűzött időben pontosan megjelenni s mindazon rendelkezéseket és megbizatásokat vonakodás nélkül teljesiteni tartoznak, melyeket nekik az akadémiai gazdaság intézője, esetleg annak helyettese, illetőleg az akadémiai főkertész kiad.

4. Az egyes naposok rendeltetése és feladata következő:

a) A **főnapos** a napnak azon részét, melyen előadáson vagy gyakorlatokon nem kell megjelennie, a megelőzőleg nyert rendelkezés értelmében az akadémia belső és külső majorjában tölti s ott azt a szolgálatot kell tennie, melyet a fennálló viszonyok szerint egy gazdának teljesitenie kell.

Evégből magának a rendelkezés értelmében a majorban mindenről tudomást és tájékozást szerezvén, tapasztalatairól először zsebkönyvébe tesz följegyzéseket s azután az e czélra rendelt *„Naposi könyvben“* részletes irásbeli jelentést tesz, mely jelentés röviden, de szabatosan magában foglal mindent, ami szerzett tapasztalataiból lényeges és följegyzésre méltó.

b) A **melléknapos** szintén a rendelkezés értelmében jár el, megjegyezve azonban, hogy hivatása a főnapos működését kiegészíteni, azt támogatni s ellenőrizni, miértis a főnapos jelentéseit ellenjegyzi.

Amennyiben a főnapos netán közbejött betegség vagy valamely más okból gátolva volna feladata teljesitésében, a melléknapos kötelessége őt helyettesiteni.

c) A **külső napos** a rendelkezés értelmében főleg a mezőn, a kisérleti telepen sat. nyer foglalkozást és jár el megbizatásában, s az erre rendelt naplóban tesz tapasztalatairól jelentést.

d) Az **irodai napos** az irodai teendők végzésében gyakoroltatik, a neki kiadott irásbeli teendőket pontosan és tisztán végzi s az erre rendelt naplóba bevezeti.

e) Végül a **kerti napos** a rendelkezés értelmében megjelenik az akadémia kertjében s ott a főkertész utasitásai szerint a kertben folyamatban levő munkálatokról tudomást szerez, vagy egyéb foglalkozást kap, melyekről az e czélra rendelt naplóban számot vet.

5. Az intéző, esetleg segédje, a gazdaságban, a főkertész a kertben állítja a munkákhoz a napos hallgatókat, — röviden, de világosan megmagyarázza a munkák miértjét s a munka teljesítésénél szükséges kézfogásokat, hogy a munka kivitelét kellően megértsék.

6. A napossága kirendelt hallgató csak hitelesen beigazolt betegség vagy előlegesen kieszközölt és nyert engedély alapján maradhat el, — s mulasztását utólagosan pótolni tartozik. Igazolatlan vagy nem eléggé okadatolt elmaradás esetleg fegyelmi eljárást vonhat maga után. A rendelkezést eszközlő intéző kivételesen a helyettesítést is megengedheti s e részben intézkedhet.

Az intéző és főkertész szigorúan őrködnek, hogy a felügyelő napos hallgatók megbizatásukban pontosan eljárjanak.

7. A kirendelt naposok szolgálatban levőknek tekintetvén, a nekik kiadott rendelkezéseket pontosan és lelkiismeretesen végrehajtani s erről számot adni tartoznak. Vonakodás intést és megfeddést vonhat maga után; makacsság, ellenszegülés vagy a rendelkezésre hivatottak iránt tanusitott tiszteletlenség pedig kötelességszerűleg az igazgatónak bejelentetvén, ilyen hallgatók ellenében a fegyelmi eljárás indittatik meg, melynek eredménye a megfeddés, bizonyitványban való megrovás vagy kizáratás lehet.

Hasonló eljárás követtetik oly hallgatók irányában is, kik társaikat kötelességeik teljesitésében gátolják, vagy feladatukat nevetséges vagy gyűlöletes szinben feltüntetni és azokat elkedvetleníteni iparkodnak.

8. A napos rendeltetésének megfelelő ruházatban tartozik megjelenni.

9. Az akadémiai gazdaság majorjaiban, azok épületeiben, géptáraiban, a kertben, a földeken, a kisérleti telepen sat. levő tárgyak elrontása, a vetések és ültetvények megrongálása, az állatok ingerlése vagy bántalmazása sat. szigorúan tiltva van, s a kártevő azonfelül, hogy rendreutasittatik, minden kár megtérítésére szorittatik.

10. Az akadémiai gazdaság cselédjei vagy egyéb munkásaival hosszabb beszélgetésbe bocsátkozni, vagy azoknak munkájukban való zavarása tiltva van.

11. A dohányzás a major egész területén és szolgálattétel közben egyebütt is tiltva van. Nemkülönben kutyával megjelenni is tilos.

12. A naposok által szolgálattételök közben elkövetett kihágás vagy vétség *súlyosbitottnak* tekintetik, s ilyenek az akadémia általános fegyelmi szabályaiban megállapitott módozat szerint lesznek elitélve, és reájok a büntetési fokozatok kiszabva.

Szünidők. Az előadások és gyakorlatok tartása szünetel: *vasár-* és *ünnepnapokon* kivül *karácsonkor*, deczemberhó 22-étől januárhó 7-éig bezárólag, — *húsvétkor*, virágvasárnaptól ünnep utáni szerdáig bezárólag, tehát összesen tizenegy napig, és *pünkösd* előtti szombattól keddig bezárólag, azaz négy napig.

A nagy szünidő **juliushó** végétől **szeptemberhó** 30-áig terjed.

Észrevétel. Az akadémia hirdető tábláján mindenkor előre kihirdetett szünidők beállta előtt engedély kieszközlése nélkül való *korábbi távozás*, — vagy a szünidő önkényes, kellő időben és módon be nem jelentett *megtoldása* az akadémia fegyelmi szabályai ellen elkövetett szándékos kihágásnak minősittetik.

Előadások látogatása. Az előadások látogatása ellenőrzésének módjáról az akadémia külön lenyomatban kapható s a hallgatóknak beiratáskor kézbesitett *rendszabályainak 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13. és 19. §-ai* intézkednek, s azok minden hallgatóra kötelezők. — A 8. § nevezetesen azt irja elő, hogy hét napon túl terjedő szabadságoltatás, bármely okból

kéretik az, rendszeres folyamodvány alakjában mindenkor irásbeli úton kérendő.

Az oktatás segédeszközei. Az elméleti és gyakorlati oktatás segédeszközeiül a növénytermelési, a növénytani, a növénykórtani; az erdészettani s a kertészeti; az állattani, az állattenyésztési, a tejgazdasági s az állatgyógyászati; az ásványtani s a talajismereti; az eszköz- és gépmintagyüjtemények; továbbá a vegytani, a technológiai, a talajismereti s az állatboncztani laboratóriumok szolgálnak. A taneszközök összes értéke az 1894/95-ki tanév végén 100.168 frt 88 krra rúg.

A mezögazdaság minden ágát felölelö tudományos *könyvtár* az 1894/95. tanév végén 6340 müvet tartalmazott, melyek összes értéke 42.804 frt 80 krt tett. A könyvek a hallgatóknak használatra kiadatnak.

Gyakorlati okmutatásul szolgál: az akadémia 384 kat. holdra terjedö *saját gazdasága*, melyben többféle állattartás van; továbbá a 15 kat. holdnyi *kisérleti telek*, a 14 kat. holdnyi *kert*, növény- és fagyüjteménynyel. A környékbeli terjedelmes *föherczegi uradalom* többféle iparággal kiválóan jó alkalmat nyujt gyakorlati ismeretek kibövitésére.

Vizsgálatok és bizonyítványok. Minden félév végén a **rendes hallgatókra** nézve kötelezö vizsgálatok tartatnak, melyek eredménye a *leczkekönyvbe* minden félév végén bevezettetik.

A két évre terjedö tanfolyam sikeres bevégzése után pedig a rendes hallgató — az e részben fennálló szabályzat keretén belöl — **végbizonyítvány**-t kaphat, mely az akadémián végzett tanulmányok eredményéröl összesitve tesz tanuságot.

A **vendéghallgatónak** leczkekönyvében az illetö tanárok csak az általa választott tantárgyak hallgatását bizonyitják.

A vendéghallgató az illetö elöadónál vizsgálatot is tehet, s erröl külön-külön kiállitott *magánjellegü bizonyitványt* kaphat.

A *vizsgálatok* és *bizonyítványokra vonatkozó szabályzat* a következökben közöltetik egész terjedelmében.

Szabályzat a vizsgálatokról.

A magyar-óvári m. kir. gazdasági akadémián következö vizsgálatok vannak rendszeresitve, ú. m.:

a) rendes vizsgálatok,
b) rendkivüli vagy utólagos vizsgálatok,
c) javitó- (ismételt) vizsgálatok.

Az akadémián fennállott *„diploma-vizsga“* az 1887. évben megszünt.

a) A félévi rendes és utólagos vizsgálatok. 1. Minden rendes hallgató köteles az egyes tantárgyakból a félévek végén tartandó vizsgálatoknak alávetni magát. Vendéghallgató rendes vizsgálatra nem bocsáttatik.

2. Az első vagy téli félévi vizsgálatok rendszerint *februárhó* második felében, — a második, vagyis nyári féléviek *júliushó* második felében végeztetnek be.

3. A tanári szék által megállapitott vizsgálatok sorrendje és napja, a félévi első vizsgálattól számitva három héttel megelőzöleg, az akadémia hirdető táblján közzététetik, s ezen sorrend minden hallgatóra kötelező.

4. A vizsgálati rendből való kilépés irásbeli úton bejelentett komoly jellegü és orvosi bizonyitványnyal kellően igazolt betegség, valamint birói vagy katonai ügyben való megidézés, vagy szülői elhalálozás miatt engedtetik meg az igazgató által, mely engedély az orvosi bizonyitvány vagy a megidéző irat, illetőleg a halálesetet igazoló bizonyitvány mellékléséval a vizsgálóknál köröztetendő.

5. A fent elsorolt eseteket kivéve, minden a vizsgálati renden kivül tett vizsgálat *rendkivüli* vagy *utólagos vizsgálatnak* tekintetik. A rendkivüli és utólagos vizsgálatok idejét az igazgató állapitja meg. Az utólagos vizsgálatok a *félév kezdetén* tartandók, és a hallgató az új félévre föl nem léphet, mig az előző félévi vizsgálat kötelezettségének meg nem felelt.

6. A rendes vizsgálatokon a hallgatók betürendes névsor szerint felelnek s a névsorrend minden vizsgálattevő hallgatóra kötelező.

Számbavehető okból az illető vizsgáló-tanár megengedheti kivételesen a névsorból való kilépést, de csak azon esetben, ha a vizsgálattevő a sorból való kilépésre az illető tantárgyból tartandó vizsgálat *előtt* kérte és nyerte ki az engedélyt.

7. Azon hallgatónak, ki betegsége vagy a fentemlitett okok valamelyike miatt elmaradt, vagy pedig az illető vizsgálat előtt kilépését a vizsgálati sorrendből kellőleg bejelentette, és kinek ezen kilépése igazoltnak fogadtatott el: utólagos vizsgálatának pótolhatására határidőt kell kérnie.

Ki ezen határidőt önhibájából elmulasztja, minden ujabban kért és nyert határidőért, amennyiszer annyiszor, új vizsgálati dij fizetésére utasitandó; sőt jogát az illető tantárgyból teendő utóvizsgálatra a tanári testület határozatából elveszthetí.

8. Bármely okból utólagosan letett vizsgálat esetén a bizonyitványban **„utólagos vizsgálaton“** kitétellel iratik be az osztályzat.

9. Minden vizsgálat — legyen az rendes, javitó-, rendkivüli vagy utólagos — a vizsgáló-tanáron kivül egy tanárülnök jelenlétében teendő.

10. A vizsgálatok oly értelemben nyilvánosak, amennyiben azokon az akadémia minden hallgatója megjelenhet.

b) Javitó-vizsgálatok. 11. Ha valamely hallgató a félévi vizsgálatokon valamelyik tantárgyból *„nemkielégitő“* osztályzatot kap, ennek következtében a jövő félévre csak föltételesen léphet föl, ha t. i. ezen osztályzatát kijavitja.

12. Föltéve, hogy a sikertelen vizsgálat csak *egy* vagy legföljebb *két* tantárgyra terjed: akkor az illető hallgató **„javitó-vizsgálat“** letételére bocsáttatik, — azon kikötéssel azonban, hogy a javitó-vizsgálat, az első félév utolsó vizsgálatjától számitva, *négy hét előtt* nem tehető le; a második félévi vizsgálatok alkalmával nyert „nemkielégitő“ osztályzat pedig *csak a jövő tanév elején teendő vizsgálattal javitható ki.*

A javitó-vizsgálatok napjait az igazgató határozza meg, megjegyezvén, hogy oly hallgató, ki a javitó-vizsgálat határidejét önhibájából elmulasztja: *jogát a vizsgálattételre elveszti, s az egész félév ismétlésére kötelezteti.*

13. Amennyiben valamely hallgató a javitó-vizsgálaton ujolag *„nemkielégitő“* osztályzatot kapna, akkor az egész félévet újból hallgatni és különbség nélkül minden tantárgyból újból vizsgálatot tenni tartozik.

14. Ismételt vizsgálaton nyert osztályzat *„javitó-vizsgálaton“* kitétellel a félévi bizonyitványba világosan kiiratik.

15. Oly hallgató, ki valamely félévi vizsgálaton *három* vagy *több* tantárgyból *„nemkielégitő“* osztályzatot kapna: az illető *egész félév ismétlésére*, az összes tantárgyak újból hallgatására s azokból kivétel nélkül ismételt vizsgálattételre köteleztetik.

Az illető félév ismétlése a félévi bizonyitványba kiteendő.

16. Vizsgálat ismétlésének csak akkor van helye, midőn a hallgató valamely tantárgyból *„nemkielégítő“* osztályzatot kapott; ellenben nem engedhető meg, hogy valaki oly tantárgyból ismételve vizsgálatot tegyen, melyből megelőzőleg már legalább *„kielégítő“* osztályzatot nyert.

c) Vizsgálati díj. 17. A rendes időbeli, a bejelentett és kellően igazolt megbetegedés, birói vagy katonai ügyben való megidézés, vagy szülői elhalálozás miatt elmulasztott, valamint a javító-vizsgálatok nem esnek díj alá.

18. Minden rendkivüli és utólagos vizsgálatért díj fizetendő.

A vizsgálati díj az elöljáró m. kir. ministerium által következően állapittatott meg: *Rendkivüli* vagy *utólagos vizsgálatért* tantárgyankint, úgy a vizsgáló-tanárnak mint az igazgató által kiküldött ülnöknek, négy-négy forint fizetendő.

A vizsgálati díjakat az erre kötelezettek, a vizsgálatokat megelőzőleg, az akadémia pénztárába fizetik be.

A vizsgálati díj lefizetését tanusító igazolvány nélkül az illető hallgató nem bocsátható vizsgálattételre, s a vizsgálattevő vizsgálati díj lefizetése alól nem menthető fel.

Szabályzat a bizonyitványokról.

a) Félévi bizonyitványok. 19. A rendes hallgató minden félévi vizsgálat után félévi bizonyitványt kap.

20. Ezen félévi bizonyitványban az illető tantárgyakat előadó tanár a megfelelő rovatokba beirja a hallgató *szorgalmát* az előadások és okmutatások látogatásában, — továbbá a vizsgálaton nyert *előmenteli osztályzatot* és ezen bejegyzéseket neve aláirásával igazolja.

A hallgató *magaviseletét* kitüntető rovat osztályzatát a tanári szék közösen állapitja meg, megjegyeztetvén, hogy a magaviseletben kapott netaláni megrovás az illető rovatban röviden indokoltatik.

Végül a bizonyitvány, az akadémia pecsétjével ellátva, az igazgató aláirása által hitelesittetik.

21. A bizonyitványban következő osztályzatok használtatnak:

1. Szorgalomra az előadások és okmutatások látogatásában: „igen szorgalmas“ — „szorgalmas“ — „nem elég szorgalmas“ — „hanyag“.

2. A vizsgálatokon tanusitott előmenetelre: „kitünő“ — „jeles“ — „jó“ — „kielégitő“ — „nemkielégitő“.

3. Magaviseletre, a fegyelmi szabályokkal szemben: „megegyező“ — „kevésbbé megegyező“ — „nemmegegyező“.

22. Azon esetben, ha a hallgató valamely tantárgy *hallgatása alól*, valamint ugyanabból *a vizsgálattételtől fel volt mentve*, ezen körülmény a bizonyitványban megemlitendő.

23. A félévi bizonyitványok 15 kr bélyegdíj alá esvén, ezen bélyegdíj a félévi vizsgálatok befejezése előtt az igazgatóságnak erre vonatkozó hirdetésére, a kitűzött határidő lefolyása előtt, lefizetendő vagy a bélyeg a leczkekönyv illető lapjára ragasztandó.

Bélyeg nélkül a bizonyitvány ki nem szolgáltatható.

24. Oly hallgató, ki vizsgálatát valamely tantárgyból az erre kitűzött határidőn belől le nem tette, *bizonyitvány kiadására* nem tarthat igényt.

b) Végbizonyitvány. 25. A tanfolyam teljes befejezése után a rendes hallgató az összes félévek tanulmányi eredményét elötüntető *„végbizonyitvány“*-t nyer, mely arról tesz tanuságot, hogy a hallgató az akadémia tanfolyamát sikeresen befejezte.

A végbizonyitvány osztályzatai a félévi bizonyitványokból vétetnek át, megjegyezve, hogy a két félévre terjedő tantárgyak osztályzata összevonás útján képeztetik.

26. A végbizonyitványt azonban csak azon rendes hallgató *kapja ki föltétlenül*, ki az egész tanfolyam tartama alatt az előadások látogatásában, az ebbeli osztályzatok összevonása után legalább „szorgalmas“ osztályzatot nyert, egy tantárgyból sem volt *„nem-*

kielégitő" osztályzata, és magaviselete a fegyelmi szabályokkal szemben minden félévben „*megegyező*" volt.

27. Azon *rendes* hallgató pedig, ki szorgalmában valamely félév alatt kifogásokra szolgáltatott okot, t. i. valamely tantárgy előadásai és gyakorlatai látogatásában „*nem elég szorgalmas*" vagy „*hanyag*" osztályzatot kapott; továbbá olyan, ki *egy* vagy *több* tantárgyból „*nemkielégitő*" osztályzatban részesült; s végül olyan, ki valamelyik félévben magaviseletében a fegyelmi szabályokkal szemben „*kevésbbé megegyező*" vagy „*nemmegegyező*" megrovást kapott: érdemeire való hivatkozással az utolsó félév befejezése előtt végbizonyitványának kiszolgáltatása iránt a tanári székhez folyamodhat. Ha kérelmezőnek a végbizonyitvány odaitéltetik, abba csupán a kijavitott osztályzatok vezettetnek be.

28. Oly hallgatóval szemben, ki az előbbi pontozatok értelmében végbizonyitványa kiadatása iránt a tanári székhez fordulni tartozik, a kérvény sorsa fölött döntő tanári szék mindenekelőtt itélet alá fogja vonni: vajjon kérvényező megrovása muló ifjukori meggondolatlanságban vagy talán gyengébb szellemi tehetségben leli-e magyarázatát? és mily iparkodást tanusitott kérelmező hibája jóvátételében? avagy egyéb okokban rejlik-e a kedvezőtlen eredmény oka?

29. Amennyiben oly hallgató kérelmezi végbizonyitványának kiadatását, ki tanulmánya folytatásában a kivánt mértéknél kevesebb szorgalmat fejtett ki és mindenekfölött magaviseletével ismételve kifogásokra szolgáltatott okot, s egyáltalán hibáinak jóvátételében kevés jóakaratot tanusitott, — ha ugyan kifogásos magaviselete az akadémiából való eltávolitását nem eredményezte, — a tanári szék fegyelmi szempontból a végbizonyitvány kiadatását ideiglenesen vagy véglegesen megtagadhatja.

30. Oly hallgató, kinek a tanári szék a végbizonyitvány kiadatását megtagadta, végbizonyitvány kiadatása iránt a földmivelésügyi m. kir. Minister úr Ő nagyméltósága kegyelméhez fordulhat, ki a tanári szék meghallgatása után végérvényes határozatot hoz.

31. A végbizonyitvány 50 kr bélyegdij alá esvén, e bélyegdij s ezzel kapcsolatban 2 frtnyi irodai díj a tanév befejezése előtt, az igazgatóság erre vonatkozó hirdetésére, a kitüzött határidő lefolyása előtt lefizetendő.

Bélyeg nélkül végbizonyitvány ki nem szolgáltatható, s egyáltalán csak akkor adatik ki, ha az illető hallgató az akadémiával szemben fennálló netaláni tartozásainak eleget tett.

c) Vendéghallgatók bizonyitványai. 32. A vendéghallgatók rendes bizonyitványra nem tartathatnak igényt, s ebbeli kérelmökre csak „*látogatási bizonyitvány*"-t nyerhetnek.

Ezen bizonyitvány 50 kr bélyegdij alá esik.

33. Amennyiben vendég valamely általa hallgatott egyes tantárgyból vizsgálatot tenni óhajtana, azt az illető tanárnak bejelentve, a tantárgyankint négy-négy forintban megállapitott szokásos vizsgálati díj lefizetése mellett megteheti. Ilynemü bizonyitványok teljesen magánjellegüek.

A bizonyitványok alakjára nézve megjegyeztetik, hogy a vendéghallgatóknak az előadások látogatása s az egyes tantárgyakból tett vizsgálataik eredménye minden tanár részéről az igazgató által láttamozott külön bizonyitványon igazolandó.

d) Bizonyitványi másodlat. 34. Az akadémia csupán *eredeti bizonyitványokat* vagy *bizonyitványi másodlatokat* (másodpéldányokat, duplikátumokat) szolgáltat ki.

Az eredeti bizonyitványokat az illető tanárok sajátkezüleg irják alá. Teljes hitelességöket az igazgató sajátkezü aláirása s az akadémia pecsétje igazolja.

35. A másodpéldányok, melyek egyébként az eredetiekkel egyenlő jogerővel birnak, ugyan a szokott nyomtatvány-mintán s az akadémia pecsétje alatt állittatnak ki, azonban csak a bizonyitványt hitelesitő igazgató aláirása sajátkezü.

36. Bizonyitvány-másodpéldány kiszolgáltatása mindenkor az akadémia igazgatóságához intézett indokolt és szabályszerü folyamodvány útján kérelmezendő.

Az igazgatóság azonban a másodlat kiadását csakis abban az esetben eszközölheti, ha a folyamodó igazolja, hogy a másodlatban kiállitandó végbizonyitványnak elvesztését

legalább hat héttel a kérvény beadása előtt a *„Budapesti Közlöny“* czimű hivatalos lapban háromszor közzétette.

A hirdetményt tartalmazó lappéldányok, az eredménytelenségnek megemlítése mellett, a benyujtandó folyamodványhoz csatolandók.

Az elveszett leczkekönyv vagy annak egyes lapjaira vonatkozó másodlat kiszolgáltatására nézve ugyanesak a fenti határozatok mérvadók.

Az eredeti végbizonyitvány, leczkekönyv vagy ennek egyes lapjai elvesztése s a másodlatok kiadásának megtörténte a *„Földmivelési Értesitő“*-ben mindenkor közzéteendők.

A végbizonyitványokra vonatkozó határozat. A végbizonyitványok tárgyában a nm. *m. kir. belügyi Minister* úr Budapesten 1888. évi januárhó 12-én $^{83.316}/_{1887}$ III. szám alatt az *ország törvényhatóságaihoz* szószerinti szövegben a következő **körrendeletet** bocsátotta ki:

„Kérdés merülvén fel aziránt, hogy kik tekintendők a magyar államban érvényes oklevéllel ellátott oly gazdászoknak és gazdatiszteknek, kiknek államadója az 1866. évi XXI. t.-cz. 26. s az 1886. évi XXII. t.-cz. 33. §-ai alapján a törvényhatósági legtöbb adót fizető bizottsági tagok, illetőleg községi legtöbb adót fizető képviselők névjegyzékének összeállitása és kiigazitása körül *kétszeresen számitandó*; a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi Minister úr f. évi deczemberhó 15-én 62,204. szám alatt kelt átiratával kijelenté, hogy nemcsak a *magyar-óvári gazdasági akadémia*, hanem a keszthelyi, debreczeni, kolozs-monostori és kassai gazdasági tanintézetek részéről kiadott végbizonyitványok is olyanoknak tekintendők, *melyeknek tulajdonosai, adójuk kétszeres számitásának kedvezményére igényt tarthatnak.* Miről a törvényhatóságot, igazoló és biráló választmányainak, valamint a községi legtöbb adót fizető képviselők névjegyzékének megállapitása körül közreműködő közegeinek tudósitása végett ezennel értesitem.“

Tandíj és vizsgadijak. Az akadémia minden hallgatója évenkint **80 frt** tandíj fizetésére köteles. Ezen összegből **40 frt** azonnal a beiratkozás alkalmával, **40 frt** pedig a *második félév* kezdetétől számitva *legkésőbb 14 nap mulva* fizetendő.

Szegényebb sorsu hallgatóknak *az akadémia körében tanusitott jó előmenetel, kitünő szorgalom és kifogástalan magaviselet alapján* a tanári széknek a nm. földmivelésügyi m. kir. Minister úrnál tett ajánlatára a tandíj egészben vagy felerészben elengedhető.

A tandíj elengedését kérelmező, okmányokkal (pl. szegénységi bizonyitványnyal) kellőleg fölszerelt folyamodvány a nm. *földmivelésügyi m. kir. Minister úrhoz czimezve s a tandíj-fizetést helyettesitve*, **minden félév elején** nyujtandó be az akadémia igazgatóságához. Oly hallgató, ki mint elsőéves lép az akadémiába s eszerint itt szerzett érdemekre nem hivatkozhat, a tandíj lefizetése alól csak különösen figyelemreméltó körülmények között menthető fel.

Észrevétel. Az e részben fennálló szabályzat szerint a hallgatóságnak *legföljebb 15%-a* részesülhet a tandíj-elengedés kedvezményében. Minister úr Ő nagyméltóságának 1890. évi novemberhó 25-én 67,221. sz. a. kelt m. rendeletével az akadémia igazgatósága arra van utasitva, hogy csakis hatóságilag beigazolt szegény folyamodó kérvénye vehető figyelembe és kétes hangzásu bizonyitványok hivatalból visszautasitandók.

Vendéghallgató minden általa választott tantárgyért félévenkint és előlegesen 4 frtnyi látogatási díj fizetésére köteles.

A befizetett tandíj vagy egyéb díjak nem térithetők vissza.

A vizsgálatokról szóló szabályzat 18. §-a értelmében minden *rendkivüli* és *utólagos* vizsgálat *díj* alá esik.

Ösztöndíjak és segélyek. Az itteni akadémián egyenkint 150 frtjával *nyolcz állami ösztöndíj* van rendszeresítve.

Ezen ösztöndíjakat a tanári szék ajánlatára a nm. földmivelésügyi m. kir. Minister úr egy-egy tanév tartamára adományozza. Ily ösztöndíj elnyerésére csak oly rendes hallgatónak van kilátása, ki vagyontalanságának kimutatása mellett példás magaviselet, kiváló szorgalom, valamint jó előmenetel által tünik ki.

Magán-alapitványokképen még a következő ösztöndíjak állanak fenn:

1. Csáky Petronella grófnő alapítványa. Ezen évi 300 frtnyi ösztöndíjakért az összes m. kir. gazdasági tanintézetek hallgatói pályázhatnak. Üresedés esetén ez az akadémia körében közhirré tétetik.

2. Az „Első magyar általános biztosító-társaság" alapítványa. Éppen nevezett biztosító-társaság a gazdasági szakmüveltség előmozditását a maga részéről is támogatni óhajtván, 1881. évi márczius hó 26-án tartott közgyülésében gazdasági ösztöndíjak alapitását határozta el.

Az ösztöndíjak egyenkint 400 frtból állanak, számukat évről-évre a társaság határozza meg és rendszerint oly gazdatisztek vagy kisgazdák fiainak adományoztatnak, kik valamely gazdasági tanintézet tanulói, vagy kik további kiképeztetésök végett külföldre mennek.

Az adományozás mindig a társaság által betürendben felhivandó *vármegyei gazdasági egyesületek* útján, illetve azok javaslata alapján történik, minélfogva a kellőleg fölszerelt kérvények az illető gazdasági egyesülethez nyujtandók be.

3. Özv. Schwarz Ábrahámné-féle ösztöndíj. Ezen 100 frtos ösztöndíj korlátoltabb viszonyok között levő, valamely hazai gazdasági tanintézeten tanuló ifjak segélyezésére van alapitva, mihez megjegyeztetik, hogy az alapitólevél értelmében biharmegyei születésü folyamodónak elsőbbség biztosittatik.

Üresedés esetén, mely az akadémia körében közhirré tétetik, a kellőleg fölszerelt folyamodvány a nm. földmivelésügyi m. kir. Minister úrhoz czimezve, az akadémia igazgatóságához nyujtandó be.

4. Moskovicz Lajos-féle alapítvány. Ezen ösztöndíjt a „Magyar-franczia biztositó-részvénytársaság" tisztviselői az 1885. évben *Zempléni Moskovicz Lajos* vezérigazgatójuk súlyos betegségéből történt fölépülése alkalmából ajánlották fel az itteni akadémia valamely „szegény, buzgó törekvésü és érdemes" hallgatójának jutalmazására.

Az 52 frtot tevő ösztöndíj az akadémia körében kihirdetendő pályázat útján adományoztatik és *Moskovicz Lajos* úr 1893. évben történt elhalálozása után a tisztviselői kar 1894 áprilishó 5-én kelt nyilatkozatával az ösztöndíj odaitélésének jogát az akadémia tanári karára ruházta át.

5. A „Pesti hazai első takarékpénztár-egyesület" ösztöndíja. Ezen egyesület az 1891. évtől kezdődőleg hat egymásutáni évben, tehát az 1896. évig bezárólag évi 400 forintos ösztöndíjt alapitott, melynek elnyeréséért hazánk bármelyik felsőbb gazdasági tanintézetének hallgatója pályázhat, kivévén azokat, kik az első évi tanfolyam első félévét még nem fejezték be.

Az ösztöndíj csak egy évre adatik s így évről-évre új pályázat és adományozás tárgyát képezi, adományozható azonban több éven át ugyanazon egyénnek is. — Az adományozás iránti elhatározást az egyesület magának tartja fenn.

Az ösztöndíj elnyerése érdekében a folyamodványok az erre vonatkozó hirdetésben kitüzött határidő betartásával az akadémia igazgatóságához nyujtandók be.

6. A „Mosonyvármegyei takarékpénztár részvénytársaság" ösztöndíja. A mosonyvármegyei takarékpénztár 25 évi fennállásának emlékezetessé tétele czéljából egyéb jótékony adományokon kivül az itteni akadémián *három*, egyenkint 100 frtnyi ösztöndíjt alapitott, melyek odaitélésével az akadémia tanári kara van megbizva.

Az ösztöndíjak az 1894. évtől fogva adatnak ki. Az alapitólevél értelmében az ösztöndíjak mindaddig fognak folyóvá tétetni, míg a gazdasági akadémia Magyar-Óvárott fennáll.

7. Andrássy Dénes gróf úr ösztöndíja. Andrássy Dénes gróf úr Ő méltósága 10 évre, illetve életben maradásáig az 1895/96-ki tanévtől fogva kiadandó 200 frtnyi ösztöndíjt alapitott, melynek elnyeréséért szorgalmas, jóviseletü és vagyontalan akadémiai hallgatók pályázhatnak. A tanári szék ajánlatára az ösztöndíj kétfelé is osztható.

Az ösztöndíjra a pályázat az akadémia igazgatósága által kihirdettetvén, a pályázók folyamodványai a tanári szék ajánlatával fentnevezett gróf úrnak terjesztetnek elő, ki az adományozás iránt határoz. Az ösztöndíj a tanári szék határozata alapján az ösztöndíjas nem megfelelő magatartása vagy vagyoni helyzetének tetemes jobbrafordulása esetén megvonható.

Az ösztöndíj megfelelő részletekben az akadémia pénztárából fizettetik ki, hova azt a grófi uradalmi pénztár beszállitja.

Az alapitó fentartja magának azt a jogot, hogy az ösztöndíjastól a tanfolyam utolsó félévében uradalmi igazgatósága által felállitandó közgazdasági kérdés kidolgozását kivánhassa.

8. Az akadémia segélyző-egylete az e részben fennálló alapszabályok keretén belül alaptőkéjének kamataiból szegénysorsu hallgatóknak szintén juttat állandó, vagy a fölmerülő szükséghez képest rögtöni segélydíjakat.

Tanulmányi kirándulások. Az oktatás kiegészitéseül — azon czélból, hogy a hallgatóknak szakszerü vezetés mellett tapasztalások szerzésére alkalom nyujtassék — az akadémia igazgatósága vagy az illető szaktanárok részéről évenkint nagyobb tanulmányi kirándulások is rendeztetnek.

A kirándulásokkal járó költségeket, melyek mérsékelt voltáról az akadémia tőle telhetőleg gondoskodik és melyek esetről-esetre előre megállapittatnak, az azokon részvevő hallgatók viselik.

Szállás és élelmezés. Az akadémia hallgatói szállásukról és élelmezésükről önmaguk gondoskodnak, mire nézve a városban elég alkalom található. A teljes ellátásnak havi költsége a különbözö igényekhez képest mintegy 40—50 frt szokott lenni.

Minden hallgatónak kötelességében áll *lakását* —, s azon esetben, *ha megváltoztatja*, azt is az e czélra szolgáló ürlapon pontosan bejelenteni.

Hadkötelezettség. Minthogy az akadémia rendes hallgatói szabályszerüen a gymnasiumi, reáliskolai vagy kereskedelmi iskolai tanfolyamot

érettségi vizsgálat letételével befejezték, ennélfogva a *„véderőről“* szóló törvény értelmében *egyévi önkéntes hadi szolgálatukat*, melyre jogosítva vannak, akár az akadémiába lépésök előtt, akár az akadémiai tanfolyam befejezése után róhatják le.

Észrevétel. Oly akadémiai hallgató, ki már katonai kötelékben van és ennélfogva *fegyvergyakorlaton* való részvételre köteles, *behívatását* ***augusztus-szeptemberhóra*** *tartozik kiszközölni*, mi az erre vonatkozó szabályzat szerint nem ütközik nehézségbe.

Rend- és fegyelmi szabályok. Az akadémián érvényben álló *rend- és fegyelmi szabályok* a hallgatónak a beiratkozás alkalmával kiadatnak s önkéntes beiratkozásának tényével kijelenti, hogy *azokat magára nézve kivétel nélkül kötelezőknek ismeri el.*

Kötelezők továbbá az akadémia minden hallgatójára azon hirdetések, figyelmeztetések, idézések és rendeletek is, melyeket az igazgatóság a fenforgó szükséghez képest az akadémia *hirdető táblájára* közzétesz, miértis e hirdetések figyelemmel kisérendők.

Nemkülönben a hallgatók az igazgató s a tanároktól az akadémia házmestere útján bármikor és bárhol nyert felszólitásnak vagy izenetnek eleget tenni kötelesek; ha pedig a házmester őket az igazgatóság által megállapitott s annak megbizásából az akadémia épületében vagy a tantermekben szükséges tisztaság, rend és csendre vonatkozó rendszabályokra kötelességszerüleg figyelmezteti, azokat mindenkor követni tartoznak.

Az akadémián fennálló ***rendszabályok*** és ***fegyelmi szabályok*** a következőkben közöltetnek.

Az akadémia rendszabályai.

1. §. Az akadémia kötelékébe ujonnan belépő, valamint a mult tanévről átlépő hallgatók, megérkezésök után az igazgatóságnál mielőbb személyesen jelentkezni tartoznak.

Ez alkalommal a fölvételre jelentkező az igazgatónak megitélésre és fölvétel esetén további megőrzésre átadja a fölvétel kellékeit képező és előképzettségére, életkorára s egyéb körülményeire vonatkozó okmányait.

2. §. A beiratkozást megelőzőleg a leendő hallgató azon kötelezettségekről, melyeket magára vállalni készül, valamint a fennálló fegyelmi szabályokról tudomást venni tartozik, mert önkéntes beiratkozásának ténye által kijelenti, hogy az akadémia alap-, rend- és fegyelmi szabályainak alávetette magát, és hogy azokat magára nézve kötelezőknek ismeri el.

3. §. A beiratkozás után az ujonnan fölvett hallgató egy leczkekönyvet és egyúttal fölvételi igazolványt kap, melylyel azon tanároknál, kiknek előadásait hallgatni fogja, személyesen jelentkezik, mit neki az illető tanár aláirásával bizonyit.

Ha a jelentkezés a félévi előadások megkezdése után kellő igazolás nélkül nyolcz napig nem történik meg, az illető tanár a leczkekönyv alá-

irását megtagadja, a mulasztót nem tekinti hallgatójának, s ezt az igazgatónak haladéktalanul bejelenti. Egyebekre nézve a hallgatók azon határozatok szem elött tartására utasíttatnak, melyek a leczkekönyv boritékán olvashatók.

4. §. A beiratkozás csak akkor tekinthető befejezettnek, ha a leendő hallgató a szabályszerü tandijat az akadémia pénztárába befizette.

Olyanok, kik elfogadható okokból nincsenek azon helyzetben, hogy a tandijat azonnal befizethetnék, irásbeli kérelmökre az igazgatóságtól fizetési halasztást kaphatnak, mely azonban négy héten túl nem terjedhet.

Szegényebb sorsu rendes hallgatóknak az akadémia körében tanusított jó elömenetel, kitünö szorgalom és kifogástalan magaviselet alapján a tanári széknek a földmívelésügyi m. kir. Minister úr Ö nagyméltóságánál tett ajánlatára a tandíj egészben vagy részben elengedhető.

A tandíj-elengedést kérelmező a kellő okmányokkal (pl. szegénységi bizonyítványnyal) fölszerelt folyamodványok, a fentemlitett Minister úr Ő nagyméltóságához czimezve *s a tandíj-fizetést helyettesítve*, minden félév elején nyujtandók be az akadémia igazgatóságához.

Oly hallgatók, kik csak közelebb lépvén be az akadémiába, s eszerint itt szerzett érdemekre nem hivatkozhatnak, csupán különösen figyelemre méltó körülmények között menthetök fel a tandíj haladéktalan lefizetése alól.

A vendéghallgató minden általa választott tantárgyért félévenkint elölegesen s egyenkint 4 frt látogatási díjt fizetni köteles.

Az akadémia pénztárába befizetett tandíj vagy egyéb dijakat az igazgatóság nem szolgáltathatja vissza.

5. §. A hallgatók az elöadásokat és gyakorlatokat szorgalmasan látogatni tartoznak, miröl a tanárok a névjegyzék tetszés szerinti időközben, de havonkint legalább egyszeri felolvasása által szereznek maguknak meggyözödést. Az elöadásokat és gyakorlatokat szorgalmatlanul látogató hallgatókat az illetö tanárok s az igazgató megintheti, mit azok figyelembe venni kötelesek.

6. §. Ha valamely rendes hallgató a névjegyzék felolvasása alkalmával egy-egy tantárgy elöadásairól és gyakorlatairól háromszor igazolatlanul hiányzik, akkor az illető tantárgy vizsgálattételéröl eltiltatik, minek következtében a félévet elveszti. Általánosan mutatott hanyagság esetén pedig a hallgató a tanári szék e részben hozott határozata következtében az akadémiából félév közben is ideiglenesen vagy végképen kirekeszthető.

7. §. A szünidőtöl, valamint oly napoktól eltekintve, melyeken elöadások nem tartatnak, a hallgató engedély kieszközlése nélkül nem távozhat el, és csak oly elmaradások fognak igazoltatni, melyek kellö indokolás mellett elöre bejelentettek.

A szabadságolás az igazgatóság részéröl irásbeli úton adatik meg, s a nyert szabadság, valamint annak letelte után a megjelenés bejelentésére a készletben levő ürlapok használandók.

Huszár Gál Városi Könyvtár

8. §. Hét napon túl terjedő szabadságoltatás mindenkor irásbeli úton eszközlendő ki az igazgatóságtól, mely azt azonban csak azon esetben engedélyezi, ha az elmaradás oka kellöleg indokolva van.

Két héten túl terjedő szabadságoltatás az igazgatóság útján a tanári széktől kérendő, mely azonban egyfolytában négy hétnél tovább terjedő szabadságot nem engedélyezhet.

9. §. A kért és nyert szabadság ideje pontosan betartandó, s a határidön túl terjedő elmaradás csak akkor számíthat igazolásra, ha okának megnevezésével levél útján előre be volt jelentve.

Amennyiben az igazgatóság a szabadsági idő letelte után az elmaradást illetőleg sem közvetlenül, sem közvetve értesítést nem kap, az illető hallgató az akadémiából önként kilépettnek tekintetik. Az ily mulasztást elkövető és kilépettnek tekintett hallgató a szabadság határidejétől számítva legföljebb két héten belöl folyamodhat leendő visszavételeért, s e kérvény sorsa fölött a tanári szék határoz.

10. §. Oly hallgató, ki a kiszabott szünidöt elöleges szabadságoltatás nélkül korábban megkezdi, vagy azt bejelentés és igazolás nélkül meghosszabbítja, a szorgalomból nem kaphat „igen szorgalmas" osztályzatot, söt a tanári szék határozatával fegyelmi szempontból a magaviseletböl is megrovásban részesülhet.

11. §. A hallgató saját érdekében cselekszik, midön azon mulasztásokat, melyeket megbetegedése következtében az elöadások és gyakorlatok látogatása körül tesz, az illető tanárok elött igazolja. Hét napnál tovább tartó betegség okvetetlenül orvosi bizonyítványnyal igazolandó, mely az igazgatóság e részben kifejezett kivánatára két napon túl terjedő betegség esetén is felmutatandó.

12. §. Ha a megbetegedés szabadságoltatás közben történt, s a hallgatót szabadsága határidejének betartásában gátolja, akkor erröl elözetesen levél útján tesz jelentést, megjelenése alkalmával pedig betegségét okvetetlenül hiteles orvosi bizonyítványnyal tartozik igazolni.

13. §. Ha a hallgató valamely félévben betegség következtében az elöadások és gyakorlatok látogatásában három hétnél hosszabb ideig, de mégis egyfolytában legföljebb hat hétig gátolva volt, akkor e részben benyujtandó irásbeli kérelmére csak azon esetben bocsáttatik az illető félév vizsgálataira, ha betegségét az akadémia igazgatósága elött annak idejében kellöleg bejelentette és igazolta.

Oly hallgató ellenben, ki három hétnél hosszabb ideig tartó betegségét orvosi bizonyítványnyal igazolni, vagy az elöadások látogatásában négy hétnél tovább tartó akadályoztatását okadatolva irásban bejelenteni elmulasztotta, ennek következtében az illető félévet elveszti és csak azon esetben bocsáttatik a vizsgálatokra, ha indokolt irásbeli kérelme a tanári szék részéröl kedvezö elintézést nyer.

14. §. A tanév elején a tanteremben választott és elfoglalt ülöhely továbbra is megtartandó.

Nemkülönben megkivántatik, hogy a hallgatók a csengetéssel adott jelre szokott ülöhelyeiket elfoglalják, továbbá a dohányzás vagy szivarozástól a tanteremben tartózkodjanak s annak bútorzatát kiméljék.

15. §. Minden hallgató lakását a tanév elején és valahányszor azt megváltoztatja, az igazgatóságnál az e czélra rendelt ürlapokon bejelenteni köteles.

16. §. Mindennemü lőfegyverek és lőszereknek, úgyszinte kutyáknak az akadémia épületeibe, majorjaiba, földjeire vagy kertjébe való hozatala, vagy ilyeneknek a kirándulások és gyakorlatokra való elvitele tiltva van.

17. §. A dohányzás és szivarozás az akadémia majorjai egész területén szorosan tilos.

18. §. Az akadémia tantermei, gyüjteménytárai, laboratóriumai, majorjai, gazdasága és kertje látogatása alkalmával a tárgyak elrontása, növények, termények, gyümölcsök letépése, a munkákba való beavatkozás és a munkások zavarása, az állatok zaklatása s egyéb rendellenességek tiltva vannak, s a hallgatók az általuk netán okozott károk megtérítésére köteleztetnek.

19. §. Azon hallgató, ki az akadémiából évközben kilépni óhajt, kilépését az igazgatóságnak irásbeli úton bejelenteni tartozik. A hallgató távozását az igazgatóság az akadémia hirdető tábláján közhirré teszi.

A 13. § határozata értelmében azon hallgató, ki négy hétnél tovább tartó elmaradását az előadások és gyakorlatokról, vagy távollétét kellőleg be nem jelentette, az akadémia kötelékéből kilépettnek tekintetik, mi emlitett határidő leteltével az akadémia hirdető tábláján kihirdettetik, valamint az illető szüleivel vagy gyámjával közöltetik.

20. §. Az igazgatóság oly rendeletei és közleményei, melyek a hallgatóságot érdeklik, az akadémia hivatalos hirdető tábláján tétetnek közhirré.

Ennélfogva a hallgatók az ott kifüggesztett hirdetményeket annyival inkább tudomásul venni tartoznak, minthogy valamely hirdetmény figyelmen kivül hagyása mentségképen nem fogadható el.

Az akadémia fegyelmi szabályai.

1. §. Az akadémiába fölvett hallgatók úgy kötelezettségeikre, valamint jogaikra nézve egyenlöknek tekintetnek és mindaddig, míg az akadémia kötelékében vannak, a jelen fegyelmi szabályok határozatainak illetékes voltát magukra nézve kivétel nélkül elismerni tartoznak.

2. §. Az akadémia minden hallgatója, épúgy mint a haza bármely polgára, a köztörvények határozatainak van alárendelve, minélfogva az illetékes közhatóságok rendelkezései és intézkedéseinek magukat alávetni s azok végrehajtó közegeit illő tiszteletben tartani kötelesek.

3. §. Az akadémia elvárja, hogy minden hallgatója minden körülmények között müvelt, ildomos és erkölcsös magatartást tanusít, s oly tettek elkövetését szorgosan kerüli, melyek úgy saját személyére, valamint az akadémia jó hírnevére árnyékot vethetnének.

4. §. Megköveteltetik a hallgatóságtól, hogy minden vallást tiszteletben tartson és senkit vallása szertartásainak gyakorlatában ne háborgasson.

5. §. A hallgatóság az akadémia igazgatója, tanárai s egyéb tisztviselöi iránt illö tisztelettel viseltetni tartozik, azok iránti tiszteletlenség vagy éppen sértö s ellenszegülö magaviselet a legszigorúbb megtorlást vonja maga után. Nemkülönben illedelmes viselettel tartoznak a hallgatók azon akadémiai közegek iránt is, kik az igazgatóság nevében vagy megbizásából járnak el.

6. §. Az akadémia falain kivül elkövetett rend- és csendháborítási esetek, valamint a köztörvényekkel vagy a város polgárait kötelezö szabályrendeletekkel ellentétben levö cselekedetek elintézése az erre illetékes hatóság elé tartozik ugyan, ilyenekért azonban a hallgatók az akadémia igazgatósága részéröl is felelösségre vonhatók.

7. §. Különösen figyelmeztetnek a hallgatók, hogy mindenkor és mindenütt oly magatartást tanusítsanak, mely müvelt egyénektöl megkövetelhetö, s hogy a helyi rendöri szabályzathoz alkalmazkodva, azt tiszteletben tartsák, mert a bekövetkezhetö rendöri megfenyíttetéstöl eltekintve, nyilvános helyeken tanusított botrányos magaviselet, a város lakói nyugalmának éjjel való zavarása, botrányt keltö csoportulás, más tulajdonának megkárosítása, szemérmet sértö magaviselet, rendöri közegek ellen kötelességök teljesítése közben tanusított illetlen föllépés vagy ellenszegülés sat. az akadémiai hatóság elbirálása alá is vonatik.

8. §. Egymás között a hallgatók illedelmes, békés és kartársias magatartást tanusítani kötelesek.

Azon esetben, ha olynemü összekoczczanás fordulna elö, melyet az illetök békésen ki nem egyenlíthetnek, az igazgatóság közbejárása veendö igénybe, mely saját hatáskörében, vagy a tanári szék közbejöttével fog igazságot szolgáltatni.

9. §. Oly hallgatók, kik társaikra bármely irányban káros befolyást gyakorolnak, nevezetesen: izgatók, adósságcsinálók, iszákosok, hazárdkártyások, kötekedök, vagy kik az elöadások látogatásában hanyagok, továbbá botrányt okozó erkölcstelen életet élnek, és kik egyébként méltatlanoknak mutatkoznak arra, hogy továbbra is az akadémia kötelékében maradjanak, az e részben megindított vizsgálat után, a tanári szék hozott határozata alapján, az akadémiából ideiglenesen vagy véglegesen kizárhatók.

10. §. A tivornyázás, rend- és csendháborítás, hazárdjáték, könnyelmü adósságcsinálás sat. tiltva vannak.

Minden hallgatónak jövedelméhez mért takarékosság gyakorlása ajánltatik, s elváratik, hogy szállást és élelmezést adóik, valamint egyéb szük-

ségleteiket szolgáltató iparosok irányában tartozásaikat kellő időben kiegyenlíteni kötelességöknek tartják.

11. §. Az akadémia ifjusága által nyilvános helyeken rendezendő mulatságok és ünnepélyek, melyekhez a hatóság szabályszerü engedélye kieszközlendő, az akadémia igazgatóságának a rendezők megnevezésével, — kik ezzel egyúttal a rend tekintetében a felelősséget magukra vállalják, — irásbeli úton előlegesen szintén bejelentendők.

12. §. Minden hallgató beiratkozása alkalmával személyazonosságának kimutatása czéljából „igazolójegyet" kap, melyet mindig magával hordani s előforduló esetben az erre hivatott szolgálatban levő rendöri közegeknek felmutatni és kivánatra átszolgáltatni köteles.

Az igazolójegy netaláni elvesztése az akadémia igazgatóságának bejelentendő, mely az akadémia segélyző egylete javára beszedendő egy forintnyi díj fejében új igazolójegyet szolgáltat ki.

13. §. Az akadémia igazgatóságának jogában áll, a hallgatóság fegyelmének fentartása érdekében, a körülményekhez képest szükséges eljárást követni, mindazáltal különösebben megindítja a fegyelmi eljárást:

1. ha rendöri hatóság vagy a biróság valamely hallgató ellen följelentést tett, vagy a köztörvények szerinti elitéltetését bejelentette;

2. ha tapasztalás merül fel arra nézve, hogy valamely hallgató az akadémia hírnevére vagy társaira káros befolyást gyakorol, és

3. ha valamely hallgató az akadémia tanszemélyzetének valamely tagja ellen sértést követ el.

14. §. A kihágás vagy vétség minőségét, valamint az alkalmazandó büntetés fokozatát az igazgató, illetöleg a tanári szék állapítja meg, s ha a hallgató a hozott itélet következtében leczkekönyvében, esetleg bizonyítványában megrovást kap, ez ott rövid indokolással tétetik ki. A büntetések, melyek valamely kihágás vagy vétség elkövetőjére kiszabhatók, következők:

Elsö fokozat. 1. Figyelmeztetés vagy megrovás négy szem között azon tanár által, ki valamely kihágás szemtanuja volt.

2. Figyelmeztetés vagy megrovás az igazgató által, a kihágásról szerzett tudomás alapján.

3. Megfeddés a tanári szék előtt.

4. A tanári szék által kimondott tanács az eltávozásra. (Consilium abeundi.)

5. Ösztöndijas hallgatókra nézve az ösztöndíj ideiglenes betiltása, vagy annak teljes megszüntetése.

Második fokozat. 6. A vizsgálatok és bizonyítványokra vonatkozó szabályzat értelmében a végbizonyítvány kiadatásának ideiglenes vagy végleges megtagadása.

7. Ideiglenes kitiltás az akadémiából.

8. Kizárás az akadémiából mindenkorra.

15. §. A büntetések a kihágás vagy vétség minőségéhez képest szabatnak ki, s esetleg nemcsak egyenkint, hanem egyesítve is alkalmazhatók.

A megrovás kitételét a leczkekönyvben, valamint a büntetés kihirdetését az akadémia fekete tábláján mindenkor külön határozza el a tanári szék, s ez olyankor jön alkalmazásba, mikor súlyosbító körülmények forognak fenn.

Előzetesen előfordult kisebb foku büntetés ujabb kihágás vagy vétség fölmerülése esetén, súlyosbító körülménynek számittatik be.

Ellenszegülés a kiszabott büntetés ellen kizárást von maga után.

16. §. A tanári szék által hozott itéletek haladéktalanul jogerőre emelkednek és hajtatnak végre.

Oly hallgatónak azonban, kire nézve a tanári szék oly határozatot hozott, hogy ösztöndija véglegesen betiltandó, hogy végbizonyitványának kiadatása véglegesen megtagadtassék, vagy hogy az akadémiából véglegesen kitiltassék, jogában áll, hogy az akadémia igazgatósága útján kérelmével földmivelésügyi m. kir. Minister úr Ő nagyméltóságához forduljon megkegyelmeztetése czéljából.

17. §. Azon esetben, ha valamely hallgató a tanári szék határozatából büntetésben részesült, erről a szülők vagy gyámok az igazgatóság részéről hivatalosan értesitendők, a kizáratást pedig az igazgatóság azonfelül hivatalból a rendőri hatóságnak is bejelenti.

18. §. Minden egyéb, e fegyelmi szabályokban meg nem határozott esetekben a tanári szék belátása szerint határoz és intézkedik.

Az akadémia tanári és tiszti kara

az 1895/96-ki tanévben.

Igazgató:

Balás Árpád (Sipeki), okleveles gazda és erdész. Előadja az erdészettant s a mezőgazdaság történetét. A szaktanulmányokba való bevezető előadásokat tart. — Tanári éveinek száma 32, igazgatói évei 21.

Királyi tanácsos. A zalavármegyei gazdasági egyesület, az országos magyar gazdasági egyesület igazgató-választmányának, a szécsényvidéki gazdakör, a m.-óvári Széchenyi-kör és a k. k. mährische Landwirthschaftsgesellschaft tiszteleti tagja, — a magyar-óvári m. kir. gazdasági akadémia Kazinczy-köre s dal- és zenekörének védnöke, — a mosonyvármegyei gazdasági egyesületnek, az 1896-ki ezredéves országos kiállítás mezőgazdasági szakoktatás és kisérleti ügy alcsoportjának, a magyar-óvári m. kir. gazdasági akadémia gazdasági tanácsadó bizottságának s a kultur- és folyammérnökök gazdasági szakvizsgáló bizottságának elnöke, — a sopron-kerületi kereskedelmi és iparkamara levelező tagja, — Mosonyvármegye törvényhatósági bizottságának, állandó választmányának, népnevelési, statisztikai, közegészségi, gazdasági és mezőgazdasági bizottságának tagja és közigazgatási erdészeti bizottságának helyettes elnöke, —

Magyar-Óvár város képviselő-testületének és állami iskolagondnokságának, a magyar-óvári Széchenyi-kör, a mosonyvármegyei történelmi és régészeti egylet igazgató-választmányának, az 1896-ki ezredéves országos kiállítás jószágrendezésügyi alcsoport, továbbá számos tudományos és társadalmi egyesület rendes és pártoló tagja. A „Pallas Nagy Lexikon"-nak a mezőgazdaságra vonatkozó közleményeinek szakszerkesztője.

Baintner Ferencz dr, a vegytan tanárának s a vegykisérleti állomás II-od segédje. — Szolgálati ideje 1 év.

Gyógyszerész-tudor. Tartalékos gyógyszerész-járulnok.

Cselkó István (Cselkó-lehotai), rendes tanár, okl. gazda. Tantárgyai: általános állattenyésztés, ló- és szarvasmarha-tenyésztés, tejgazdaság, juhászat, gyapjuismeret és sertéstenyésztés. — Tanári évei száma 26.

A mosonyvármegyei gazd. egyesület tiszteletbeli és igazg.-választmányi, a m.-óvári m. kir. gazd. akadémia tanácsadó bizottságának s a m.-óvári Széchenyi-kör igazg.-választmányának tagja. A „Pallas Nagy Lexikon" rendes munkatársa.

Cserháti Sándor, rendes tanár, okl. gazda. Tantárgyai: általános és különleges növénytermelés, talajismeret. *Az akadémiai kisérleti telek kezelője, könyvtáros. Az országos m. kir. növénytermelési kisérleti állomás vezetője.* — Tanári évei száma 20.

A mosonyvármegyei gazd. egyesület s a verseczi szőlészeti és borászati egyesület tiszteletbeli tagja, az orsz. magyar gazd. egyesület igazgató-választmányának, az ezredéves kiállitás rendező-bizottságának, az orsz. filloxera-bizottság, a kálibizottság, a kultur- és folyammérnökök gazd. szakvizsgáló bizottságának tagja, a „Mezőgazdasági Szemle" szerkesztője s a „Pallas Nagy Lexikon" állandó munkatársa.

Hensch Árpád, rendes tanár, okl. gazda. Tantárgyai: gazdasági üzemtan, kezelés- és becsléstan, nemzetgazdaságtan és statisztika, gazdasági kereskedelem. — Tanári évei száma 19.

A mosonyvármegyei gazd. egyesület tiszteletbeli tagja és titkára, az akadémiával kapcsolatos gazd. tanácsadó bizottság s a kultur- és folyammérnökök gazd. szakvizsgáló bizottságának tagja, a m.-óvári ág. evang. hitvallásu egyház-község preszbitere. A „Pallas Nagy Lexikon" állandó munkatársa.

Karl Rezsö, m. kir. gazd. tanintézeti segédtanár az akadémiához beosztva, okl. gazda, a rétmivelés elöadásával megbizva. — Szolgálati évei száma 4.

Az orsz. m. kir. növénytermelési kisérleti állomás helyettes vezetője, a mosonyvármegyei gazd. egyesület igazg.-választmányának tagja. Cs. és kir. tart. hadnagy.

Kosutány Tamás dr, rendes tanár, okl. gazda. Tantárgyai: általános és gazdasági vegytan, gazdasági technológia. *A m. kir. mezőgazdasági vegykisérleti s a meteorológiai állomás vezetője.* — Tanári évei száma 24.

Bölcsészettudor. A magyar tudományos akadémia levelező tagja, a mosonyvármegyei gazd. egyesület tiszteletbeli tagja, a m.-óvári m. kir. gazd. akadémia hallgatósága segélyző egyletének tiszteletbeli, a m.-óvári Széchenyi-kör s a m.-óvári athletikai klub elnöke, a „Mezőgazdasági Szemle" szerkesztője s a „Pallas Nagy Lexikon" állandó munkatársa.

Linhart György, rendes tanár, okl. gazda. Tantárgyai: növénybonczés élettan, gazdasági növénytan, növénykórtan, ásványtan. *Az állami vetőmag-vizsgáló állomás vezetője.* — Tanári évei száma 21.

A svéd „Északcsillag"-rend lovagja. Mosonyvármegye törvényhatósági bizottságának és M.-Óvár város képviselő-testületének, a mosonyvármegyei gazd. egyesület s a rábaszabályozó társulat választmányi tagja.

Mezey Gyula, rendkivüli tanár, képesített középiskolai tanár és okl. gazda. Tantárgyai: éghajlattan, szölömívelés, kertészet, gazdasági állattan, méh-, baromfi-, hal- és selymértenyésztés. *A tanári szék jegyzője.* — Tanári évei száma 11.

Okl. középtanodai (főgymnasium- és főreáltanodai) képesített tanár, a gazd. akad. hallgatók gazd. egyletének tiszteletbeli elnöke, a mosonyvármegyei gazd. egyesület levelező s a m.-óvári Széchenyi-kör igazgató-választmányának tagja, a „Köztelek" gazd. növénytani rovatának vezetője s a „Pallas Nagy Lexikon" állandó munkatársa. Cs. és kir. tart. hadnagy.

Nyiredy Jenö dr, a vegytan tanárának s a vegykisérleti állomás I-sö segédje. — Szolgálati évei száma 4.

Vegyésztudor. A m.-óvári Széchenyi-kör titkára. Tartalékos gyógyszerész-járulnok.

Öshegyi József. Előadja a gazdasági jogismeretet.

Mosonyvármegye tiszti főügyésze. Hites ügyvéd és volt kir. közjegyző-helyettes. A mosonyvármegyei gazd. egyesület, a m.-óvári Széchenyi-kör igazg.-választmányának, M.-Óvár város képviselő-testületének és állami iskolagondnokságának tagja.

Pjetsch József, okl. gazda, akad. titkár. — Szolgálati évei száma 40.

Rüdenburg Viktor, főkertész. — Szolgálati évei száma 3.

Somssich Béla, okl. gazda, a növénytermelési tanszak tanársegédje. Szolgálati évei száma 2.

Suschka Rikárd, okl. gazda, a gazdaság intézöje. Előadásokat és okmutatásokat tart a gazdasági gyakorlatból, előadja továbbá a gazdasági számviteltant. — Szolgálati évei száma 17.

A gazd. tanácsadó bizottság, a mosonyvármegyei gazd. egyesület igazg.-választmányi és levelező tagja.

Thallmayer Győző, rendes tanár, okl. mérnök. Tantárgyai: erömütan, földmértan, gép- és eszköztan, építészet. *A gépkisérleti állomás vezetöje.* — Tanári évei száma 22.

A mosonyvármegyei gazd. egyesület tiszteletbeli, a m.-óvári gépkezelö-vizsgáló bizottság rendes tagja.

Ujhelyi Imre, m. kir. gazd. tanintézeti rendes tanár az itteni akadémiához beosztva, okl. gazda, állatorvos és végzett jogász. Előadja az állatboncz- és élettant, az állatgyógyászatot, az állategészségtant s az állatkereskedést. *Az állatgyógyászati állomás vezetöje.* — Szolgálati és tanári évei száma 7.

A mosonyvármegyei gazd. egyesület levelező tagja.

Vörös Pál, okl. gazda, gazd. intézöi segéd. — Szolgálati ideje 3 év.

Zechmeister Jenö, okl. gazda, a növénytani és növényélettani tanszak tanársegédje. — Szolgálati ideje ½ év.

Cs. és kir. tart. hadnagy.

Rázsó Imre, ösztöndijas gazd. segéd, okl. gazda.

Cs. és kir. tart. tiszthelyettes.

A MAGYAR-ÓVÁRI M. KIR. GAZDASÁGI AKADÉMIA GAZDASÁGÁNAK TÉRKÉPE

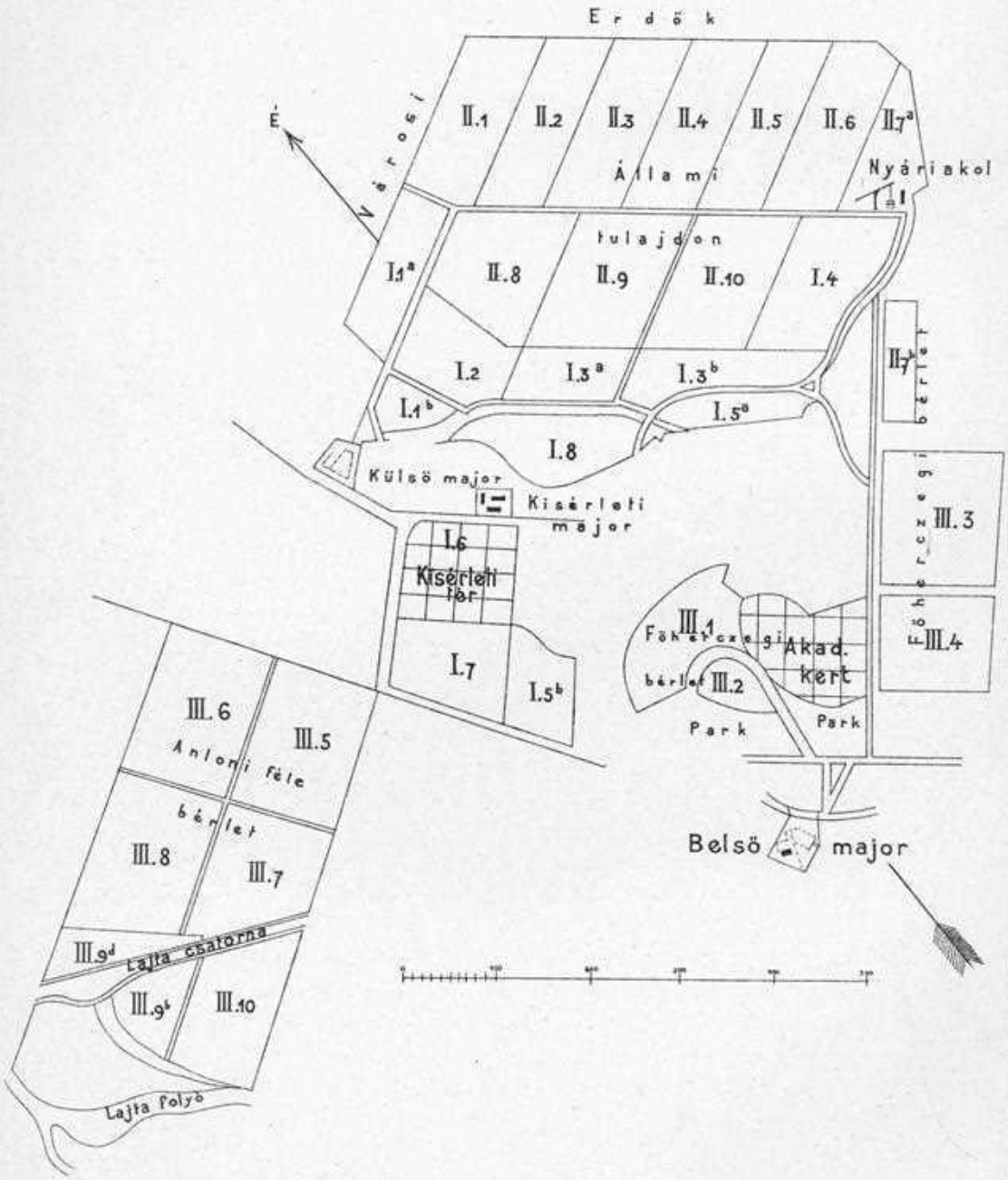

CZETTEL & DEUTSCH BUDAPEST.

Az akadémia hallgatósága számának kimutatása

az utolsó hat tanévben:

Az	1890/91-ki	tanévben volt	109	rendes és	5	vendég, összesen	114	hallgató.
„	1891/92-ki	„ „	139	„ „	3	„ „	142	„
„	1892/93-ki	„ „	149	„ „	5	„ „	154	„
„	1893/94-ki	„ „	112	„ „	7	„ „	119	„
„	1894/95-ki	„ „	117	„ „	11	„ „	128	„
„	1895/96-ki	„ „	129	„ „	8	„ „	137	„

A tanintézetbe annak keletkezésétől fogva következő számu hallgató iratkozott be:

az I. korszakban:	1818-tól 1850-ig volt	. . . . .	782	hallgató,
a II. „	1850-től 1869-ig „	. . . . .	1483	„
a III. „	1869-től 1884-ig „	. . . . .	1568	„
		összesen	3833	hallgató,
a IV. „	1884/85-ki tanévtől fogva bez. 1895/96-ig		819	„
		mindösszesen	4652	hallgató.

Az akadémia gazdasága.

Lásd a mellékelt térképet.

1. A helyzet és éghajlati viszonyok. Az akadémia Magyar-Óvár nagyközség határában fekvő gazdasága, valamint egész vidéke messze földre síkságot alkot. Legközelebbi emelkedések nyugat felé az Ausztria határán levö Lajtahegység és észak-nyugat felé a pozsonyi hegyek. — A földirati fekvés: 47° 53′ északi szélesség és 34° 56′ keleti hosszuság; magassága a tenger szine fölött: 125 *m*.

Magyar-Óvár vidékének éghajlata, kontinentális fekvésénél fogva, melyet semmiféle kedvező helyi befolyás nem módosít elönyösen, igen szélsőséges. Különösen feltünö a csapadék csekély volta s annak egyenlötlen elosztása az évszakokban, minek következtében a gyakori szárazság, mely néha aszályossággá fajul, egyike a legnagyobb kalamitásoknak, mi azáltal még fokozódik, hogy a talaj könnyen bocsátja át a vizet, minélfogva a csapadék nagy része a növényekre nézve veszendőbe megy.

Nedves évek termékenységök által tünnek ki, a száraz évek különösen a takarmánytermést hiusítják meg; égiháborúk nem gyakoriak és pusztító jégverések is a ritkaságok közé tartoznak. Legkevesebb csapadék tavasz elején és nyár közepén van. A tavaszi vetés márczius derekán veszi kezdetét s a búza aratása juniushó végére esik. A szölö s a tengeri rendesen megérik, de a kései tengerifajták megérése néha kétséges.

Az utóbbi 20 évről szóló meteorológiai észleletek a következő átlagszámokat tüntetik fel: közepes évi hömérsék 9·71° C., téli 0·67, tavaszi 9·89, nyári 19·67 és öszi 9·94° C.

Évi közepes csapadékmennyiség 543·13 *mm*. Uralkodó szélirány: **É.-Ny.** és **D.-K.** — A vidék igen szeles, söt viharok is gyakoriak. Nyáron sokszor köd keletkezik.

2. Talaj és fekvés. Az *altalajt* özönvizi és harmadkori képződményü, hullámszerüen lerakódott kavicstelepek és zátonyok alkotják, melyek homokkal váltakozva kvarcz-, mészkö-, csillámpala- és gránitgörgetegböl állanak. Ezen az altalajon mindenfelé finom földrészekböl alakult vízhordta *felsőréteg* nyugszik, mely néhol mintegy *m*-nyi vastag, másutt ellenben csak néhány *cm*-nyire takarja el az alsó réteget, söt némelyütt a kavics a felszínig jut, minek következtében az ily terület terméketlen.

A talaj minősége nagyon változó. A jobbféle talaj fötömege mintegy 60 % *kovahomok* és *csillámtörmelék*, továbbá 30 % finom *szénsavas mész* és *magnéziából* áll; a többit *agyag*, *vasoxyd* és oldható ásványi anyagok alkotják. A *humusz* 2—5 %-nyi mennyiségben váltakozik. — A csekélyebb minőségü talaj valamivel öregebb szemü homokot és kevesebb meszet tartalmaz. Annak daczára, hogy a talaj nagyrészt homokból áll, mégis a törmelék finom volta azt okozza, hogy az eke hosszas szárazság után nehéz és nagy, erősen összeálló hantokat vet föl.

Minthogy a gazdaság talajának nagy része sekély, ennélfogva mélyen gyökerező növények, pl. luczerna csupán mélyebb rétegü helyeken termeszthető s itt is csak középszerü sikerrel; vörös lóher e vidéken, a rá nézve mostoha éghajlati viszonyok miatt, csak kedvező időjárás esetén sikerül.

Az egész gazdaság fekvése teljesen sík és csak itt-ott kissé hullámos. A Duna ú. n. *mosonyi* vagy *győri ága*, a *Kis-Duna*, a gazdaság határától csak mintegy 600 *m*-nyi távolságban foly — s olyankor, mikor nagy áradás van, a víz a gazdaságot 1—2 *m*-nyire egészen elborítja, mi szerencsére csak ritkán fordul elö.

3. A gazdaság területe. Az akadémia gazdaságának azóta, mióta a tanintézet kezelése alatt van, többször szenvedett változást. Három év elött is a Magyar-Óvár városától bérben birt földdarabok visszaadattak, ellenben *Antoni Adolf* helybeli lakostól 67 *kh* és 1556 □öl terület vétetett bérbe. Jelenlegi területe **384** *kh* és **527** □öl, vagyis **221·18** *ha*.

Ebböl **262** *kh* és **1285** □öl (151·24 *ha* = 68·38 %) az **állam tulajdona**, **53** *kh* és **886** □öl (30·82 *ha* = 13·94 %) a *föherczegi uradalomtól* örök idöre és **67** *kh* és **1556** □öl (39·12 *ha* = 17·68 %) 10 évre szerződésileg bérbe van véve. Ezen összes területböl:

szántóföld	366 *kh*	1103 □öl	=	211·02 *ha*	(95·42 %)
rét és legelö	6 „	533 „	=	3·65 „	(1·64 „)
utak, útszélek, árok, faültetvények . .	6 „	754 „	=	3·72 „	(1·68 „)
majorterület	3 „	980 „	=	2·08 „	(0·94 „)
kaviesgödör	1 „	357 „	=	0·71 „	(0·32 „)
összesen	384 *kh*	527 □öl	=	221·18 *ha*	(100·00 %)

4. Vetésforgók. A szántóföld a talaj eltérő minőségének tekintetbe vételével két *vetésforgóba* vagy *dülőre* van beosztva.

A jobb minőségü, mélyebb feltalaju földek az I. számu, ú. n. *répadülőbe*, — a gyengébb, sekélyebb feltalaju földek pedig a II. számu, vagy *mohardülőbe* soroztattak.

I. A **répadülő** területe **106** *kh* és **128** □öl = 61·04 *ha*; az egyes táblák átlagos nagysága **13·2** *kh* = 7·77 *ha*. — *Talaja:* 31 % televénydús márgaváyogtalaj, 1·3—1·9 *m* mélységü; 69 % könnyü minőségü homok-márga, 0·6—1·0 *m* mély. Az ezek alatt fekvő réteg kavics és homok.

A vetésforgó következő:

1. Takarmányrépa, trágyázva. 2. Tavaszi, esetleg őszi gabona. 3. ½ bükkönyös rozs, annak letakarítása után csalamádé, trágyázva; ½ csalamádé, trágyázva. 4. Őszi búza. 5. Szemes tengeri (pignoletto), trágyázva. 6. Tavaszi árpa, luczerna és baltaczímmel. 7. és 8. Luczerna és baltaczím.

II. A **mohardülő** területe **148** *kh* és **1201** □öl = 85·24 *ha*; a táblák átlagos nagysága **14·9** *kh* = 8·57 *ha*. — *Talaja:* a terület 60 %-a 0·4—0·6 *m* mélységü homokos márga, 40 %-a 0·15—0·3 *m* mély, szintén homokos márga. Az altalaj itt is kavics és homok.

A vetésforgó:

1. Zabos bükköny trágyázva, füves herefélékkel és tiszta füvek magtermelés czéljából. 2. és 3. Füves herekeverék. 4. Őszi rozs. 5. Szemes tengeri (cinquantino), trágyázva. 6. Őszi gabona. 7. Mohar. 8. Szemes tengeri (cinquantino), trágyázva. 9. Őszi gabona. 10. Mohar.

III. **Szabad gazdálkodás** alatt van, vagyis hol előre megállapitott vetésforgó nem tartatik be, **112** *kh* és **15** □öl. Itt főleg takarmánynövények termesztetnek.

5. A termelés aránya s a termések nagysága. A vetésforgók tanusága szerint közel 50 % takarmány- és 50 % piaczi növény termesztetik s a talaj gyenge minősége miatt a földek minden harmadik évben megtrágyáztatnak, megjegyezve, hogy trágyázásra sajáttermelésü istállótrágya, továbbá keveréktrágya, ujabban mütrágya is használtatik.

A gazdaságban termelt növények arányát következő összeállítás tünteti fel:

őszi és tavaszi gabonanemüek	131·23 hold	= 75·52 *ha*	= 36·34 %
kapás növények	56·10 „	= 32·23 „	= 15·43 „
szálas és zöldtakarmánynemüek	165·47 „	= 95·21 „	= 44·45 „
kisérleti telek	14·00 „	= 8·06 „	= 3·81 „
összesen	366·70 hold	= 211·02 *ha*	= 100·00 %

Az utolsó **tíz év terméseinek átlaga** kat. holdankint az akadémia gazdaságában következő volt:

búza	12·15 *hl*	burgonya	71·60 *q*	moharszéna	27·17 *q*
rozs	13·65 „	takarmányrépa	204·06 „	luczernaszéna	43·93 „
árpa	16·42 „	zabosbükköny-széna	22·53 „	baltaczímszéna	26·67 „
tengeri (szemes)	19·40 „	füves herekeverék	21·15 „	csalamádé (száraz)	27·85 „

6. Cselédség és munkásviszonyok. Az akadémia gazdaságában alkalmazott cselédség következő:

1 majoros gazda a külső majorban s egy udvarhajdu a belső majorban, 1 szegődményes gépész, 1 szegődményes bognár, 1 tehenes és 5 tehenes-legény, 1 öregbéres, 7 béres és 5 kocsis, 1 kanász.

A folyó gazdasági munkák, amennyire csak lehet, *szakmányban* végeztetnek, és csak hol a szakmánymunka nem alkalmazható, fogadtatnak fel napszámosok. Így a répa s a tengeri mívelése, a takarmány kaszálása sat. szakmányban végeztetik.

A napszámosok részint helyben, részint a közelfekvő helységekből fogadtatnak. Napszám fizettetik férfiaknak 45—65 kr, aratás és behordás idején 80—90 kr, — nőknek 35—45 kr, aratás és behordás idején 55 egész 70 kr, gyermekeknek 20—35 kr. A mezei napszám-munka, az itt uralkodó szokás szerint, reggeli 6 órakor kezdődik és esti 6 órakor fejeztetik be.

Az aratás nagyobbára részesen történik, mert a gabona a talaj változatossága következtében egyenlőtlenül érvén, gépek nem mindig alkalmazhatók. A cséplést az akadémia saját gőzcséplőgépe végzi, melynek gőzgépe utimozdony.

7. Állattartás. A gazdaság **fogatos ereje** rendesen 6 pár ló és 9 pár ökör; mezei munkát azonban csak 3 pár ló teljesít, mert az egyik pár ló takarmány- és tejhordásra, a másik mint tiszti fogat használtatik.

Az összes fogatokat s a gazdaság egész területét számítva, **egy fogatra 27·1** *kh*, — csupán a szántóföldet s az azt munkáló fogatos erőt számításba véve, **egy fogatra 26·2** *kh* = *15·07 ha* esik.

Egy munkanap — a takarmányt, annak elkészítését, az állat-, épület- és eszköztőkét és kamatozását, a cselédbért sat. felszámítva — kerül: *a lovaknál 2 frt 85 krba, az ökröknél 2 frt 48 krba.*

A **haszonállatok tartásában** fősúly a *tehenészetre* s ebben a *tejtermelésre* van fektetve. *Juhok*, legelő hiányában, kizárólagosan csak az oktatás érdekében tartatnak; *sertések* pedig a gazdaságban előforduló hulladékok értékesítése czéljából tenyésztetnek. A sertések *mecklenburg-berkshire-i* keresztezések. Nagy-Yorkshire és Poland-China fajtabeli állatokkal történt kisérletnek nem volt kedvező eredménye. Hizlalás csak a gazdaságban kiselejtezett ökrökre terjed.

A **tehenészet** keletkezése idején az 1858. évben egy *lavanthali* és egy *magyar* fajtabeli törzset állítottak fel, mely utóbbi részint tisztán lett tenyésztve, részint pedig lavanthalival keresztezve. Azonban sem a magyar, sem a keresztezések nem feleltek meg a várakozásnak, és minthogy a

A kisérleti telek.

Növénytermelési kisérletek tételére a kisérleti telek szolgál, mely három részre oszlik, ezek: *növénytermelési botanikus kert*, a *kulturkert* s a tulajdonképeni *kisérleti telek*.

Azelött a botanikus kert s a kulturkert az akadémia kertjében, az 5 *kh* nagyságu tulajdonképeni kisérleti telek pedig a gazdaság egyik tábláján volt. Ezidöszerint mindhárom egyesitve van. A jelenlegi kisérleti teleknek kiterjedése 14 *kh* és e czélra egyenletes, jóminöségü terület az akadémiától nem messze fekvö, úgynevezett *Varga-tagon* hasittatott ki. Az egész terület árokkal van körülvéve s idegen állatok bejutása ellen négysoros szeges aczélsodrony-kerités védi. A sodronyon belül húzódik köröskörül egy öl széles sáv, a *botanikus kert*; a föbejárattól jobbra és balra terül el a *kulturkert*, a fenmaradó rész a tulajdonképeni *kisérleti telek*.

A **növénytermelési botanikus kert** 1 □öl nagyságu táblácskákra van osztva, melyeken a tanulmányi czél szemmeltartásával mindazon növények és ezek féleségei vannak együtt, melyek a mezögazdasági termelésre általánosabb fontosságuak; a táblácskák elég nagyok arra, hogy a növények külseje, fejlödése és fajtája tanulmányozható legyen.

A **kulturkert** 70, egyenkint 1 are (= 100 m^2) nagyságu táblácskákra oszlik. Ezek föleg honositási, trágyázási és általában oly kisérletek végrehajtására szolgálnak, melyeknek elöször kicsinyben való keresztülvitele tanácsos. Ugyanitt — különös tekintettel az oktatás szükségletére — oly növények is miveltetnek, melyek a fennálló helyi viszonyok mellett kisérletezésre ugyan nem ajánlatosak, ellenben a növénytermelésböl tartott elöadásokhoz tananyagképen tanulságosak.

A tulajdonképeni **kisérleti telek** 16, egy-egy fél kat. holdnyi (800 □öl) táblából, három, egy fél holdnál nagyobb és egy, fél holdnál kisebb táblából áll.

Rendeltetéséhez képest itt is, a kulturkertben elözetesen szerzett tapasztaláson elindulva, biztosabb alapokon nyugvó honositási, föleg azonban mivelési, kezelési és trágyázási kisérletek vitetnek keresztül, melyek a gazdasági gyakorlatra annyival inkább legalább is helyi jelentöségüek, mert egyrészt az egyes táblák oly nagyok, hogy a talaj megmivelése, a vetés, az aratás sat. a praxisban közönséges használatban levö eszközök, gépek és eljárásokkal mehet végbe; másrészt pedig azáltal, hogy nagyban is alkalmazható *vetésforgók* követése mellett az egyes növények természetszerü sorrend és megfelelö elövetemény után következnek, a növények kiválasztása nem jár nehézséggel, anélkül, hogy azért a kisérletezés változatossága szenvedne alatta, — a trágyázás rendszeresen keresztülvihetö s egyáltalában a kisérleti telek kezelése egy-

szerűvé és tervszerűvé válik, s ami fő: a nagyban való termelésre megbízható támpontot szolgáltat.

A kisérleti telek tábláin szabad gazdálkodás üzetik, amennyiben a vetésforgó előre megállapítva nincs s a fölmerülő szükség és tisztázandó kérdések kivánta növények termeltetnek, szem előtt tartva azonban azon elveket, melyek az okszerü gazdálkodásnál a termelendő növények egymásután következését szabályozzák.

Ha a kisérleti telken valamely növénynyel vagy válfajjal, akár valamely mivelési móddal vagy trágyafélével esetleg ismételt kisérletezések után kedvező eredmény éretett el, akkor az ily növény az akadémia gazdaságában tovább termeltetik, vagy a beváló mivelési mód vagy trágyaféle nagyobb területen tétetik próbára, s ezáltal a kisérleti telek a gyakorlatnak nagy szolgálatot tehet.

Eszerint tehát valamely eddig nem eléggé ismert növény vagy válfaj először a kulturkertben megpróbálva, onnan a kisérleti telekre átvive s végül a gazdaságba kerülve, e fokozatokon áthaladván, megfigyelésre és további következtetésekre elég alkalmat szolgáltat.

A kisérleti telek közepén egy *szín*, egy növénytermelési kisérletekre szolgáló vasvázas *üvegház* s egy Fairbanks-féle *hídmérleg* van felállítva.

A kisérleti telek terményeinek megfelelő kezelése, valamint a munkafelügyelő elhelyezése czéljából az 1893. évtől fogva a telekkel szomszédos *Linhart György*-féle major volt bérbe véve, mely az 1895. évben az akadémia részére az állam tulajdonába örökáron megvétetett.

A kisérleti telek s a kulturkert ügyeit az 1884. évtől fogva *Cserháti Sándor*, a növénytermelés tanára vezeti, a munkálatok keresztülvitelében pedig a *gazdaság intézője* segédkezik.

Az akadémia kertje.

Az akadémia kertjének területe 14 *kh.*

A kertmivelés különféle ágainak felkarolása mellett, a kert förendeltetése abban áll, hogy az akadémia hallgatóinak alkalmat nyujtson arra, miszerint úgy a kertészetben, valamint a kertben levő növénygyüjtemény segélyével a botanikában gyakorlati ismereteket szerezhessenek. Nemkülönben rendeltetése a kertnek, hogy a kertészetbe vágó kisérletek tételére tért szolgáltasson.

A kert rendszeresen van felosztva s *faiskolákból, konyhakert, növény- és fáskert* és *virágos kertből* áll.

A **faiskolákban** a gyümölcsfák közül eladásra a *körte, őszi* és *kajszinbaraczk, szilva* és *bogyógyümölcsök* neveltetnek.

Egy *redélyfa-állványon* a különféle gyümölcsfák rendszeres nevelése mint redély- és szegélyfák van bemutatva.

Minthogy a *díszfákat* és *díszcserjéket* ujabb időben mindinkább keresik és hazánkban ezidőszerint kevés oly kertészet van, hol ilyenek megbízható minőségben és bő választékban megszerezhetők, ezek szaporítása és nevelésére az akadémia kertjében kiváló figyelem fordíttatik.

A **konyhakertben,** az évenkint fölmerülő ujdonságokra való tekintettel, különféle veteménynemekkel honosítási, mivelési és trágyázási kisérletek tétetnek.

Öntözés czéljából a kert egyik kútja fölé 15 *m* magas vastornyon egy *Halladay-féle szélkerék* van felállítva, mely az általa tevékenységbe hozott szivattyúval a vizet egy 5 *m* magasságban elhelyezett és 170 *hl* ürtartalmu víztartóba hajtja. A víz e tartóból vascső-hálózatban a föld alatt terjed el s öt hydrans és víztömlők segélyével használtatik a konyhakerti és egyéb növények öntözésére.

A kert mintegy 4 holdra terjedő részében, melynek felülete egyenetlen, talaja pedig nagyon kavicsos, **növény-, fa- és cserjegyüjtemény** található, mely egyrészt mint díszfa- és díszcserje-gyüjtemény *(arboretum)* tanulmányra alkalmas, másrészt anyakertképen is használtatik.

Az arboretum útjai mentén a természetes rendszer szerint különféle növények vannak csoportosítva.

A kert egyik részében bemutattatik: miképen lehet házi kerteket, lakóházak és gazdasági épületek környezetét egyszerü virágdiszitéssel, díszcserjék ültetésével szépíteni. Evégből oly növények vannak kiválasztva, melyek beszerzése nem jár nagyobb költséggel, s melyek nem igényelnek szorgosabb ápolást, de azért ízléses diszitésekre mégis eléggé alkalmasak.

A kertben következő **épületek** vannak: *főkertész lakóháza* két melléképülettel, — továbbá egy kis *üvegház* és egy *szaporítóház* megfelelő számu *melegágygyal.*

Méhészet. A kertben két **méhház** van, melyekben a legkülönbözöbb berendezésü és alaku kaptárak és kasok egész gyüjteménye is található, hogy azok előnyei-hátrányai gyakorlatilag bemutathatók és velök kisérletek tehetők legyenek.

A méhészetet e tantárgy előadója, *Mezey Gyula* rk. tanár kezeli.

Az akadémia kapcsolatában levő állomások.

Az akadémia kapcsolatában ezidőszerint hat ú. n. **állomás** van: t. i. a *gazdasági gépkisérleti,* — a *m. kir. mezőgazdasági vegykisérleti,* — a *vetőmagvizsgáló,* — az *állatgyógyászati* s a *meteorológiai állomás.* Ezekhez csatlakozik a *gazdasági tanácsadó bizottság.* — Az 1894. évtől fogva az *orsz. m. kir. növénytermelési kisérleti állomás* önállóan működik.

Az állomások munkálatainak eredményei a nm. földmivelésügyi m. kir. Ministerium elé terjesztetnek, mely azokat alkalmas módon közzéteszi.

Észrevétel. Az állomások *alap-, szervezeti és díjszabályai*, továbbá egyéb felvilágosítások úgy az akadémia igazgatósága, valamint az állomások vezetői útján szerezhetők meg.

Gazdasági eszköz- és gépkisérleti állomás. A **gazdasági eszköz- és gépkisérleti állomás 1869.** évben keletkezett.

Czélja: ujonnan feltalált vagy javított, avagy már használatban levő gazdasági gépek és eszközöknek elméleti és gyakorlati szempontból való lehetőleg tüzetes, a körülményekhez képest összehasonlító megvizsgálása s ez úton itélet szereztetik:

1. a szerkezet, a kivitel s az anyag szilárdságáról és czélszerüségéről;
2. a munkaképesség minő- és mennyiségéről;
3. a vizsgálati tárgy használatának jövedelmező voltáról és üzleti kellékeiről;
4. általában mindazon pontokról, melyek valamely eszköz vagy gép értékét meghatározzák és megállapitják.

A kisérleti állomás oly tárgyakat vesz vizsgálat alá, melyek neki a m. kir. kormánytól kijelöltetnek; továbbá olyanokat, melyek megvizsgálására a gazdasági egyesületek, testületek és magánszemélyek, gyárosok, gazdasági eszközök és gépek birtokosai, ügynökök jószágkormányzók, bérlők sat. által fölkéretik. Egyesületek, testületek, magánzók és erkölcsi személyek, kik megvizsgálás végett tárgyakat kivánnak beküldeni, az akadémia igazgatósága útján lépnek a kisérleti állomással érintkezésbe, mire annak vezetője a kérdéses tárgy elfogadása vagy el nem fogadása, a vizsgálat ideje és helye iránt, valamint más kivánt értesitéssel szolgál.

Az állomás ügyeit az 1873. év óta *Thallmayer Győző* tanár intézi.

Fennállása óta az állomáson nagyszámu gép vettetett alá kisérletnek és annak vezetője számos esetben adott szakvéleményt.

M. kir. mezőgazdasági vegykisérleti állomás. A **vegykisérleti állomás** az **1873.** évben kezdte meg működését. A fenti czimet 1894 januárhó 1-jétől fogva viseli. Kitűzött **czélja** következő:

1. tudományos vizsgálatok tétele, melyek a talaj- és trágyaismeret, növénytermelés, állattenyésztés és gazdasági iparüzletek (borkezelés, szesz-, sör- és czukorgyártás, mész- és téglaégetés) terén előfordulnak;
2. a jelzett irányban vizsgálatok tétele, túlnyomólag gyakorlati szempontból;
3. a trágyapiaczra való felügyelet s új trágyaszerek elemzése;
4. a kisérleti állomás munkálatainál nyert eredmények népszerü modorban való közzététele;
5. az elemzéseknek magánszemélyek vagy gazdasági egyesületek kivánatára bizonyos díjért való eszközlése;
6. továbbá a *vegytan alapvonalaiban már jártas egyéneknek* önálló

gazdasági vegyészekké kiképzése, kik mint önkéntesek, vagy pedig mint segédek működhetnek.

A kisérleti állomás ügyeit az 1884. év óta *Kosutány Tamás dr* tanár vezeti.

Az állomást a gazdaközönség fokozódó arányban keresi fel s az elemzések és szakvélemények száma évenkint több százra rúg.

Megjegyzés. A m. kir. mezőgazdasági vegykisérleti állomás új díjjegyzéke 1894 januárhó 1-jén lépett életbe.

Vetőmag-vizsgáló állomás. A vetőmag-vizsgáló állomás 1878. évben alapíttatott.

Czélja: a magvak, valamint egyéb, gazdaságilag fontos növényi czikkek kereskedésének ellenörzése s ezáltal a gazdák, erdészek és kertészek érdekeinek az e téren előforduló hamisítások és visszaélések ellen való megvédelmezése; másrészt a káros gyomok s a magvak kifejlődésére ártalmas paraziták meghatározása, továbbá némely gazdasági termény fontosabb tulajdonságainak vizsgálata által a gazdaközönség tájékoztatása.

Az állomás a termelők, a kereskedők s a fogyasztók által beküldött magvakat és egyéb tárgyakat a következő szempontokból vizsgálja meg:

I. Magvakat a kivánsághoz képest: *a)* azonosságra a lehetőségig; *b)* tisztaságra úgy, hogy az idegen magvak és anyagok mennyisége csak együttesen határoztatik meg; *c)* tisztaságra úgy, hogy az idegen magvak és anyagok mennyi- és minősége egyenkint is pontosan meghatároztatik; *d)* tisztaságra egyes, kiválóan ártalmas gyomtól (pl. arankától, szádortól); *e)* csirázóképességre; *f)* általános súlyra; *g)* fajsúlyra; *h)* térfogati súlyra; *i)* víztartalomra; *k)* a *b)* és *c)* alatt említett tulajdonságokból eredő használati értékre.

II. Olajpogácsát, korpát és darát: azonosságra és tisztaságra; tisztátlanság esetén: vajjon az idegen keverékek olyanok-e, melyek csak a czikk értékcsökkenését okozzák, vagy pedig olyanok, melyek az állatok egészségére ártalmasak?

III. Sörfőzésre való árpát: lisztességi fokára, csirázóképességére és csirázási erélyére, általános (1000 mag) és térfogati súlyára, valamint a toklász vastagságára (súlyára).

IV. Szénát: botanikai elemzésre, azaz annak meghatározására, hogy mily arányban vannak benne a pázsitfüvek, hüvelyesek, savanyú füvek és esetleg egyéb növények.

V. Búzát, kölest és mohart: azon veszteség meghatározására, mely a csiraképességben beáll akkor, ha $^1/_2$ %-os rézgálicz-oldattal a búza 14, a mohar s a köles 3 órán át csáváztatnak.

VI. A káros gyomok s a magnak kifejlődésére *ártalmas paraziták* (rovarok, férgek és gombák) meghatározásán kivül az állomás az azok ellen való óvóintézkedések tekintetében is adhat útbaigazitást.

Magkeveréket az állomás nem fogad el vizsgálatra, úgyszintén olyan magvakat sem, melyek csak az érés után következő évben szoktak kicsirázni, pl. alma, körte, tiszafa, galagonya sat.

A megvizsgálandó magvak *mennyisége*, valamint a vizsgálat *díjszabása* az alapszabályokban van meghatározva, megjegyeztetvén, hogy gazdák számára az állomás a legfontosabb gazdasági vetőmagvakat azonosságra, mennyileges tisztaságra, arankára és csiraképességre *ingyen* vizsgálja meg; úgyszintén a gabonafélék térfogati s általános súlyának, — a káros gyomok, a magvakat pusztitó élősdiek, valamint a csávázási veszteség meghatározásáért sem követeltetik díj.

Az állomást az 1884. év óta *Linhart György* tanár vezeti.

Állatgyógyászati állomás. (Ambulatórikus klinika.) Az **állatgyógyászati állomás** működését az **1892.** évi májushó 1-jén kezdette meg. **Czélja** az:

hogy a hallgatóság gyakorlatilag is megismerkedjék a beteg állatok észlelésével és ápolásával; továbbá:

hogy a helybeli és vidéki szegényebb állattartók is szokják meg, miszerint beteg állataikkal az állatorvosi segélyt minél előbb igénybe vegyék, s éppen ezért a gyógykezelés ingyen történik.

Az állomás működését minden tanévben *októberhó 8-án* kezdi meg, s kivévén a *karácsonyi, húsvéti* és *pünkösdi szünidőket*, a következő naptári év junius 30-áig naponkint 11—12 óráig, ünnep- és vasárnapokon 10—11-ig végzi teendőit, mely idő alatt beteg állatok az akadémia főépületének e czélra kijelölt helyiségébe vezethetők. Az elővezetett állat a rendelés megtörténte után elvezetendő, az erre kitüzött időben azonban mindaddig újból elővezethető, míg annak betegsége tart.

A rendelések alatt a hallgatóság a kijelölt sorrendben az állatok észlelésében és ápolásában az állomás vezetőjének utasitásai szerint résztvesz.

A klinikán három év alatt több mint kétszáz ló, szarvasmarha, sertés és kecske részesült gyógykezeltetésben.

Az állomás vezetője az 1892. évtől fogva *Ujhelyi Imre*, gazdasági tanintézeti rendes tanár, okl. állatorvos.

Meteorológiai állomás. A magyar-óvári gazdasági tanintézeten az időjárás már a 40-es évektől fogva van megfigyelés alatt, rendszeres följegyzések azonban a csapadékokról csak az 1860., a légnyomás és hőmérsék ingadozásairól pedig az 1865. évtől kezdve vezettetnek.

A **meteorológiai állomás czélja**: egyrészt a helyi éghajlati viszonyok megfigyelése és följegyzése, másrészt az itteni időjárásról adatok szolgáltatása a *budapesti központi m. kir. meteorológiai intézet* részére.

Annak elörebocsátása mellett, hogy Magyar-Óvár a 34° 56′ *keleti hosszuság* (Ferrótól számitva [λ]), 47° 53′ *északi szélesség* (φ) alatt s az Adriai tenger szine fölött 125 *m* magasan fekszik: a *reggeli* **7**, *délutáni* **2** és *esti* **9** órakor történő észlelés alapján az időjárás viszonyaira nézve következő *átlagok* számittattak ki:

A 0°-ra redukált **légnyomás** 27 évi átlaga **750·6** *mm.*

A **hőmérsék** 30 évi átlaga **9·678°** C. { maximum 37·4° C. VIII/18 1892, minimum −23·8 „ XII/29 1890.

	Téli időszakban:	*Tavaszkor:*	*Nyáron:*	*Őszszel:*
30 évi átlag	−0·863	9·889	19·81	10·04
az 1894. évben	−2·4	+9·15	20·2	10·6

A **csapadék** 35 évi átlaga **561·9** *mm.*

	Téli időszakban:	*Tavaszkor:*	*Nyáron:*	*Őszszel:*
35 évi átlag	100·5 *mm*	140·0 *mm*	173·3 *mm*	147·9 *mm*
az 1895. évben	108·0 „	296·7 „	237·9 „	96·1 „

A csapadékos napok száma: 118.

Uralkodó **szélirány: É.-NY.** és **D.-K.**

A reggeli 7 órai időjárás mindennap sürgönyileg közöltetik a központi meteorológiai intézettel.

Az állomás vezetője az 1884. évtől fogva *dr Kosutány Tamás* tanár.

Gazdasági tanácsadó bizottság. Földmívelésügyi m. kir. Minister úr Ő nagyméltósága meghagyásából a magyar-óvári m. kir. gazdasági akadémia tanári testületéből oly bizottság alakittatott, mely hivatva van mezögazdasági ügyekben és kérdésekben a gazdaközönségnek *szakvéleménynyel* szolgálni. A bizottság 1893 októberhó elején kezdte meg működését.

A szakvélemény-adás oly ügyekre és kérdésekre terjed, melyekre nézve más intézmények vagy hivatalok ezideig szervezve nincsenek.

Vonatkozhatik névszerint *gazdaságok berendezésére, gazdasági üzemtervek készítésére, vetésforgások megállapitására vagy módositására, eladó és bérbeadó birtokok értékbecslésére, haszonbéri szerződésekre, a gazdasági számvitel berendezésére, számadások felülvizsgálatára*, továbbá *állattenyésztési berendezésekre, az állatfajták megválasztására, állatbeszerzési forrásokra, tejgazdasági berendezésekre, a takarmányozásra* vonatkozó különböző kérdésekre sat.

Ellenben *nem tartoznak a tanácsadó bizottság elé:* chémiai vizsgálatokra, pl. mütrágya-, takarmány-, talajvizsgálatokra, növények termelésére, magvak vizsgálatára, növényi s állati betegségekre, állati ellenségekre, gazdasági gépekre, talajjavitásokra, kertészeti és szölöszeti ügyekre vonatkozó kérdések, minthogy ezek elintézésére külön állomások vagy hivatalok részben az itteni akadémián máris a gazdaközönség rendelkezésére állanak.

Szintúgy *nem tartoznak* a tanácsadó bizottság elé azon *peres ügyek,* melyekben a biróságok vagy hatóságok az akadémia egyik vagy másik szaktanárát szakértöi működésre fölkérik.

Aki a tanácsadó bizottság szakvéleményét és működését igénybe venni óhajtja, ez iránt az *akadémia igazgatóságához* fordulhat; beadványában részletesen elöadja kivánatait, s amennyiben a kérdés elintézése helyszini vizsgálatot tenne szükségessé, kijelöli erre az óhajtott időpontot és az utazás módozatait.

A megkereső fél csak a kiküldött szakértö utazásából s az öt állami szolgálatban megilletö napidijakból fölmerülö költséget viseli, ellenben *az irásban adott tanácsok vagy véleményekért,* valamint az esetleges *tervezések, rajzok vagy költségvetésekért díjat nem fizet.*

A magyar-óvári gazdasági akadémia tanácsadó bizottságához emlitett ügyekben az ország bármely gazdája fordulhat ugyan, azonban minthogy

hasonló tanácsadó bizottságok a *debreczeni*, a *kassai*, a *keszthelyi* és a *kolozs-monostori tanintézeteken* is léteznek, a megkereső félre nézve kivált helyszíni vizsgálatot igénylő ügyekben legelőnyösebb, ha a hozzá legközelebb eső gazdasági tanintézetet veszi igénybe.

Az itteni tanácsadó bizottság *működési köre* kiterjed: *Sopron*, *Mosony*, *Győr*, *Komárom*, *Esztergom*, *Pozsony*, *Nyitra*, *Trencsén*, *Bars*, *Hont*, *Nógrád*, *Turócz*, *Árva* és *Liptó* vármegyék területére.

Az itteni tanácsadó bizottság tagjai: *Balás Árpád* kir. tanácsos, az akadémia igazgatója, a tanácsadó bizottság elnöke. *Cselkó István* rendes tanár, mint az állattenyésztési szakok előadója. *Hensch Árpád* rendes tanár, mint a jószágberendezés-, kezelés- és becsléstan előadója. *Suschka Rikárd* intéző, mint a gazdasági számviteltan előadója.

Megjegyzés. A gazdasági tanácsadó bizottság szervezeti szabályai az akadémia igazgatósága útján megszerezhetők.

Országos m. kir. növénytermelési kisérleti állomás. A **növénytermelési kisérleti állomás** az **1891.** évben alapíttatott és kezdte meg működését; az 1894. évben új szervezetet kapott és önállósíttatott.

1. **Czélja**: a magkereskedők által ajánlott növényujdonságok növénytermelési értékükre kipróbálása, kisérletek útján való meghatározása, hogy a másutt jónak bizonyult kultur-növényfajták Magyarországban hol, mily körülmények között érdemelnek figyelmet; kisérletek útján meghatározása: hol, minő mesterséges trágyafélék alkalmazhatók sikerrel; az egyesek által javaslatba hozott mívelési módok értékének kipróbálása; végül, hogy a gazdaközönségnek növénytermelési kérdésekben útbaigazítással, felvilágosítással szolgáljon.

2. A kisérletek részben az akadémia birtokán hajtatnak végre, de a végrehajtásra az állomás egyes gazdákkal is szövetkezhet.

A kisérletek végrehajtására vállalkozó gazdák kötelezik magukat, hogy mindenben az állomás utasításai szerint járnak el, a kisérlet eredményét az állomás által küldött rovatos ívbe bevezetik és a kisérlet befejezése után az állomásnak megküldik.

3. A kisérlethez szükséges magvakat és műtrágyaféléket az állomás díjmentesen bocsátja a kisérletre vállalkozó gazdák rendelkezésére. A jónak bizonyult növényfajta-termésből azonban köteles a kisérlettevő legalább annyit az állomás rendelkezésére bocsátani, mint amennyit az állomástól a kisérlettételre kapott.

4. A kisérletek eredményét az állomás évi jelentésében közzéteszi. A jelentés a kisérlettevőknek megküldetik.

5. A növénytermelés körébe tartozó kérdésekre, az állomás részéről adott felvilágosítások díjmentesen történnek.

6. Az állomást 1891. évtől fogva *Cserháti Sándor* tanár vezeti. Az 1895. évtől fogva helyettes-vezető *Karl Rezső*, gazd. tanintézeti segédtanár.

Az állomás az 1894. évtől fogva tetemesen nagyobb költségadományban részesül, miértis az eddiginél jóval nagyobb arányu tevékenységet fejthet ki.

Jegyzet. Az állomás működéséről szóló *évi jelentést* 5 kros póstabélyeg beküldése mellett érdeklődőknek ingyen küldi meg az állomás vezetősége.

Az akadémia hallgatósága körében fennálló egyesületek.

Az akadémia hallgatósága körében több egylet működik, melyek egyrészt a hallgatóknak alkalmat és tért szolgáltatnak arra, hogy az egyleti tevékenység és kezelésben tapasztalást szerezzenek, másrészt pedig emberbaráti és képző hivatásuknál fogva az ifjuságot nemesirányu gondolkozásmód és müködésre vezérlik.

Az akadémia tanári kara a hallgatóság ebbeli törekvését támogatásban részesíti, s az egyes egyletek alapszabályaiban gondoskodva van arról, hogy az akadémia igazgatója s a tanárok a gyüléseken való megjelenés által úgy az egyleti ügyek fejlődéséről, valamint a vagyonkezelésről is tájékozást szerezhessenek.

Az akadémián ezidőszerint fennálló egyletek következők: 1. a *segélyző egylet*, 2. a *Kazinczy-kör* és 3. a *gazdasági egylet*.

Segélyző egylet. Az akadémia hallgatóságának **segélyző egylete** a tanintézet régi fennállása daczára csak **1872.** évi deczemberhó 2-án alakult meg, és pedig akkoriban a tanintézet kétnyelvü lévén, kizárólagosan a magyarajku hallgatóság által alapítva.

Az egylet **czélja**: a magyar-óvári m. kir. gazdasági akadémia jóerkölcsü, anyagilag szűkölködő rendes hallgatóinak anyagi segélyezése.

Az alapszabályok szerint **alapitó tag** az, aki az egylet alaptőkéje javára egyszerre legalább 10 frtot fizet, a **rendes tagok** évenkint 4 frt fizetésére kötelezik magukat, **pártoló tagokul** pedig olyanok tekintetnek, kik 5 frtot meghaladó pénzbeli vagy ezzel egyenértékü tárgy adományozása által gyarapítják az egylet vagyonát. A rendes tagok száma 60—100 között mozog.

Fennállása óta az egylet, a jelen tanévet is beleértve, 188 hallgatót segélyezett összesen 11.897 frttal, a jelen tanévben pedig 8 hallgató összesen 504 frtnyi segélyben részesült. Kölcsönökre kiadatott 1835 frt.

Az egylet **vagyonállása** az 1895/96-ki tanévben értékpapirokban 14.700 frt és takarékpénztári betétekben 337 frt 52 kr, összesen tehát 15.037 frt 52 kr.

Tiszteletbeli elnök az 1874. év óta *dr Kosutány Tamás* tanár.

Kazinczy-kör. A **„Kazinczy-kör"**-t az **1859.** évben az akkori helybeli „cs. kir. gazdasági felsöbb tanintézet" magyarajku hallgatói alapitották.

Az egylet **rendeltetését** és **czélját** az alapítók következőképen indokolták:

Midőn a magyar-óvári gazdasági felsőbb tanintézet ifjusága látná, hogy a hazában alig létezik könyvtár, mely a magyar gazdasági irodalom fejlődésének első korszakában kiadott gazdasági könyveket megszerezné, melyek idővel a gazdaságban való haladás útmutatójaúl szolgáljanak, *Kazinczy Ferencz születésének évszázados ünnepélyén* egy oly könyvtár alapjának megvetését határozta el, melyben a gazdasági szakmüvek foglalják el az első helyet, de az irodalom másnemü müvei se legyenek kizárva belőle.

A könyvtár egyszersmind *olvasókörrel* van egybekapcsolva, mely gazdasági, tudományos, szépirodalmi s politikai lapokat és folyóiratokat járat.

A Kazinczy-kör mint ilyen az *Országos magyar gazdasági egyesület*-nek, a *kir. m. természettudományi társulat*-nak, az itteni akadémia kebelében fennálló *segélyző egylet*-nek s az *Erdélyrészi magyar közmüvelődési egyesület*-nek alapító tagja.

A Kazinczy-körnek tagjai lehetnek oly akadémiai hallgatók, kik évenkint *2 frt* tagdíjt és *50 kr* beiratási díjt fizetnek a kör pénztárába. A tagok száma a százat mindig meghaladja.

A kör **vagyonállása** az 1895/96-ki tanévben 1099 frt 26 kr és egy darab 200 korona értékü állampapir, mely a helybeli kir. adóhivatalban van letétben. A vagyonból 1061 frt 76 kr a helybeli takarékpénztárban van kamatozólag elhelyezve. — A **könyvtár 1735** müből áll, s annak értéke mintegy 7400 frtot képvisel. Jókai Mór 200 frtos díszkiadására előfizetve lett.

1885. évi deczemberhó 7-én a Kazinczy-kör fennállásának **25 éves évfordulóját** ünnepelvén, ennek emlékét akként örökítette meg, hogy egy **200 frtos alapitványt** tett, melynek kamata oly helybeli gymn. IV. osztálybeli, nem magyarajku tanulónak van szánva, ki a magyar nyelvből mind a négy osztályon keresztül a legjobb eredményt mutatja fel. A jutalmat a gymn. tanári kar itéli oda.

A kör védnöke 1884. év óta *Balás Árpád*, igazgató.

Gazdasági egylet. A helybeli akadémia hallgatóinak **gazdasági egyletét 1875.** évben az akkori *magyar* és *német hallgatók* közösen alapitották, az 1884/85-ki tanévtől fogva azonban egészen magyarrá vált.

Az egylet **czélja** abban áll, hogy tagjainak szakmüveltségét fokozza és közöttük a baráti viszonyt elömozdítsa. Evégből 1-ször *tudományos estélyek* (szaküléseк) tartatnak, melyeken a tagok által szerkesztett értekezések olvastatnak fel és bocsáttatnak vitatkozás alá, vagy kérdések vettetnek föl eszmecsere felköltése czéljából; 2-szor pályakérdések tüztetnek ki s azok megbiráltatván, az erre érdemesek dijazásban részesittetnek; 3-szor a kör *mulatságos estélyeket* is rendez.

Az 1895/96-ki tanévben az egyesület 3 közgyülést, 12 bizottsági és 7 szakülést tartott; az utóbbiak tárgya 7 szakfelolvasás és 7 vitakérdés volt; a szakülések folytatását mulatságos estélyek képezték, melyeken az akad. dalkör és az egyesület kebelében alakult zenekar közreműködésén kivül szavalatok és mulatságos felolvasások tartattak.

Pályakérdés dijazásaúl 100 korona tüzetett ki, azonkivül *Rovara Frigyes* urad. igazgató úr is ajánlott fel 2 drb 20-koronás aranyat pályamüre.

Az egylet az akadémiai hallgatók tanulmányi kirándulása alkalmával szegénysorsu hallgatókat szokott segélyben részesiteni.

Az egylet rendes tagja az akadémia bármely hallgatója lehet, ki évenkint *1 frt* tagsági és *50 kr* beiratási díjt fizet annak pénztárába, vagy ki a bizottsági gyülés által szegénységi bizonyítvány alapján vétetik fel díjfizetés nélkül. A tagok száma közönségesen megközelíti a százat.

Vagyonállása az egyletnek, a befolyt tagdijakkal együtt, 988 frtot tesz, mely összeg a helybeli takarékpénztárban van elhelyezve.

Az alapszabályok értelmében az egylet tiszteletbeli elnöke három évre az akadémia tanári karából választandó.

Az 1893—96-ki tanévekben tiszteletbeli elnök *Mezey Gyula* rendk. tanár volt.

Dal- és zenekör. A tanévenkint megalakuló dal- és zenekör működő tagjainak száma változó. Az 1895/96-ki tanévben 24 működő és 20 pártoló tagja volt. A kör védnöke *Balás Árpád*, igazgató.

A kör hangszerei és hangjegy-készlete kiegészittettek, úgy, hogy a leltári tárgyak vagyona 270 frt értéket képvisel.

Függelék.

Tételek az akadémia 1896. évi költségvetés-előirányzatából.

Kiadás összesen: 89.773 frt. Személyi járandóság: 42.207 frt, ebből tiszti fizetések, pótlékok és lakpénzek: 35.375 frt. — Szolgaszemélyzet: 1780 frt. — Ösztöndijak hallgatóknak: 1252 frt. — *Dologi kiadások összesen: 47.566 frt.* Ebből elméleti és gyakorlati oktatás költségei: 8000 frt. — Fölszerelés főleg a gazdaságban: 4200 frt. — Haszonbér, adó, közterhek, szolgálmányok: 4880 frt. — Ügyviteli költségek legnagyobbrészt a gazdaságban: 16.000 frt. — Gazdasági cselédség bére: 3900 frt.

Bevétel összesen: 31.938 frt. Ebből gyümölcsöző tőkék kamatai és haszonbérek: 1886 frt. — Ösztöndíj-alapítvány: 52 frt. — Tandijak: 9000 frt. — Gazdasági, kerti sat. termények értékesítése és igás kisorolt állatok értéke 21.000 frt.

Az 1895/96-ki tanévben az egyesület 3 közgyülést, 12 bizottsági és 7 szakülést tartott; az utóbbiak tárgya 7 szakfelolvasás és 7 vitakérdés volt; a szaküléseket mulatságos estélyek képezték, melyeken az akad. dalkör és az egyesület kebelében alakult zenekar közreműködésén kivül szavalatok és mulatságos felolvasások tartattak.

Pályakérdés dijazásaúl 100 korona tüzetett ki, azonkivül *Rovara Frigyes* urad. igazgató úr is ajánlott fel 2 drb 20-koronás aranyat pályamüre.

Az egylet az akadémiai hallgatók tanulmányi kirándulása alkalmával szegénysorsu hallgatókat szokott segélyben részesiteni.

Az egylet rendes tagja az akadémia bármely hallgatója lehet, ki évenkint *1 frt* tagsági és *50 kr* beiratási díjt fizet annak pénztárába, vagy ki a bizottsági gyülés által szegénységi bizonyitvány alapján vétetik fel díjfizetés nélkül. A tagok száma közönségesen megközelíti a százat.

Vagyonállása az egyletnek, a befolyt tagdijakkal együtt, 988 frtot tesz, mely összeg a helybeli takarékpénztárban van elhelyezve.

Az alapszabályok értelmében az egylet tiszteletbeli elnöke három évre az akadémia tanári karából választandó.

Az 1893—96-ki tanévekben tiszteletbeli elnök *Mezey Gyula* rendk. tanár volt.

Dal- és zenekör. A tanévenkint megalakuló dal- és zenekör müködő tagjainak száma változó. Az 1895/96-ki tanévben 24 müködő és 20 pártoló tagja volt. A kör védnöke *Balás Árpád*, igazgató.

A kör hangszerei és hangjegy-készlete kiegészittettek, úgy, hogy a leltári tárgyak vagyona 270 frt értéket képvisel.

Függelék.

Tételek az akadémia 1896. évi költségvetés-előirányzatából.

Kiadás összesen: 89.773 frt. Személyi járandóság: 42.207 frt, ebből tiszti fizetések, pótlékok és lakpénzek: 35.375 frt. — Szolgaszemélyzet: 1780 frt. — Ösztöndijak hallgatóknak: 1252 frt. — *Dologi kiadások összesen: 47.566 frt.* Ebből elméleti és gyakorlati oktatás költségei: 8000 frt. — Fölszerelés föleg a gazdaságban: 4200 frt. — Haszonbér, adó, közterhek, szolgálmányok: 4880 frt. — Ügyviteli költségek legnagyobbrészt a gazdaságban: 16.000 frt. — Gazdasági cselédség bére: 3900 frt.

Bevétel összesen: 31.938 frt. Ebből gyümölcsöző tőkék kamatai és haszonbérek: 1886 frt. — Ösztöndíj-alapitvány: 52 frt. — Tandijak: 9000 frt. — Gazdasági, kerti sat. termények értékesitése és igás kisorolt állatok értéke 21.000 frt.

MAGYAR KIRÁLYI

GAZDASÁGI TANINTÉZETEK.

1. KESZTHELYI M. KIR. GAZDASÁGI TANINTÉZET.

2. DEBRECZENI M. KIR. GAZDASÁGI TANINTÉZET.

3. KOLOZS-MONOSTORI M. KIR. GAZDASÁGI TANINTÉZET.

4. KASSAI M. KIR. GAZDASÁGI TANINTÉZET.

A négy, keletkezésök sorrendjében ismertetendö m. kir. gazdasági tanintézet szervezete, a helyi viszonyok által követett némi módosításoktól eltekintve, egyenlö.

A következökben a tanintézetek az 1889. évben jóváhagyott szervezeti szabályzata, a rend- és fegyelmi szabályokat is beleértve közöltetik, mit az egyes tanintézetek leirása fog követni.

A m. kir. gazdasági tanintézetek szervezeti szabályzata.

A tanintézet czélja. A tanintézet czélja az, hogy hallgatóit a mezögazdaság összes ágaiban elöforduló teendökkel és míveletekkel gyakorlatilag megismertesse, öket a fontosabb müszaki fogásokra megtanítsa s a gyakorlati alapnak kellö megvetése után tudományos szakképzés által saját birtokaik okszerü kezelésére, nagyobb birtokok haszonbérlésére, vagy a gazdatiszti pályára jól elökészítse.

Czélja továbbá a tanintézetnek, hogy az annál alkalmazott tanerök észleletek tételével, buvárlatokkal és kisérletekkel a gazdasági szakismeretek fejlödését és terjesztését elömozdítsa.

Főfelügyelet és igazgatás. A tanintézet a **földmivelésügyi m. kir. Ministerium** fenhatósága alatt áll.

A tanintézetet közvetlenül igazgatja és vezeti az igazgató, kinek elnöklete alatt a tanári testület az oktatást illető minden fontosabb ügyben, valamint az olyan fegyelmi ügyekben, melyek a fegyelmi szabályok szerint a tanári testület elé tartoznak, tanácskozás útján határoz.

A tanítás. A tanítás elméleti és gyakorlati.

A tanfolyam tartama. A gazdasági tanintézeten a tanfolyam *három tanévig*, vagyis *hat* féléven át tart.

A tanév októberhó 1-jén veszi kezdetét és juliushó 25-én befejeztetik.

Hallgatók fölvételi föltételei. *Rendes hallgatók.* A tanintézetbe rendes hallgatókul fölvétetnek azok, akik legalább:

a) **Hat** gymnasiális vagy **hat** reálosztályt sikerrel, vagy kereskedelmi akadémiát (felsöbb kereskedelmi iskolát), vagy a polgári iskola **hat** osztályát általános „jó“ osztályzattal végezték.

Jegyzet. Gyakran elöforduló kérdések kikerülése végett megjegyeztetik, hogy az, ki a gymnasium vagy reáltanoda VI. osztályában bármely tantárgyból „elégtelen“ osztályzatot nyert és azt ki nem javította, föltétlenül elutasittatik. Szintúgy elutasítható az, ki életkorának 16. évét még el nem érte, vagy egészséges, ép testalkattal nem bir.

b) Kiskoruság esetén a tanintézet látogathatására a belépni óhajtóknak szülöik vagy gyámjaik beleegyezését kell birniok s ezek részéröl

biztosítva kell lenniök, hogy a tanintézetben tartózkodásuk ideje alatt a szükségesekkel ellátatni fognak.

c) Azok, kik ezen föltételeknek eleget tenni nem tudnak, a fölvételért, vagy esetleg az első tanév hallgatásától való fölmentéseért földmívelésügyi m. kir. Minister Ő nagyméltóságához folyamodhatnak. Az erre vonatkozó kérvények kellően fölszerelve a tanév megkezdése elött a tanintézet igazgatóságánál nyujtandók be.

Jegyzet. Az első tanév elengedhető olyanoknak, kik a gymnasiumot, reáltanodát vagy a kereskedelmi akadémiát érettségi vizsgával végezték, s azonfelül valamely jobb berendezésű gazdaságban töltött legalább egy évi gazdasági gyakorlatról hatóságilag hitelesitett bizonyítványt mutathatnak fel.

Egyes tantárgyak hallgatása, vagy ezekből való vizsgálattétel alóli fölmentés szintén csak nm. Minister úr által engedélyezhető. Az ez iránti kérvény kellő időben ugyancsak az igazgatóság útján nyujtandó be.

d) Minden belépni óhajtó tartozik igazolni, hogy az 1871. évi XXII. t.-cz. értelmében védhimlővel sikeresen újraoltatott, vagy hogy a legutóbbi 5 év alatt valóságos himlöt állott ki, — esetleg, hogy a törvény értelmében fel van mentve a beoltás kötelezettsége alól. Aki e föltételeknek meg nem felel, tartozik magát a tanintézetben az igazgató által megjelölt, esetleg a tanintézet orvosa által a tanév megkezdésekor eszközlendő újraoltásnak alávetni.

Vendéghallgatók. Vendéghallgatókul fölvétetnek egyes tantárgyak hallgatására: nagykoru férfiak; főiskolák hallgatói, kiknek az ő kijelölésük szerint egyes tantárgyak hallgatása megengedendő.

Oly vendéghallgatók, kik minden tantárgy előadásait szorgalommal látogatták, a gyakorlati okmutatásokon résztvettek, ha egy évi gyakorlatról szóló hiteles bizonyítványt és érettségi bizonyítványt mutatnak fel, a rendes vizsgák letehetéseért földmívelésügyi m. kir. Minister Ő nagyméltóságához czímzett és a tanintézet igazgatóságánál benyujtott kérvényben folyamodhatnak. Sikeres vizsgálatok esetén ily vendéghallgató rendes végbizonyítványban részesül.

Fölvétel módja. *a)* Fölvétel végett a belépni szándékozónak az igazgatónál kell jelentkeznie; ha az igazgató az előterjesztett okiratokból a fölvételi föltételeket teljesítve látja, s ha a jelentkező kinyilatkoztatja, hogy a tanintézet fegyelmi szabályait figyelemmel elolvasta és kész azokat pontosan megtartani, az illetőt a tanintézet hallgatói közé fölveszi.

b) A beirás alkalmával a rendes hallgató leczkekönyvet kap, melyben fölvétele és minősége tanusíttatik, ezzel a hallgató minden félév kezdetén 4 nap alatt az előadó tanároknál jelentkezik, kik aláirásuk által öt az illető tárgyak hallgatására beveszik; ezen aláiratásnak az előadások meg-

kezdése után 4 napig terjedö elmulasztása esetén az illetö tanár a beiratkozottat nem tekinti hallgatójának.

c) A fölvétel rendes ideje a téli félév kezdete; a nyári félév kezdetén új vagy idegen hallgatók fölvétele csak rendkivüli esetben és csak az első tanévben az igazgatósághoz intézett s a tanári kar elé terjesztendő folyamodás alapján történhet. Egyik tanintézetből a másikba való átlépés rendszerint csak a tanév kezdetén történhet. Rendkivüli, azaz a tanév közben való átlépést más tanintézetbe, a tanintézet igazgatójához benyujtott folyamodvány alapján, csak földmivelésügyi m. kir. Minister úr Ő nagyméltósága engedélyez.

d) A vendéghallgató leczkekönyv helyett „látogatási iv"-et kap, melynek rovatai a leczkekönyv rovataival megegyeznek.

Jegyzet. Oly egyének, kik a tanintézet kötelékébe lépni óhajtanak, saját érdekükben cselekszenek, ha fölmerülö kérdésekben, melyekre nézve kétségeik vannak, mielött személyesen megjelennének, tájékozás és bizonyosság szerzése czéljából levél útján fordulnak a tanintézet igazgatóságához, mely a kellö felvilágositásokat készséggel fogja megadni.

A beiratás ideje. A téli félévre a fölvétel októberhó 1—8-ika, a nyári félévre márcziushó 1—4-ike közt személyes jelentkezés, akadályoztatás esetén pedig levélben való megkeresés és a szükségelt okmányok beküldése mellett eszközöltetik, azontúl októberhó 20-áig, illetöleg márcziushó 20-áig az igazgatósághoz intézett s a tanári testület elé terjesztett folyamodás útján történhet a fölvétel. Októberhó 20—31-éig, illetöleg márcziushó 20—31-éig belépésre csak földmivelésügyi m. kir. Minister úr Ő nagyméltósága adhat engedélyt; novemberhó 1-je, illetve áprilishó 1-je után fölvétel nem engedélyeztetik.

Tandij és egyéb fizetendők. *a)* A tanintézet minden rendes hallgatója 40 frt tandíjt fizet, melyből 20 frt a beiratkozás alkalmával, 20 frt pedig a második félév kezdetén a pénztárosnál lefizetendö, ki azt a leczkekönyvben nyugtatja. Oly szegénysorsu hallgatóknak, kik a tandíjelengedésért folyamodnak, kérvényük elintézéseig a tandíj befizetésére az igazgató halasztást adhat.

Vendéghallgatók *„látogatási dijat"* tartoznak fizetni, mely egy-egy tantárgy után, valamint a gazdasági gyakorlat és külön a kertészeti gyakorlat oktatásáért félévenkint 4 frtot tesz; ezen dijak a jelentkezéskor a tanintézet pénztárába szolgáltatandók be és a tanintézet pénztárnoka által nyugtáztatnak.

b) Igen szorgalmas, legalább „jó" elömenetelü, szegénysorsu hallgatóknak a tandíjat a tanári testület ajánlatára a földmivelésügyi m. kir. Minister úr Ő nagyméltósága felerészben vagy egészben elengedheti.

A tandíj-elengedésre a tanári testület által javaslatba hozandó hallgatók száma az összes hallgatók számának tizenöt száztóliját nem halad-

hatja meg. Ha a folyamodók számánál fogva ezek osztályozása válik szükségessé, különben egyenlő minősítés mellett azok részesülnek előnyben, kik érettségi bizonyítványnyal léptek a tanintézetbe.

Folyamodványok a tandíj elengedéseért a földmivelésügyi m. kir. Minister úr Ő nagyméltóságához czimezve, a tanintézet igazgatóságánál minden félév elején, legkésőbb októberhó 20-áig, illetőleg márcziushó 20-áig, kellően fölszerelve nyujtandók be.

c) A hallgatók a rajzgyakorlataikhoz felhasználandó anyagokat, szereket és kisebb eszközöket a maguk költségén beszerezni, illetőleg a számukra beszerzettek árát megtériteni tartoznak.

d) A hallgatók használatára olyan tárgyak is bizatnak, melyek a tanintézet tulajdonát képezik és tulajdonában maradnak, s mert ők ezek épségben tartásáért felelősek, minden tanévben 5 frt biztosítási összeget tartoznak belépéskor letenni, melyből az általuk esetleg tett károk megtéríttetnek.

A tanév végén a biztosítási összeg meglevő része a távozó hallgatónak visszafizettetik.

e) Az olvasóteremnek gazdasági szaklapok és egyéb folyóiratokkal való fölszerelésére minden hallgató félévenkint 2 frtot fizet a tanintézet pénztárába.

f) A vegymühely használatáért és a hallgató által ott elhasználandó vegyszerekért fizet minden hallgató egyszer-mindenkorra a tanintézet pénztárába azon félév kezdetén, melyben a vegytan előadatik, 6 frtot, illetőleg, amennyiben a vegytan két félévben adatnék elő, egy-egy félévre 3—3 frtot. Ezen díj fizetése alól a hallgatóság tizenöt száztóliját szegénység esetén a vegytan tanárának előterjesztésére a tanintézet tanári testülete fölmentheti.

Kizáratás vagy önkéntes kilépés esetére a tandíj, a vegymühely és vegyszerek használatáért beszolgáltatott díj, továbbá az olvasóterem dija nem fizettetik vissza.

A tanintézetben előadott tantárgyak. Előtan és a mezőgazdaság története; továbbá: I. Számtan, mértan, természettan, erőmütan, földmértan és mértani rajz, mezőgazdasági gép- és eszköztan, mezőgazdasági épitészet és rajzolás. II. Vegytan (általános), mezőgazdasági vegytan, mezőgazdasági technológia, borászat. III. Ásványtan és földisme, növényboncz- és élettan, növénytan, talajisme és általános növénytermelés, különleges növénytermelés, rétmivelés, növénykórtan. IV. Kertészet és szőlőmivelés. V. Állattan, állatboncz- és élettan, általános állattenyésztéstan s a házi állatok táplálása, szarvasmarha-tenyésztéstan és tejgazdaság, juhtenyésztés és gyapjuisme, ló- és sertéstenyésztés, kis állatok tenyésztése (ú. m. baromfi-, hal- és selymértenyésztés, valamint méhészet), állategészségtan, járványok és szavatossági hibák ismertetése. VI. Mezőgazdasági

üzlettan (üzemtan), mezőgazdasági becsléstan, mezőgazdasági számvitel. VII. Erdészet. VIII. Éghajlattan, nemzetgazdaságtan, statisztika, mezőgazdasági jogisme, ügyirálytan.

Ezenkivül a körülményekhez képest lehetőleg mód nyujtatik arra is, hogy a tanintézet helyiségeiben a tanintézeti szakoktatás keretébe nem tartozó rendkivüli előadások is tartassanak. Ezen előadásokért, melyeken a hallgatók tetszésük szerint vehetnek részt, külön díj fizetendő, s ezen előadások csak azon esetben tartatnak meg, ha azokra elegendő számu hallgató jelentkezik. Az e részben szükséges intézkedéseket, a körülményekhez képest, évről-évre a tanintézet igazgatója teszi meg.

A tantárgyak beosztása tan- és félévek szerint. I. tanév. Gyakorlati év. Kiválóbban a gyakorlati oktatásnak van szánva.

A gyakorlati oktatásban, valamint a munkában való részvétel minden elsőéves hallgatóra kivétel nélkül kötelező; a munkában való jártasság megadása képezi — mint a szakképzés egyik fökelléke — az első tanév vezérelvét.

Minden mezőgazdasági teendőt a hallgató, annak testalkatára és munkaképességére való tekintettel, a gazdasági intéző vagy segédjének útmutatása szerint és magyarázatai alapján, felügyeletük mellett végez; minden hallgatónak, ki följebb, azaz a II. tanévbe akar lépni, a munkák végzését tudnia kell, s kell, hogy ez évben a legszükségesebb munkatapasztaltságot magának megszerezze.

A hallgatók, hogy nekik a kellő magyarázatok, útmutatások megadhatók legyenek, hogy háborítlanul dolgozhassanak és munkájuk megitélhető legyen, lehetőleg külön szakaszban dolgoznak, s később is csak akkor alkalmaztatik a hallgató mint munkavezető és felügyelő más munkások mellett, ha ő a vezetendő és felügyelendő munkát teljesen érti és jól végezni is tudja.

A jövő nap munkabeosztásának megállapításakor a rendelkezés röviden történik.

Külső munkára alkalmatlan időben a hallgatónak a gazdaság üzletmenete magyaráztatik meg, hogy ily úton üzleti érzéke már a gyakorlati évben is fejlesztessék.

Az egész **első tanév** folyamán a hallgatók egyenkint a gazdasági számvitelben is behatóan gyakoroltatnak, hogy a számviteltan később következő tanitása és megértése megkönnyittessék.

A kertészet, szőlőmivelés és az amerikai szőlők különböző nemesítésében való begyakorlás a főkertész vezetése mellett hasonló módon történik.

Elméleti oktatás kevés óraszámmal csak az alaptárgyakból adatik, és pedig:

Mezőgazdasági előtan. 1.
Számtan. 3—4.
Természettan. 3—4.
Ásványtan és földisme. 2.
Általános vegytan. 3—6.
Vegytan, szerves rész. 3.
Éghajlattan. 2.
Ügyirálytan. 2.
Állattan (hasznosak és károsak). 3.

Az elméleti előadások rendjét, tekintettel a gazdasági munkákra, az első tanév egyes féléveire a tanártestület, — a munkabeosztást, valamint az irodában a számvitelnél való foglalkozást, a tanintézet igazgatójának jóváhagyásával, a tanintézet intézője és a főkertész állapítják meg.

II. tanév. *Téli félév* (harmadik félév):

Talajismeret és általános növénytermelés. 5.
Állatboncz- és élettan. 4.
Növényboncz- és élettan. 2.
Elméleti mértan. 1—2.
Erőmütan. 3.
Kertészet. I. rész. 2.
Hal- és baromfi-tenyésztés. 2.
Mezőgazdasági vegytan. 3.

Nyári félév (negyedik félév):

Különleges növénytermelés. 5.
Rétmívelés. 1.
Általános állattenyésztés és a házi állatok táplálása. 2—3.
Növénytan. 3.
Növénykórtan. 1.
Mezőgazdasági vegytan. 2—3.
Földmértan és rajz. 3—4.
Gazdasági eszköztan és gépisme. 3.
Kertészet, gyümölcsisme és szőlőmívelés. 3.
Selymértenyésztés és méhészet. 1.

A délutánok szükséghez képest vegyelemzésekre, gyakorlatokra és okmutatásokra fordíttatnak.

III. tanév. *Téli félév* (ötödik félév):

Nemzetgazdaságtan. 3.
Gazd. üzem- és berendezéstan. 4.
Gazdasági statisztika. 2.
Szarvasmarha-tenyésztés és tejkezelés. 3.
Ló- és sertéstenyésztés. 3.
Gazdasági technológia. 2—3.
Erdészettan. I. 2.
Gazdasági építészet. 2—4.
Rajz. 3.

Nyári félév (hatodik félév):

Gazdasági kezelés- és becsléstan. 3—4.
Számvitel. 4.
Juhtenyésztés és gyapjuisme. 2.
Állategészségtan. 2.
Állati járványok (ragadós betegségek) és törvényes főhibák ismertetése. 2.
Erdészettan. II. 3—4.
Gazd. technológia és borászat. 3.
Gazdasági jogisme. 2.

Gyakorlatok az órarendben kitett időben, az egy napot igénybevevő kirándulások lehetőleg szombati napon tartatnak.

Az esetleg tartandó nagy kirándulás a harmadik tanév hallgatóira kötelező, azonban a többi tanévek hallgatói abban szintén résztvehetnek.

Az ötödik és hatodik félévben a tanártestület eshetőleges rendelkezésére, két előadási óra a tanrendben külön előadások tartására fenntartatik.

A második és harmadik évben, mint a tanterv mutatja, az elméleti oktatás lép ugyan előtérbe, de mindig gyakorlatokkal és gyakorlati okmutatásokkal kapcsolatban, melyek az elméleti tanítást kiegészítik és általuk az összeköttetés az elméleti oktatás és gyakorlati tanítás, valamint a kivitel között is — a hallgató kiképeztetésének előnyére — lehetőleg bensö marad.

Jegyzet. A tanítás segédeszközeit képezik: a mértani és természettani készülékek; a vegytani laboratórium; az állattani, állattenyésztési és állatgyógyászati; a növénytermelési és növénykórtani; a kertészeti és erdészeti; a növény- és ásványtani; az eszköz és gépek gyűjteményei, továbbá számos ábra és térkép; ezekhez járul a tudományos könyvtár s az olvasóterem.

Gyakorlati okmutatásul szolgálnak: a tanintézet többoldalu állattenyésztéssel kapcsolatos saját gazdasága, kisérleti telke, szőlője, füvész-, konyha- és gyümölcsfa-kertje.

Tanulmányi kirándulások. Az elméleti oktatás kiegészítéseül, tapasztalatok szerzése czéljából, a szaktanárok vezetése és magyarázata mellett évenkint több tanulmányi kirándulással járó költségek esetrőlesetre előre megállapíttatnak, s azoknak mérsékelt voltáról a tanintézet igazgatósága gondoskodik. A költségeket a részvevő hallgatók fedezik.

Kivételes fölmentés egyes tantárgyak hallgatása vagy azokból való vizsgálattétel alól. Azok, kik valamely felső tanintézeten az egyes szaktudományokat már hallgatták s azokból már sikeresen vizsgáztak, ezeknek hallgatása s az illető tantárgyakból való vizsgálatok alól, — így az erdészek az erdészet, az állatorvosok az állattenyésztés, az állatboncz- és élettan, az állategészségtan s a többi állatgyógyászati tárgyak hallgatása, valamint az e tárgyakból való vizsgálatok alól a tanári testület által fölmenthetők.

Oly hallgatók, kik a többi, a tanintézeten előadott tárgyakat ugyanilyen gazdasági tanintézeten vagy főiskolán, erdészeti vagy bányászati akadémián már hallgatták, de vizsgálatokat még nem tettek, azonban a gyakorlati év követelményeinek megfeleltek, a földmívelésügyi m. kir. Minister Ő nmga engedélye folytán vizsgálatra bocsáthatók és e vizsgálatok letehetését mint „rendkivüli vizsgálatok“ nekik a tanártestület soron kivül is megengedheti, s ezek eredménye a végbizonyítványba iktatandó.

Az előadások látogatása, okmutatások és gyakorlatokban való részvétel. Szakiskolákban nemcsak az előadások szorgalmas látogatása, hanem az okmutatások és gyakorlatokban való buzgó részvétel is elkerülhetlen kelléke a sikeres tanulásnak. Ez okból kivétel nélkül kötelesek a hallgatók minden előirt tantárgyból az előadásokat látogatni s minden okmutatásban, a gyakorlatokban és munkában buzgón résztvenni.

Egyes tantárgyak hallgatása alól a rendes hallgatók csakis fentemlített esetekben menthetők fel. A fölmentésért a hallgatóknak október és márczius hónapokban, a tanintézet igazgatóságához intézett és kellően fölszerelt kérvényben kell folyamodniok.

Egyes előadási óráról, valamely munka vagy gyakorlatról egy izben való elmaradhatásra az illető szaktanár ad engedélyt. Ha a hallgató a tanintézetből csak egy napra is el akar távozni, ezt előleges kérelmére csupán az igazgató engedélyezheti.

A vizsgálatok és bizonyítványok. A tanintézetben a rendes hallgatóság számára a következő vizsgálatok vannak rendszeresítve: *a)* rendes vizsgálatok; *b)* utólagos vizsgálatok; *c)* javító- vagy ismétlő vizsgálatok.

Minden vizsgálat — tehát mind a rendes, mind az utólagos, mind a javító-vizsgálat — a vizsgáló tanáron kivül egy ülnök jelenlétében teendő le.

A vizsgálatokon a tanintézet tanárai és hallgatói megjelenhetnek.

A) A félévi rendes vizsgálatok. Minden rendes hallgató köteles az egyes tantárgyakból a félév végén tartandó vizsgálatoknak magát alávetni.

Vendéghallgató rendes vizsgálatra nem bocsáttatik.

A téli félévi vizsgálatok rendszerint februárhó második felében, a nyári féléviek juliushóban bevégzendők.

A tanári testület által megállapított vizsgálatok sorrendje és napja a félévi első vizsgálattól számitva ezt három héttel megelőzőleg a tanintézet hirdető tábláján közzététetik, s ezen sorrend minden hallgatóra kötelező.

A rendes vizsgálatokon a hallgatók betürendes névsor szerint felelnek.

A vizsgálati rendből való kilépés irásbeli úton előzetesen bejelentett komoly jellegü és orvosi bizonyitványnyal kellően igazolt betegség, valamint hatósági megidézés, úgy komoly családi körülmények, vagy éppen haláleset miatti eltávozás folytán engedtetik meg az igazgató által.

B) Utólagos vizsgálatok. Az utólagos vizsgálatok idejét a tanintézet igazgatója állapitja meg. Utólagos vizsgálatok a következő félév kezdetén tartandók meg, s a hallgató az új félévre, mig az előző félévi vizsgálati kötelezettségének meg nem felelt, csak föltételesen vehető fel.

Azon hallgatónak, ki betegség vagy az emlitett okok bármelyike miatt elmaradt, vizsgálatainak utólagos pótolhatására határidőt kell kérni.

Ki ezen határidöt önhibája vagy készületlensége miatt elmulasztja, minden ujabban kért és nyert határidöt, annyiszor amennyiszer, új vizsgálati díj fizetésére utasitandó. Megjegyeztetik, hogy az első határidö elmulasztása után a második határidöt a tanári testület tüzi ki, s ha ezt is elmulasztaná, ujabb határidöért a földmivelésügyi m. kir. Minister Ő nmgához kell folyamodnia.

C) Javitó-vizsgálatok. Ha valamely hallgató a félévi vizsgálatokon valamelyik tantárgyból „nemkielégitö" osztályzatot kap, ennek következtében a jövö félévre csak föltételesen vehető fel, s a felsöbb tanvagy félévben mint rendes hallgató tanulmányait csak akkor folytathatja, ha a meghatározott idöben az elözö félévben nyert „nemkielégitö" osztályzatot kijavitja.

Ha a sikertelen vizsgálat csak egy vagy legföljebb két tantárgyra terjed, akkor az illető hallgató „javitó-vizsgálat" letételére bocsáttatik, azon kikötéssel azonban, hogy a javitó-vizsgálat a téli félév utolsó vizsgálatától számitva négy hét elött nem tehető le, a nyári félévi vizsgálatok alkalmával nyert „nemkielégitö" osztályzat pedig csak a jövö tanév elején teendö vizsgálattal javitható ki.

A javitó-vizsgálatok napjait a tanintézet igazgatója határozza meg, s a kitüzött idöben letett javitó-vizsgálatért vizsgadij nem fizetendö; oly hallgató azonban, ki a javitó-vizsgálat határidejét önhibájából elmulasztja, az új határnapra kitüzött javitó-vizsgálatért a szokásos dijat tartozik fizetni.

Amennyiben valamely hallgató a javitó-vizsgálaton, ha csak egy tantárgyból is, ujolag „nemkielégitö" osztályzatot kapna, valamint azon hallgató, ki kettönél több tantárgyból kapott „nemkielégitö" osztályzatot, az illető egész félév ismétlésére, az ezen félévben elöadott összes tantárgyak újból hallgatására és azokból kivétel nélkül újbóli vizsgatételre köteleztetik.

A félév ismétlése a leczkekönyv illető lapján megjegyzendö.

Vizsgálat ismétlésének csak akkor van helye, midön a hallgató valamely tantárgyból „nemkielégitö" osztályzatot kapott.

Vizsgálati díj. A rendes idöbeli, a bejelentett és kellöen igazolt megbetegedés vagy idézés miatt elhalasztott, valamint a javitó-vizsgálatok nem esnek díj alá, kivéve, ha a javitó-vizsgálatra kitüzött elsö határidöt a hallgató önhibájából mulasztotta el.

Minden más vizsgálatért díj fizetendö.

A vizsgálati díj következöleg állapittatott meg: *a)* utólagos vizsgálatért tárgyankint úgy a vizsgáló tanárnak, mint a sorrendben következö és a tanári testület tagját képezö ülnöknek 4—4 frt fizetendö; *b)* a vizsgálati dijakat az erre kötelezettek a vizsgálatokat megelözöleg a tanintézet pénztárába fizetik be, hol igazolványt kapnak.

A vizsgálati díj lefizetését tanusító igazolvány nélkül az illető hallgató nem bocsátható vizsgálattételre, s a vizsgálatot tevő a vizsgálati díj lefizetése alól nem menthető fel.

A bizonyítványokról. A félévi bizonyítvány. A rendes hallgató minden félévi vizsgálat után félévi bizonyítványt nyer leczkekönyvében.

Ezen félévi bizonyitványban az illető tantárgyakat előadó vagy a gazdasági és kerti gyakorlatban oktató a megfelelő rovatokba beleirja a hallgató szorgalmát a munkánál, az előadások és okmutatások látogatásában, továbbá a vizsgálaton nyert előmeneteli osztályzatot, s ezen bejegyzéseket neve aláirásával igazolja.

A hallgató magaviseletét kitüntető rovat osztályzatát a tanártestület állapitja meg.

Végül a bizonyitvány a tanintézet olajnyomatu pecsétjével ellátva, az igazgató aláirása által hitelesittetik.

A bizonyítványban következő osztályzati fokozatok használtatnak.

A mezei és majorbeli, a kerti, az irodai sat. munkák teljesitésénél, azok felügyelése tekintetében, továbbá a szóbeli vizsgálatokon tanusitott előmenetelre, végre a vegytani és rajzgyakorlatokra: „kitünő“ — „jeles“ — „jó“ — „kielégitő“ — „nemkielégitő“.

A vegytani és rajzgyakorlatokat illetőleg megjegyeztetik, hogy az ezekből nyert osztályzatok a végbizonyitványra döntő befolyást nem gyakorolnak.

A szorgalomból való osztályzatok a következők: „igen szorgalmas“ — „szorgalmas“ — „nem elég szorgalmas“ — „hanyag“.

Megjegyeztetik, hogy oly hallgató, ki az első tanév végén a gyakorlatra vonatkozó szorgalmi osztályzatból „nem elég szorgalmas“ vagy „hanyag“, továbbá a mezei, majorbeli és kerti munkáknál „nemkielégitő“ osztályzatot kap, az első tanévet ismételni tartozik.

Magaviseletre: „teljesen megfelelő“ — „megfelelő“ — „nemmegfelelő“.

Azon esetben, ha a hallgató valamely tantárgy hallgatása alól, valamint ugyanabból a vizsgálat-letételtől fel volt mentve, ezen körülmény a leczkekönyvbe vezetett bizonyitványban megemlitendő.

A leczkekönyvbe vezetett félévi bizonyitványok 15 kr bélyegdíj alá esvén, a bélyegjegyet a hallgatónak kell a megfelelő lapra ragasztania. Bélyeg nélkül a már bizonyitvány erejével biró leczkekönyv a hallgatónak ki nem szolgáltatható.

Ha valamely hallgató a félév végén tartandó vizsgálatok alkalmával egyes tantárgyból, vagy a vizsgálatok tárgyát képező összes tantárgyakból a vizsgálatokat le nem tette, leczkekönyvében azért az illető félévre vonatkozó lap első öt rovata és a nyolczadik rovat kitöltendő, a hatodik rovatba pedig bevezetendő, hogy a vizsgálatokat az illető tantárgyakból ezen tanintézeten nem tette le.

Azon tanintézeten, melyen a hallgató a vizsgálatokat leteendi, ezek eredménye az „Észrevétel“ rovatba vezettetik be.

Ha a hallgató a téli és nyári félév végével az elméleti tárgyakból a vizsgálatokat le nem tette volna, a gyakorlatból való eredmények tanusítására az ezt illető osztályzati rovat okvetlenül kitöltetik.

Végbizonyítvány. A tanfolyam teljes befejezése után a rendes hallgató az összes félévek tanulmányai eredményét elötüntető „végbizonyítványt“ nyer, mely arról tesz tanuságot, hogy a hallgató a tanintézet tanfolyamát sikeresen befejezte.

A végbizonyítvány osztályzatai a leczkekönyvben levő félévi bizonyítványokból vétetnek át, megjegyezvén, hogy a két félévre terjedő tantárgyak osztályzata összevonás útján képeztetik.

A végbizonyítványt csak azon rendes hallgató kapja föltétlenül, ki az egész tanfolyam tartama alatt az elöadások látogatásában, az abbeli osztályzatok összevonása után legalább „szorgalmas“ osztályzatot nyert, egy tantárgyból sem volt „nemkielégitö“ osztályzata, és magaviselete a fegyelmi szabályoknak minden félévben „megfelelö“ volt.

Azon rendes hallgató pedig, ki szorgalmában valamely félév alatt kifogásokra szolgáltatott okot, t. i. valamely tantárgy elöadásai és gyakorlati látogatásában „nem elég szorgalmas“ vagy „hanyag“ osztályzatot kapott, — továbbá olyan, ki egy vagy több tantárgyból „nemkielégitö“ osztályzatban részesült, — végül olyan, kinek valamely félévben magaviselete a fegyelmi szabályoknak „nemmegfelelö“ volt, egyéb érdemeire való hivatkozással, az utolsó félév befejezése elött végbizonyítványának kiszolgáltatása iránt a tanári testülethez folyamodhat, mely a folyamodvány fölött érdemlegesen határoz.

Ha kérelmezönek a végbizonyítvány odaitéltetik, abba csupán a kijavitott osztályzatok csoportositása útján nyert osztályzatok vezettetnek be.

Oly hallgató, kinek a tanári testület a végbizonyítvány kiadását megtagadta, végbizonyítvány kiadása iránt a földmivelésügyi m. kir. Ministeriumhoz fordulhat.

A végbizonyítvány 50 kros bélyegdij alá esvén, ezen bélyegdij és ezzel kapcsolatban 2 frtnyi irodai dij a tanév befejezése elött az igazgatóság erre vonatkozó hirdetésére, a kitüzött határidö lefolyása elött, a tanintézet pénztárába befizetendö.

Végbizonyítvány egyáltalán csak akkor adatik ki, ha az illető hallgató a tanintézettel szemben fennálló netaláni tartozásának is eleget tett.

Jegyzet. A m. kir. belügyministerium 83,316/1887 s a m. kir. földmivelés-, iparés kereskedelemügyi Ministeriumnak 62,204/1887 számu rendelete értelmében a tanintézet által kiadott végbizonyítványok oly okleveleknek tekintendök, melyeknek birtokosai, az 1886. évi XXII. t.-cz. 33. §-a alapján, állami adójuknak kétszeres számitására igényt tarthatnak.

Vendéghallgatók bizonyítványai. Vendéghallgatók rendes bizonyítványra nem tarthatnak igényt; kérelmükre azonban azon tanárok meghallgatásával, kiknek elöadásait látogatták, az igazgató által kiállított s a tanintézeten töltött idejükröl szóló „látogatási bizonyítványt" nyerhetnek. Ezen bizonyítvány 50 kros bélyegdíj alá esik.

Amennyiben a vendéghallgató valamely általa hallgatott egyes tantárgyból vizsgálatot tenni óhajtana, az az igazgatónak bejelentve, a tantárgyankint négy-négy (összesen 8) forintban megállapitott vizsgálati díj lefizetése mellett megteheti.

Ilynemü vizsgálatok eredményei a „látogatási ív"-be jegyzendök be.

Bizonyítvány-másodlat. A tanintézet eredeti bizonyítványokat vagy bizonyítvány-másodlatokat (másodpéldányokat = duplikátum) szolgáltat ki.

Az eredeti bizonyítványokat az illetö tanárok irják alá. Teljes hitelességüket az igazgató sajátkezü aláirása s a tanintézeti pecsét igazolja.

A másodpéldányok ugyancsak a szokott nyomtatványmintán a tanintézet pecsétje alatt állíttatnak ki, azonban ezeken a „Másodlat" szó feltünöen kiirandó, továbbá ezeken csak a bizonyítványt hitelesitö igazgató aláirásának kell sajátkezünek lenni.

Visszaélések elkerülése végett bizonyítvány-másodlatokat csak azon esetben szolgáltathat ki az igazgató, illetve a tanintézet, ha azok kiadása rendszeres folyamodás útján kérelmeztetik, melyben az eredeti példány elvesztése kellöen igazolandó.

Félévi bizonyítvány-másodlatért (leczkekönyvben) laponkint 1 frt és a bélyeg, végbizonyítvány-másodlatért a bélyeg és 2 frt irodadíj fizetendö.

Végbizonyítvány-másodpéldányok kiszolgáltatása a földmivelésügyi m. kir. Minister úr Ö nmgának bejelentendö.

Szünidök. Az elsö tanév hallgatóinak gyakorlati vizsgálatát a tanintézet igazgatója állapitja meg s ennek letétele után az elméleti, szorgalmi szak is befejezettnek tekintetik. Az elsö tanév hallgatói számára a nagy szünidö nincs engedélyezve, ezeknél szünnapokul tekintendök az ünnep- és vasárnapok, de e napok alatt is az egyes gazdasági ágak munkáinak felügyeletére kirendeltek kötelesek azokat a nekik elöirt módon végezni. A gyakorlati vizsgálat letétele után — augusztus és szeptember hónapokban — ezen tanév hallgatói az igazgató által, belátásához képest, szabadságolhatók.

A másod- és harmadéves hallgatók számára tanév közben a vasár- és ünnepnapokon kivül szünidö tartatik:

Karácsonkor deczemberhó 22-ötöl januárhó 7-éig (bezárólag), Húsvétkor virágvasárnaptól kezdve ünneputáni keddig (bezárólag) és Pünkösdkor az ünnepelötti szombattól az ünneputáni keddig (bezárólag). Ezen szünnapok

alatt az elsőéves hallgatóknak sem tartatnak előadások, de felügyeleti és munkagyakorlatok úgy a gazdaságban, valamint a kertben folyamatban vannak.

Az igazgató ezen szünidökön kivül félévenkint egy directorialis (szabad) nap engedélyezésére jogositva van.

A másodéves hallgatók nagy szünideje a tanév végével két hónapig, augusztus és szeptember hónapokban tart.

A m. kir. gazd. tanintézetek rend- és fegyelmi szabályzata.

Általános szabályok. **Szervezeti ügyek.** A tanintézetbe lépő úgy, miként a tanulmányait folytatni akaró, tartozik a tanév kezdetén a tanintézet igazgatóságánál beiratkozás végett jelentkezni, s ez alkalommal az igazgatónak megitélés és a fölvételre szükséges bejegyzéseknél leendő felhasználás végett átadja a fölvétel kellékeit képező és elöképzettségére, életkorára s egyéb körülményeire vonatkozó okmányait.

Beiratkozás előtt a belépni szándékozónak a tanintézet rendszabályai — hogy velük megismerkedjék, s hogy azok neki miheztartásul szolgáljanak — kézbesíttetnek.

Beiratkozásával a hallgató kötelezi magát a tanintézet fegyelmi és rendszabályainak szigorú megtartására.

A tanintézet szervezeténél fogva az első tanév a gazdasági munkák és kézfogások megtanitására, azaz a gyakorlati oktatásra van szentelve, azért az első tanévbe lépő beiratkozáskor egyúttal kötelezettséget vállal, hogy a gyakorlati teendőknek és a gazdasági munkák végzésére megállapitott rendszabályoknak föltétlenül aláveti magát.

A megtörtént beiratkozás után tartozik a beiratkozott leczkekönyvével mindazon tanároknál jelentkezni, kiket ezen félévben hallgatni fog, s bejegyezteti magát az általuk előadott tantárgyakra.

Ha a beiratkozás valamely tantárgyra elmulasztatnék, az illető tanár a mulasztót nem tekinti hallgatójának és nem bocsátja vizsgálattételre.

Azon hallgató, ki a tanintézetből évközben kilép, tartozik ezen szándékát kilépése előtt legalább egy héttel az igazgatóval tudatni, ki az illető hallgató távozását a tanintézet hirdető tábláján közzéteszi.

Úgy az önként távozó, valamint az eltávolitott hallgató neve, továbbá az igazgatóságnak minden rendeletei a tanintézet hirdető tábláján hozatnak nyilvánosságra.

A künnlakó hallgató lakását és ennek esetleges megváltoztatását az igazgatónak vagy helyettesének azonnal bejelenteni tartozik.

A belépő hallgató a tanév megnyiltakor tartozik a tanintézet pénztárába befizetett tandijakról szóló nyugtát szülőinek vagy gyámjának beküldeni.

Egyes tantárgyak hallgatása alól csak azon esetben mentetik föl a hallgató, ha az illető tantárgyakat magasabb vagy hasonfoku intézeten már hallgatta és azokból jó sikerrel vizsgálatot tett. A fölmentésért a hallgatónak a félévek elején, a beiratási napok alatt az igazgatósághoz kell folyamodnia.

Tanulmányi ügyek. Az egyes elöadott tantárgyakból alkalom és szükség szerint ismétlések tartatnak, melyek minden hallgatóra kötelezök és eredményük a félévi vizsgálatok osztályzataira befolyással vannak.

A féléves vizsgálatokra minden rendes hallgató a kitüzött idöben kivétel nélkül köteles.

Tartoznak a hallgatók az elöadásokat, okmutatásokat szorgalmasan látogatni, a kitüzött tan- és gyakorlati órákra pontosan megjelenni, kiválasztott ülöhelyeiket a tantermekben az elöadások elött elfoglalni s azokat a tanéven át megtartani.

Egy elöadási óráról, vagy valamely munkából vagy gyakorlatból elmaradhatásra az illető tanár, az intézetböl egy vagy több napi eltávozásra, illetöleg az elöadások és az elöirt gyakorlati foglalkozásokról való elmaradásra csupán az igazgató adhat engedélyt.

A szabadságolásról az igazgató mindenkor jegyet ad a hallgatónak, melyen a nyert szabadság idötartama világosan ki van irva. Mindazon hallgató, aki a szünidö kezdete elött engedély nélkül eltávozik, vagy a szünidö lejárta után indokolatlanul távol marad, amennyiben ezen mulasztása súlyosabb büntetést nem vonna maga után, az illető félévre a szorgalomból adandó „nem elég szorgalmas" osztályzattal, s ezenfelül, ha az illető tandíj-mentességet vagy ösztöndíjat élvezett, ezeknek elvonásával büntetendö.

Azon hallgató, aki az igazgatótól bizonyos megjelölt határidöre szabadságot nyert, de a szabadságidö lejártára vissza nem jöhetett, köteles tovább-kimaradását levélben bejelenteni és indokolni, s ha ezt maga nem teheti, tartozik ezt szülöi vagy más megbizott által megtétetni.

Ha a szabadságidö letelte után nyolcz napra az igazgatóság meg nem kapja az illetötöl a közvetlenül vagy közvetve tett jelentést, az illető kilépettnek tekintetik. Az ily mulasztást elkövetö s már kilépettnek tekintett hallgató a tanintézet kötelékébe leendö visszavételért folyamodhat, s a kérvény fölött a tanári testület határoz.

Fegyelmi ügyek. A m. kir. gazdasági tanintézet hallgatóitól nemcsak azt kivánja meg, hogy a mezögazdaságban elöforduló munkák kézfogását megtanulják és begyakorolják, az üzletvezetöségben, úgy a számvitel és becslésben jártasságot, egyszóval a mezögazdasági szak-, alap- és segédtudományokban alapos képzettséget szerezzenek, hanem megköveteli növendékeitöl azt is, hogy mindenki iránt mindenkor és mindenben müvelt ifjakhoz illö, szerény és illedelmes magaviseletet tanusitsanak,

amiért magukviseletére vonatkozó, akár az igazgatótól vagy tanároktól, akár a felügyelettel megbizott más intézeti tisztviselötöl vett figyelmeztetést köszönettel és tisztelettel fogadni és követni tartoznak, minek elmulasztása a rend- és fegyelmi szabályok elleni kihágásnak tekintetik.

A tanintézet igazgatója, tanárai, más tisztviselöi és tansegédei irányában a hallgatók tisztelettel tartoznak viseltetni.

Úgyszintén mindazon intézeti közegek irányában illedelmes viselettel tartoznak a hallgatók, kik által az igazgatóság nevében — egyre vagy másra felszólíttatnak.

Megkivánja a tanintézet hallgatóitól, hogy az intézeten kivül is mindenkor és mindenki irányában tisztességesen viselkedjenek s minden csend- és rendháborítást óvatosan kerüljenek. A csend- és rendháborítási esetek a polgári hatóság elé tartoznak ugyan, mindazonáltal ily kihágásokért is épúgy felelösek a hallgatók a tanintézet igazgatóságának, mintha azok a tanintézetben követtettek volna el.

A tanintézet hallgatói, épúgy mint a haza bármely polgára, a köztörvények s az azokat végrehajtó hatóságok alá rendelvék, ennek folytán köteleztetnek a helybeli csend és rendre vonatkozó szabályokat s azoknak végrehajtó közegeit illö tiszteletben tartani.

A tanári testület elvárja az intézeti hallgatóságtól, hogy minden körülmény között müvelt ifjakhoz illö, ildomos és erkölcsös magatartást tanusít.

Aki ilyet nem tanusít, az nem lehet a hallgatóság tagja és a tanintézetböl eltávolíttatik.

Egymás irányában tartoznak a hallgatók illedelmes, barátságos és elözékeny magaviseletet tanusítani.

Az intézetnek a hallgatók által használt helyiségeiben azok a legnagyobb tisztaságra ügyelni tartoznak, az ugyanitt található bútorok, minden egyéb leltári tárgyakért pedig felelösek, s ha ezekben kárt tesznek, a kártétel összege letett biztosítási dijukból levonatik.

A tanintézet igazgatósága elvárja minden hallgatójától, hogy vallása szertartásában résztvegyen; elvárja, hogy más vallást tiszteletben tartson és senkit vallása szertartásainak gyakorlásában ne háborgasson.

Az intézeti kertek, szölök, kisérleti tér és gazdaság, továbbá az eszköz- és géptár, valamint a gyüjteménytárak látogatásánál a tárgyak elrontása, növények, termények és gyümölcsök letépése, megsértése, a munkások zavarása szigorúan tiltatik s a hallgatók a netán okozott károk megtérítésére köteleztetnek.

Dohányzás a termekben, valamint ott, hol ezt az igazgató tüzrendöri szempontból eltiltja, szigorúan tilos.

Mindennemü lőfegyverek és lőszereknek, úgyszintén kutyáknak az intézet helyiségeibe való hozatala, vagy ilyeneknek a kirándulásokra és gyakorlatokra való elvitele tilos.

A tivornyázás, rosszhirü mulatóhelyek látogatása, kártyázás és mindennemü szerencsejátékok, rend- és csendháborítás, könnyelmü adósságcsinálás úgy az intézetben, mint az intézeten kivül is szigorúan tiltva vannak.

Oly hallgató, aki társaira bármely irányban káros befolyást gyakorol, ha különben nem követett volna is el olyan cselekményt, mely kizáratását maga után vonná, a tanintézetböl a tanártestület határozatára és a földmivelésügyi m. kir. Minister úr Ő nmga elöleges jóváhagyásával ideiglenesen vagy végleg kizárható.

Oly esetekben pedig, mikor valamelyik hallgató oly közbotrányt vagy fegyelmi vétséget követ el, hogy annak megtorlása s a tanintézet tekintélye érdekében a tanári testület határozata szerint a büntetés sürgösen foganatositandó, az illető tanári testület által azonnal kizárható s erröl a Minister úr Ő nmgának utólagosan teendö jelentés.

Kötelesek a hallgatók a szállást és élelmezést adók, valamint az öltözéket készitö iparosok irányában tartozásaikat kellö idöben kiegyenliteni.

Ha az intézeti hallgatóság bárminemü nyilvános mulatságot (tánczvigalom, hangverseny, dalestély sat.) akar rendezni, vagy ha mások által tervezett ily mulatságokban intézeti hallgatók rendezök gyanánt résztvenni kivánnak: mielött a rendezöség megalakulna, tartoznak az illetök ebbeli szándékukat az igazgatónak bejelenteni, és ennek jogában áll ily mulatság megtartását, illetöleg ilyennek rendezésében való részvételt eltiltani. Megengedés esetén a rendezöség felelössé tétetik a rend szigorú megtartásáért.

Ha valamely rendes hallgató általános hanyagságot mutat vagy a rábizott munkát megtagadja: tanári ülési határozat alapján a tanintézetböl félév közben is ideiglenesen vagy végképen kirekesztetik.

A kihágás vagy vétség minösége, valamint az alkalmazandó büntetés fokozata az igazgató, illetöleg a tanári testület által állapittatik meg s a magaviselet miatt nyerendö megrovás a bizonyitványban is kitétetik.

A büntetések, melyek kihágás vagy vétség esetén az elkövetökre méretnek, a következök lehetnek:

Elsö fokozat. 1. Megintés a tanár által. 2. Megintés az igazgató által. 3. A tanári testület elötti megintés.

Második fokozat. 4. A tanári testület által kimondott „tanács az eltávozásra". 5. Az ideiglenes kitiltás ezen tanintézetböl. 6. A végleges kitiltás ezen tanintézetböl. 7. A végleges kitiltás valamennyi hazai gazdasági tanintézetböl.

Megjegyeztetik azonban, hogy a fokozatok alkalmazása a vétség vagy kihágás minöségétöl függ, eszerint az elsorolt büntetések — az 1. és 2. pont alattiak kivételével — a tanári testület által ehhez mérve szabatnak ki, esetleg a bizonyitványban is kifejezést nyernek.

Különleges szabályok. Ide tartoznak: a házi rendszabályok, a munkarend, az órarend, a könyvtári szabályzat sat., melyekkel a hallgatóság a beiratkozás után megismerkedik, s melyek részben ki is függesztetnek. A szabályokban meg nem határozott fegyelmi esetekben a tanári testület belátása szerint intézkedik.

Hadkötelezettség. A véderőről szóló 1889. évi VI. t.-cz. 25. §-ának *a)* és *b)* pontjai értelmében a tanintézetet végzett, vagy pedig oly hallgató, ki legkésőbb besoroztatása évének októberhó 1-jéig a tanintézetet sikeresen bevégzi, — miután a véderő-törvény végrehajtására kiadott utasitás szerint a m. kir. gazdasági tanintézetek e részben a fögymnasiumok és főreáliskolákkal egyenrangu szakiskoláknak tekintetnek, — egyévi önkéntes gyanánt szolgálhatja le hadkötelezettségét.

A nm. földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. Ministeriumnak 22,734/1885. szám alatt kelt rendelete értelmében azonban az önkéntesi évnek intézeti tanfolyam végzésével egyidejüleg való leszolgálása meg nem engedhető.

A gazdasági gyakorlat rendszeres oktatására vonatkozó intézkedés.

A debreczeni m. kir. gazdasági tanintézet elsőéves hallgatói a Debreczen városától egy kis órányira fekvő intézeti gazdaságban, *a Pallagon*, konviktusban lévén elhelyezve, ezen helyzetből kifolyólag a tanintézet igazgatósága indíttatva érezte magát, hogy a gazdasági gyakorlat oktatására nézve a rendszeres eljárás érdekében házi szabályzatot dolgozzon ki, mely egyrészt a hallgatóságnak irja elő az utat, melynek követése kellő gazdasági gyakorlat szerzésére alkalmas, másrészt pedig a tanítószemélyzetnek szolgál zsinórmértékül arra nézve, mily módszert és eljárást kövessen a gazdasági gyakorlat oktatása körül.

Minthogy ez a szabályzat a gazdasági tanintézeteknél alkalmazásba jövő gyakorlat-oktatás rendeltetését és terjedelmét megfelelően körvonalozza, s ez ügyben tájékoztatás szolgáltatására alkalmas, ennélfogva itt annak egész terjedelmében való közlése ajánlatosnak látszott.

I. A tanulók tájékoztatása az intézet gazdaságának berendezése, kezelése és üzletmenetéről, valamint gyakorlati oktatása általában az üzletvitelben.

Megkivántatik, hogy midőn egy év elteltével a tanuló elhagyja a gazdaságot, ismerje részletesen annak egész területét, a vetésforgókat és azok minden egyes tábláit.

Elő tudja sorolni az egyes táblák váltakozó talajának minőségeit és ismerje főbb vonásokban azok tulajdonságait; ebből kifolyólag praktikusan okadatolni tudja a forgóknak meglevő beosztását.

Ismerje a gazdaságban a termelési ágazatok arányát.

Pontosan tudja az állatok létszámát, azok értékét, az általuk produkált trágya mennyiségét és felhasználását. Tudja, hogy értékesíttetnek a mezei termények és az állatok, ismerje az azokból befolyó bevételek mennyiségét.

Tudja, hogy mennyi összeg fordíttatik épületek fentartására, üzletvitelre, napszámokra, cselédbérekre, tenyészállatok, vetőmagvak, gépfölszerelések sat. beszerzésére.

Tudja, hogy a gazdaságban, egyes termelési ágak szerint minden hold mennyi értékü kiadást igényelt készpénzben, munkában és anyagban.

Tudja ugyanazoknak s így az egésznek is holdankinti bruttó- és nettó-jövedelmét sat.

Hogy mindezek kivihetők legyenek, a tanulók ezirányu oktatása több hónapra osztatik fel, s ami közben az időhöz kötött másféle gyakorlatok is folynak.

A tanulók által vezetendő napló. Minden tanuló belépésekor egy rovatokkal és különböző fejezetekkel ellátott üres naplókönyvet, valamint zsebben hordozható s a gazdaság térképével ellátott jegyzőkönyvet kap.

A naplónak czélja, hogy a tanuló abba följegyezhesse mindennap saját munkáját, észleleteit és tapasztalatait, valamint a gazdasági üzletnek minden említésre méltó mozzanatát. Bejegyezze mindennap a gazdaságban elhelyezett, állami meteorológiai állomáson észlelt s az időjárásra vonatkozó adatokat.

Ezáltal a tanuló szemlélődésre, észlelésekre és elmélkedésre van utalva, továbbá elmulaszthatatlan mindennapi munkásságra; ezen naplóba tett jegyzeteiből nagy mértékben kitünik a tanulónak hajlama választott pályája iránt, annak képessége és felfogása. Végre pedig ezen naplóba gyüjtött jegyzetei későbben, még önálló müködése terén is, becses adatokat tartalmaznak és nagyban szolgálnak az ifju gazda tájékoztatására.

A napló vezetésére a tanulók rendszeres utasítást kapnak s azok időnkint a gazdasági intéző által megvizsgáltatnak, megbiráltatnak és annak vezetéséből bizonyitványukban osztályoztatnak.

Általános tájékozás a gazdaságban. A tanév kezdetén, októberhó elejétől fogva rendesen 12-éig tart a gyülekezés és teljes berendezkedés, eközben nincs más kötelességük a tanulóknak, mint körülnézni és felületesen tájékozódni a gazdaságban.

A tanítás azzal kezdődik, hogy a gazdasági intéző a tanteremben térképről megmagyarázza a gazdaság fekvését és annak beosztását, az egész gazdaság czélját. Elmondja, hogy mely növények termeltetnek,

praktikusan és röviden fogalmat ad a vetésforgókról *általában* és megnevezi a gazdaság forgóit.

Elöadja az állatok létszámát, azok tartásának czélját. Megnevezi az épületeket s azok használatát.

Ezután következik a gazdaságnak bejárása és a magyarázottaknak a helyszinén való bemutatása. Az intéző a tanulóknak a helyszinén megmutatja a gazdaságot, annak minden egyes tábláját; megmagyarázza azoknak akkori állapotát és mindazon munkákat vázolja, melyek azokon végrehajtatnak az ösztöl kezdödö egész év alatt.

Bemutatja a vetési tervezetet s elöadja, hogy annak létesitésére az egyes táblákon mily elömunkálatok történtek és miért kellett azoknak végrehajtatni; a már bevetett táblák elövetményét és elömunkáját szintén leirja, bemutatva a vetésen esetleg már látható eredményeket.

Hasonlóan bejárják a majort, az intéző minden egyes helyiséget bemutat, azok használatát megmagyarázza, mindenütt okadatolva, megjegyezvén, vajjon megfelelnek-e a helyiségek a kivánt czélnak?

A majorban bemutatja az összes állatokat, felhivja a tanulók figyelmét egyes példányokra, kiemeli azoknak elönyös vagy hátrányos oldalait.

Ezen tájékoztató ismertetések egymásutáni napokon folynak, naponkint 2—3 órán keresztül, miközben a tanulók jegyzeteket készitenek maguknak, melyek nyomán naplóikban (melyet az első naptól kezdve rendszeresen és tisztán, a kiszabott alakban vezetni tartoznak) kimerítö leirásokat tesznek, a hallottak után szabadon, saját felfogásuk szerint. Ezen leirásokban benne kell lenni a gazdasági forgók, a vetéstervezet, az állatlétszám kimutatásainak is.

Ezután az intéző a tanulók naplóit beszedi s átnézve, azokra megjegyzéseket tesz, s már most tájékozza magát, hogy a tanulók miként értették meg magyarázatát, fogalmat nyer az egyes tanulók felfogásáról, ami nagy mértékben kitünik az első följegyzésekböl is.

Ezután az összes tanulók elött elöveszi a naplókat egyenkint, észrevételeit mindenikre megteszi, figyelmezteti öket az azokban elöforduló hiányokra, esetleg kifejezi megelégedését a helyes munkák fölött és további utasitást ad arra nézve, hogy a naplókat mikép vezessék, hogy az nemcsak most, hanem később, életbelépésük után is, tanulságukra szolgáljon.

Ezen első birálat, mely több napon keresztül kitüzött órákban tarthat, egyszersmind kérdezösködéssel kötendö össze s a kapott feleletek szerint ad további felvilágositásokat. Lehetöleg minden tanulóhoz intéztetnek kérdések, hogy a szóbeli feleletböl még világosabb képet alkothasson magának egyesek hajlamáról és felfogási képességéröl.

Novemberhóban a tanteremben 2—3 órán át, röviden, dióhéjba szoritva, praktikus magyarázat tartatik a talajismeretböl és telkesitésböl, a trágyakezelés és annak használatából. Ennek befejeztével addig, mig az időjárás engedi, a gazdaságban kint sorba vétetnek az egyes táblák s az eltérö

tulajdonságuak földfuró segitségével megvizsgáltatnak, s a tartott magyarázatra hivatkozva, tanulmányoztatik mindeniknek minösége, al- és feltalajának tulajdonsága. Megmagyaráztatik, hogy az egyes táblák mikor és hogy voltak trágyázva, mikor kerülnek és milyen trágyázás alá.

A trágyatelepek megvizsgáltatnak, bemutattatik annak kezelése, esetleg a trágya hordása és teregetése.

Számitások tétetnek trágyamennyiségekre, becslés útján megállapittatik a különböző minöségü trágyák súlya, azok megmázsáltatnak s igy gyakoroltatik a tanulók szemmértéke.

Deczemberhóban a tanulók csoportonkint beosztatnak az irodába, ott saját költségükön beszerzett irodai eszközök használata mellett gyakoroltatnak az üzletvitelhez szükséges kimutatások, rovatos jegyzékek (napszámjegyzék, fejési táblázatok, magtári kimutatások, etetési táblák sat.), a gazdaságban elöfordulni szokott irományok készitésében, melyeket a tanulók külön iveken addig gyakorolnak, míg azok elkészitésében bizonyos jártasságot szereznek, s csak midön a kivánalmaknak megfelelö módon és alakban tudják kiállitani, másolják be azokat naplóikba megörzés végett.

E gyakorlatoknak czélja, csupán kézügyességet szerezni az irodai teendökben.

Januárhóban a tanulóknak rövid, praktikus magyarázatok tartatnak a számvitelböl, közben bemutattatik magának a gazdaságnak számvitele, a leltári és anyag-számadás, a pénztári számadás.

Januárhó végén lezáratván a gazdasági számadások, az egészben a tanulók elé adatik, miböl a különböző üzletágakra tett egész évi kiadásokat és azok bevételeit láthatják, amennyire ez az intézeti számadásokból kitüntethetö.

Ezzel a gazdasági berendezés és üzletvitel szempontjából tartott rendszeres és összefüggö oktatások befejeztetnek; e részben a tanév végeig csak alkalom szerinti okmutatásokban részesülnek a tanulók, és pedig a következö módok szerint:

Az egész év folyamán történö minden lényegesebb eladások alkalmával megmagyaráztatik nekik a kötött üzlet, kiemeltetik annak elönye vagy szükségszerüsége, annak aránya más elözö években kötött hasonló üzletekhez. Ily alkalommal számitási gyakorlatok tartatnak. Például:

Eladatott a gazdaságban felhízlalt 6 drb igás ökör, élösúlyban kilónként 20 krral, 5 % engedéssel. Megmagyaráztatik, hogy mit értünk az élösúlylyal való eladás alatt, kikötött koplaltatási idö alatt, százalékos engedés alatt sat.

Az ökrök mázsálásánál s azok átadásánál jelen vannak a tanulók, ezáltal érdeklödésük felköltetik. Tárgyaltatik elöttük az ujságokban látható budapesti vágóhidi árakhoz képest az eladási ár minösége.

Elövétetnek a hízlalás folyama alatt készült heti takarmányozási és mázsálási kimutatások; megbecsültetik, hogy soványan mi értéke volt az eladott marhának, kiszámittatik az összes felhasznált takarmány s a nyert trágya értéke számbavétetik; minden költség figyelembe vételével megállapittatik a mérleg, mely mutatja, hogy a hízlalásból mi haszna volt a gazdaságnak.

Ehhez hasonló számításokat tesznek a tanulók az ürü vagy mustrabirka eladásánál, sertések, gyapju, szemes termények eladásánál, valamint minden nagyobb bevásárlásnál is.

Ilynemü számításokat kötelesek a tanulók naplóikban részletesen tárgyalva bevezetni.

Szállitásoknál és minden nevezhető átadásoknál kirendeltetik sorrend szerint 2—3 tanuló, hogy lássák, miként szoktak szemes termények felmázsálni és esetleg elöre adott minták szerint megbirálva átvenni; hogy szokták a terményeket s állatokat vasúton felrakni és szállitani.

További példák:

A szérüs kertben álló kazalt a tanulók felmérik, köbtartalmát kiszámitják, elibök adatnak a becslési módok, miután ök csoportonkint felbecsülik, hogy folyóméterje hány mázsa takarmányt avagy alomszalmát tartalmazhat? Ezután leméretik és megjegyeztetik a kazalból néhány folyóméter és a szükség szerint hordatik el úgy, hogy minden szállitáskor megbizott tanulók ellenörködnek a rakodás és pontos mázsálás fölött; végre konstatáltatik a becslések minösége.

Az aratás ki lévén adva részes aratóknak, cséplés után kiszámittatik a tanulókkal, mibe került a gazdaságnak a termény métermázsájának letakarítása és cséplése. Eközben egy tábla aratógéppel és napszám-munkával arattatott, erre is megtétetik a számitás, s az összehasonlitás alkalmával részletesen tárgyaltatik mindenik módnak elönye, esetleg helyi értéke és hátránya.

Ezekhez hasonló s közvetlenül a gazdaság üzletéből merített példák nagy mennyiségben fordulnak elö s megannyi tanuságul szolgálhatnak a tanulóknak, hogy azokban az üzleti érzék, a gazdaság iránt való érdeklödés fölébresztessék. — Ilynemü fejtegetések és számitások nem tévesztendök össze azon *számitási gyakorlatokkal*, mint amilyenek a tetszés szerinti adatokkal a számtani elöadások alkalmával a tanulóknak megfejtésül feladatnak, ezeknek a szemük elötti gyakorlatból való fölvétele egészen más, közvetetlen hatással van az ifjakra, hasonlithatatlanul nagyobb érdeklödéssel fogják ezeket föl; nemcsak a számtételek, hanem azok alapját képezö üzletek is elméjökbe bevésödnek és gondolkozásuk felköltetik.

II. A tanulók gyakorlása a gazdasági munkákban.

A munkagyakorlatnak czélja, hogy a tanuló lássa: miképen kell a gazdasági munkákat a legokszerübben végezni, hogy a lényegesebb munkákat saját kezével végezni megpróbálja, söt, hogy azokban némi gyakorlottságot szerezhessen magának; hogy a mások által végzett munkák minöségét képes legyen megbirálni, mennyiségét fölbecsülni, esetleg másokat a jó munkára megtanitani.

Végre pedig, hogy a tanulók bizonyos, a gazdának nélkülözhetetlen testi edzettséget, kitartást és türelmet, munkakészséget sajátitsanak el.

Erre nézve általánosságban megkivántatik, hogy a gazdaságban az év leforgása alatt semmiféle lényegesebb, habár rövidebb ideig tartó munkatétel se forduljon elö, melyet a tanulók mindnyájan ne láttak volna, az oly munkákban pedig, melyeket megfelelö magyarázat és megmutatás után a tanuló végezni képes, s amelyek huzamosabban tartanak, minden tanulónak részt kell venni.

Azon gazdasági munkák, melyekhez csekély értelmi erö, kevés testi ügyesség szükséges, de annál nagyobb testi eröt és edzettséget kivánnak, anélkül, hogy a tapasztaltságot lényegesen elömozditanák: a tanulókkal vagy éppen nem, vagy csak rövid ideig gyakoroltatnak, mint pl. kapálás, ásás, tengeritörés, trágyahordás és teregetés, rostálás sat.

Ellenben az olyan munkák, melyek a tanulók tapasztaltságát elömozditják, vagy amelyek értelmi tehetséget, ügyességet kivánnak, hosszabb ideig gyakoroltatnak, pl. faültetés, fametszés, nemesités, konyhakerti ültetés és növénygondozás, dohányültetés, levéltörés, simitás, osztályozás, mindenféle gazdasági gépek kezelése, sorjelzés, kapálás lókapával, takarmánykészités, füllesztés, vermelés, állatgondozás, tisztogatás és ápolás sat.

A rövidebb tartamu munkatételek, melyeknek végzésében a tanulók részt nem vehetnek, csoportonkint, folytonos okmutatások kiséretében mutattatnak be. Pl. aratás géppel, melegágy-készités, dohánymag-vetés, spárgavágás, szölömetszés, juhnyirás, gyapjuzsákolás, herélés sat.

Ezek figyelembe tartásával olyan jegyzék vezettetik, melyböl könynyen kitünik, hogy a huzamosabb és többször elöforduló munkákban mely tanuló mennyi ideig foglalkozott, s igy a felosztás könnyü. Minden tanulóra rákerül a sor s annyi ideig gyakorolja az egyes munkatételeket, amennyi ideig arra tapasztalat nyomán történt megállapodás szerint szükség van.

A mindennap esteli rendelkezésnél a gazdasági intézö ezen naplót átnézve, kitüzi azon tanulókat, kik egyes munkatételek végzésére következnek. A kitüzött czél elérésére megkivántatik továbbá, hogy a gazdaságban bármiféle véletlen vagy lényegesebb és ritkábban elöforduló esemény történik, a tanulók a lehetöség szerint összegyüjtessenek, még ha ezáltal valamely gazdasági munka *hátráltatást szenvedne is*, s az a

tanulóknak bemutattassék, ha véletlen eset adja magát elő, azonnal is, pl. valamely nevezetesebb gazdasági állattal baj történik vagy heveny-betegséget kap, ellik vagy éppen nehéz ellés fordul elő, az időhöz kötött munkatételek, mint méhraj-befogás, pusztító férgek irtása, orrkarikázás, csikóherélés sat.

Munkagyakorlatok eszközökkel és gépekkel. Az eszközökkel és gépekkel való munkák gyakorlásánál nem tartatik sorrend és fokozatosság, hanem, ahogy időszakonkint a gazdaságbeli munkálatok kivánják, most egyik, majd másik eszközzel és géppel való munkálat magyaráztatik meg és végeztetik a tanulók által, s sohasem munkálkodhatik a tanuló olyan géppel, melynek szerkezete és használata neki előbb praktikusan meg nem magyaráztatott. Egyszersmind minden előforduló gépnek beszerzési ára közöltetik a tanulókkal, mit azok tudni és jegyzékbe venni kötelesek. A munkanaplóban pedig pontosan bejegyeztetik, hogy egyes tanulók mely géppel dolgoztak.

Gyakorlat az ekével. A majorudvaron megmagyaráztatik a tanulóknak együttesen a használatban levő eke szerkezete és használata, a befogás, az igás állatok kormányzása, az eke igazítása, a szántás különböző módjai; bemutattatnak a gyüjteményben levő más szerkezetü ekék is.

Ezután felosztatnak a tanulók és előforduló alkalommal csoportonkint szántásra vezettetnek, úgy, hogy az év folyamán mindenik 6—8 napon keresztül szánt.

Ezen munkálat közben alkalom adatik arra, hogy a tanuló a szántócsoport által végzett terület nagyságát megtudja, köteles arról jegyzéket venni és kiszámitani, hogy ahol dolgozott, egy napra mennyi terület esett minden ekére.

Midön a szántás sora már minden tanulón keresztülment, akkor alkalmas területre kivezettetnek kettös-fogatu ekékkel s egyenkint minden tanuló feladatot kap a hasitandó barázda szélességéről és mélységéről, ekéjét a vezető szeme előtt beállitja és kipróbálja s azzal a feladat szerint néhány barázdát húz, miután munkája közösen megbiráltatik. Esetleg pedig ekeverseny rendeztetik kitüzött jutalmakkal.

Ezen gyakorlati próbatétel után a tanuló szántásra többé csak kivételes szükség esetében utasittatik.

Gyakorlat a boronával és hengerrel. A tanulóknak a major udvarán bemutattatnak a gazdaságban használatos és a gyüjteménytárban levő mindenféle szerkezetü boronák és hengerek, azok haszna és használata megmagyaráztatik.

Ezután előforduló alkalommal boronákkal és hengerekkel munkára vezettetnek, úgy, hogy egy egész napot mindenik boronáljon vagy hengerezzen, mely munkánál tartozik pontosan följegyezni, hogy hány órát dolgozott s ezen idő alatt mennyi területet végzett.

Az év folyamán ezenkivül a tanuló boronálásra nem utasíttatik.

Gyakorlat a vetőgéppel. A különböző vetőgépek szerkezete a major udvarán mutattatik be, mikor is azok haszna, alkalmazása tárgyaltatik. A vetőgépek mind szétszedetnek, amennyire a tisztogatásnál az történni szokott és a tanulók előtt összerakatnak, megmutattatik a sorvető-gépek különböző magra és sortávolságra való beállítása és kipróbálása.

Tekintettel a vetőgép fontosságára, minden tanuló köteles felügyelet alatt sajátkezüleg a gépet feladat szerint beállítani.

Midőn a gép különböző beállításában a tanulók gyakorlatot nyertek, előforduló alkalommal vetésre vezettetnek, úgy, hogy minden tanuló köteles egy egész napon a vetőgép mellett működni, miközben a gépvezetést is meg kell neki hosszabb időn át próbálni.

Hogy pedig a tanulók a különbségeket lássák: a rendes használatban nem levő szórvavető-gépek is munkában mutattatnak be tanulmányi szempontból, még akkor is, ha azt a gazdaság érdeke nem kivánná.

Mint minden munkánál, úgy a vetőgépnél is köteles a tanuló pontos jegyzeteket tenni arról, hogy mennyi ideig dolgozott a géppel és milyen terület lett elvetve ezen idő alatt.

Gyakorlat a kapálógépekkel. A tanulóknak a major udvarán magyarázzák meg a használatban levő kapálógépek és ekék szerkezetét, mindeniknek neve vagy szerkesztője, azok beállítása, igazítása és használata.

Ezután adandó alkalommal a gépek munkába állíttatnak és felügyelet alatt gyakoroltatnak a tanulók, esetleg egész napon át csoportonkint, mindenik húzván néhány sort, söt ha alkalom szerezhető, minden tanuló egy fél napig foglalkozik a gép és fél napig a ló vezetésével. A köteles följegyzések és számitások a területre nézve minden tanuló által megtétetnek.

Gyakorlat az aratógéppel. Tekintve a gazdaság viszonyait, melyek szerint itt részes aratók végzik a munkát, az aratógép hosszasabban nem működhet; tanulmányi szempontból azonban egy tábla aratógéppel vágatik le, melynek szerkezete a major udvarán előlegesen a tanulóknak megmagyaráztatik.

Ezen aratás az összes tanuló ifjuság jelenlétében történik s a tanulók egyszersmind a marokszedést, a kévekötést és a keresztrakást kötelesek végezni.

Eközben értesittetnek a géppel végezhető munkamennyiségről s az előttük végzett munkáról is följegyzéseket tesznek, hogy a kézi aratással összehasonlítható számitásokat tehessenek.

Gyakorlat a gőz-cséplőgéppel. A tanulók a kisérleti természettan előadásai után már fogalmat szereztek a gőzgépről általában, alkalmas időben, jóval a cséplés kezdete előtt, bemutattatik és praktikusan megmagyaráztatik nekik a cséplőgépet hajtó gőzgép szerkezete, annak főbb alkatrészei, miképen jön létre a mozgás, valamint részletesen bemutattatik

maga a cséplőgép, miközben a gép befüttetik és üresen mozgásba hozatik, hogy a tanuló minden egyes rész funkcióját lássa a gyakorlatban.

A cséplés alkalmával a körülmények szerint akár egyszerre, akár több csoportban, az összes tanulók foglalkoznak a cséplőgépnél, legalább 14 teljes napon keresztül és ezalatt az etetésen kivül mindenféle munkában résztvesznek. Eközben kötelesek maguknak pontos jegyzéket készíteni arról, hogy naponta hány órát dolgoztak a géppel, hány ember foglalkozott mellette, hány keresztet csépeltek, hány *kg* magot nyertek, mennyi esik abból egy keresztre, mennyi olaj volt szükséges, mennyi víz és tüzelő használtatott el sat.

A leirt módokon foglalkoznak a tanulók a többi, itt föl nem sorolt gazdasági gépekkel és eszközökkel is, fontosság szerint hosszabb vagy rövidebb ideig, mint pl. a lógereblyével, tengerimorzsolóval, darálóval, répavágóval. Mindeniknek szerkezetét kötelesek érteni, az azokkal való munkálat czélja éppen az, hogy fogalommal birjanak a végezhető munkamennyiségről és elméjükbe vésődjék azok szerkezete.

Gyakorlat az állattenyésztés körül. Az állattenyésztés körüli gyakorlat czélja, hogy a tanulók megismerjék az állatokat. Tudják az állatgondozás körüli teendőket s azokat sajátkezüleg képesek legyenek végezni.

Megismerjék a használatban levő takarmányfélék minőségét, a különböző takarmányozások czélját; képesek legyenek különböző takarmánynemekből, gyakorlati számítások alapján, helyes takarmány-összetételeket állítani elő; megismerjék a takarmányok előkészítésének módját és azt sajátkezüleg gyakorolják.

Fogalmuk legyen az állatok leggyakoribb és közönségesen előforduló betegségeinek külső jeleiről, tudják az állatokat betegségükben ápolni.

Ismerjék meg az igás állatok használatát és azokkal tudjanak dolgozni.

Ezeknél fogva:

A tanulók csoportonkint beosztatnak, úgy, hogy mindenik egy egész hónapig foglalkozzék a szarvasmarha-istállóban, ugyanennyi ideig a lóistállókban. Ez idő alatt köteles mindenik a rábizott állatokat teljesen gondozni, takarmányozni és tisztogatni. Köteles résztvenni a takarmányelőkészítésnél; a füllesztést, répamosást és -vágást, szecskázást, takarmányvegyítést sajátkezüleg végezni.

A tehénistállóban mindenik tanuló a fejő tehenes keze alatt legalább 3 napig tehenet fej; ugyanekkor végzik a tejkamarában a tejhütést és szétmérést. Minden próbafejésnél felváltva legalább két tanuló van jelen, kik elkészítik a jegyzéket nemcsak a gazdaság számára, hanem azt saját naplóikba is bevezetik.

Az ellési időszakban a tanulók beosztatnak a juhistállóba is, kötelesek felváltva ott tartózkodni, az ellési teendőkben a juhásznak segéd-

kezni, bélyegezést és följegyzéseket pontosan teljesíteni. Hasonlóul beosztatnak a fiadzási időszakban a sertésólhoz is, és kötelesek a koczák és malaczok etetésénél jelen lenni.

Midön a tanuló ily módon állatgondozásra van beosztva, köteles minden este irásban rövid jelentést tenni az intézőnek a történtekről és tapasztalatairól, s ezen jelentését naplójába lemásolni.

Minden tanuló az állatgondozást illetöleg, nemcsak azon napokra esö saját munkájáról és szerzett tapasztalatairól köteles naplójában részletes följegyzéseket tenni, amikor közvetetlenül be volt osztva, hanem általában tartoznak mindnyájan az összes istállókban gyakran megfordulni s az állatok létszámáról, azok takarmányozásának minö- és mennyiségéröl az egész éven át naplóikban kimerítő kimutatásokat, följegyzéseket készíteni.

A legeltetési időszak alatt minden tanuló köteles egy héten át tehenet, juhot legeltetni és örizni, mert csak így képes megismerni a legelö állat szokásait, annak táplálkozását, a legelöterület minöségét sat.

A beteg állatokat akkor, midön istállói gyakorlaton vannak, kizárólag a tanulók ápolják, egyébkor pedig minden kóreset, annak gyógykezelése és az ápolás bemutattatik, azokról jegyzeteket tenni kötelesek.

Gyakorlat a kertészetben. A kerti foglalkoztatásnak czélja, hogy a tanuló gyakorlatból ismerje a különböző gyümölcsfák nemeit, külalakját, megitélhesse a fák korát, gyakorlatból ismerje a gyümölcsfákkal való bánást, megismerje a konyhakerti növényeket, azok termesztésének módját, megismerkedjék a szölömiveléssel.

Különösen azon kerti munkákban foglalkozik a tanuló, melyek gyakorlatot, értelmet és kézügyességet igényelnek.

Végeznek a tanulók felváltva mindenféle magvetést, plántálást, pikírozást, egész táblákból a fák átültetését.

Minden tanuló köteles legalább egy hétig nemesítéssel, ojtással és szemzéssel foglalkozni, az általa nemesitett sorokat megjegyzi és naplójában úgy irja körül, hogy azt az év folyamán mindenkor képes legyen kimutatni s munkájának minöségéröl meggyözödhessék, s azt kivánatra másoknak is megmutathassa.

Metszés alkalmával a kertész mellett több tanuló felváltva segédkezik, söt egyes fákat útmutatás szerint sajátkezüleg megnyes, melyekröl naplójában szintén pontos jegyzéket készít.

A tanulókkal egész táblaojtványok ültettetnek át más táblába; felássák az eladásra szánt fákat, azok csomagolásában résztvesznek.

Nyáron a fákat öntözik, hernyókat és rovarokat pusztítanak, a télire bekötendö fákat szabály szerint bekötözik.

A piaczra kész zöldséget fölszedik, megtisztítják és kellö módon elökészítik.

Különösen pedig a szölönek a kinyitástól kezdve minden munkájánál gyakorlati okmutatásokat nyernek, azon munkákat pedig, melyekkel tapasztalatlanságból nagyobb károkat nem tehetnek, sajátkezüleg felváltva végzik. Így az amerikai telepröl dugványokat szednek, azokat elültetik iskolába, kapálják és tisztán tartják, a gyökeres vesszöt felássák és száz számra csomózva összekötözik.

A szölönek ojtásában magukat sajátkezüleg gyakorolják, zöldojtásokat egész napon át felváltva végeznek, azokat elbujtják, a fekete vesszöbe és gyökérbe való ojtásban a körülmények szerint gyakoroltatnak.

III. A tanulók magaviseletére való felügyelet.

Tekintve azt, hogy az elsöéves tanulók rendszerint a gyermekkorból, a szülöi s más szigorúbb felügyelet alól kilépve, tanintézetünkben mintegy felszabadítva gondolják magukat, s tudva, hogy éppen az ifjukornak legkritikusabb szakát töltik, rendesen 17—19 évesek, nagyon gondos felügyelet kell rájuk. Annyival inkább, mert sajnos dolog, hogy rendesen akadnak közöttük olyanok, kik nem egészen saját ösztönüket és hajlamaikat követve választották pályájukat, hanem többféle ingadozások és próbák után, mintegy kisérletképen tereltettek hozzánk, jókora adagot hozván magukkal azon tulajdonságokból, melyekkel tanuló társaikra is csábító hatással vannak s azokat a rend és fegyelemtöl eltérésre ingerlik. Ennélfogva, különösen az olyan szándékok és kezdödö hajlamok elfojtására kell törekedni, melyek az ilyen zsenge ifjaknál az idösebbek utánzásában, a legénykedésben, fényüzésre való törekvésekben, nyilvános helyeken való szerepelni vágyásban, költekezésben és adósságcsinálásokban nyilvánulnak.

A felügyelö személyzet figyelemmel kiséri különösen azon tanulók magaviseletét, kik szülöiktöl a szükségesnél több pénzbeli küldeményeket kapnak, s mihelyt azt tapasztalná, hogy az ifjak költekeznek s esetleg a kapott pénzt nem a szülöik által kitüzött czélra fordítanák, azonnal szoros számadásra fogja az ifjakat s az igazgatóság útján értesíti a szülöket.

Szigorúan felügyel az azzal megbizott segédtanár arra, hogy a tanulók engedelem nélkül valóban egy lépést se tehessenek a gazdaság határán kivül. Az egyes tanulóknál különösen a városban való engedélyezett távozás hatását tanulmányozza, s ha azt venné észre, hogy a tanuló ott akár pénzköltögetés, akár szükségtelen mulatozásra hajlik, az ilyentöl a további engedelem azonnal megvonandó és azután legföljebb másik egészen megbizható társa felügyelete alatt engedhetö ritkán a városba, ki felelös legyen érette.

Ha a költekezésre és fényüzésre netalán éppen a szülök nyujtanának alkalmat, azok az igazgatóság útján figyelmeztetendök. De különös fel-

ügyelet fordítandó azokra, kik költekezés miatt adósságcsinálásra vagy hazulról hozott tárgyaiknak elidegenítésére vetemednek.

Az ilyenektől a felügyelő segédtanár bekövetelí hazulról elhozott tárgyainak leltárát s időnkint apróra megvizsgálja, hogy azok megvannak-e? Ha hiányt venne észre, vizsgálatot tart és szabály szerint az igazgatóságnak jelentést tesz.

Általában a városba való távozás csak elfogadható és elkerülhetetlen okból engedélyezhető, s éppen nem engedhető azon szokásnak lábrakapása, hogy az ünnep- és vasárnapokat a tanulók mulatozás kedveért a városban töltsék.

Bármely fontos ok miatt adatik is azonban engedély, föltétlenül megkövetelendő, hogy este a vacsora idején már a gazdaságban legyen a tanuló, nehogy ez is költekezésre indítsa. A gazdaságból engedélyezett kinthálás csak a szülői vagy rokoni látogatás alkalmával, szóval a legkivételesebb esetekben történhetik, és csak úgy, ha az ifju hálóhelyét megnevezi és az elfogadható.

Az engedély nélküli kinthálás pedig a *legnagyobb kihágások közé soroztatik* és szigorú büntetés nélkül nem maradhat.

Szorosan felügyel a segédtanár, hogy a tanulóknál még a legártatlanabb kártyajáték, söt alapszabályaink szerint, még kártya se forduljon elö.

Ellenben, hogy a gazdaságban való tartózkodás és a tanulók együttlakása nekik minél kellemesebbé tétessék, s ne vágyakozzanak azon kivül keresni mulatságaikat: a szelid játékokat, szórakozás gyakorlását, lakásszobáik kellemes és kedélyes berendezését, a tanitószemélyzet mindenképen elömozditja.

A felügyelet kiterjeszkedik eszerint a tanulóknak az elöadásokon és munkagyakorlatokon kivül fenmaradó idejük eltöltésére is, öket ártatlan mulattató olvasmányokra, az olvasóteremben való olvasásra buzdítja s az olyan időtöltéseket, melyek habár önmagukban véve nem tilalmasak is, de amelyek idejüket haszontalanul túlságos mértékben elfoglalják, korlátozza.

IV. A tanulók egészségére való felügyelet.

Az intézeti orvos időnkint megvizsgálja a tanulók egészségi állapotát és lakásaikat; a felügyelő személyzet az orvos észrevételeit figyelembe veszi, szigorúan felügyel, hogy a tanulók saját és társaik egészségét ne veszélyeztessék.

Különösen a lakó- és tanulószobákban tapasztalt minden rendetlenséget eltávolít, a tisztaságra, a szellöztetésre és fütésre felügyel, a dohányzást korlátozza.

A tanulók ruházkodását megfigyeli s öket az időszaknak megfelelő viseletre utasítja.

Különösen figyel arra, hogy az egészséget veszélyeztető időben a tanulók engedélyt ne kapjanak a városba távozásra, hova leginkább gyalog járnak.

Nyári időben, amikor a hidegvíz-fürdő használtatik, felügyel arra, hogy a tanulók mindenike használja a fürdőt és az egészségre hasznos fürdéstől vissza ne húzódjék.

Az egészség és testi ügyesség fejlesztésére a tanulók, pihenő idejükben, a parkban felállított tornaszerek használatára buzdítandók.

Ellenben szigorúan eltiltandó, akár a munkában, akár azon kivül, minden olyan vakmerő és a testi épséget veszélyeztető legénykedő vállalkozás, amely az ifjak fejlődésére káros lehet.

A keszthelyi m. kir. gazdasági tanintézet főépülete.

KESZTHELYI M. KIR. GAZDASÁGI TANINTÉZET.

(MEGNYÍLT AZ 1865. ÉVBEN.)

A tanintézet rövid története. A keszthelyi Georgicon-nak az 1848. évben történt megszünése után és az ezideig mint magántulajdon fennállott magyar-óvári főherczegi gazdasági tanintézet az 1850. évben kizárólagosan német nyelvü oktatással cs. kir. állami felsőbb gazdasági tanintézetté alakittatván át, a közvélemény, kivált az 1860-as évek elején, mindinkább hangosan követelte, hogy magyar tannyelvü felsőbb gazdasági tanintézet állittassék fel állami költségen.

A közvélemény nyilvánulásának szinhelye s a követelés szóvivője az országos magyar gazdasági Egyesület volt, hol beható eszmecserék folytatása után Korizmics László alelnök azon tervét fogadták el, melynek értelmében az ország gazdasági viszonyainak eltérő voltát figyelembe véve, ehhez képest fokozatosan kilencz felsőbb szervezetü gazdasági tanintézet és vármegyénkint legalább két-két földmíves-iskola állitandó fel.

Az ország akkori kormánya, a m. kir. Helytartótanács Budán, a gyakori felszólalásoknak engedve, a kérdést szintén fontolóra vette s az erre megindult hosszas tárgyalások eredménye az lett, hogy a bécsi m. kir. udvari kanczelláriával egyetértőleg egyelőre egy magyar tannyelvü, felsőbb szervezetü gazdasági tanintézetnek a dunántúli vidéken és egy ilyennek az Alföldön való felállitása ment határozatba, mely czélra Ő Felsége legmagasabb engedélyével a budai vár kiépitésére szánt alapból 240.000 frt lesz felhasználandó.

A Dunántúli vidéken emelendő tanintézet helyének kijelölése alkalmával, annak daczára, hogy e részben több város tett kedvező ajánlatot, főleg azért esett *Keszthelyre*

a választás, mi mellett a közvélemény is állást foglalt, mert ezzel egyrészt a Keszthelyen 51 évig fennállott és a legjobb emlékben maradt Georgicon iránti kegyeletnek kivántak kifejezést adni, másrészt azonban úgy a keszthelyi uradalom tulajdonosa, Festetics Tasziló gróf cs. kir. altábornagy, valamint Keszthely városa is az új tanintézet létesítésének megkönnyitését czélzó kedvező ajánlatokat tettek, melyekhez azonkivül Zalavármegye közönsége, annak nemesi pénztára és gazdasági egyesülete, Csáktornya és Nedeliez községek, valamint magánosok is csatlakoztak adományaikkal, a Csorna-prémontréi kanonokrend pedig, mely Keszthelyen gymnasiumot tart fenn, a tanintézet létrejöttét a maga részéről is hazafias áldozatkészséggel elömozditandó, ahhoz egy szerzetebeli kellően minősitett tanerőt ajánlott fel teljesen díjtalanul. A tanintézet tanulói részére továbbá több ösztöndíj-alapítványt is jelentettek be.

A tanintézet jövőjének ekként történt biztositása után, Ő Felsége 1864 juniushó 3-án kelt legkegyelmesebb rendeletével a Keszthelyen felállitandó *„országos gazdászati és erdészeti tanintézet"* tervezetét elfogadni és novemberhóban *Péterfy József* személyében az igazgatót kinevezni méltóztatott, kinek a tanintézet részletes tantervének kidolgozása, az épitkezésre való felügyelet és a berendezések elökészitése tétetett feladatává. *Erdészeti osztály* szervezését szintén tervbe vették, mert a selmeczbányai erdészeti akadémián a tannyelv német volt és magyar erdészek nevelése közóhajképen nyilvánult, de az ezen osztály életbe léptetésével járó nagyszámu nehézség fölmerülése utóbb a terv elejtésére vezetett. Ellenben határozatba ment, hogy a felsőbb szervezetü tanintézettel kapcsolatosan *földmives-iskolát* állitanak.

A tanári személyzet a fentnevezett igazgatón kivül egy rendes tanárból (*Soos Mihály*, prémontréi rendü volt gymnasiumi tanár) és két segédtanárból (*Tormay Béla*, a pesti állatgyógyászati intézet volt tanársegédje és *Balás Árpád*, a magyar-óvári cs. kir. gazdasági felsőbb tanintézet volt tanársegédje) állott, kikhez még a földmives-iskola tanára s a gazdaság intézője (*Tóth Ágoston*, volt honvédezredes és jószágbérlő) és végül a kertész (*Rozenbach Ignácz*, volt uradalmi kertész) alkalmazása csatlakozott. Az új tanintézetbe leendő fölvételre minden várakozást messze felülmuló számban jelentkeztek tanulók, t. i. 59.

A tanintézet megnyitása, mely 1865 novemberhó 1-jén ünnepélyesen ment végbe, országos fontosságu eseménynek tekintetvén, arra messze vidékekről is nagyszámu érdeklödö sereglett össze. Jelen voltak nevezetesen a Georgicon dicsőemlékü alapitójának unokája, ugyanesak *Festetics György gróf* cs. kir. kamarás, akkoriban Zalavármegye föispánja mint királyi biztos, az országos magyar gazdasági Egyesület, Zala és Somogy vármegyék gazdasági egyesületeinek küldöttségei, a magyar-óvári cs. kir. gazdasági felsőbb tanintézet képviselöi sat. és nagyszámu gazdaközönség az ország minden részéből.

A következő tanévben, melylyel a tanfolyam teljessé vált, a hallgatók száma 104-re szaporodott fel, mely szám kezdő gazdasági tanintézetnél alig fordult elő valahol, mi világos bizonyitékul szolgált arra nézve, hogy a tanintézet felállitása valódi hiányt pótolt. Mindjárt működése kezdetén a tanintézetnek nagy nehézségekkel kellett megküzdenie, mert a tanulók úgy elöképzettségét, valamint nagy számát tekintetbe véve, csakhamar nyilvánvaló lett, hogy a tanári személyzet elégtelen, az épület fölötte szűk, a fölszerelés és egyéb szükségletek kielégitése nagyon szegényes, a tanintézet fentartására rendelt költségadomány csekélysége pedig eredményes működést lehetetlenné tesz.

A felsöbb szervezetü tanintézet a város föpiaczán levő, Zalavármegye részéről e czélra átengedett és átalakitott, a földmives-iskola pedig a Keszthely várostól nyert téren emelt épületbe, melyhez a majorépületek csatlakoztak, helyeztetett el. Néhány gép- és eszközmintától eltekintve, melyet a tanintézet a Georgicon gyüjteménytárából kapott ajándékba, semmiben sem lépett annak örökébe. A tanintézethez gyakorlat tereül kapcsolt 286 holdnyi gazdaság is, melyet a keszthelyi uradalom tulajdonosa a vele kötött szerződés értelmében 15 évről 15 évre megujitandó örökös bérlet mellett mérsékelt áron

engedett át, a Georgicon volt gazdaságától messze eső, ellenkező irányban hasittatott ki oly silány földekből, melyek addig legnagyobbrészt sovány legelőtérnek használtattak.

Az 1865/66-ki tanév végén azonnal a főépület kibővitéséhez fogtak, két tágasabb tantermet építettek hozzá, a tanári kart pedig két rendes tanárral (*Dr Schenek István*, a kassai főreáliskola volt tanára, a vegytan és a rokonszakok, és *Wagner Károly*, a selmeczbányai erdészeti akadémia volt segédtanára, az erdészettan sat. tanárává neveztetett ki) egészitették ki.

A tanintézet tanterve nagyobbrészt a magyar-óvári cs. kir. gazdasági felsőbb tanintézet nyomdokait követte; eleinte hároméves tanfolyam volt tervezve, utóbb azonban kétévesben történt a megállapodás, s a tanintézet hivatalos czime *„országos gazdasági felsőbb tanintézet"* lett. Fölvételi föltételül nyolcz gymnasiumi, hat reáliskolai osztály végzésének s egyéves előleges gazdasági gyakorlat kimutatása volt kitűzve. Kevesebb elméleti, de hosszasabb gyakorlati előképzettség esetén az illetők fölvételi vizsgálat tételére köteleztettek, melyen a fölveendők a mennyiség- és mértanból, a természettan, a természetrajz (állat-, növény- és ásványtan) és a vegytanból megfelelő előképzettségről számot adni tartoztak. A tanév októberhó 1-jén vette kezdetét. A tandij félévenkint 20 frt volt.

A *földmives-iskola*, melynek czéljául majorosok és kisgazdák nevelése volt kijelölve, a felsőbb tanintézet igazgatójának felügyelete és a földmives-iskola tanárának közvetlen vezetése alatt állott, ki egyúttal a gazdaság intézője volt. A tanfolyam kétéves és oly berendezésü volt, hogy az elméleti oktatás főleg a téli időre esett, a tanulók pedig minden gazdasági és kerti munkát végezni tartoztak. A fölveendő tanulóktól elemi iskola befejezése, 17—22 éves életkor és egészséges testalkat kivántatott. Oktatás és ellátás fejében egyenkint 150 frt volt fizetendő. Évenkint 16 tanuló vétetett föl. A tanulókat többnyire uradalmak küldték saját költségükön a földmives-iskolára.

Ő Felsége 1874. évi augusztushó 15-én kelt legmagasabb elhatározásával a hazai gazdasági szakoktatás újjászervezésnek alávettetvén, a tanintézet fölvételi föltételeinek leszállitása mellett azon szervezetet kapta, melylyel jelenleg bir, czimében az eddig viselt „felsőbb" jelző elhagyására utasittatott, egyidejüleg azonban, mi általános meglepetést okozott, a földmives-iskola annak éppen 10 évi fennállása után meg lett szüntetve, s az általa elfoglalva volt helyiségek az új szervezettel életbe léptetett gazdasági gyakorlat oktatásának czéljaira engedtetett át.

Mielött a tanintézet újjászervezésen ment volna keresztül, sürü emlegetés, söt illetékes helyen komoly tervezgetés tárgya volt, hogy a tanintézet tanári kara és egész fölszerelése a Felföld részére Kassán felállitandó tanintézethez helyeztetik át, a megmaradó földmives-iskola mellett a tanintézet helyébe ellenben felsőbb szervezetü szőlészeti és borászati tanintézet rendeztetik be, mely terv azonban számos nehézségbe ütközvén s a tanintézet fenmaradásának pártolói részéről erős ellenállásra találván, nem valósulhatott meg.

Az 1889. évben földmivelésügyi Minister úr Ő nmga 22,924. szám alatt kelt rendeletével a gazd. tanintézetek tanterve új szabályozásnak vettetett alá, egységes szabályzat lett életbe léptetve és nevezetesen a tananyag szakszerü csoportositása rendeztetett el.

Keszthely helyi viszonyai.

Fekvés. Keszthely nagyközség a 46° 46′ földrajzi szélesség és 34° 53′ földrajzi hosszuság alatt Zalavármegyében, 119 *m* (az intézet küszöbje) az Adriai tenger és 19 *m*-nyire a Balaton fölött fekszik.

Környezet. Keszthelyt körülveszik keletről és északról a Bakony-hegység déli határhegyei, melyek itt még 250—300 *m* viszonylagos magasságot érnek el, s melyeknek déli és nyugati lejtői szőlővel borítvák; ugyancsak ezen hegységből délnek a Balatonig

kinyúló földháton épült Keszthely; nyugatnak határolja a Zala folyóval párhuzamos dombhát; végre délről fekszik a Balaton s a „Fenék"-i gyep híres telivér-ménesével és nemkevésbbé híres gulyáival.

Egyébként Keszthely környezve van tolnai Festetics Tasziló gróf uradalmai által, melyeknek egyúttal központja is, hol nemcsak a grófi család székel nagyszerü palotájában, de itt vannak a jószágkormányi és egyéb központi hivatalok is.

Közhivatalok és intézetek. Keszthelyen székel a járásbiróság telekkönyvi hivatallal, főszolgabiró, adóhivatal, állami pósta- és táviró-hivatal, kir. közjegyzőség és pénzügyőri biztosság.

A gazdasági tanintézeten kivül van a prémontréi szerzetes kanonokrend társháza által fentartott főgymnasium, polgári leányiskola, ipariskola, végre alsófoku kereskedelmi iskola.

Keszthelynek van két takarékpénztára, önsegélyző szövetkezete, tüzoltó-egylete, csónakázó és korcsolyázó egylete, társasköre és állandó nyári szinháza. Székhelye a „Keszthelyvidéki Gazdakör"-nek; heti közlönye a „Keszthelyi Hirlap".

Közlekedés és távolsági viszonyok. Keszthely a déli vasútnak azon két vonala közt fekszik, melyek Nagy-Kanizsán érintkezve, innét Budapestre és Bécsbe kifutnak. Keszthely Budapesttől 183, Nagy-Kanizsán át Bécstől 289 *km*-re fekszik. A balaton-szentgyörgyi állomástól 10 *km*-re fekvő Keszthely városába a keszthely—balaton-szent-györgyi helyi érdekü vasúton jut az utas; a Déli vasút minden vonatához csatlakozás van.

Népesség. Keszthely lakosainak száma az 1891-ki népszámlálás szerint 5742, a vele összefüggő Polgárvárosé 773, összesen tehát 6515. Azonban ide sorolandó a csekély távolságra fekvő Cserszeg-Tomaj hegyközség is 1876 lakosával, kik minden tekintetben Keszthelyre utalvák, s itt fekszenek a keszthelyiek szőlői is.

Keszthely lakossága — miután polgárságának kevés földbirtoka van — nagyrészt kereskedést és ipart üz; de nagy számot tesznek ki a tisztviselők, ügyvédek és gazdatisztek, nemkülönben a közeli vidék földbirtokosai, kik csak télen vagy állandóan itt laknak; azonkivül nyáron fürdővendégek is tartózkodnak itt, kiket vagy a balatoni, vagy a közelfekvő hévizi fürdő vonz ide.

A tanintézet tanári és tiszti kara

az 1895/96-ki tanévben.

Igazgató:

Csanády Gusztáv dr. Előadja a mezőgazdasági vegytant, a technológiát s a borászatot. A tanintézet szőlőjének kezelője. — Tanári éveinek száma 26, igazgatói évei száma 3.

Vegytudor. A zalavármegyei gazdasági egyesület tiszteletbeli tagja. A keszthelyvidéki gazdakör alelnöke. A gazdasági tanácsadó bizottság, a községi iskolaszék és közegészségügyi bizottság, a keszthelyi csónakázó- és korcsolyázó-egylet elnöke. Zalavármegye bizottsági és Keszthely város képviselő-testületének tagja. A keszthelyi kölcsönös segélyző-szövetkezet igazgató-választmányi tagja.

Előadók:

Csorba Gusztáv (Szakácsi), gazdasági intéző, vezeti az elsőéves hallgatók gyakorlati okmutatásait. — Szolgálati éveinek száma 11.

A keszthelyi járás lóavató-bizottságának tagja.

Czakó Béla (Diósgyöri), rendes tanár, okl. gazda és állatorvos. Tantárgyai: talajisme, általános és alkalmazott növénytermelés és rétmívelés, gazdasági berendezés- és becsléstan, mezögazdasági elötan. A vetömagvizsgáló állomás és a kisérleti telek vezetöje. — T. é. sz. 14.

A zalavármegyei gazdasági egyesület tiszteletbeli tagja. A keszthelyvidéki gazdakör titkára és az állami bizományi szénkéneg-raktár, valamint az amerikai szölötelep kezelöje. A gazdasági tanácsadó bizottság tagja.

Farkas Sebestyén, fökertész, a kertészet, a szölöszet, a méh- és selymértenyésztés elöadója. A méh- s a selyemtenyésztés vezetöje. — Sz. é. sz. 8.

Ferstl János, akadémiai segédtanár a tanintézethez beosztva. Tantárgyai: Általános és analytikai vegytan, számtan. A chémiai kisérleti állomás vezetöje s a borpincze kezelöje. — Sz. és t. é. sz. 8.

Kiss József, rendes tanár, okl. állatorvos. Elöadja az állatboncz- és élettant, az általános állattenyésztést, a szarvasmarha- és juhtenyésztést, a ló-, sertés- és baromfi-tenyésztést, az állategészségtant, az állatjárványok és törvényes föhibák ismertetését. Az intézet állatorvosa. — T. é. sz. 21.

A zalavármegyei gazdasági egyesület tiszteletbeli s a gazdasági tanácsadó bizottság tagja. A keszthelyi csónakázó- és korcsolyázó-egylet parancsnoka.

Lovassy Sándor dr, rendes tanár, okl. gazda és képesített középiskolai tanár. Elöadja a gazdasági állattant, a növénytant, a növényboncz- és élettant, a növénykórtant, az ásványtant és földismét, a természettant, az éghajlattant. A meteorológiai állomás vezetöje. — T. é. sz. 20.

Bölcsészettudor. A balatoni kultur-egyesület keszthelyi választmányának alelnöke. A magyar ornithológiai központ levelező tagja és rendes munkatársa. A „Keszthelyi Hirlap" felelös szerkesztöje. A keszthelyi társaskör titkára.

Schadl János, rendes tanár, okl. gazda, technikus és kulturtechnikus. Tantárgyai: elméleti és földmértan, erömütan, gép- és eszköztan, építészet, erdészet, rajz. — T. é. sz. 26.

A zalavármegyei gazdasági egyesület tiszteletbeli, a keszthelyi közbirtokosság, a tüzoltó-egylet, a keszthelyi hitelszövetkezet választmányi s a keszthelyi iskolaszék tagja.

Sparszam Pál, rendes tanár. Tantárgyai: nemzetgazdaságtan, gazdasági statisztika, gazdasági jogisme, ügyirálytan, számviteltan. Könyvtárkezelö és tanárszéki jegyzö. — T. é. sz. 26.

A zalavármegyei gazdasági egyesület tiszteletbeli tagja. A keszthelyvidéki gazdakör pénztárnoka. A községi iskolaszék tagja. A keszthelyi jótékony nöegylet titkára. A csónakázó-egylet és a keszthelyi hitelszövetkezet igazgató-választmányi tagja.

Bolgár Dezsö, okl. gazda, ösztöndijas gazdasági segéd.

Lehrmann Ferencz, pénztár-kezelö és irodatiszt.

Nyugalmazott uradalmi kormányzó-számtartó, a vasvári önkéntes tüzoltó-egylet örökös tiszteletbeli elnöke.

Hanny Ödön dr, az intézet orvosa.

A tanintézet hallgatósága.

Az utolsó hat évben a hallgatóság száma volt:

Az	1890/91-ki	tanévben	91	rendes	és	2	vendég,	összesen	93 hallgató.
„	1891/92-ki	„	94	„	„	0	„	„	94 „
„	1892/93-ki	„	100	„	„	0	„	„	100 „
„	1893/94-ki	„	125	„	„	2	„	„	127 „
„	1894/95-ki	„	120	„	„	2	„	„	122 „
„	1895/96-ki	„	112	„	„	0	„	„	112 „

A tanintézetet megelőző *Keszthelyi Georgicon*-nak 51 évi fennállása közben 1444 hallgatója volt.

Az 1865-től 1874-ig fennállott keszthelyi *földmíves-iskolába* 110 tanuló járt.

Az 1865-től 1874-ig régibb szervezetü, eleinte *„országos"*, utóbb 1867-től fogva *„m. kir. gazdasági felsőbb tanintézet"* kétéves tanfolyamát 445 hallgató végezte.

Az 1874. évtől fogva jelen szervezetében müködő tanintézetben pedig 944 hallgató volt beirva.

Az 1865-től fogva mostanáig, vagyis 30 éven keresztül fennálló tanintézetnek eddig összesen 1389 hallgatója volt.

Hallgatók szállása és élelmezése. Az intézet hallgatói szállásról és élelmezésröl önmaguk gondoskodnak, mire a városban magánházaknál elég alkalom kinálkozik; a teljes ellátásnak havi költsége, az illetönek igényeihez képest, mintegy 25—40 frt szokott lenni.

Minthogy a szállás és élelmezés megválasztása lényeges befolyással van arra, hogy az illetö hallgató ittlétének czélját minél inkább elérje, ennélfogva fölötte kivánatos, hogy a szülök vagy gyámok az elhelyezésre nézve személyesen, vagy megbizottjaik útján intézkedjenek.

A hallgatók lakásaikat s azok megváltoztatását az intézet igazgatóságánál az e czélra berendezett ürlapokon pontosan bejelenteni tartoznak.

Az igazgatóságnak jogában áll oly helyek elhagyását követelni, vagy oly nyilvános helyek látogatását betiltani, melyek a hallgatók erkölcsére vagy tanulmányi elömenetelére káros befolyásuaknak mutatkoznak.

Felhivatnak a szülök és gyámok, hogy fiaikat egyszerü és takarékos életmódra szoritsák és költekezéseiket kellöleg ellenörizzék, mely irányban az igazgatóság öket töle telhetöleg támogatni kész. Sajnosan kell tapasztalnia az igazgatóságnak, hogy *az elöforduló legtöbb fegyelmi kihágásnak szülö oka: a valódi szükségleten túl bö költekezésre nyujtott mód, mit az ügy és saját érdekükben a szülöknek szorgosan kerülniök kellene.*

Ösztöndijak és segélyek. *a)* Az itteni tanintézetnél országos alapból 150 frtos **hat** ösztöndij van rendszeresitve.

Az ösztöndijak a tanári széknek ajánlatára a nm. földmivelésügyi m. kir. Ministerium által egy-egy tanév tartamára adományoztatnak, s ilyenek elnyerésére csak oly tanulóknak van kilátásuk, kik bebizonyitott szegénységök mellett példás magaviselet, kiváló szorgalom és jó elömenetelök által tünnek ki.

Magánalapitványok útján még következö ösztöndijak nyerhetök el:

b) A Vitéz-féle ösztöndij.

A lefolyt tanévben egy hallgató összesen 180 frtot nyert a Vitéz-féle alap kamatja gyanánt; különben az alapitvány folyton növekszik azáltal, hogy az esetleg ki nem osztott kamatok is tökésittetnek. Az ösztöndijt egy, esetleg két evang. ref. hallgatónak, az intézet tanári karának ajánlatára, a tiszáninneni superintendens adományozza.

c) A *Somogymegyei gazdasági egylet* alapitványának kamatja ösztöndijakra fordittatik; ezen ösztöndijakat nevezett gazdasági egylet adományozza. A lefolyt tanévben hat hallgató 500 frt segélyben részesült.

d) Baronyi Ignácz földbirtokos, keszthelyi lakos által tett 1000 frtos alapitvány kamatai, mely ösztöndijt ezen tanintézeten tartózkodó hallgató nyerheti el.

e) A *Csáky Petronella grófnö* által alapitott évi 300—300 frtnyi ösztöndijat a tanintézetek valamely hallgatója nyerheti el.

f) Az *Elsö magyar általános biztositó-társaság* oly gazdatisztek vagy kisgazdák fiai számára alapitott 400 frtos ösztöndijakat, kik valamely gazdasági tanintézetnek tanulói, vagy további kiképeztetés végett külföldre menni szándékoznak. Az adományozás a fentemlitett társaság által betürendben felhivandó megyei gazdasági egyesületek útján történik s a pályázók kérvényei az illetö gazdasági egyesülethez terjesztendök be. Fentnevezett összegböl 200 frt tanintézeti hallgatónknak adományoztatott.

g) Schwarz Ábrahámné által alapitott 100 frtos ösztöndij.

h) A *Pesti hazai elsö takarékpénztár-egyesület* egy gazdasági tanintézeti hallgató részére évi 400 frtos ösztöndijat alapitott, melynek elnyeréseért a hazai összes gazdasági tanintézetek hallgatói pályázhatnak. A megelözö öt tanévben itteni hallgató nyerte el.

i) A budapesti magyar izr. kézmü- és földmivelési egylet 60 frt ösztöndijat juttatott egyik hallgatónknak.

k) Az *intézeti segélyegylet* is juttat erre érdemes szegénysorsu tanulóknak évenkint megfelelö számu és pályázat útján elnyerhetö segélydijakat. A lefolyt tanévben 527 frt osztatott ki.

A tanintézet gazdasága.

(Lásd a térképet.)

Az intézet majorja közvetlenül a város alatt fekszik s a város főpiaczán álló tanintézeti épülettel telefonnal van összekötve.

A majorban a gazdasági épületeken kivül vannak elhelyezve az elsőéveseknek gyakorlati oktatására szolgáló tanhelyiségek, az intéző és segédjeinek lakása, és csak kis park által elválasztva a főkertész lakása, mely közvetlenül az intézeti kertre dűl.

A gazdaság, mint a térképből kivehető, a kert mögött veszi kezdetét s a Zsid völgyébe vezető út jobboldalán terül el, északi végével az intézet szőlőbirtokával érintkezvén.

A gazdaság bár részben lejtős, mégis nagyrészt mély fekvésénél fogva alagcsövezést igényelt, mely a m. kir. kulturmérnökség által eszközöltetett, és pedig a majorban 4 *kh*, a kertben 7 *kh* 15 □öl, a réten 2 *kh*, a szántóföldeken 114 *kh* 46 □öl, összesen tehát 127 *kh* 71 □öl lett alagcsövezve, 19 *kh* 84 □öl rét pedig az alagcsövekből kifolyó vízzel való öntözésre berendezve.

Terület. Az intézet saját és bérbirtokának következő térfogata van:

Beltelek: majorudvarok, szérüskert és illetménykertek			6 *kh*	139 □öl.
Szántott föld: öt forgóban . . .	245 *kh*	286 □öl		
forgón kivül . . .	2 „	830 „	= 247 „	1116 „
Kaszáló			21 „	265 „
Legelő			2 „	416 „
Füzes			— „	800 „
Használatlan: utak	2 *kh*	1583 □öl		
árok	5 „	722 „		
terméketlen fáshely .	— „	1163 „	= 9 „	268 „
		Összesen	286 *kh*	— □öl.
Ezen kivül:				
Kisérleti telek	4 *kh*	344 □öl		
Kert	8 „	127 „		
Szőlőbeli birtok	16 „	20 „	= 28 *kh*	491 □öl.
		Mindösszesen	315 *kh*	295 □öl.

Vetésforgók. *I. forgó „lejtős dűlő“* 25 *kh* 1226 □öl: 1. tengeri és murokrépa trágyázva, 2. árpa és zab lóherével, 3. lóhere, 4. búza, 5. dohány, burgonya és csalamádé, 6. rozs.

II. forgó „új dűlő“ 85 *kh* 1529 □öl: 1. őszi borsó komposztrágyával, utána takarmánytengeri, 2. búza, 3. tengeri trágyával, 4. árpa, 5. zabos

A KESZTHELYI M. KIR. GAZDASÁGI TANINTÉZET GAZDASÁGÁNAK TÉRKÉPE

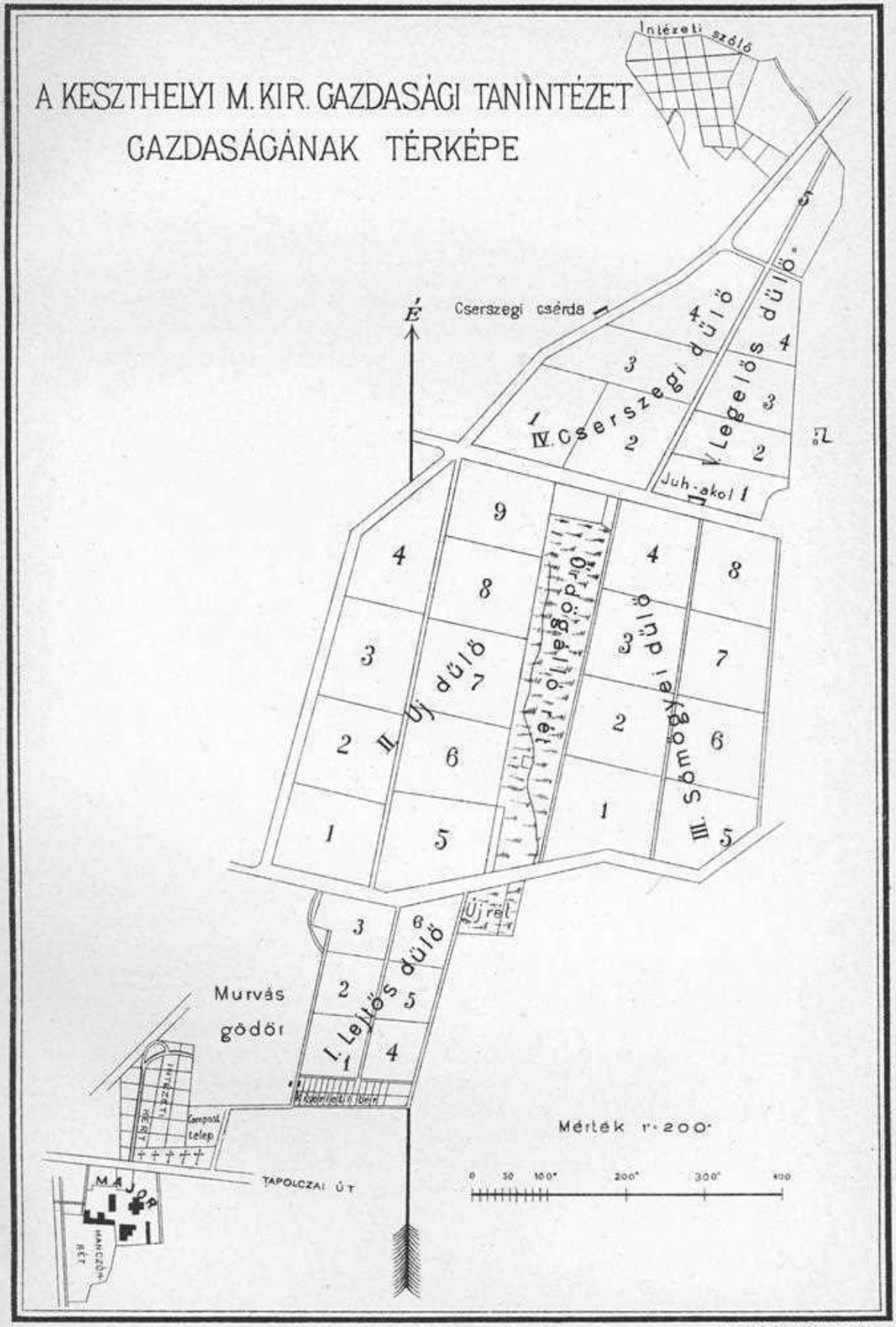

CZETTEL & DEUTSCH BUDAPEST.

bükköny műtrágyával, 6. búza, 7. takarmányrépa trágyázva, 8. árpa, 9. luczerna mellékszakaszon.

III. forgó „sömögyei dülő“ 67 *kh* 871 □öl: 1. rozs trágyázva, 2. zab füves baltaczímmel vetve, 3. baltaczím-kaszáló, 4. baltaczím-legelő, 5. rozs trágyázva, 6. mohar, 7. zab, 8. burgonya.

IV. forgó „cserszegi dülő“ 33 *kh* 168 □öl: 1. takarmányrépa és tengeri trágyázva, 2. árpa herével vetve, 3. here, 4. búza.

V. forgó „legelős dülő“ 32 *kh* 1292 □öl: 1. rozs fél trágyával, 2. tengeri komposztal trágyázva, 3. zab füves baltaczímmel vetve, 4. baltaczím-kaszáló, 5. baltaczím-legelő.

A termesztett növények közötti arány:

Kalászosok	115 *kh*	812 □öl =	46·71 %
Kapás- és kereskedelmi növények . . .	50 „	613 „ =	20·39 „
Takarmány	81 „	1281 „ =	32·90 „
Összesen	247 *kh*	116 □öl =	100·00 %

Állattartás. A jelenlegi *vonóerő* áll: 4 kocsi-, 8 igás ló (10 csikóval) és 14 jármos ökörből. Az évenkint kiselejtezett ökrök télen át felhizlaltatnak és helyettük tavaszszal fiatal ökrök szereztetnek be.

Tehenészet. A tanintézet jelenleg két szarvasmarha-törzset tenyészt egymás mellett tisztán: murbodeni és magyar törzset, utóbbinál a lehető tejelés és gyorsabb fejlődés czélul kitüzetvén. Az állomány eddig még csak 2 bika, 13 tehén és 30 különböző koru és ivaru növendékállat, tehát összesen 45 drbból áll.

A **sertéstenyésztés** 1872-ben vette kezdetét s a kis-jenői és okányi törzsek keresztezéséből származik, mire később Lovassy-féle kan, utóbb Wenckheim-féle kanok, legutóbb pedig báró Berg kapuvári tenyészetéből való kan használtatott. A jelenlegi állomány 2 öreg kan, 15 tenyészkocza, 3 süldőkan, 15 süldőkocza, 8 süldőártány és 30 malacz, összesen 73 drb.

A **juhászat** bár már 1876. évben vette kezdetét, 1885. évtől fogva minden keresztezés felhagyatott s a Nathusius-féle híres hundisburgi tenyésztésből hozatott kossal a soissonalis merino precoce irányba tereltetett, azóta tisztán tenyésztetik és főleg koseladásra alapittatott. Vérfelfrisítésre ez évben ismét hozatott be kos. A kosok szép keresletnek örvendenek, söt a számfeletti anyák is rendszerint lefoglaltatnak.

A jelenlegi állomány: öreg kos 4, egyéves kos 1, kosbárány 23 = 28, öreg anya 67, kétéves anya 15, egyéves anya 32, nősténybárány 25 = 139 drb, összesen 167 drb.

Az 1889. év tavaszán tanczélokra **baromfi-tenyésztés** is rendeztetett be, melynél egyelőre a magyar fajta tyúk tiszta tenyésztése és nemesítése tüzetett ki czélul. Jelenleg langshani faj tenyésztetik s az állomány 87 drbból áll.

A kisérleti telek és kulturkert. A kisérleti telek a kulturkerttel együtt keletnek lejtö 4 *kh* 344 □ölnyi kiterjedésü négyszöget képez.

A kisérleti telek 8 parczellára van felosztva, melyek következö vetésforgó szerint kezeltetnek:

1. kapás növények trágyázva, 2. tavaszi gabonafélék, 3. takarmány-, illetve hüvelyes növények, 4. öszi gabonafélék.

A kisérletek részint termelési kisérletek, melyek az intézeti gazdaságban nem termelt kulturnövények mivelési módjának bemutatására szolgálnak, részint összehasonlitók, melyek különbözö válfajok és mivelési módok értékének kipuhatolására irányitvák.

Jelenleg a kisérletezés tárgyát képezik különféle búza-, rozs-, árpa- és zabválfajok, továbbá burgonya, tengeri, répa és takarmánynövények.

A kisérleti telek kiegészitö részét képezi az intézeti kertben elhelyezett 400 □ölnyi területtel biró és saazi korai és kései komlóval beültetett komlótelep.

A kulturkert, mely a mezögazdaságilag mivelt növények különbözö fajai, válfajai és tájfajtáinak bemutatására szolgál, 400, egyenkint 1 m^2 nagyságu ágyra van felosztva.

Ezen ágyak közül van szánva: 50 öszi, 50 tavaszi gabonanemeknek, 50 hüvelyes veteményeknek, 50 burgonyának, 50 egyéb kapás növényeknek, 100 takarmánynövényeknek, 50 kereskedelmi növényeknek.

A **füvészkert** czélja első sorban a gazdasági növénytan és növénytermelésben ismertetett növények természetben való bemutatása, másodsorban pedig kisebb mérvü kisérlettételnek szolgál.

Az intézet szölöbirtoka. Az intézet tulajdonában levö szölöbirtok az intézeti gazdaság északi sarkához csatlakozik és ettöl csak az országút által elválasztva, a cserszeg-tomaji szölöhegyen, a várostól félórányira fekszik. (Lásd a térképet.)

A szölöbeli birtok, mely az állam tulajdonát képezi, tekintettel a fekvés és a talaj minöségére, következö részekböl áll:

Beltelek, utak és egyéb haszonvétlen 2 *kh* 430 □öl, házi kert 246 □öl, szölö 7 *kh* 600 □öl, szölöiskola és szántott föld 1 *kh* 611 □öl, gyümölcsfákkal beültetett gyep 2 *kh* 1382 □öl, fenyöerdö 1 *kh* 1521 □öl, összesen 16 *kh* 20 □öl.

A szölövel beültetett térség 2 *m* szélességü utak által elválasztott 28 táblára van felosztva, melyen a szölö hármaskötés módjára 1 *m* távolságu sorokban ugyancsak 1 *m*-nyire egymástól van kiültetve.

A szölönek berendezése és forgatással kapcsolatos új beültetése az 1877. évben vette kezdetét és 1887. tavaszon végeztetett be. Egész táblában beültetve van: *olasz Rizling* 11, *rajnai Rizling* 2, *Burgundi* 3½, továbbá *piros Chasselas, ropogós fehér Chasselas, szürke Klévni* és *Szlankamenka* egy-egy táblán; több részre osztott vagy csonka táblákon pedig: *Opporto,*

zöld Veltelini, zöld Dinka, budai zöld, Juhfarku, Muskat-Lunel, fehér mézes, amerikai Vitis riparia, Herbemont és *Jaquez.*

Azonkivül két táblán, de elkülönítve, 102 asztali és 91 borfajta van egy-egy sorban kiültetve, bö alkalma lévén ezáltal a hallgatóságnak 201 szölöfajtát és egyáltalán a szölömivelést tanulmányozhatni.

Az intézet bortermése a városban álló intézeti épület alatt levö pinczében a borászat tanára által szakszerüen kezeltetik és a fajtáknak külön szürése mellett fajborok állíttatnak elö, feladatául tüzvén ki az intézet, hogy az adott viszonyok között minél jobb minöséget elöállítson.

A tanintézet szölejében a filloxéra 1893. évben fedeztetett föl, szükségessé vált tehát a szölö egy részének szénkéneggel való fentartása és az infekczios vágóknak amerikai alanyra nemesitett szölövel való beültetése. A szölö újjáalakitása fokozatosan fog történni, már ez évben 11.000 drb vessö nemesittetett be a Richter-féle eljárás szerint, mely munka jelentékeny részét az elsöéves hallgatók végezték. A hallgatók tehát tüzetesen megismerkedhetnek és gyakorlatot szerezhetnek a bortermelésünkre nagyfontosságu szölö rekonstruálásával.

A tanintézet szölejében a fentebb felsorolt 201 fajtából sima vessö is adatik el.

Az intézeti kert. Területe 8 *kh* 127 □öl és közvetlenül a város alatt az intézeti major szomszédságában fekszik.

A kert förendeltetése gyümölcsfa-csemeték nevelése eladásra, mely czélból azonban csak korlátolt számu oly fajták szaporittatnak, melyek hazai viszonyaink közt legjobbaknak bizonyultak. További czéljaúl tüzetett ki a kertnek oly gyümölcsészeti telep létesitése, mely a bel- vagy külföldön elöállott új fajtákat összegyüjtse és értékükre megbirálja, hogy a közönség bármely fajtát teljes azonosságban itthon is megszerezhessen. Ezen utóbbi czélnak megfelelöleg már 3500 gyümölcsfával rendelkezünk, melyek közül mintegy 1500-féle már termett, melyekröl — ha azonosaknak bizonyultak — ojtógalyak szerezhetök.

A kerti árjegyzék kivánatra megküldetik.

A kert különböző nagyságu 30 táblára van beosztva, melyek közül 10 tábla vadalanyra ojtott alma-, körte-, cseresznye- és szilvacsemeték nevelésére fordittatik. Ugyanezen táblák szélei pedig törpealanyokra ojtott törpe- és szegélyfákkal vannak egy-egy sorban körülültetve. 16 tábla anyafákkal van beültetve, úgy, hogy fentebbi szegélyekkel együtt az anyafák száma a 6000-et elérte. Egy tábla törpealanyok szaporitására, kettö pedig diszfák és -cserjék nevelésére használtatik. Végül egy táblán komlótelep létesittetett. Zöldségfélék csak azon táblákon termesztetnek, melyekröl évenkint a facsemeték eladatnak, s igy újból való beültetésük elött forgatásban és javitásban részesülnek. A gyümölcsfa-magcsemeték a még be nem árnyékolt anyafa-táblákon állíttatnak elö.

Minthogy az elsőéves tanulók a gyakorlatra szánt időben hetenkint néhányszor a kerti munkákhoz is kirendeltetnek és abban tényleges részt is vesznek, a fiatalságnak bő alkalma van a gyümölcsfa-nevelés, gondozás és egyéb kerti teendőkben kellő jártasságot elsajátítani.

Méhészet. Az oktatás érdekében régebb idő óta kisebbszerü méhes is tartatik fenn, mely a tanintézet kertjében néhány év előtt nagyobbszerü pavillonba helyeztetvén át, abban 18 szilárdan álló kaptár mellett minden rendszerü mozgatható kaptár is elhelyezhető; a méhállomány jelenleg 24 családból áll.

Selymértenyésztés. A selyemhernyó tenyésztése sok vidéken nagy jelentőséggel birván, alkalmat nyujtandó a hallgatóságnak ez irányban is ismeretek szerzésére, a tanintézet majorjában e czélra is helyiség van berendezve, melyben évenkint 6 *g* pete lesz kikelesztve.

A tanintézet kapcsolatában levő állomások.

Vetőmag-vizsgáló állomás. Az 1884. évben a tanintézet kapcsolatában állami vetőmag-vizsgáló állomás létesíttetett, melynek rendeltetése egyrészt a vetőmaggal való kereskedés ellenőrzése, másrészt a mezőgazdák, erdősök és kertészek érdekeinek a vetőmag beszerzése alkalmával előforduló hamisitások és visszaélések ellen való megvédése.

A vizsgálatok mindazon esetekben teljesen díjmentesek, ha az illető a magvakkal kereskedést nem üz.

Vegykisérleti állomás. A vegykisérleti állomás feladata:

1. Alkalom nyujtása arra, hogy a gazdák és kereskedők termányeiket, illetőleg áruikat megvizsgáltathassák.

2. Szaktanácsok és kisérletek által a mezőgazdaság és ipar fejlődésének előmozdítása.

3. Vegyelemzések útján kipuhatolni a hazai borok vegyi összetételeit, kideríteni a borok vegyi összetétele tekintetében való hiányait s ezek iránt a gazdaközönség, illetőleg a kormány tájékoztatása. Útmutatást szolgáltat arra nézve is, hogy a boroknak vegyi összetétele tekintetében észlelhető hiányai miként orvosolhatók.

4. Azáltal, hogy a különféle tápszerek és kereskedelmi czikkek vegyi összetételét megismerteti, az állomás továbbá alkalmat nyujt mindenkinek, hogy magát ama megkárosulásoktól megóvja, melyek egészségi szempontból is figyelmet érdemelnek.

5. Az állomás működéséről, nevezetesen első sorban a kormány által odautalt munkálatokról, időközönkint jelentéseket tesz közzé.

Az állomás a kivánt vegyvizsgálatokat mérsékelt díj mellett eszközli.

Meteorológiai állomás. A tanintézeten az 1867. évtől fogva egyrészről Keszthely vidéke éghajlati időjárási viszonyainak kikutatása, másrészről a budapesti központi meteorológiai intézet részére történő adatszolgáltatás czéljából rendesen meteorológiai megfigyelések és följegyzések történnek.

Az állomás mindennap az aznap reggel 7 órai időjárást chiffre-távirat alakjában a központi állomással közli. A leolvasások naponkint háromszor, és pedig reggel 7, délután 2 és esti 9 órakor történnek.

A lefolyt 28 észlelési év átlagszámai a következő eredményeket tüntetik fel:

A légnyomás nullfokra redukált átlaga 751·6 *mm.*

A hömérsék 28 évi átlaga 10·7° C.; ugyanezen észlelési sor, téli közép-hömérsékletül (deczember—február) 0·4° C.-t, tavaszi hömérsékletül (márczius—május) 10·7° C.-t, nyári (junius—augusztus) hömérsékleti középnek 21·1° C.-t és végül őszi közép gyanánt (szeptember—november) 10·8° C.-t tüntet fel.

A páranyomás 28 évi átlaga 7·5 *mm,* míg a relativ nedvesség 73 %.

Az évi csapadékmennyiség átlaga az említett észlelési adatok alapján 655 *mm*; a téli közép 89 *mm,* a tavaszi 160 *mm,* a nyári 213 *mm,* az őszi 195 *mm.* A csapadékos napok száma átlag 109; télen 22, tavaszszal 30, nyáron 29, őszszel 28.

Az uralkodó szélirány észak, utána kelet, legritkább a nyugati.

Az állomás vezetője 1889 őszétől fogva *Lovassy Sándor dr* r. tanár.

Gazdasági tanácsadó bizottság. Földmivelésügyi m. kir. Minister úr Ő nmga meghagyásából a keszthelyi m. kir. gazdasági tanintézet tanári testületéből olyan bizottságot alakitott, mely hivatva van mezőgazdasági ügyekben és kérdésekben a gazdaközönségnek szakvéleménynyel szolgálni.

A szakvélemény-adás oly ügyekre és kérdésekre terjed, melyekre nézve más intézmények vagy hivatalok ezideig szervezve nincsenek. Szervezete egyébiránt a magyar-óvári m. kir. gazdasági akadémián fennálló hasonló intézménynyel, mely a 36. lapon közöltetett, azonos.

A keszthelyi gazdasági tanintézet tanácsadó bizottságához az ország bármely gazdája fordulhat ugyan, azonban, minthogy hasonló tanácsadó bizottságok a *magyar-óvári gazdasági akadémián,* a *debreczeni,* a *kassai* és a *kolozs-monostori tanintézeteken* is léteznek, a megkereső félre nézve, kivált helyszíni vizsgálatot igénylő ügyekben legelőnyösebb, ha a hozzá legközelebb eső gazdasági tanintézetet veszi igénybe.

Az itteni tanácsadó bizottság működési köre kiterjed: *Zala, Vas, Veszprém, Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun, Bács-Bodrog, Somogy, Tolna* és *Baranya* vármegyékre.

A tanácsadó bizottság tagjai: *Csanády Gusztáv dr*, a tanintézet igazgatója, a tanácsadó bizottság elnöke. *Kiss József* r. tanár, mint az állattenyésztési szakok előadója. *Czakó Béla* r. tanár, mint a jószág-berendezés és növénytermelési szakok előadója.

Lokomobil- és gőzcséplő-gépkezelői tanfolyam. Földmívelésügyi m. kir. Minister úr Ő nmga rendeletével ezen tanintézeten lokomobil- és gőzcséplő-gépkezelői tanfolyam rendszeresíttetett. A tanfolyam elméleti részét előadták: *Csanády Gusztáv dr* (a víz, gőz és fütőanyagok technológiája), *Schadl János* tanár (a lokomobil- és cséplőgép-isme, továbbá a gépészeti rajz), *Czakó Béla* tanár (a terményisme). Az 1893/94-ki tanfolyamon a terményisme nem adatott elő.

A tanfolyam gyakorlati részét *Schadl János* tanár felügyelete mellett *Stefanics Nándor* okleveles gépész vezette, részint saját műhelyében, részint a tanintézet cséplésénél, mindkét nemü foglalkozásban a tanulók ténylegesen résztvettek. A tanfolyam befejezése után úgy az elméleti, mint a gyakorlati részből vizsgák tartattak a szombathelyi m. kir. állami építészeti hivatal főnökének, mint ministeri kiküldöttnek jelenlétében.

A tanintézeten tartott három tanfolyam-cziklus alatt összesen 41 hallgató nyert képesítő oklevelet.

Hogy ezen fontos intézménynek gyakorlati értéke is van, mutatja azon tapasztalatból merített tény, hogy ezen tanfolyamot végzett hallgatók az uradalmakban való állások elnyerésénél előnyben részesülnek.

A tanintézet hallgatósága körében fennálló egyletek.

A tanintézet körében több ifjusági egylet működik, melyek egyrészt a tanulóknak tért nyujtanak arra, hogy az egyleti tevékenységben és kezelésében tapasztalást szerezzenek, másrészt emberbaráti és müvelődési hivatásuknál fogva az ifjuságot nemesebb irányu gondolkodásmódra és működésre vezérlik.

A tanintézet tanári kara az ifjuság ebbeli törekvéseit erkölcsi támogatásban részesíti s az egyes egyletek alapszabályaiban gondoskodva van arról, hogy az intézet igazgatója mint védnök a gyüléseken való megjelenés által magának úgy az egyleti ügyek fejlődéséről, valamint a vagyonkezelésről is beható tájékozást szerezhessen.

Az ezidőszerint fennálló egyletek következők: 1. *Segélyző egylet*, 2. *„Deák Ferencz“* könyvtár-egylet, 3. *„Georgicon“* gazdasági önképző-kör, 4. *Dalegylet* és 5. *Zenekör*.

Függelék.

Tételek a tanintézet 1896. évi költségvetés-előirányzatából.

Kiadás összesen: 51.661 frt. Személyi járandóság: 24.861 frt, ebből tiszti fizetések, pótlékok és lakpénzek: 20.405 frt. — Szolgaszemélyzet: 714 frt. — Ösztöndíjak hallgatóknak: 942 frt. — *Dologi kiadások összesen: 26.800 frt.* Ebből elméleti és gyakorlati oktatás költségei: 3800 frt. — Fölszerelés főleg a gazdaságban: 1700 frt. — Haszonbér, adó, közterhek, szolgálmányok: 2108 frt. — Ügyviteli költség legnagyobbrészt a gazdaságban: 11.800 frt. — Gazdasági cselédség bére: 4000 frt.

Bevétel összesen: 21.254 frt. Ebből gyümölcsöző tőkék kamatai: 412 frt. — Ösztöndíj-alapítvány: 42 frt. — Tandíjak: 4800 frt. — Gazdasági, kerti sat. termények értékesítése és igás kisorolt állatok értéke: 16.000 frt.

Függelék.

Tételek a tanintézet 1896. évi költségvetés-előirányzatából.

Kiadás összesen: 51.661 frt. Személyi járandóság: 24.861 frt, ebből tiszti fizetések, pótlékok és lakpénzek: 20.405 frt. — Szolgaszemélyzet: 714 frt. — Ösztöndijak hallgatóknak: 942 frt. — *Dologi kiadások összesen: 26.800 frt.* Ebből elméleti és gyakorlati oktatás költségei: 3800 frt. — Fölszerelés főleg a gazdaságban: 1700 frt. — Haszonbér, adó, közterhek, szolgálmányok: 2108 frt. — Ügyviteli költség legnagyobbrészt a gazdaságban: 11.800 frt. — Gazdasági cselédség bére: 4000 frt.

Bevétel összesen: 21.254 frt. Ebből gyümölcsöző tőkék kamatai: 412 frt. — Ösztöndíj-alapítvány: 42 frt. — Tandijak: 4800 frt. — Gazdasági, kerti sat. termények értékesitése és igás kisorolt állatok értéke: 16.000 frt.

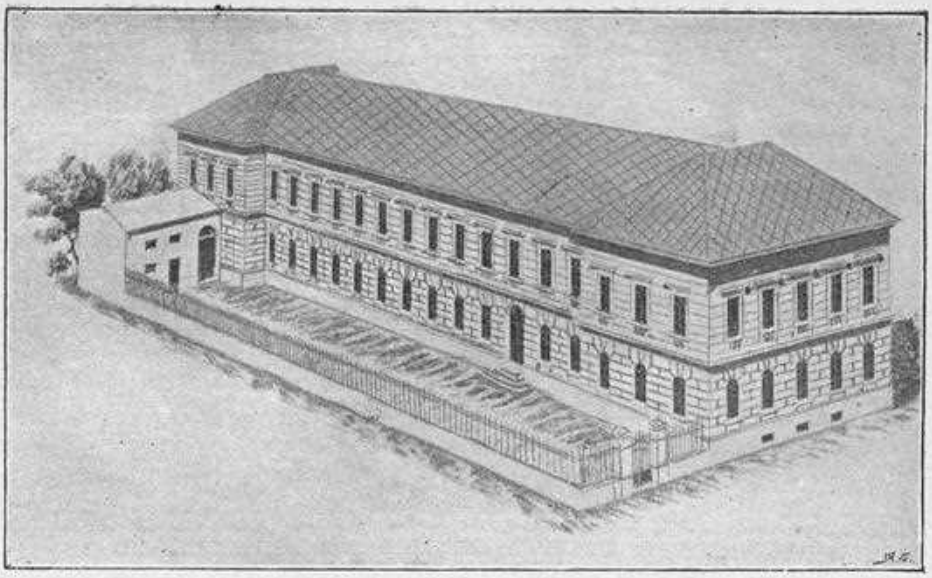

A debreczeni m. kir. gazdasági tanintézet főépülete.

DEBRECZENI M. KIR. GAZDASÁGI TANINTÉZET.

(MEGNYÍLT AZ 1868. ÉVBEN.)

A tanintézet rövid története. Ő cs. és apostoli kir. Felsége a budai vár kiépítésére szánt pénzalapból 240.000 frtot oly czélból engedélyezvén, hogy az országban gazdasági iskolák létesíttessenek, a közvélemény az egyik ily iskola helye tekintetében a Dunántúlra nézve *Keszthelyben*, az Alföldre nézve pedig *Debreczenben* állapodott meg. A terv az Alföld e metropólisában élénk visszhangra talált, s a város tanácsa, mely már az 1857. évben elhatározta, hogy gazdasági tanintézet felállítása érdekében tőle telhetőleg mindent megtesz, az ügy megoldását ismételten sürgetve, a m. kir. Helytartótanácshoz ajánlatot tett azirán't, hogy egy Debreczenben felállítandó gazdasági iskola czéljaira 400 holdas birtokot ad örök használati joggal.

Debreczen város ajánlata soká nem részesült figyelemben, végre a Helytartótanács 1863-ban megkezdte a tárgyalásokat a várossal. Az 1865. évi novemberhó 22-én tartott városi tanácsülésben az ajánlat részletesen is körvonaloztatott, s az alapítólevelet 1866. év juliushó 5-én úgy a Helytartótanács, valamint a város megbizottai aláírták.

Minthogy Debreczennek mezőgazdaságilag használt nagy területei mellett jelentékeny erdőbirtokai is voltak, gondoskodni óhajtott a mezőgazdaság mellett az erdészeti szakképzettség terjesztéséről is. Eredetileg tehát *„Országos gazdasági és erdészeti tanintézet"* létesítése és ezzel kapcsolatban *földmives-iskola* felállítása volt tervben. E hármas czél megvalósítására ajánlotta fel a Város a *„Pallag"*, *„Monostor"* és *„Nagyerdő"* közt fekvő 400 hold földjét a tanintézet czéljaira örök használati joggal.

A tanintézeti gazdaságot határoló 3400 hold erdőterület közül a Nagyerdőben megengedtetett az erdészeti szakoktatás érdekében, hogy ott tudományos vizsgálódást és a

tanintézet czéljaira különböző míveleteket tehessenek. Söt a Nagyerdőből ily kisérletek tételére 800 hold ajánltatott fel, azzal a kikötéssel, hogy a levágandó fa a város tulajdona marad.

Egyebekben felajánlotta a Város azt, hogy a tanintézet czéljaira szükséges épitkezésekhez a téglát és tölgyfát a kiállítási áron adja. Továbbá a tanintézet szükségleteire a vágatási költségek megtérítése mellett évenkint 200 öl tüzifát ad.

Hármas czélt óhajtottak tehát megvalósitani: meghonositani a felsöbb gazdasági szakképzést, gondoskodni az erdészetnek magyar nyelven való tanitásáról és végül módot kivántak adni a parasztgazdáknak, hogy gyermekeiket a mezögazdaság körébe tartozó tudnivalókra a földmives-iskolában tanitsák.

A 400 holdas gazdaságilag használandó földterület mellett volt még ez és a hadházi határ közé beékelve 200 *kh* birtoka, melyet az 1867. évtöl kezdve bérben való használatra engedett át a Város a tanintézetnek. E bérlet azóta folyton megvan.

A Város és a Helytartótanács között örök adás-vevési szerződés köttetett, melynek értelmében a tanintézet megvásárolta a Péterfia-utcza végén levö 2575 □öl területü telket 5000 frtért, melyen a tanintézet épülete épittetett föl.

Mindezekért kikötötte a Város, hogy amig a tanintézet áll, a debreczeni ifjak a felsöbb tanintézetben tandijmentesek legyenek, a gazdasági és erdészeti tanintézettel összekapcsolandó földmives-iskolában pedig három, a Város által ajánlandó debreczeni fiú ingyen részesüljön teljes ellátásban minden évben. És végül kikötötte azt, hogy a tanitás nyelve magyar legyen, különben az adomány bármikor azonnal visszaszáll a Városra.

Az épitkezések 1867 juliushavában úgy a gazdaságban a Pallagon, valamint a városban is befejeztettek. Az alkotmány helyreállitása után bekövetkezett 1867-ki kiegyezés következtében kinevezett felelös magyar ministerium vévén át az államügyek vezetését, a tanintézet is hatáskörébe került.

Ezt megelözöleg még a Helytartótanács nevezte ki *Papi Balogh Péter*-t a tanintézet s a földmives-iskola vezetöjévé és *Kossa Nándor*-t a gazdaság kezelöjévé. 1867 juliushavában nyittatott meg a földmives-iskola; 1868 októberhó 22-én a felsöbb gazdasági tanintézet. Az alapitók által kijelölt czél, az erdészet nagyobb körü önálló tanitása ellenben elejtetett.

A megnyitás évében az elsö tanévre 32 hallgató iratkozott be, a következö tanév elején a teljes tanfolyamban a hallgatók száma 53 volt.

A fiatal intézményt sokan élénk figyelemmel kisérték, támogatták törekvésében és munkálkodásában. A többi között *Lónyay Menyhért gróf* 1600 frt értékü állatgyógyászati és állatboncztani készitményt ajándékozott a tanintézetnek.

A tanintézet, mely eleinte *„országos“*, utóbb *„m. kir. gazdasági felsöbb tanintézet“* czimet viselt, az akkor már három év óta müködö keszthelyi gazdasági tanintézethez hasonlóan kétéves tanfolyamu volt és tanügyileg a féléves rendszer szerint osztatott be.

Elöadott tantárgyai a következök voltak:

I. Alaptudományok: 1. mennyiségtan és gazdasági számitások, 2. természettan általános géptannal, 3. általános és mezögazdasági vegytan, 4. gazdasági állattan, 5. állatboncz- és élettan, 6. növénytan, növényboncz- és élettan, 7. ásványtan és földisme, 8. nemzetgazdaságtan alapvonalai.

II. Szaktudományok: 1. talajisme és általános növénytermelés, 2. részletes növénytermelés és rétmivelés, 3. általános állattenyésztés, 4. szarvasmarha-tenyésztés, 5. juhtenyésztés és gyapjuisme, 6. ló- és sertéstenyésztés, 7. mezögazdasági gép- és eszköztan, 8. mezögazdasági üzlet- és számviteltan, 9. mezögazdasági becslestan, 10. gyümölcsfatenyésztés és szölömivelés, 11. méh-, selyemhernyó-, hal- és baromfi-tenyésztés.

III. Segédtudományok: 1. állatgyógyászat alapvonalai, 2. erdészettan alapvonalai, 3. mezögazdasági müipartan, 4. mezögazdasági statisztika, 5. gyakorlati mértan, 6. mezögazdasági épitészet, 7. rajzolás.

A gyakorlati kiképzés tekintetében annak megvalósitása a két tanév keretébe illesztetett. Gyakorlatokra szánt idejét a tanár felhasználta a tanintézeti gazdaság meg-

szemléltetésére, növénytermelési és növénytani kirándulásokra, a különböző tantárgyakból gyakorlati okmutatások tartására. A hallgatók látókörének szélesbítésére felhasználtattak az évenkint tartott nagy kirándulások, egyes kiválóan kezelt gazdaságokba, hol különböző irányu tanulmányok tétettek.

Fölvétettek a tanintézetbe a nyolcz gymnasium vagy hat reáliskolát sikerrel végzett egyének, ha egy évig a gazdaságban töltött gyakorlati munkásságukat igazolták.

Azon fiatalok, kik a föltételeknek nem tettek eleget, de gyakorlati előtanulmányaik megfelelőknek találtattak, fölvételi vizsgára utaltattak a mennyiségtan, mértan, természettan, természetrajz, növénytan, állattan, ásványtan és vegytanból. Egyes kivételes esetekben a tanári testület által az elővizsga elengedtetett.

A vizsgák félévenkint tartattak, s a négy félévi vizsga sikeres letétele után a hallgatóknak végbizonyitvány adatott.

Az intézet czéljaira eredetileg bent a városban levő épitkezések hamar szűkeknek bizonyultak; már 1871-ben megindult a mozgalom és 1873-ban ismétlődött, hogy az épületek kibővittessenek. 1874. évben a gyüjteményekkel bérházba kellett költözködni. Tárgyalások indittattak Debreczenváros és a kormány között, melyek oda vezettek, hogy a tanintézet régi épületét az állam a Városnak engedvén át, ezért az intézet a város közepén nyert elhelyezést és épületet.

Idők folytán lépések tétettek a gazdasági tanintézetek szervezetének megváltoztatására, nevezetesen a gyakorlatiasabb irány megvalósitása tüzetett ki czélul. Evégből a tanintézet egyúttal czimében eddig használt „felsőbb" jelző elhagyására utasittatván, az előképzettség mértéke, melylyel a növendékek az intézetbe léphetnek, leszállittatott, a kétéves tanfolyam *három évre* bővittetett, s az első év legnagyobb részben a gyakorlati tudnivalók elsajátitására rendeztetett be. 1876/77-ki tanévben már a tanintézet hároméves tanfolyamu volt, s ettől kezdve szervezetét mint m. kir. gazdasági tanintézet a mai napig fentartotta.

A hároméves tanfolyam szervezésével egyidejüleg intézkedés történt, hogy az elsőéves hallgatók az első tanév idejét a gazdasági gyakorlat minél alaposabb elsajátitása végett a tanintézet gazdaságában, a Debreczentől $^3/_4$ órányi távolságban fekvő Pallagon töltsék, hol egyébként némely tantárgyból elméleti oktatást is kapnak. Evégből az e czélra kivánatosaknak mutatkozott épitkezések és berendezések a szükséghez képest fokozatosan végrehajtattak.

A tanintézet akkori igazgatójának, *Tormay Béla* indítványára az 1870. évben a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. Ministerium, valamint a debreczeni ref. kollégium között létrejött megállapodáshoz képest a kollégium tanitóképző intézetének növendékei részére mezőgazdasági tanfolyamot rendeztek be, melyben a növénytermelés, az állattenyésztés, a kertészet s a méhészet gyakorlati oktatás kiséretében két éven át rendszeresen előadatott.

1874-ben a tanintézet a mezőgazdaság köréből népszerü előadások tartását honositotta meg, melyek közkedveltségben részesültek.

Az 1886. évben kovácsok számára patkoló-tanfolyam volt berendezve, az intézmény azonban abban maradt.

A tanintézet tanári és tiszti kara

az 1895/96-ki tanévben.

Igazgató:

Szüts Mihály, a földmíves-iskola felügyelője, okl. gazda. Előadja a gazdasági üzemtant, a becsléstant, a számviteltant, a nemzetgazdaságtant és a gazdasági statisztikát. — Tanári évei száma 25, igazgató évei 1.

Köztörvényhatósági bizottsági tag, a közigazgatási bizottság tagja. Debreczen szab. kir. város közgazdasági előadója. A gazdasági tanácsadó bizottság elnöke.

Csérer Lajos, segédtanár, okl. gazda. Beosztva az üzemtani tanszakhoz. — Szolgálati éveinek száma 4.

Czájlik István, gazdasági intéző, a földmíves-iskola vezetője. Okl. gazda. — Sz. é. sz. 16.

A gazdasági tanácsadó bizottság tagja.

Ferenczy Ferencz, segédtanár, okl. gazda és állatorvos. Tantárgyai: állatboncz- és élettan, általános állattenyésztés és házi állatok táplálása, szarvasmarha-tenyésztés és tejgazdaság, ló- és sertéstenyésztés, juhászat és gyapjuisme, állategészségtan, állatjárványok és törvényes főhibák. — T. é. sz. 7.

Herdliczka (Kneuzel) **Béla,** segédtanár. Irodatiszt.

Hosszu Albert, segédtanár, okl. gazda. Beosztva az üzlettani tanszakhoz. — T. é. sz. 6.

Kállay Ödön (Nagy-Kállói), segédtanító. A m. kir. gazd. tanintézet elsőéves hallgatóinak oktatója. — Sz. é. sz. 4.

Kerpely Kálmán (Krassai, lovag), rendes tanár, okl. gazda. Tantárgyai: általános és különleges növénytermelés, rétmívelés és talajismeret. A kisérleti tér vezetője. — Sz. é. sz. 12, t. é. sz. 6.

Hajduvármegye közgazdasági előadója. A „Köztelek" növénytermelési rovatának vezetője. A gazdasági tanácsadó bizottság tagja.

Kovács Sándor dr, rendkivüli tanár. Előadja a gazdasági jogismét.

Jogtudor.

Müller Ottó dr, rendes tanár, okl. gazda. Tantárgyai: növényboncz- és élettan, növénytan, növénykórtan, kertészet és szőlőmívelés, erdészettan, hal- és baromfi-tenyésztés. A magvizsgáló állomás vezetője. — T. é. sz. 15.

Bölcsészettudor.

Sporzon Pál ifj., rendes tanár, okl. gazda. Tantárgyai: elméleti mértan, erőműtan, gazdasági építészet, földmértan, gazdasági gépészet. — T. é. sz. 1.

A debreczeni gazdasági egyesület titkára.

Vedrödi Viktor dr, rendes tanár. Tantárgyai: általános és mezőgazdasági vegytan, technológia. — T. é. sz. 27.
Vegytudor. A vegykisérleti állomás vezetője.

A tanintézet hallgatósága.

Az utolsó hat évben a hallgatóság száma volt:

Az 1890/91-ki tanévben	. . . . .	88 hallgató.
„ 1891/92-ki „	. . . . .	88 „
„ 1892/93-ki „	. . . . .	87 „
„ 1893/94-ki „	. . . . .	105 „
„ 1894/95-ki „	. . . . .	98 „
„ 1895/96-ki „	. . . . .	98 „

Az 1868-ki tanévtől fogva az 1895/96-ki tanévig bezárólag, vagyis 28 évi fennállása óta a tanintézetbe összesen 1003 hallgató iratkozott be. Legkisebb volt a látogatottság a *kétéves tanfolyam* mellett az 1872/73-ki tanévben, amikor 46, a legnagyobb az 1870/71-ki tanévben, mikor 59 hallgató volt; a *hároméves tanfolyam* mellett pedig legkisebb látogatottság volt az 1878/79-ki tanévben, amikor 51, a legnagyobb az 1884/85-ki tanévben, amikor 117 hallgató volt, mely utóbbi szám a tanintézet fennállásától mostanig egyáltalában a legmagasabb.

Hallgatók szállása és élelmezése. Az **elsőévesek** a gazdaságban nyernek elhelyezést és élelmezést havi 20, 11 havi időtartamra 220 frt tápdíj fizetéseért. A hallgatók egymás mellett álló és szép árnyékos parkban telepített épületekben, több helyiségben laknak: egy-egy nagyobb hálóteremben 5—7 van elhelyezve, hol vaságyakon hálnak s egy külön ruhaszekrényt, széket kapnak; magukkal tartoznak hozni 3 drb asztalkendőt névbetüvel megjegyezve, *minden ágynemüt, üres szalmazsákkal és ágyterítővel együtt.* A hálótermek mellett vannak külön a mosdószobák, ezenkivül van két tanulóterem 30 hallgatóra, iróasztalokkal ellátva, és egy tanterem.

Az étkezés külön ebédlőteremben történik. Az élelem egyszerüsége mellett tápláló és elégséges; reggel kávé, délben három tál étel, ünnepnapokon négy, este két tál étel. A mosás, fütés és világitás a szükségletnek megfelelő. Üres idejükben szórakozást nyujt az olvasóterem s a tekepálya. Nyáron át az egészség fentartására hideg zuhanyfürdő van felállitva, melyben egyszerre nyolcz egyén fürödhet.

A **másod- és harmadévesek** a városban lakván, *ellátásukról maguk gondoskodnak*; egész ellátást lehet kapni azon esetben, ha két ifju lakik egy szobában, 22—28 frtig, külön szobával 28—30 frtig.

A szállás és élelmezés, valamint a szülőknek tanuló fiaikkal szemben követendő egyéb eljárásukra nézve az igazgatóság külön *„figyelmeztetést“* küld a tanév elején, minek gondos számbavételére és követésére e helyen is felhivatnak a szülők.

A DEBRECZENI M.KIR. GAZDASÁGI TANINTÉZET ÉS FÖLDMIVES ISKOLA GAZDASÁGÁNAK TÉRKÉPE

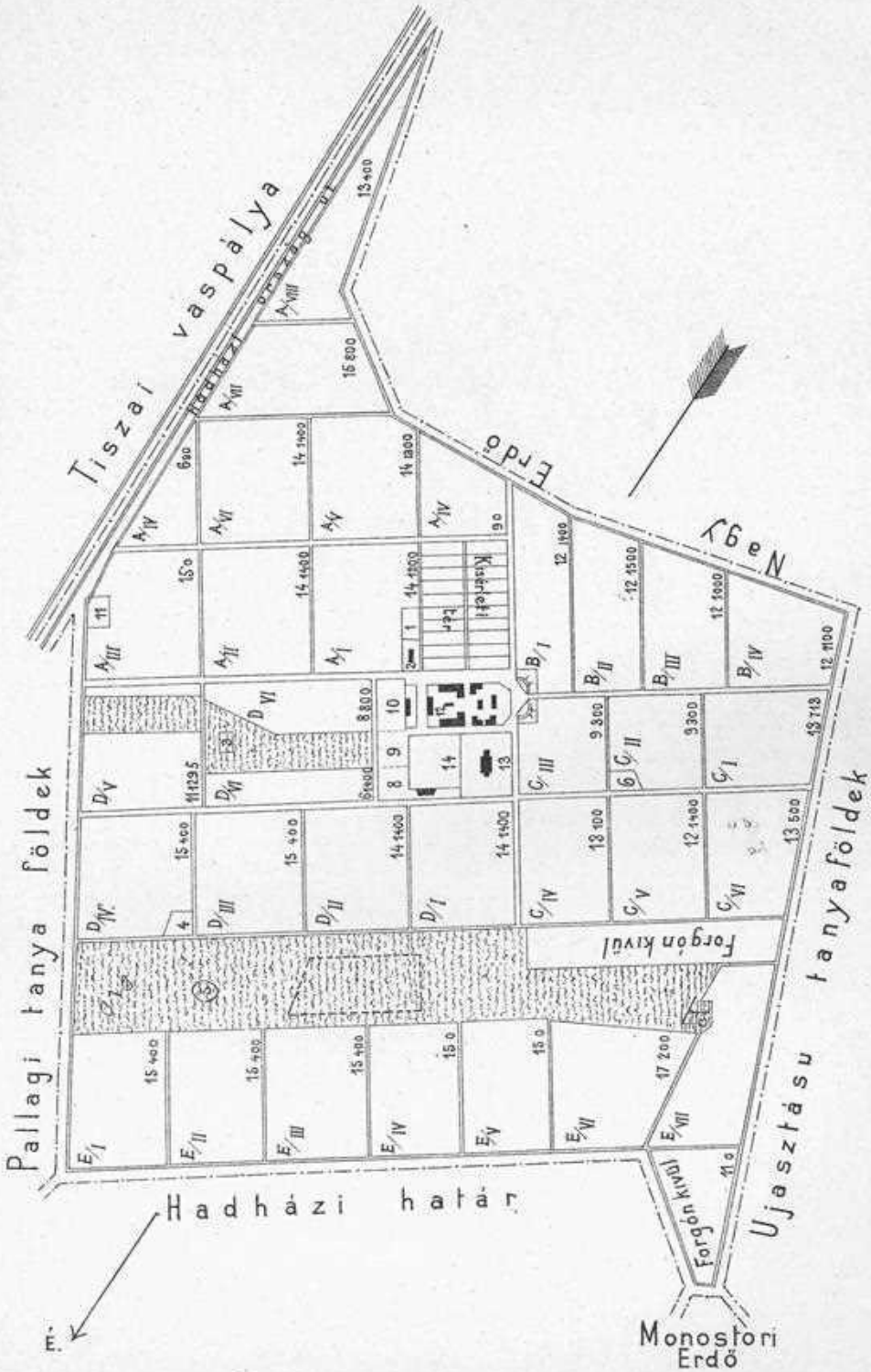

CZETTEL & DEUTSCH BUDAPEST.

Ösztöndijak és segélyek. 1. Egyenkint 150 frtjával javadalmazott hat állami ösztöndíj.

2. Az „Első magyar általános biztosító-társulat“ 400 frtos ösztöndija.

3. A Csáky Petronella grófnö-féle 300 frtos ösztöndíj.

4. A Schwarz Ábrahám-féle 200 frtos ösztöndíj.

5. Az intézeti hallgatók segélyző egyesülete évenkint mintegy 300 frtot oszt ki segélyképen szegénysorsu hallgatók között.

A tanintézet gazdasága.

(Lásd a térképet.)

A gazdaság Debreczen városától északra, mintegy ¾ órányira (6 $^{h}/_{m}$) a pallagi puszta szomszédságában, a Nagyerdö és Monostorerdö között fekszik. A városból a Nagyerdön egyenesen keresztülmenö széles úton lehet hozzájutni.

Észrevétel. A helyi viszonyokkal ismeretlenek kedvéért megjegyeztetik, hogy ha a gazdasági intézettel van dolguk, a bérkocsisnak világosan kifejezzék kivánságukat, vajjon a tanintézet igazgatóságával van-e ügyök a városban (a ref. kollégium átellenében), vagy a *Pallagra* a gazdaságba kivánnak menni. A gazdaságba a városból, oda és vissza, a bérkocsi díja 2 frt, várakozással 2 frt 50 kr.

Talajviszonyok. A gazdaság talaja általában áradmányi, a futóhomoktól a fekete televényes és némi agyagtartalmas homok között minden változatban feltalálható.

Altalaja kivétel nélkül világosabb, egész sárgásszinü homok, helyenkint meszes, márgás gömbökkel kevert. Osztályozása, tekintetbe véve mai kulturállapotát, mert már 28 éve, hogy mivelés alatt áll, I. osztályu rozstalaj és II. osztályu árpatalaj.

Terület.

1. Belsöségek	10	*kh*
2. Kert, szölö	12	„
3. Kisérleti tér	12	„
4. Szántóföld	450	„
5. Rét	8	„
6. Legelö	92	„
7. Utak, árkok	16	„
Összesen	600	*kh*

Vetésforgók. *A) forgó* 119 *kh* nyolczas beosztással: 1. zabos bükköny #, 2. öszi búza, 3. tengeri, 4. árpa, 5. csalamádé #, 6. öszi rozs, 7. tengeri, 8. tavaszi kalászos.

B) forgó 51 *kh* négyes beosztás: 1. csibehúr #, 2. őszi rozs, 3. burgonya, 4. őszi rozs.

C) forgó 71 *kh* hatos beosztás: 1. zabos bükköny #, 2. őszi búza, 3. tengeri, 4. árpa herével, 5. here, 6. őszi búza vagy rozs.

D) forgó 87 *kh* hatos beosztás: 1. ugar #, 2. repcze, 3. búza, 4. répa, 5. árpa vagy zab, 6. luczerna mellékforgóban.

E) forgó 109 *kh* hetes beosztás: 1. csalamádé #, 2. őszi búza, 3. tengeri, 4. zab, 5. csibehúr zöld #, 6. őszi búza, 7. luczerna mellékforgóban.

Forgón kivül kezeltetik 13 *kh* szántóföld.

Termelési arányok. Gabonanemüek 33 %, takarmányfélék 53·79 %, konvenciókra 6·57 %, ugar 6·64 %, összesen 100 %.

Termésátlagok. A termelt növények 10 évi átlagos terméstételei katasztrális holdankint: rozs 12·50, búza 8·25, repcze 7·75, árpa 7, zab 8·25, tengeri 9, burgonya 80, csibehúr 80, luczerna 35, lóhere 28, zabos bükköny 32, répa 320, csalamádé 300, dohány 8·50 *q*.

Állattartás. Igás erö. Az igás erőt igás ökrök és igás lovak képezik, és pedig van 24 ökör és 6 drb ló, együtt 16 fogat, úgy, hogy egy kettős fogatra átlag 28 *kh* föld jut a szántóföldböl.

Ezenkivül a fuvarozási és belső munkák ellátására van még összesen 12 drb ló, melyben a tiszti fogatok is bennfoglaltatnak.

Tehenészet. A tanintézet czélba vette 1889-töl fogva a magyar fajta szarvasmarha tenyésztését azon törekvéssel, hogy oly törzset létesítsen, melynek tejelőképessége a viszonyoknak megfelelő és állandó jellegü legyen. E törekvés nem eredménytelen, mert a jelenlegi állományban vannak tehenek 1700—1800, kivételesen 2100 *l* évi tejeléssel. A törekvés odairányul, hogy a tejelőképesség minél inkább megszilárduljon.

Jelenlegi állomány: 25 drb öreg tehén, 36 drb különböző koru üszö, 24 drb különböző koru tinó, 1 drb öreg bika, 9 drb különböző koru bika.

Lótartás. Eme tenyészág csak arra szorítkozik, hogy a lehetőség határain belöl a hiány évröl-évre pótoltassék. Egyes kiváló példányok néha eladásra kerülnek. Állomány: 12 drb kancza, 6 drb herélt, 6 drb növendék.

Juhászat. A juhászat a Fazekas Károly és Losonczy Mihály-féle juhászatból eredö fésüs nyáj, s egy alkalommal 1888-ban Skublicstól vett rambouillet-kossal javittatott; még 1891-ben hozattatott 1 drb Steiger-féle kos. A hágókosok évi értékesitése kétéves korban átlag 45—50 frt.

A gyapju jelenleg secunda fésüs, az állatok benöttek, kiegyenlitettek, átlagos élösúlyuk 45—55 ℔, mosatlan állapotban 6—8 egész 8—12 ℔ gyapjuterméssel.

A nagyobb hasznosítás czéljából tart a gazdaság évről-évre angol húsjuh-kosokat, melyekkel a mustraanyák befedeztetvén, a januári bárányok 3 frt átlagárban értékesíttetnek.

Állomány: 2 drb öreg kos, 16 drb toklyókos, 19 drb kosbárány, 158 drb öreg anya, 43 drb harmadfű-jerke, 31 drb toklyó, 36 drb bárány, 5 drb vegyes ürü, az összes állomány 310 drb.

Sertéstartás. A tenyésztés a tiszta kondorszörü mangaliczafajtára terjed. Kis-jenői eredetü, melyre 1886-ban Balázsházy-féle kan bocsáttatott. 1891-ben a gróf Wenckheim-féle törzsböl alkalmaztatott 1 drb kan vérfelujitás czéljából.

Czél: a testnagyság emelése, a hizékonyság fokozása és emellett tenyészállatok eladása.

Állomány: 2 drb öreg kan, 18 drb süldökan, 38 drb kanmalacz, 21 drb öreg kocza, 11 drb süldökocza, 36 drb koczamalacz, 23 drb süldóártány, összesen 149 drb.

Aprójószág-tenyésztés és méhészet. A baromfi-tenyésztéssel czélja a tanintézetnek a közeli és távoli vidék tenyésztését elömozditani, javitani. A tenyészet áll: „Plymouth roks“ tyukok, „Emdeni“ ludak és „Pekkingi“ kacsákból.

A **méhészet** különbözö szerkezetü mozgó kaptárakkal van fölszerelve.

Évről-évre **selyemhernyót** is tenyészt a tanintézet, hogy a növendékek e tenyészággal is behatóan megismerkedjenek.

Gazdasági épületek. Épitkezés tekintetében a 600 holdas gazdaság épületekkel túl van halmozva, de ennek magyarázata az, hogy tanintézetünk gazdaságában évente 30—40 elsöéves hallgató, 40 földmivesiskolai tanuló helyezendö el, azonkivül a tanári személyzetnek is vannak lakásai.

Az épületek következök: intézö lakása, földmivesek lakása, elsöéves hallgatók lakása, tanszemélyzet lakása, tantermek, munkaszobák, irodák, rendelkezö helyiség, kórszoba, élelmezési helyiségek, cselédlakások, műhelyek, istállók trágyatelepekkel és takarmánykészitö helyekkel, gépszín, baromfi-ól, szérüskert csürrel, dohánypajta.

Kisérleti tér és kulturkert. Az intézetnek az 1869/70-ki tanév óta van kisérleti telepe.

Kiterjedése 12 *kh* következö beosztással:

1. 18, egyenkint 800 □öl terjedelmü tábla szolgál a kisérletezés tulajdonképeni czéljának.

2. 24, egyenkint 20 □öles parczella különbözö növényujdonságok kipróbálására, a növények eltérö fejlödésének megállapitására s a gazdák által beküldött növények meghatározására szolgál.

3. 100, egyenkint 10 □öles parczella alkotja a botanikus kertet, melyben a növénytermelési és rétmívelési elöadások alkalmával szóba kerülö növények termeltetnek azon czélból, hogy a hallgatóság az elöadás tárgyát képezö növényféleségekkel megismerkedjék és gyüjtemények részére anyagot gyüjthessenek.

A kisérleti tér talaja barna homok ugyanily altalajjal. Tekintettel a talaj homokos voltára, a kisérletek is leginkább a homoktalajon legjobban díszlö növényféleségek kipróbálására, a homokon legjobban beváló mütrágyák kipuhatolására szoritkoznak.

A kisérleti tér eredményei vonták maguk után a környéken a rozs fogasolásának, a schlanstädti rozs, seprőczirok, bíborhere, borzas bükköny, kanadai és pennsylvániai tengeri termelésének nagyobbkörü elterjedését.

Ujabban különösen a homokon termelhető zöldtrágya-növények s az ipari növények termelésével foglalkozik, s e téren is szép eredményeket ért el a csillagfürt mint zöldtrágya-növénynek, a kender, seprőczirok és napraforgóval mint ipari növények termelésével.

A homoki takarmánynövények közül különösen a homoki bükköny elterjedését segitette elö.

Az intézeti kert. Az intézeti kert közvetlenül a major mellett attól északra fekszik. Összesen 9 *kh* területü, melyből azonban csak 4 *kh* 25 □öl van léczkeritéssel körülvéve, többi része árokkal és eleven sövénynyel van bekeritve.

A kert tananyagul szolgál az intézeten levö mindenrendü tanulónak, a gazdasági tanintézeti hallgatóknak, a földmives tanulóknak és a gazdasági szakoktatásban részesülö tanitóképzö intézet növendékeinek, hogy itt a gyümölcs- és zöldségtermelésnek s a szölömivelésnek gyakorlatával megismerkedhessenek. Czélja továbbá a gyümölcsfa-tenyésztésnek elömozditása és terjesztése; a terjedelmes faiskolából évenkint nagymennyiségü gyümölcsfa kerül eladásra s a jó homoktalajban kitünö gyökérzettel biró fák a vidéken kapós áruczikket képeznek, végre pedig a gazdaság faültetvényeinek s a kertté alakitott udvaroknak csemetékkel és dísznövényekkel való ellátása.

A léczkeritéssel ellátott kert 15 táblára van osztva, melyek szélei alacsony növésü anyafákkal vannak körülvéve.

A táblák gyümölcsfa-iskolák és konyhakerti növények tenyésztésére használtatnak, két tábla pedig nemes szölövel van beültetve.

A kertnek keritésén kivüli részén félholdas **amerikai szölötelep** vesszönyerés végett, akáczfa-iskola, torma- és spárgatelep tartatik fenn. Az amerikai szölövesszök mint egyéves gyökeresek adatnak el, évenkint 15—20 ezer darab.

A tanintézet füvészkertje. Míg a tanintézet első helyén állott, közel másfél hold füvészkertje volt a legszebb berendezéssel. A városba való beköltözés után sokáig nélkülöztük ezt, míg végre 1891-ben a debreczeni kollégiummal egyetemleges kezelésbe vett füvészkert e hiányon is segitett. A füvészkert czélja egyrészt az általános botanika szemléltető előadásához a különböző növényeket előállítani, másrészt czélja az, hogy a gazdasági tanintézet specziális növénytani vizsgálódásaihoz anyagot adjon.

A tanintézet kapcsolatában levő állomások és tanfolyamok.

Állami vetőmag-vizsgáló állomás a tanintézeten 1883-ban lett meghonosítva. Czélja a magkereskedés ellenőrzése által a gazdákat, az erdészeket s a kertészeket az e téren előforduló hamisításoktól és visszaélésektől megóvni. Az állomás a hozzá beküldött magvak azonossága és tisztaságának megvizsgálásával is foglalkozik. A gazdák számára ingyen eszközli az állomás a vizsgálatot a magvak azonossága és tisztaságának megállapítására, de kiterjed még vizsgálata az arankára és a magvak csirázóképességére is.

Az állami vegykisérleti állomás 1894-ben létesíttetett. Czélja: tudományos vizsgálódások által a mezőgazdaság érdekeit szolgálni, s kivánatra bizonyos díjak fejében a mezőgazdaságban szereplő anyagok, talajok, gazdasági növények, takarmányfélék, trágyaszerek, italok és tápszerek vizsgálatát eszközölni és mezőgazdasági chémiai kérdésekben szakvéleményt adni. Az állomás tehát a mezőgazdaság érdekeit szolgálja, másrészt általános vizsgálattételekkel is foglalkozik a közegészségügy terén.

Meteorológiai állomás. A tanintézeten annak keletkezése óta történnek meteorológiai megfigyelések, s azóta rendszeres meteorológiai állomás is áll fenn, mely megfigyeléseit a budapesti országos központtal és Szent-Pétervárral állandóan közli. A meteorológiai állomás figyelmét kiterjeszti a légnyomási és hőmérséki viszony, valamint a csapadék mennyiségének s az esős napok számának megállapítására.

Gazdasági tanácsadó bizottság. Az intézmény 1892-ben létesíttetett oly czélzattal, hogy a mezőgazdasági üzlet egyeteme terén annak tagjai a gazdaközönséget tanácscsal, útbaigazítással lássák el, s vezetvén, oktassák, esetleg birtokán fölkeressék, ott irányt jelöljenek ki működésének.

A bizottság működési köre kiterjed: *Szathmár, Hajdu, Bihar, Jász-Nagy-Kun-Szolnok, Békés, Csanád, Csongrád, Arad, Temes* és *Torontál* vármegyék területére.

A tanítóképző intézet növendékeinek gazdasági szakoktatása. A tanítóképző intézet növendékeinek gazdasági szakoktatása 1870-ben honosult meg, s azóta a növendékek e szakoktatásban folyton résztvettek. Az 1887/88-ki tanévben földmivelésügyi m. kir. Minister úr Ő nmga ez intézményt megszüntette, de fontosságát belátva, később ismét életbe léptette.

A tanítóképezdészek részére szolgáló gazdasági szakoktatás beosztása következő:

II. osztálybelieknek előadatik: méhészet, kertészet és szőlészet; **III. osztálybelieknek:** növénytermelés és kisgazdaságok berendezése; **IV. osztálybelieknek:** állattenyésztés.

A tanítóképezdészek gazdasági szakoktatásában ezideig résztvettek: *Tormay Béla, Domokos Kálmán* és *Szüts Mihály* gazdasági tanintézeti igazgatók; továbbá: *Vedrödi Viktor dr, Békessy László, Deininger Imre, Tóthfalusy Miklós dr, Ekkert Lajos dr, Molnár Lajos, Szabady Pál, Biró Pál, Takács Kálmán* és *Szabó István* gazdasági tanintézeti tanerök.

Ezen intézményhez hasonló volt a szünetek alatt tartott **gazdasági kéthónapos tanfolyamok** rendezése néptanítók részére, mely intézmény azonban az ügy nagy kárára beszüntettetett.

Népszerü előadások tartása. Népszerü előadások tartása az 1871. évben vette kezdetét, s ekkor nagy közkedveltségnek örvendett. Ezen előadásokat két év óta a tanári kar a gazdák élénk érdeklödése mellett a tanintézeten szép sikerrel tartja.

A tanintézet hallgatósága körében fennálló egyletek.

1. 1870-ben alakult meg a tanintézeti hallgatók **segélyegyesülete,** mely czélul tüzte ki maga elé a szegényebb sorsu hallgatók segélyezését. Az egyesület jelenleg 3370 frt töke fölött rendelkezik, mely összeg után esedékes kamat s az évi adományokból mintegy 300 frtnyi összeget fordít segélyezésekre, s részben tőkéjét is gyarapítja. 1871 óta, tehát 24 éven át mintegy 6000 frtot fordított czéljaihoz képest szegényebb sorsu hallgatók segélyezésére.

2. Van a tanintézeti gazdaságban az elsőéves hallgatók és földmivesiskolai tanulók által egyetemlegesen fentartott **dalkör,** mely időröl-időre szép sikereket ért el.

Függelék.

Tételek a tanintézet 1896. évi költségvetés-előirányzatából.

Kiadás összesen: 29.690 frt. Személyi járandóság: 21.290 frt, ebből tiszti fizetések, pótlékok és lakpénzek: 18.020 frt. — Szolgaszemélyzet: 1170 frt. — Ösztöndijak hallgatóknak: 900 frt. — *Dologi kiadások összesen: 8400 frt.* Ebből elméleti és gyakorlati oktatás költségei: 3500 frt. — Ügyviteli költségek: 3105 frt.

Bevétel összesen: 2400 frt, és pedig tandijak fejében.

Észrevétel. A tanintézet *gazdaságának* kiadási és bevételi tételei a *debreczeni m. kir. földmives-iskola* keretébe vannak beillesztve.

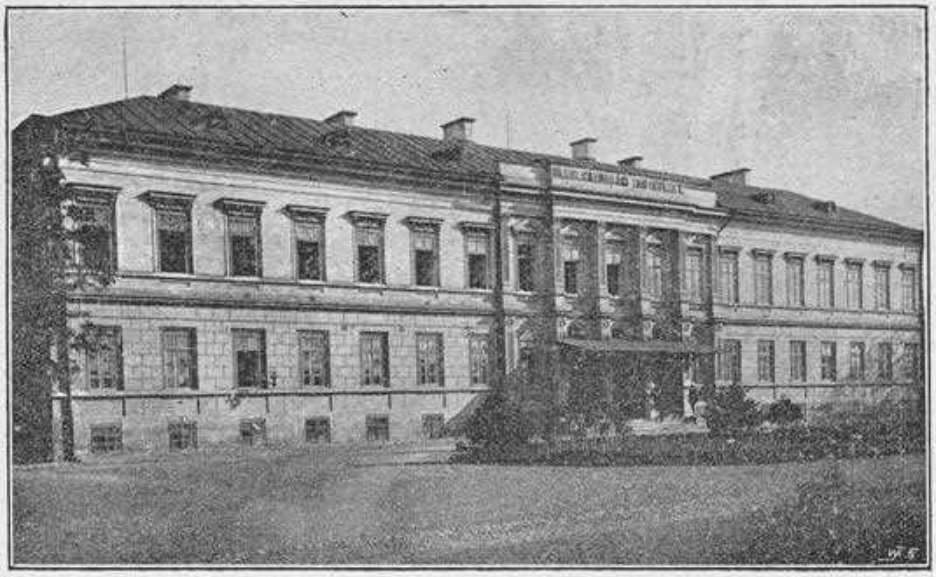

A kolozs-monostori m. kir. gazdasági tanintézet főépülete.

KOLOZS-MONOSTORI M. KIR. GAZDASÁGI TANINTÉZET.

(MEGNYÍLT AZ 1869. ÉVBEN.)

A tanintézet rövid története. Az alkotmány helyreállítása után azonnal megindult a mozgalom egy az erdélyi részben létesítendő felsőbb szervezetü gazdasági tanintézet érdekében és különösen az Erdélyi Gazdasági Egyesület sürgette a kérdés kedvező megoldását. *Gorove István* földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. Minister a felállítandó tanintézet részére Hideghéty Antal ministeri tanácsost alkalmas hely keresésére kiküldvén, ez alkalommal *Nagy-Enyed, Kolozs-Monostor, Torda* és *Kolozs*, utóbb *Gyalu* is tervbe vétetett, söt Nagy-Enyed városával, mely 1868-ban 200 hold jó földet ajánlott fel bérbeadásra, a kormány tárgyalásba is bocsátkozott, de az ügy 1869 elejéig elhúzódván, a figyelem a Kolozsvár város tószomszédságában levő *Kolozs-Monostorra* fordult, hol az erdélyi római katholikus tanulmányi alapitványi uradalom bérbeadó volt.

Az egyezség az uradalom megbizottjaival az 1869. év elején jött létre, s a tanintézet alapitása a törvényhozás felhatalmazása mellett határozatba menvén, a kormány a szerződést Ő Felsége 1869 juliushó 12-én kelt legmagasabb helybenhagyásával a bérletet 30 évi tartamra meg is kötötte. A szerződés értelmében a 742 *kh* birtokért készpénzben 5896 frt, szolgáltatásokban terményekben 296 frt érték fizettetik, azonkivül a községi adók és rovatalok, úgy, hogy a haszonbér-összeg holdankint 8 frt 68 krra rúg, mi itt annyival inkább szokatlan magas bérletár, minthogy a birtokkal semmi egyéb haszonvétel nem adatott át, a földek rosszak, a fekvés pedig előnytelen és megszakgatott. A birtok minden részében szerfölött el lévén hanyagolva, mert sok bérlő kezén ment

keresztül, javitása sok munkát és költséget kivánt. Azelőtt a földek és rétek nagyobb részét téglavetőnek használták, a hegyi tag pedig elvadult, elbokrosodott legelő volt. Átvételkor a birtok nem is volt tagositva, a tanintézetnek 10 évig tagositatlan jószágon kellett gazdálkodnia, mi sok akadálylyal járt, s a tagositás csak 1879/80-ban lett bevégezve.

Nagy volt a hiány gazdasági épületekben is, melyeket a kormánynak kellett emelnie, s ezekbe mainapság 245.896 frt érték van fektetve, ide nem számitva a szintén sok ezer forintba került nagyobb javitásokat. Mindamellett az intézet gazdasága ma is hiányával van cselédlakásoknak, egy jó lóistállónak, tejkezelési pinczének, a Szamos folyón átvezető hidnak sat., tanári lakások is hiányzanak, mind e szükségletek kielégitését tehát a jövőtől kell várni.

A birtok átvétele után megindult az épitkezés s egyéb berendezések létesitése. Régi alapokból és kizárólagosan erdélyi származásu ifjak élvezetére 26, évi 150 frtos ösztöndijat rendszeresitettek, melyekre a kijelölés jogát az erdélyi Főkormányszék az 1869. évben az Erdélyi Gazdasági Egyesületre ruházta át.

A tanintézet igazgatójává *Kodolányi Antal* (1869—1873) neveztetett ki. Az új tanintézetnek a már 1865-től fogva létező keszthelyi és 1868-ban megnyilt debreczeni tanintézettől eltérő szervezetet adtak. Mig azok főbb vonásaikban a magyar-óvári tanintézet szervezetéhez voltak hasonlók, az új tanintézetnek követendő például a bajororszagi *weyhenstephani* gazdasági tanintézetet tűzték ki és nem két-, hanem eredettől fogva *hároméves* tanfolyamot kapott, mi mellett az első tanévben az oktatás kizárólagosan a tanulóknak a gyakorlatba való beavatásából állott.

A fölvételi föltételek is eltérőleg állapittattak meg, mert egyévi gazdasági gyakorlat kimutatásának kötelezettsége nélkül csak *hat gymnasiumi* vagy *öt* és utóbb, mikor a reáliskola tanfolyamát nyolcz évre szabták ki, *hat reáliskolai osztály* végzéséről kivántak bizonyitványt.

További különbséget tett az új tanintézet és a már fennállók között azon körülmény, hogy ezt *konviktussal* kapcsolták össze és abban helyezték el a fentemlitett ösztöndijas 26 kizárólag erdélyi születésü szegény ifjút ingyenes eltartással a készpénzbeli ösztöndijak helyett s a félévi tandijt is, mely az előbbi intézeteknél félévenkint 20 frtra volt kiszabva, félévenkint fizetendő 10 frtra szállitották le.

Habár az épitkezéseket nem lehetett idejében befejezni és sem gazdasági épületek s azok fölszerelése, sem tanhelyiségek, de még taneszközök sem állottak rendelkezésre, a tanintézet az eredetileg czélba vett októberhó elseje helyett 1869 novemberhó elsejével kezdte meg működését és ünnepélyes megnyitása a tanintézetnek, erre megfelelő saját helyisége nem lévén, novemberhó 15-én tartatott meg Kolozsvár városházának nagy termében. A hallgatóság szépen jelentkezett a fölvételre és az első tanévre 40 hallgató iratkozott be.

A tanintézet főépülete az 1873. évben készült el s azon évi novemberhó 14-én indult meg benne a tanitás, addig ideiglenesen más épületekben voltak a szűkes tantermek.

A tanintézet létesitése idejében az a szándék volt, hogy annak kapcsolatában földmives-iskolát, továbbá cseléd- és kertészlegény-képző iskolát is állitanak, e tervek azonban nem valósulhattak meg.

1887. évi szeptemberhó 23-án Ő cs. és apostoli kir. Felsége, dicsőségesen uralkodó királyunk *I. Ferencz József* legmagasabb látogatásával szerencséltette a tanintézetet.

Kolozs-Monostor helyi viszonyai.

Kolozs-Monostor 1894. év végeig külön község, 1895. év elejétől Kolozsvár szab. kir. városába bekebeleztetve, annak nyugat felöl való részét és VI. kerületét képezi. Kolozsvár fekszik az északi szélesség 46° 46′ és a keleti hosszuság 41° 20′ alatt. A tanintézet főépületének tengerszín fölötti magassága 363·21 *m*, a tanintézeti birtok, mely a Szamos folyó terén és a Nádas patak fölötti oldalon terül el, a főépület magassági jelvonalánál mintegy 40 *m*-rel magasabban, majd ismét 25—30 *m*-rel mélyebben fekszik.

Éghajlata mérsékelt; évi átlagos hőmérséke 7° C. körül áll. Hőmérséki szélsőségei azonban igen nagyok, +32·8° C.-tól —29·4° C.-ig terjednek, az esték és éjjelek nyáron is hűvösek; a községen túl nyugat felé már szőlő nincsen. A május 12—14 közötti nagy hőmérsék-csökkenés csaknem következetesen beáll. Az évi csapadék 600—700 *mm* között ingadozik. Legtöbb eső juniusban esik, a csapadékos napok száma 104—174 között változik. Szélirány túlnyomólag a nyugati, de aránylag kevés szél jár, viharok ritkák, jégverés 10 évenkint fordult elő nagyobb kárral.

Kolozs-Monostor mint külön kisközség Kolozsvármegye nádasmenti szolgabirói járásába tartozott és 3100 lelket számlált, lakosai magyarok és románok, többsége ma már magyar anyanyelvü. Jelenleg Kolozsvár szab. kir. várossal együtt 35.856 lelket számlálnak s a határterület 28.118 *kh*.

Monostornak külön történelmi nevezetessége volt az I. Béla király által 1061 és 1063 között alapitott benczés apátság, mely sok királyunk által gyarapitva, fennállott 1616-ig, ekkor fiskalitássá vált 1693-ig. 1773-ig a jezsuiták birják, a rend eltöröltetésével a római kath. püspökségre szállott és az erdélyi római kath. tanulmányi alap birtokát képezi. Az apátsági épületek 1818-ig fennállottak, akkor lebontották és belölük épitették a kolozsvári lyceumot. Az apátságnak, mint az erdélyi második „hiteles helynek" gazdag levéltára volt, melyet 1892. évi szeptemberben az országos levéltárba szállitottak fel.

Az intézeti birtokon áll a Rákóczy-oszlop a gazdaság „Táborhely"-nek nevezett dülőjén annak szomorú emlékére, hogy II. Rákóczy György fejedelem itt kapott halálos sebet a törökök ellen 1660 május 22-én vivott csatában.

A tanintézet tanári és tiszti kara

az 1895/96-ki tanévben.

Igazgató:

Vörös Sándor, okl. gazda. Tantárgyai: nemzetgazdaságtan, mezőgazdasági berendezés-, kezelés- és becsléstan. — Tanári éveinek száma 26, igazgatói éveinek száma 21.

Királyi tanácsos. A kolozsvári m. kir. tudományos egyetemnél az államtudományi államvizsgálati bizottságnak költagja; Kolozsvármegye törvényhatósági bizottságának és statisztikai bizottságának tagja. Az erdélyi és a kolozsvári gazdasági és méhész-egyletek, az erdélyi Kárpát-egylet, az országos vöröskereszt-egylet kolozsvári bizottságának, a kolozsvári mentőegyletnek igazgatóválasztmányi és az EMKE alapitó tagja, a földmivelési ministerium állandó gazdasági tudósitója. Az erdélyi gazdasági egylet irodalmi szakosztályának elnöke, s az Első magyar általános biztositó-társaság jégbiztositó szövetségének erdélyrészi szakbizottsági elnöke. Elnöke a gazdasági tanácsadó bizottságának, a hallgatóság önkéntes tűzoltó-egyletének és olvasókörének, s tiszt. elnöke a segélyző egyletnek. A „Mezőgazda" hetilap főszerkesztője.

Ásványi Lajos, gazdasági intéző, okl. gazda. Oktatja az elsőéves hallgatókat az összes gazdasági ágakban s előadásokat tart a gazdasági előtanból és a gazdasági számadások szerkesztéséről. — Sz. é. sz. 15.

A gazdasági tanácsadó bizottság tagja. Az Első magyar általános biztositótársaság jégbiztositó szövetségének erdélyrészi becslőbiztosa.

Haller Károly dr, rendkivüli tanár. Előadja a gazdasági jogismét és a gazdasági statisztikát. — Előad ezen intézeten 24 év óta.

A jog és államtudományok tudora. Volt egyetemi rektor és dékán. A kolozsvári kir. tudományegyetemen a jogi karnál nyilvános rendes tanár. A vaskorona-rend III. o. s az olasz koronarend II. o. lovagja.

Kertész György, rendes tanár, okl. államvizsgát tett erdész. Tantárgyai: számtan, elméleti mértan, földmértan, erömütan s az erdészettan. — T. é. sz. 26.

A kolozs-monostori uradalom erdőségeinek kezelő erdőmestere. A tanintézeti hallgatók segélyző egyletének elnöke.

Németh András, gazdasági segéd, okl. gazda. Előadja a természettant, méhészetet, baromfi-tenyésztéstant és a gazdasági számviteltant. Kezelte az intézet méhesét. — Sz. é. sz. 8.

A hallgatóság önkéntes tüzoltó-egyletének főparancsnoka.

Páter Béla, rendes tanár, középtanodai képesitett tanár. Előadja az állattant, növényboncz- és élettant, növénytant és növénykórtant, az ásványtant és földismét, a hal- és selymértenyésztést. A tanári ülések jegyzője. Az intézeti növénytani és kulturkert kezelője. A vetőmagvizsgáló állomás vezetője. — T. é. sz. 12.

A „Mezőgazda" hetilap szerkesztője. Az erdélyi gazdasági egylet heremagtisztitó állomás ellenőre.

Póczy Mihály, okl. mérnök. Előadja a gazdasági építészettant és tanitotta az építészeti rajzot. — Tanít 4 év óta.

Városi főmérnök.

Ritter Gusztáv, főkertész. Előadja az összes kertészettant s a szőlőmivelést. — Sz. é. sz. 27.

A koronás arany-érdemkereszt tulajdonosa. Az erdélyi gazdasági egylet igazgatóválasztmányának tagja. Tanitja és vezeti a néptanitók kertészeti és gyümölcsészeti tanfolyamát. A kolozsvári állami faiskolát vezeti.

Réti János, rendes tanár, okl. gazda. Előadja a talajismét, az általános és különleges növénytermelést, rétmivelést, éghajlattant, a gazdasági gépismét s az ügyirálytant. Intézeti könyvtáros. A meteorológiai és árvíz-jelző állomás vezetője. A növénytermelési kisérleti tér kezelője. — T. é. sz. 22.

A gazdasági tanácsadó bizottságnak és az erdélyi gazdasági egylet igazgatóválasztmányának tagja.

Szentkirályi Ákos dr, rendes tanár, okl. gazda és állatorvos. Előadja az állatboncz- és élettant, az általános állattenyésztést és életrendtant, a szarvasmarha-, juh-, ló- és sertéstenyésztést, az állategészségtant és járványtant. Az állati kóroda kezelője. — T. é. sz. 22.

Bölcsészettudor. Az erdélyi gazdasági egylet igazgató-választmányi tagja és irodalmi szakosztályának előadója. A gazdasági tanácsadó bizottság tagja.

Tuba Lajos, rendes tanár, okl. mérnök. Előadja az általános és a gazdasági vegytant, a gazdasági technológiát s a borászatot. — T. é. sz. 27.

Az intézeti borpincze kezelője. Az erdélyi gazdasági egylet igazgató-választmányi és a kolozsvári országos borvizsgáló bizottság tagja.

Michl Ignácz, gondnok, intézeti pénztáros 1890 január 1-je óta.

Koerfer István, okl. gazda, ösztöndijas gazdasági segéd 1894 október 1-je óta.

Török Imre dr, városi gyakorlóorvos, a tanintézet orvosa.

A tanintézet hallgatósága.

Az utolsó hat évben a hallgatóság száma volt:

Az 1890/91-ki	tanévben	72	rendes	és	3	vendég,	összesen	75 hallgató.
„ 1891/92-ki	„	76	„	„	2	„	„	78 „
„ 1892/93-ki	„	86	„	„	0	„	„	86 „
„ 1893/94-ki	„	99	„	„	4	„	„	103 „
„ 1894/95-ki	„	107	„	„	1	„	„	108 „
„ 1895/96-ki	„	108	„	„	3	„	„	111 „

Az 1869-ki tanévtől fogva az 1895/96-ki tanévig bezárólag, vagyis 27 évi fennállása óta a tanintézetbe összesen 967 hallgató volt beirva.

A hallgatók a tanintézet helyénél fogva legnagyobbrészt az erdélyi és a szomszédos megyékből származtak, de voltak azért az anyaország csaknem minden megyéjéből is. Az erdélyi megyékből a hallgatóság mintegy 62·5 %-a származott.

Előképzettség dolgában, ámbár csak hat középiskolai osztály kimutatása kivántatik, mégis az összes hallgatóság mintegy egyharmada érettségi, egyetemi és más főiskolai képzettséggel lépett be az intézetbe.

Hallgatók szállása és élelmezése. Konviktus. A tanintézet főépületében 32 egyénre konviktus van berendezve, akik közül 26-an állami alapítványosok, 6-an pedig fizetők. Az előbbi helyek ingyenesek, az utóbbiak havi 20 frt fizetési kötelezettséggel járnak, a teljes ellátás fejében. Künnlakók Kolozsvárott kaphatnak igényeik szerinti elhelyezést.

Ösztöndijak és segélyek. A hallgatók részére alapitott jutalomdijak és segélyek sorában első helyen lehet fölemliteni az *állami alapítványi helyeket* a konviktusban, melyeket kizárólag csak erdélyrészi születésü, jó elömenetelü, szegénysorsu hallgatók nyerhetnek.

Jutalomdijak kitünöen végzett hallgatók számára:

A *Bors Albert alapítványából* 100 frt; ebben részesült már 22.

Az Erdélyi Gazdasági Egylet által *gróf Mikó Imre* nevére tett alapítványból 100 frt; ebben részesült már 19 végzett hallgató.

A KOLOZS-MONOSTORI M. K. GAZDASÁGÁNA

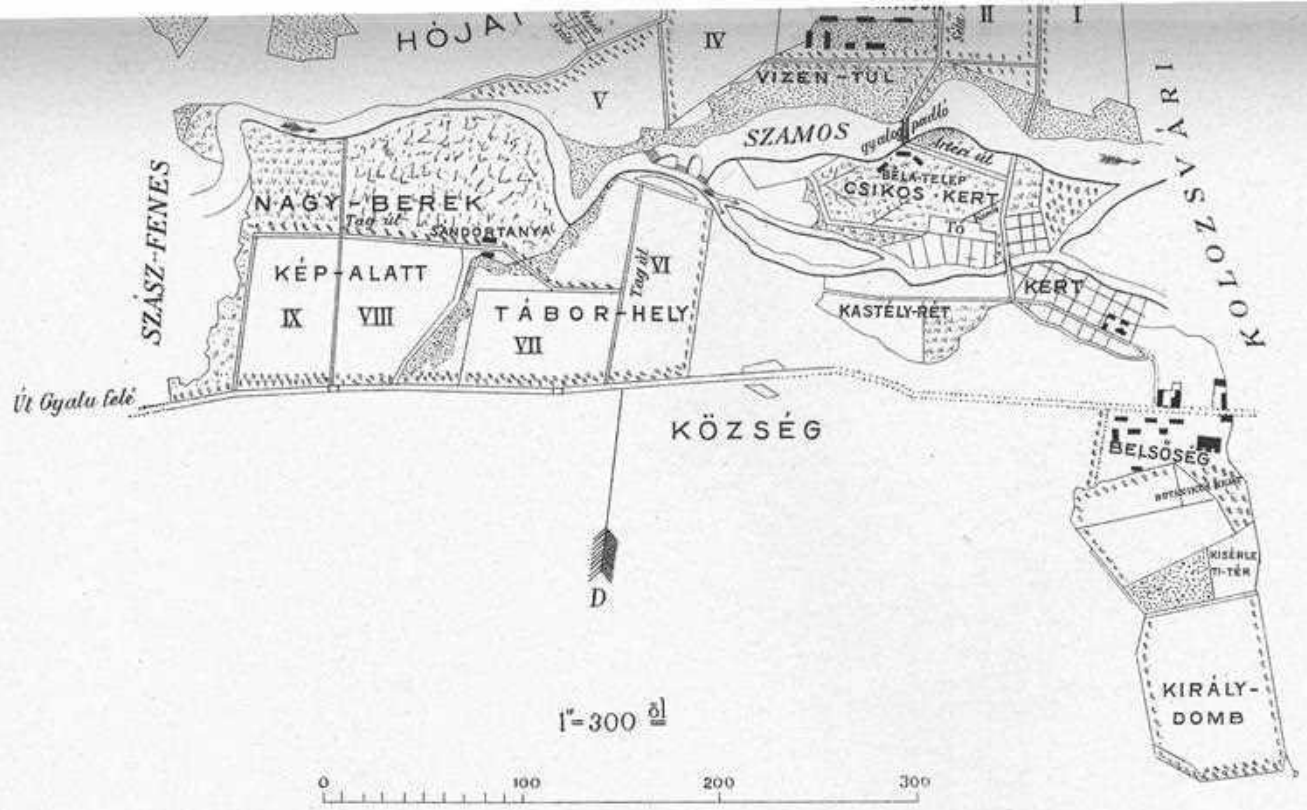

KIR. GAZDASÁGI TANINTÉZET
AK TÉRKÉPE.

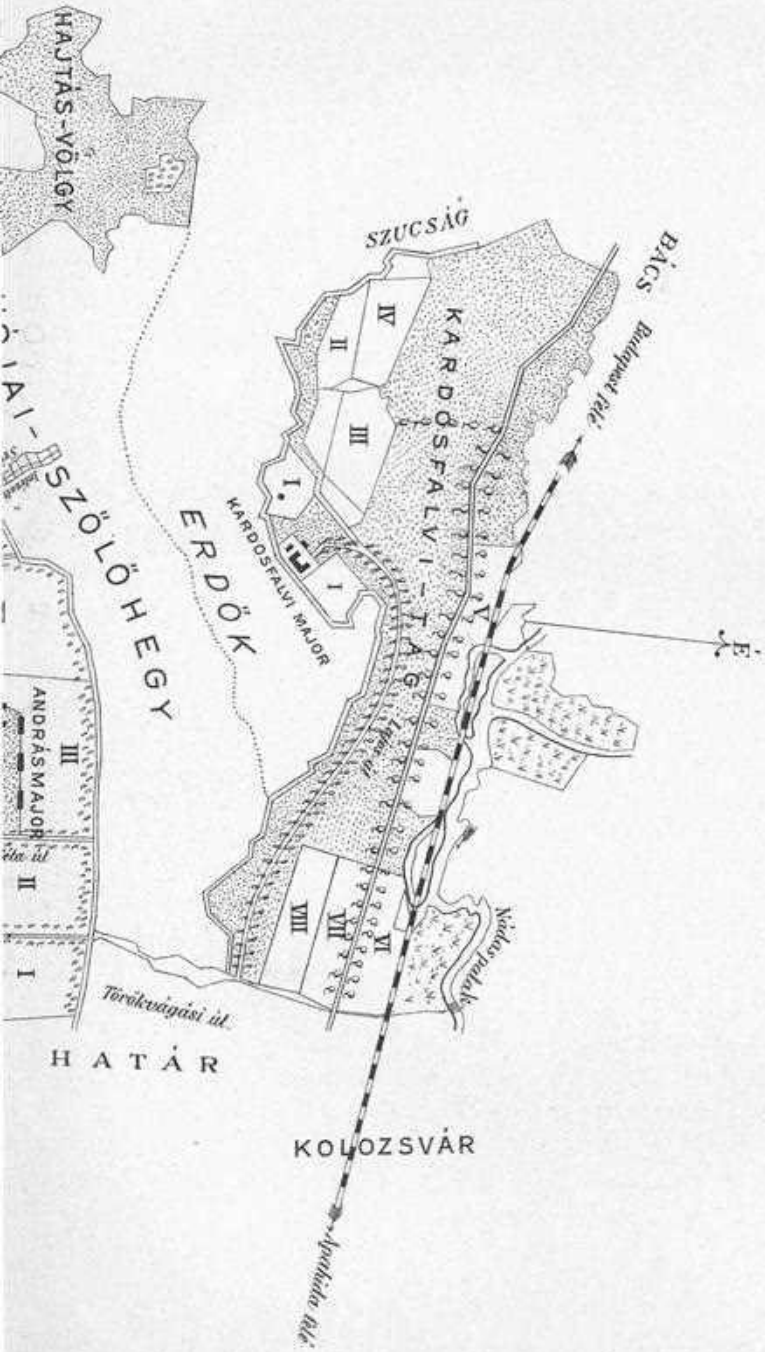

CZETTEL & DEUTSCH BUDAPEST.

Az állatállomány viszonya a szántóföldhöz: esik egy holdra 0·44 drb, vagyis 176 *kg* élősúly. Az igás erő párjára esik 18 *kh*.

Nagyobb javitásokat képeznek: rétöntözés 23 holdon, alagcsövezés 21 holdon, irtás, telkesítés 174 holdon, árkolás, ültetvényezés 9000 *m* vonalon és ültetés a gazdasági területen 50 holdon.

A gazdasági gép- és eszközleltár 25.300 frt értéket képvisel. A gőzcséplőgép részes cséplést is vállal.

Állattartás. **Igás erő.** Jármos ökör van 32.

Tehenészet. Pinzgaui fajtában 20 tehén és ezek szaporulatával. Fejési évi átlag az összes borjúk fölnevelésével 1762 *l*, mi 7 krjával adatik el. Tenyészbikák 150 frton adatnak.

Lótenyésztés annyiban, hogy az igás kanczák fedeztetnek és csikóik fölneveltetnek. Van 10 igás ló.

Juhászat fehér erdélyi raczkákból áll 300 anyával. Főhaszonvétel a fejés, a nagy hírre jutott „monostori sajt"-készítés, miből 15 *q* kerül piaczra kilónkint 80 krjával.

Sertéstenyésztés a szürke mangalicza-fajtában 24 koczával foly, tenyészkanok és koczák eladásával.

Baromfi-tenyésztés Brahma, Langshan, Plymouth-tyukok, fehér pulyka, emdeni ludak és pekkingi kacsákkal nagyban foly; országos tenyésztési czélokra évente sok száz darab küldetik szét.

Méhészet kellő fölszereléssel 15 törzsben.

Selyemhernyó-tenyésztés most kis arányban, de közeljövőben szélesebb mérvben gyakoroltatik.

Kisérleti tér. A *kisérleti tér* áll nyolcz, egyenkint 400 □öles táblából és további fejlesztésben van.

Az intézeti kert és szőlő. A *kertészeti ágban* a gyümölcsfa-nevelés, konyhakertészet, üzdészet, díszfa- és cserjenevelésre kiterjedt telepek vannak, melyek 8 *kh* területet foglalnak el. A fősúly a gyümölcsfanevelésre van fektetve. 232 fajta alma, 130 körte, 67 szilva, 25 cseresnye és meggy, 27 mogyoró és nagyszámu bokorgyümölcsből évente sok csemete szállittatik el mindenfelé a megrendelőknek. Van egy félholdas *komlótelep* és 95 fajta *kosárfüzből* álló füztelep, melyen 9 fajta füz nagyban miveltetik dugvány-eladásra ezrenkint 1 frtért.

Gazdasági és *erdészeti növénykert* a főépület előtti terrasszokon és parkban 200 fa- és cserjefélével és 208 növényfajjal szolgál a szemléletre.

Gazdasági *kulturkert* az intézet mögött most nyert új berendezést.

A *szőlőben* 7 fajta borszőlő és 40 fajta csemegeszőlő van különböző rendszerü mivelés alatt. A nyert bortermés a borászat tanitásánál szolgál kezelési anyagul.

A fölös mennyiségü gyümölcsből bort készitenek.

A tanintézet kapcsolatában levő állomások és tanfolyamok.

A **meteorológiai és árvíz-jelző állomás**, mely 1880 óta áll fenn.

Az **állami vetőmag-vizsgáló állomás**, mely az 1884. év óta működik.

Az **ambuláns állati kórház**, melyen eddig 2358 beteg állatot kezeltek.

Gazdasági tanácsadó bizottság. A gazdaközönség gyakran fordulván a gazdaság minden ágára vonatkozó kérdésekkel a tanári testület egyes tagjaihoz, az ügy szabályozása és rendszeresítése czéljából ezen tanintézeten keletkezett az eszme, hogy a tanári testület tagjaiból gazdasági tanácsadó bizottság alakittassék. Az erre vonatkozó szabályzat kidolgoztatván, földmivelésügyi m. kir. Minister úr Ő nmga az 1892. évben azt helybenhagyta és rendszeresített módon a gazdasági tanácsadó bizottság itt legott megkezdte működését. Azóta ily bizottságok a m.-óvári gazdasági akadémián, a debreczeni, a kassai s a keszthelyi gazdasági tanintézeteken is szerveztettek.

A gazdasági tanácsadó bizottság az 1893. évtől az 1895. évig több mint 100 esetben szolgált javaslatokkal, főleg gazdasági berendezési kérdésekben.

A gazdasági tanácsadó bizottság működési köre kiterjed: *Alsó-Fehér, Beszterczе-Naszód, Brassó, Csik, Fogaras, Háromszék, Hunyad, Kis-Küküllő, Kolozs, Krassó-Szörény, Maros-Torda, Nagy-Küküllő, Szeben, Szilágy, Szolnok-Doboka, Torda-Aranyos* és *Udvarhely* vármegyék területére.

Külön tanfolyamok. A tanintézeten részint hallgatói, részint a tanintézeten kivül állók részére rendeztetnek külön tanfolyamok, egyes ismeretágak tanítására.

A **gőzgép-kezelői tanfolyamon**, mely 1887-ben nyílt meg, eddig 123-an nyertek képesitést.

Külön tanfolyamban lett ismertetve az új állategészségügyi törvény, s ezt 28-an hallgatták.

A tanintézeten kivül állók tanfolyamai közül megemlitendő a néptanítók **gazdasági és kertészeti tanfolyama.**

A néptanítók kezdetben gazdasági, utóbb rövidebb tartamu kertészeti tanfolyamokra hivatnak egybe az intézetbe, s itt igy már 150-en nyertek szakoktatást.

A kolozsvári tanítóképezde növendékei s egyik felekezet theológusai 12 évig jártak ki Monostorra külön gazdasági tanfolyamokra, s ezeken tanultak itt 234-en.

Egyik évben a kovácsok számára is volt **patkolási tanfolyam**, s ezen voltak 40-en.

És így a tulajdonképeni növendékeken kivül még 563 egyén nyert az intézetnél általános gazdasági vagy azzal rokon természetü tanítást.

A tanintézet hallgatósága körében fennálló egyletek.

A hallgatóság között fennálló intézmények:

1. A **segélyző egylet,** alakult 1871/72. évben, melynek vagyona az 1895. évben 2892 frt, s eddig segélyezett 32 tanulót 565 frttal.

2. Az **önkéntes tüzoltó-egylet,** alakult 1872. évben, mely 22 év óta 546 taggal 140 tüzesetnél jelesül müködött, sokszor kiérdemelve a hatóságok és a társadalom elismerését. Ez az egylet volt úttörője az erdélyi városokban a tüzoltó-egyleti intézménynek. Az 1895. évben az egylet vagyona 275 frt 90 kr készpénz, a szerelvények értéke 3919 frt 94 kr volt.

3. A **hallgatók olvasóköre** önképzési czéllal már 1876/77. év óta müködik, felolvasásokat, szakszerü vitatkozásokat rendez, pályakérdéseket tüz ki. Volt eddig 47 felolvasó, 59 vitatkozó ülése, ezen 232 tárgyat vitattak meg, 38 pályakérdésre jöttek be érdemes dolgozatok és a tanulmányi kirándulások tárgyait leirják; így leirtak már 16 birtokot, 11 iparüzletet, 7 erdögazdaságot, 2 kertet és 3 szölögazdaságot az intézet értesitöiben. Az 1895. évben vagyona 33 frt 77 kr készpénz, az 1828 kötetböl álló könyvtár értéke pedig 4276 frt 49 kr volt.

4. Az **ifjusági dalkör** akkor alakul, ha ének- és zenetudó tagjai akadnak.

Függelék.

Tételek a tanintézet 1896. évi költségvetés-előirányzatából.

Kiadás összesen: 67.097 frt. Személyi járandóság: 30.197 frt, ebböl tiszti fizetések, pótlékok és lakpénzek: 22.057 frt. — Szolgaszemélyzet: 700 frt. — Ösztöndijas hallgatók élelmezési költségei: 5040 frt. — *Dologi kiadások összesen: 36.900 frt.* Ebböl elméleti és gyakorlati oktatás költségei: 3500 frt. — Külön tanfolyamok: 500 frt. — Fölszerelés föleg a gazdaságban: 800 frt. — Haszonbér, adó, közterhek, szolgálmányok: 5300 frt. — Ügyviteli költségek legnagyobbrészt a gazdaságban: 15.000 frt. — Épületek fentartása: 3000 frt. — Gazdasági cselédség bére: 5056 frt. — Élelmezési költségek, átfutólag: 1760 frt.

Bevétel összesen: 30.084 frt. Ebböl gyümölcsöző tökék kamatai: 7218 frt és haszonbér 220 frt. — Tandijak: 1600 frt. — Gazdasági, kerti sat. termények értékesitése: 19.000 frt. — Élelmezési dijak, átfutólag: 1760 frt. — Konviktusbeli fizetöhelyesektöl: 286 frt.

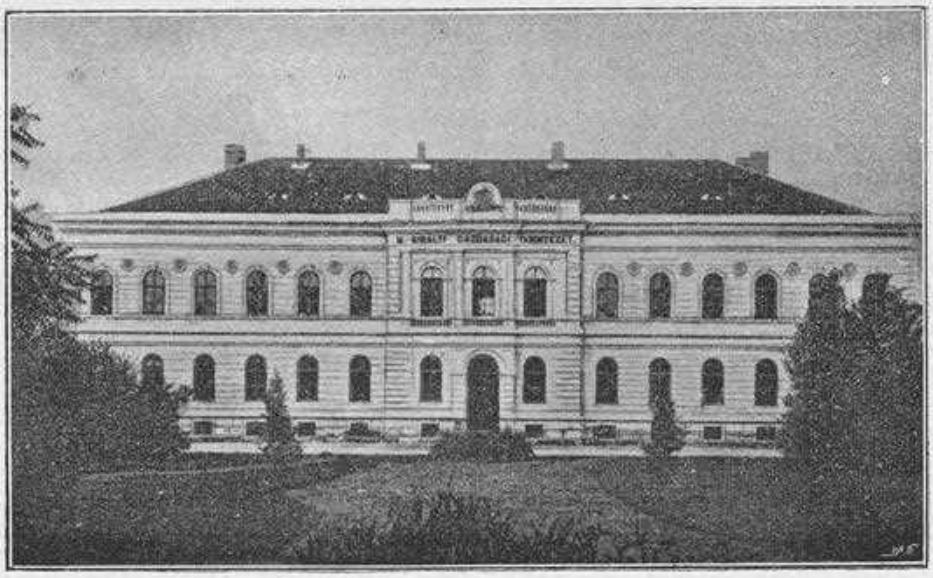

A kassai m. kir. gazdasági tanintézet főépülete.

KASSAI M. KIR. GAZDASÁGI TANINTÉZET.

(MEGNYÍLT AZ 1874. ÉVBEN.)

A tanintézet rövid története. A *Felföld* számára régebben terveztek felsőbb szervezetü gazdasági tanintézetet. A Dunántúl *Keszthelyen*, az Alföld *Debreczenben* és Erdélyrész *Kolozs-Monostoron* már részesülvén egy-egy ily tanintézet felállításában, a Felföld gazdaközönsége, melynek óhaját az országos magyar gazdasági Egyesület melegen támogatta, most már fokozott erövel szorgalmazta óhajának teljesitését.

A létesitendő tanintézet részére több helyet jelöltek ki, de a közvélemény leginkább *Kassa* és *Rimaszombat* mellett nyilatkozott.

Kassa szab. kir. város tanácsa, mint egyik érdekelt fél, ismételten foglalkozott az eszmével, s már 1864. évben kijelentette, hogy a város területén épitendő gazdasági tanintézet létrejöttét erejéhez képest minden módon támogatni hajlandó.

Az országgyülés azonban csak az 1870. évi költségvetés tárgyalása alkalmával foglalkozott az ügygyel és egy új gazdasági tanintézet felállitását elhatározván, az 1872. évi költség-elöirányzatba a Kassán felállitandó gazdasági tanintézet czéljaira 100.000 frt beállittatott.

Ezzel a kérdés Kassa javára dölvén el, a Város csakhamar megkezdte az intézet czéljaira szükséges földterület összevásárlását. Az úgynevezett kástélydülöben holdjáért 500 frtot, az Alsó-Sajbában 400 frtot, a Felső-Sajbában és a Csurgón 250 frtot, a rákpataki dülöben 250 frtot, végül a bányácskai és vöröskereszti igen silány földekért 50 frtot fizetett. Az ily módon összevásárolt 272 *kh*-nyi földet tulajdonjogának fentartása mellett a Város örök használatra engedte át a gazdasági tanintézetnek. Átengedett továbbá bizonyos megszoritásokkal 200 *kh erdöt* is.

Az építkezések 1874. évben vették kezdetüket, amidön is az intézet igazgatója *Barkassy Kálmán* magyar-óvári tanár lett, ki azonban állásáról már 1875. évi szeptemberhó 1-jén leköszönt, s az igazgatói állásra *Lakner József* a kolozs-monostori gazdasági tanintézet igazgatója helyeztetett át.

A tanintézet 1875. évi októberhó 16-án lett megnyitva, mely alkalommal a kormányt *Bárczay Albert* Abauj-Tornavármegye és Kassa szab. kir. város főispánja képviselte. Az első tanévre 22 hallgató jelentkezett, akiknek oktatását az igazgatón kivül *Stollár Gyula* és *Schadl János* tanárok, *Balogh Pál* intéző és *Böllmann János* főkertész vezették.

Szervezetére nézve a tanintézet a kolozs-monostori tanintézet mintájára *háromméves* tanfolyamu lett, vele azonos fölvételi föltételek kitüzése mellett.

A második tanév megnyitása alkalmával a tanári testület kiegészittetett, nevezetesen a növénytermelési tanszékre kineveztetett *Sissovich Károly* a debreczeni földmivesiskolától, ugyanonnét helyeztetett át *Bukuresti B. János* a technikai szakmára, az állattenyésztési szakmára pedig *Szentkirályi Ákos* neveztetett ki segédtanári minőségben. Az irodatiszti állás *Szecsey István*-nal töltetett be; Balogh távozása után annak helyére *Hensch Árpád* neveztetett ki intézőnek.

Az intézet frequenciája azonban nem emelkedett kivánatos mértékben, mi annyival inkább feltünő jelenség volt, mert az intézet létesitése előtt sokan azon nézetüknek adtak kifejezést, hogy éppen a felföldi tanintézetnek lesz legnagyobb látogatottsága, holott a teljessé vált hároméves tanfolyamba mindössze csak 41 tanuló vétette föl magát, söt utóbb e szám még jobban sülyedt. A látogatottság e számos éven keresztül állandó csekélysége miatt már az intézet beszüntetésének eszméje kezdett felszinre emelkedni. Végre *Széchenyi Pál gróf* földmivelési m. kir. Minister eljött személyesen meggyőződést szerezni az intézet állapotáról, a frequencia hanyatlásának okait is vizsgálat alá véve. E magas látogatás fordulópontot jelez az intézet történetében, amennyiben Minister úr Ő nmga ennek eredményeül lényeges változtatásokat rendelt el, s nagyrészt ezeknek tulajdonitható, hogy a tanintézet frequenciája ezentúl kezdve emelkedésnek indult.

A bekövetkezett személyi változások közül fölemlitendő, hogy *Lakner József* igazgató akadémiai tanári minőségben Magyar-Óvárra helyeztetvén át, helyébe *Rodiczky Jenő dr* magyar-óvári tanár neveztetett ki igazgatóvá.

Tekintettel az elsőéves hallgatók czélszerűbb gyakorlati oktatására, az intézetben konviktus rendeztetett be, melyben a tanulók havi 20 frtért teljes ellátásban részesülnek. A rendkivüli hallgatói minőség ugyanakkor eltöröltetett, a Felvidék viszonyainak megfelelőleg pedig egy modern berendezésü gazdasági szeszgyár állittatott fel, hogy a hallgatóság ez irányban is gyakorlati kiképzést nyerjen.

Ezen időtől kezdve a hallgatóság száma évről-évre emelkedett, úgy, hogy az néhány év mulva már a százat meghaladta. Egyébiránt nem is kivánatos, hogy a létszám továbbra is emelkedjék, mert ezáltal a gyakorlati oktatás ügye szenvedne rövidséget.

Hogy a tanintézetnek története rövidre összefoglalva mégis teljes képet szolgáltasson, szükséges, hogy a további személyi változásokról is emlités tétessék.

Szentkirályi Ákos dr az állattenyésztési tanszék tanára Kolozs-Monostorra helyeztetvén át, helyét *Lejtényi Károly dr* foglalta el segédtanári minőségben, ki azonban 1884. év végén elhalálozván, e tanszékre 1885 elején *Kovácsy Béla* neveztetett ki rendes tanárrá. 1883-ban az állattan és a növénytan különválasztatván, ezen tanszék ellátására *Tömösváry Ödön dr* neveztetett ki segédtanárrá, de még ugyanazon év augusztus 15-én elhalálozván, helyébe *Páter Béla* segédtanár jött és működött ezen tanintézen 1892-ig, amidön Kolozs-Monostorra, helyébe pedig Kolozs-Monostorról *Szaniszló Albert dr* helyeztetett át. A növénytermelési tanszék tanára 1886-ban állását elhagyván, helyébe *Hazslinszky Gyula* neveztetett ki rendes tanári minőségben és betöltötte ezen tanszéket 1892-ig, midön is az üzemtani szakmakör előadásával bizatott meg, a növénytermelési tanszékre ellenben *Gerlóczy Géza* neveztetett ki előbb mint segédtanár, majd 1895

áprilistól kezdve mint rendes tanár. A vegytani tanszék tanára, *Stollár Gyula*, 1892-ben elhalálozván, helyébe *Zalka Zsigmond* neveztetett ki rendes tanári minőségben, *Hensch Árpád* intéző a keszthelyi gazdasági tanintézethez rendes tanárrá neveztetvén ki, helyébe *Csorba Gusztáv*, majd pedig 1892-ben, midőn Csorba Keszthelyre lett áthelyezve, *Szent-Imrey Imre* neveztetett ki a gazdaság intézőjévé. Az 1894-ben nyugdíjazott *Böllmann János* főkertész helyét *Kodolányi Árpád* foglalta el.

Rodiczky Jenő dr igazgató 1892-ben a földmívelésügyi ministeriumba osztatván be szolgálattételre, az igazgatói teendők végzésével *Kovácsy Béla* rendes tanár bizatott meg, ki is 1895-ben az intézet igazgatójává neveztetett ki. 1894-ben pedig a tanári testület egy tanerővel kiegészíttetett, amennyiben *Szecsey István* a zsitva-újfalui földmíves-iskola igazgatója rendes tanári minőségben ide áthelyeztetett, s az állattenyésztési tantárgyak egy részének előadásával bizatott meg.

Megemlítésre méltó végre, hogy *Ő cs. és apostoli kir. Felsége*, dicsőségesen uralkodó királyunk *I. Ferencz József* 1877 szeptemberhó 8-án legmagasabb látogatásával szerencséltette a tanintézetet.

A tanintézet tanári és tiszti kara

az 1895/96-ki tanévben.

Igazgató:

Kovácsy Béla (Hadadi), okl. gazda és állatorvos. Előadja az állatboncz- s élettant, az állatgyógyászatot s a járványtant. — Tanári éveinek száma 15, igazgatói évei száma 1.

A gazdasági tanácsadó bizottság elnöke. Kassa város törvényhatósági bizottságának tagja. Az abaúj-tornavármegyei gazdasági egyesület igazgató-választmányának tagja. A kassai ref. egyház presbitere.

Bukuresti B. János, rendes tanár, okl. gazda. Tantárgyai: számtan, természettan, erőműtan, éghajlattan, elméleti és földmértan, gazdasági eszköz- és gépisme. — T. é. sz. 24.

Az abaúj-tornavármegyei gazdasági egyesület titkára.

Gerlóczy Géza (Alsó-viszokai), rendes tanár, okl. gazda. Tantárgyai: talajisme, általános és különleges növénytermelés, rétmívelés, gazdasági jogisme, gazdasági statisztika. — T. é. sz. 8.

A gazdasági tanácsadó bizottság tagja.

Hazslinszky Gyula (Hazslini), rendes tanár, okl. gazda. Tantárgyai: mezőgazdasági üzem- és berendezéstan, mezőgazdasági becsléstan, nemzetgazdaságtan, erdészettan. — T. é. sz. 24.

A gazdasági tanácsadó bizottság tagja.

Kodolányi Árpád, főkertész, vezeti a kertészeti gyakorlatot. Előadja a kertészetet s a szőlőmívelést. — Szolgálati évei száma 11.

Szaniszló Albert dr, rendes tanár. Tantárgyai: növényboncz- és élettan, növénytan, növénykórtan, ásványtan, gazdasági állattan, hal-, baromfi-, méh- és selymértenyésztés. — T. é. sz. 23.

Orvostudor. Egyetemi magántanár.

Szecsey István, rendes tanár, okl. gazda. Tantárgyai: általános állattenyésztéstan, szarvasmarha-tenyésztéstan és tejgazdaság, juhtenyésztéstan és gyapjuisme, lótenyésztéstan, sertéstenyésztéstan, számviteltan. — T. é. sz. 20.

A gazdasági tanácsadó bizottság tagja.

Szent-Imrey Imre (Krasznikvajdai), a gazdaság intézője, okl. gazda. Vezeti az elsőéves hallgatók gyakorlati oktatását. — Sz. é. sz. 14.

Windisch Rikárd, okl. gyógyszerész, a vegytani és technológiai tanszék segédje. — Sz. é. sz. 1.

Zalka Zsigmond (Gombai és marcsamagyari), rendes tanár, okl. gazda és vegyész. Tantárgyai: általános vegytan, mezőgazdasági vegytan, gazdasági technológia és borászat. A vegykisérleti állomás és a szeszgyár vezetője. — T. é. sz. 11.

A „Köztelek" rovatvezetője. A gazdasági tanácsadó bizottság tagja.

Keller Gyula, okl. gazda, ösztöndijas gazdasági segéd.

Szent-Imrey Ákos dr, intézeti orvos.

Észrevétel. A müszaki tanári szék (épitészettan, épitészeti rajz) üresedésben van.

A tanintézet hallgatósága.

Az utolsó hat évben a hallgatóság száma volt:

Az	1890/91-ki	tanévben	93	rendes	és	2	vendég,	összesen	95 hallgató.
„	1891/92-ki	„	78	„	„	2	„	„	80 „
„	1892/93-ki	„	92	„	„	3	„	„	95 „
„	1893/94-ki	„	99	„	„	4	„	„	103 „
„	1894/95-ki	„	106	„	„	11	„	„	117 „
„	1895/96-ki	„	92	„	„	3	„	„	95 „

Az 1874. évtől fogva az 1895/96-ki tanévig bezárólag, vagyis 22 évi fennállása óta a tanintézetbe összesen 1003 hallgató iratkozott be. Legkisebb volt a látogatottság az 1882/83-ki tanévben, amikor 9 első-, 5 másod- és 9 harmadéves, összesen 23, és legnagyobb az 1894/95-ki tanévben, amikor 117 hallgató volt, a legnagyobb szám, mely a tanintézet fennállása óta mostanig előfordult.

Hallgatók szállása és élelmezése. Konviktus. Az intézeti hallgatók egy része bennlakó. A konviktusban való lakás ugyanis az első gyakorlati évben kötelező, mely kötelezettség alól csak kivételes esetekben történik fölmentés. A konviktusi együttélés, folytonos nevelői és orvosi felügyelet, éppen abban a korban, midőn az ifju többoldalu felügyeletet leginkább szükségel, úgy a nevelés, mint az oktatás szempontjából czélszerünek bizonyult. Oly ifju, ki a konviktusi szabályokat nem tartja meg vagy társaira rossz befolyást gyakorol, esetlegesen ismételt megfenyités után

a konviktus kötelékeiből kizárható. De a testület tagjai a künnlakó hallgatóság szorgalmát és magaviseletét is folyton figyelemmel kisérik, ily módon sikerülvén nagyobb bajok és kihágásoknak elejét venni. A legtöbb esetben a tanár vagy az igazgató részéről történt megintés elégségesnek bizonyult.

Azok a szabályok, melyek a konviktusba fölvett hallgatók számára hozattak, a következőkben közöltetnek.

Házirend a tanintézetben lakó növendékek részére.

1. A házirendet a tanintézeti igazgató szabja meg, s a netán szükségesnek mutatkozó változtatásokat ő teszi közhirré.

2. Jó erkölcs, rendszeretet, tisztaság és általában oly magatartás, mely müveltségre igényt tartó ifjúhoz illő, a konviktoroktól szigorúan megköveteltetik.

3. A házirend pontos betartásáról a felügyelettel megbizott irodatiszt örködik.

4. Amint egyrészt a felügyelő a házirend kellő betartásáról az igazgatóságnak felelős, másrészt a növendékek annak hivatalból folyó utasításait és intéseit elfogadni tartoznak.

5. A konviktornak a beiratkozás, illetve a fizetésteljesítés sorrendjében az általa elfoglalandó ágy, mosdóhely, ruhaszekrény, fogas, iróasztal és az étteremben való helye kijelöltetvén, változtatás csak igazgatói engedelemmel s a felügyelő közbenjöttével eszközölhető.

6. Az intézet a konviktoroknak a fölemlitett bútordarabokon kivül egy szalmazsákot, lószőr-vánkost, téli és nyári tiszti ágypokróczot és lepedőket külön díj nélkül átenged. Tollas derékalj és tollas dunyha használata meg nem engedhető. Minden belépő azonfelül nevének előbetüivel jelzett 12 inget, 6 lábravalót, 12 pár harisnyát, 6 törülközőt, 3 asztalkendőt tartozik magával hozni. Azonfelül egy pár csizma, legalább egy pár czipő, egy pár házi czipő, evőeszköz, fésű, haj- és ruhakefének beszerzéséről magának kell gondoskodnia.

7. A fehérnemü mosatásáról az intézet gondoskodik. A váltás a vállalkozóval kötött szerződés értelmében történik. Fehérnemüek kijavitását illetőleg maga a növendék tartozik intézkedni.

8. Gondatlanság, hanyagság vagy rosszakaratból történt bárminemü az intézetet vagy társait érdeklő rongálás vagy kárositás esetében a hibás teljes kártérítéssel tartozik, s azonfelül külön büntetés alá is eshet.

A legpéldásabb magaviseletü konviktorok közül szobabiztosok választatnak, kik működésük ideje alatt a tan-, ét- és hálótermekben nemcsak a rend és csend fölött örködni, hanem minden rendetlenségről vagy károsodásról a felügyelő tisztnek, szükség esetén közvetlenül az igazgatónak jelentést tenni tartoznak.

10. Megbetegedés esetén a szobabiztos a felügyelőnek azonnal jelentést tesz, ki az orvos meghivása és szükség esetében a betegnek a megfigyelő szobába való elhelyezéséről gondoskodik.

11. Szobalátogatás alkalmával a konviktorok ágyuk vagy iróasztaluk mellé helyezkedve, a látogatót illő módon, állva fogadják.

12. A fölkelésre, mely hétköznapokon télen 6, nyáron 5 órakor történik, úgyszintén a reggeli, déli és estebédhez csengetéssel adatik jel.

13. A konviktorok közös étteremben étkeznek és koruk, valamint foglalkozásukhoz mérten mennyiség és minőség tekintetében megfelelő táplálkozásban részesülnek. Végzett terítés előtt az étterembe lépni nem szabad, ebéd után az éttermet halogatás nélkül el kell hagyni. A jelzett három étkezési időszakon kivül a vállalkozónak ételnemüeket nem szabad kiszolgáltatni, valamint a háló- vagy tantermekbe való ételhordás is tilos. Az élelmezés vagy kiszolgáltatás elleni panaszok a szobabiztos által a felügyelőnek nyomban bejelentendők. A konyhába lépni hallgatóknak pénzbüntetés terhe alatt tilos.

14. A dohányzás a társalgószobán kivül, az intézeti épület helyiségeiben és a majorban egyáltalán tiltatik.

15. Napközben a konviktorok a pihenő órákon kivül a fennálló rendszabályok és utasítások értelmében a gazdaságban foglalkoznak, vagy az intézetben elméleti oktatásban részesülnek. *Ezen idő alatt külön utasítás vagy engedély nélkül sem az intézeti épületből, sem a majorból el nem távozhatnak.*

16. Vasárnap, ünnep- és szünnapon, vagy ha az igazgató hétköznapon külön kimenetelt engedélyez, csakis a záróra határáig szabad távol maradni, mely télen esti 9, nyáron 10 órára van kiszabva. Ezen időn túl csak *kivételesen*, az igazgató *külön előleges engedélye mellett* maradhat ki valamely növendék. A rendes hazajövetel a felügyelő által időnkint megejtendő szobarevizió által ellenőriztetik. A szabály ellen való vétkezés a legszigorúbb beszámítás alá esik.

17. A háló- vagy dolgozóteremben a ruháknak kiporozása, csizma tisztítása tiltva van. Sáros csizmában való járás-kelés az egész épületben kerülendő, de különösen ajánltatik, hogy a külső munkák elvégzése után a növendékek, kivált a hálószobában csak házi czipőt használjanak.

18. A dolgozószobában a konviktorok télen 9-ig, nyáron 10-ig tartózkodhatnak; ekkor a hálóterembe tartoznak vonulni. A hálóteremben vagy dolgozószobában való lármás beszéd, zaj, ének mellőzendő; az alvók minden háborgatása tiltva van.

19. A házirend ellen való vétségek következő büntetési fokozat alá esnek: 1. A felügyelettel megbizott tanár általi megintés. 2. Az igazgató általi megintés. 3. Ha az első és második intésnek foganata nincsen, a konviktusból való kirekesztés.

A büntetés kiszabásánál rendszerint a fennebbi sorrend jö alkalmazásba, de nagyobb kihágásoknál a legszigorúbb büntetés is vehető foganatba.

A házszabályok be nem tartása, mint a szervezeti és fegyelmi szabályok egy része elleni vétség, *a bizonyítvány magaviseleti rovatának kitöltésénél beszámításba jön.*

Konviktusi díjak. Az ellátási díj havi 20 frt, mely a tanév felére járó összegben mindig a beiratáskor a tanintézet pénztárába beszolgáltatandó, vagyis a téli félévben a beiratáskor 100 frt, a nyári félévre 120 frt fizetendő, mely összegért a bennlakók teljes ellátásban részesülnek.

A konviktusban bennlakó hallgatók kiszolgálás fejében félévenkint 10 frtot fizetnek a beiratás alkalmával.

Figyelmeztetés és kérelem a szülékhez a tanulók költekezését illetőleg.

Nehogy az általában elterjedt és gyakran pazarlássá fajuló fényüzési hajlam és költekező életmód a gazdasági tanintézet hallgatói között is lábra kapjon, fölkéretnek a szülék, miszerint a magas kormány czélzatai értelmében az intézeti igazgatósággal egyetértve közreműködjenek abban, hogy fiaik a takarékos egyszerü életmódhoz szokjanak. Ezt elömozditják: 1. ha fiaik számára, amennyiben ezek a konviktust igénybe nem vehetnék, lehetőleg maguk fogadnak megbízható helyen szállást, miben az igazgatóság készségesen kezökre jár; 2. ha ruházatra s egyéb szükségletekre nem adnak vagy küldenek nagyobb összegeket, mint aminőre oly ifjunak, ki idejét komoly tanulmányoknak szenteli, szüksége van; 3. ha a tan- és esetleges vizsgadijakat, konviktusi ellátási járulékot, tanulmányi kirándulások költségeit sat. az I. félévben októberhó 8-áig, a II. félévben márcziushó 4-éig bezárólag közvetlenül az igazgatósághoz küldik be. Tájékoztatóul szolgál e befizetések tekintetében a következő részletezés:

I. tanév, *1. félév:* tandíj 20 frt, egyleti díj 4 frt, irodai díj 1 frt, biztosíték 5 frt, leczkekönyv 20 kr, *összesen 30 frt 20 kr.* — *2. félév:* tandíj 20 frt, egyleti díj 4 frt, irodai díj 1 frt, *összesen 25 frt.*

II. tanév, *1. félév:* tandíj 20 frt, egyleti díj 4 frt, irodai díj 1 frt, vegymühelyi díj 3 frt, maggyüjteményre 5 frt, *összesen 33 frt.* — *2. félév:* ugyanaz.

III. tanév, *1. félév:* tandíj 20 frt, egyleti díj 4 frt, irodai díj 1 frt, *összesen 25 frt.* — *2. félév:* tandíj 20 frt, egyleti díj 4 frt, irodai díj 1 frt, számviteltani napló 1 frt 50 kr, *összesen 26 frt 50 kr.*

Ösztöndíjak és segélyek. 1. A kassai m. kir. gazdasági tanintézetnek arra érdemesíthető hallgatói részére hat állami ösztöndíj — egyenkint 150 frtjával — van rendszeresítve.

Ezen ösztöndijakra csak szegénysorsu, feddhetlen magaviseletü és megelöző tanulmányaikban jó elömenetelt felmutatható ifjak pályázhatnak a magas földmivelésügyi ministeriumhoz czimzett, kellöleg fölszerelt s az igazgatósághoz benyujtott folyamodvány útján. Az igazgatóság a folyamodványokat a tanári testület véleménye kiséretében terjeszti föl.

Az ösztöndij a tanulónak nem kielégitö elömenetele vagy kifogás alá eső szorgalma és magaviselete esetén a tanári testület által teendö jelentés alapján megvonható.

2. A *Csáky Petronella grófnö* által alapitott, évi 300 frtot tevö két ösztöndijért az összes m. kir. gazdasági tanintézetek tanulói folyamodhatnak, annak üresedésére vonatkozólag közhirré tett pályázat alkalmával.

3. Az *Elsö magyar általános biztositó-társaság* által alapitott 400 frtos ösztöndijak, mely ösztöndijak rendszerint gazdatisztek vagy kisgazdák fiainak adományoztatnak, kik valamely gazdasági tanintézet hallgatói, vagy kik további kiképeztetés végett valamely külföldi ily intézetet látogatnak. Az adományozás mindig a társaság által betürendben felhivandó megyei gazdasági egyesületek útján, illetöleg azok javaslata alapján történik. A kellöleg fölszerelt kérvények ennélfogva az illetö gazdasági egyesületnél nyujtandók be.

4. A *Schwarz Ábrahámné* által alapitott 100 frtos ösztöndij.

5. Az intézeti segélyegylet is juttat erre érdemes szegénysorsu tanulóknak évenkint három: egy 100 és két 50 frtos ösztöndijat, ezenkivül megfelelö számu és pályázat útján elnyerhetö segélydijakat.

6. Néhai *Baranyay Antal* kassai lakos, birtokos, 1889. évi szeptember 13-án kelt végrendelete értelmében 6000 frtot adományozott a tanintézetnek, olyformán, hogy az illetö töke kamatai szegényszorsu, de jóviseletü, szorgalmas és jó elömenetelü ifjak fölsegélésére forditassanak, illetve „Baranyay Antal“ ösztöndij néven kiosztassanak.

7. *Gróf Andrássy Dénes-féle* 200 frtos ösztöndij.

Tandijmentesség. A tandij fizetése alól fel vannak mentve 12,225. 1875. sz. a. kelt szerződés 9. pontja értelmében a Kassa városi illetöségü hallgatók.

A tanintézet gazdasága.

(Lásd a térképet.)

Az intézeti birtok Kassa város észak-nyugati részén fekszik, nagy részben hegyes-völgyes. Földirati fekvése: 48° 42′ északi szélesség és 38° 55′ 33″ keleti hosszuság. Tengerszin fölötti magassága a belső majorban 216, a külsö majorban 357 *m.*

A KASSAI M. KIR. G

GAZDASÁGÁN

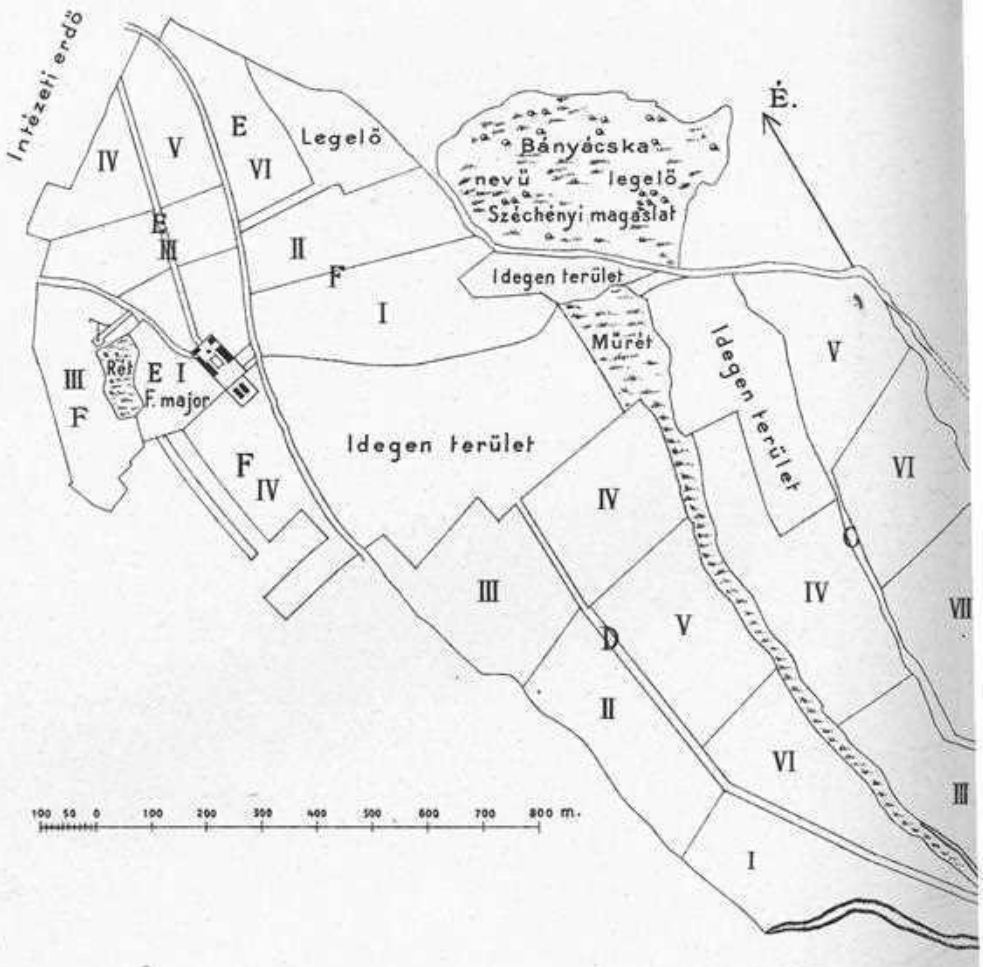

AZDASÁGI TANINTÉZET
AK TÉRKÉPE.

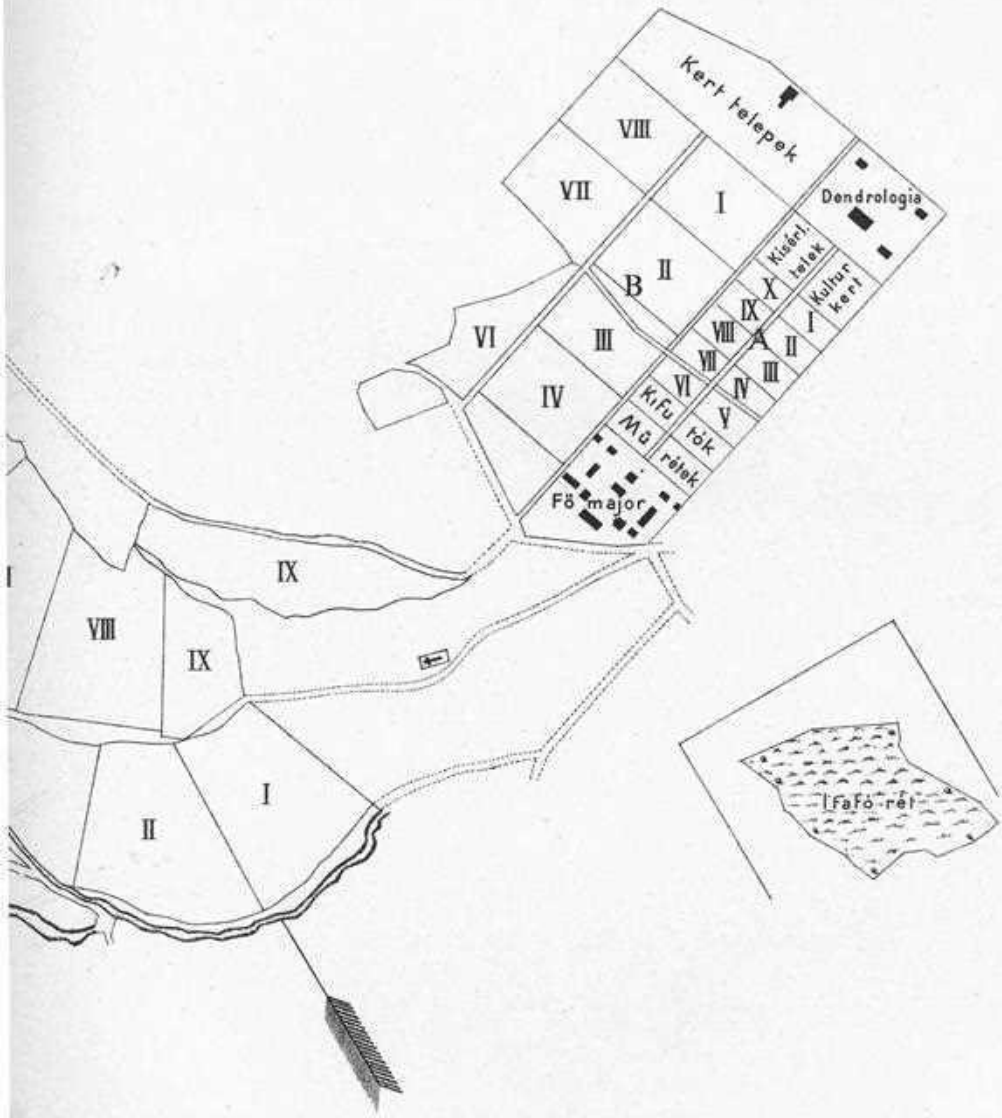

CZETTEL & DEUTSCH BUDAPEST.

Éghajlat. A klima szélsőséges és zord. Későn tavaszodik s a hó későn olvad el, a tél pedig korán áll be. A csapadék átlaga 675 *mm*. Különösen télen szokott nagyobb csapadék lenni; szárazság miatt a gazdaság ritkán szenved. A korai tavaszi vetések mindig jobban sikerülnek, mint a késeiek. Uralkodó szél É.-K. Viharok gyakoriak. Kései fagyok ritkák.

Fekvés és talaj. A gazdaságnak csak mintegy 90 *kh*-nyi, közvetlenül az intézet mellett fekvő területe sík, 25—30 *cm* mély feltalajjal, vasas agyag-altalajjal. A gazdaság többi része — kivéve az itatórétet, mely Kassa alatt a Hernád mentén fekszik — hegyes-völgyes, helyenkint csak 15 *cm* feltalajjal, amely kevésbbé kötött, mint a síkon.

Terület. A birtok összes területe 573 *kh* 235 □öl.

Ezen területből 1873 januárhóban az intézet felállítása alkalmával

Kassa város által örök használatra átengedtetett . .	492	*kh*	1584	□öl.
Bérbirtok	80	„	251	„
Összesen	573	*kh*	235	□öl.

Ebből:

Szántóföld	282	*kh*	—	□öl.
Rét	25	„	298	„
Legelő	25	„	1311	„
Szőlő	—	„	1010	„
Beltelek és egyebek	31	„	104	„
Kisérleti tér, haszonkert, kultur- és dendrológiai kert	20	„	942	„
Erdőterület	187	„	1380	„

Vetésforgók. A 282 *kh* szántóföld hat forgóban kezeltetik; ezekből a két utolsó (*E* és *F*) a bérbirtok területén van.

Az I. (*A*) forgó 10, egyenkint 1 *kh*-as táblából áll és következő berendezésü: 1. takarmányrépa #, 2. árpa lóherével, 3. lóherekaszáló, 4. őszi búza, 5. magrépa #, 6. árpa, 7. zabos bükköny #, 8. őszi repcze, 9. őszi búza, 10. zab.

A II. (*B*) forgó területe 41 *kh*; áll 8, átlag 5 holdas táblából, a következő beosztással: 1. zabos bükköny #, 2. őszi búza, 3. czikória műtrágyával, 4. tavaszi búza, 5. takarmányrépa #, 6. árpa luczernával, 7. és 8. luczernakaszáló.

A III. (*C*) forgó területe 96 *kh*; áll 9, egyenkint 10—11 holdas táblából, a következő vetésváltóval: 1. burgonya #, 2. árpa lóherével, 3. lóherekaszáló, 4. őszi búza, 5. fele részében éves takarmány, másik fele tengeri #, 6. árpa lóherével, 7. lóherekaszáló, 8. őszi búza, 9. zab.

A IV. (*D*) forgó területe 57 *kh*; áll 6, egyenkint 9—10 holdas táblából, a következő vetésváltóval: 1. zabos bükköny #, 2. burgonya, 3. árpa, 4. zabos bükköny #, 5. őszi rozs, 6. cselédilletmény.

Az V. (*E*) forgó területe 34 *kh*; áll 6, egyenkint 6 holdas táblából, beállítása a következő: 1. zabos bükköny #, 2. árpa lóherével, 3. lóherekaszáló, 4. őszi búza, 5. cselédilletmény #, 6. zab.

A VI. (*F*) forgó területe 44 *kh*; áll 4, egyenkint 11 holdas táblából, a következő beállítással: 1. őszi rozs, fümag-keverékkel #, 2. és 3. legelő, 4. zab.

Forgón kivül kezelt terület: 1. a „hustaczki szádé" 3 *kh*, 2. az alsó major melletti feltört rét 2 *kh*.

Rét. A *rétterület* részei: 1. az „itatórét" (Bárcza alatt) 11 *kh* 1206 □öl, 2. a rákpataki rét 9 *kh* 28 □öl, 3. alsó major melletti rét 2 *kh* 800 □öl, 4. külső majori rét 1 *kh* 728 □öl, 5. fenyveserdei rét 736 □öl, összesen 25 *kh* 298 □öl.

Legelő. A *legelőterület* felosztása a következő: 1. Bányácska 14 *kh* 1500 □öl, 2. a bérbirtok állandó legelője 5 *kh* 250 □öl, 3. lomberdei tisztások 6 *kh* 561 □öl, összesen 26 *kh* 711 □öl.

Termésátlagok. A gazdaságban termelt növények 10 évi átlagos terméseredményei *kh*-ankint: búza 1045, rozs 817, árpa 918, zab 744, burgonya 6628, répa 27.500, tengeri 625, csalamádé 19.330, lóhere 2820, luczerna 4200, zabos bükköny 2700, réti széna (és sarju) 2600, lóheremag 138, repcze 630, czukorrépa 11.576 *kg*.

Termények értékesítése. A termények értékesítése részben a helybeli piaczon, részben a vidéken — többnyire vetőmagul — eszközöltetik. Legkeresettebb a több izben kitüntetett kitünő minőségü Hanna és Perless sörárpa. A búza keresett vetőmag s a kereslet évről-évre fokozódik, úgy, hogy termésének nagy része most már vetőmagul adatik el. Rozs csak kivételesen kerül eladásra. A lóhere magját a vidéki gazdaközönség veszi. Czikória a helybeli Franck-féle pótkávé-gyár részére termeltetik.

Talajerő visszapótlása. A 282 *kh* állandó mivelés alatt levő területről a termelt kulturnövények által elvonatik évente 11.448 *kg* nitrogén, 4146 *kg* foszfor, 12.286 *kg* káli. Évenkint termeltetik a gazdaság által istállótrágya, komposzt és emberi ürülék összesen 17.306 *q*. Foglaltatik ebben nitrogén 8783, foszfor 4525 és káli 10.623 *kg*; mutatkozik hiány nitrogénben 2665, káliban 1663 *kg* s ez utóbbiból mutatkozó hiány műtrágyák által pótoltatik, amennyiben a nagy mennyiségben termelt pillangós virágúak a légkör szabad nitrogénjéből böven fedezhetik a nitrogénhiányt.

Állattartás. Tehenészet. Állomány: 2 drb tenyészbika, 29 drb tehén, 11 drb hasas üszö a saját tehenészet részére, melyekkel a tehénállomány 40 drbra fog kiegészíttetni, 9 drb hasas és növendéküszö eladásra, 5 drb növendékbika, 3 drb szopós bika és 3 drb szopós üszöborju, összesen 62 drb *kuhlandi fajtabeli* állat.

Az elsö tenyészanyag 1875-ben vásároltatott Kuhlandban; azóta is vérfelfrisitésül több izben hozatott eredeti tenyészanyag többnyire hasas üszök és bikák. A *tenyésztés czélja* tejtermelés és tenyészállatok nevelése.

A tej a helybeli piaczon értékesíttetik 10 krjával literenkint. 1894-ben fejetett 58.977 *l*. Az átlagos napi fejés darabonkint 6 *l* volt.

Eladatott 1894-ben 12 drb növendékbika 160—240 frton. Üszök a tehenészet megnagyobbitása miatt visszatartattak.

Lótartás. A lovak száma 15 drb; van 10 öreg ló és 5 drb csikó. A 10 öreg ló között két nónius és öt muraközi kancza, két nónius és egy félarabs herélt. A csikók állami nónius, illetve angol vérü mének után estek. A lótenyésztéssel a szükséges selejtezések folytán beálló hiányok fedezése, s igy elsö sorban jó igás lovak nevelése czéloztatik, azonban évenkint 2—3 drb négyéves csikó is eladásra kerül.

Juhászat. Kétféle juhfajta tartatik, t. i. rambouillet gyapjas és fríz (hollandi) tejelö juh. A *rambouillet-juhállomány* jelenleg 91 drbból áll, és pedig: 8 drb öreg kos, 3 drb toklyókos, 33 drb öreg anya, 25 drb toklyóanya, 8 drb kosbárány és 14 drb jerkebárányból. A fésüs merinó rambouillet-juh éppen úgy, mint a friz juh, az intézeti gazdaságban föleg tenyészegyedek elöállítása czéljából tartatik, a rambouillet-et azonban a helybeli piaczon húsra is igen keresik, különösen a fiatal bárányokat.

Az 1895. évi májushóban megejtett nyirés alkalmával 12 drb rambouillet öreg és toklyókos 84 *kg* gyapjút adott, átlagban 7 *kg*-ot, és 62 drb öreg és toklyóanya 290 *kg*-ot, átlagban 4·68 *kg*-ot.

A *fríz állomány* jelenleg 78 drb, és pedig: 8 drb öreg és toklyókos, 48 drb öreg és toklyóanya, 11 drb kos és 11 drb jerkebárány.

A fríziek mint kitünö fejös juhok érdemelnek méltán figyelmet és czélszerüen volnának a vidék raczkanyájainak javitására felhasználhatók; a bö tejelésen kivül nagy szaporaságuk is képesíti öket erre, mivel csaknem mindegyik két bárányt hoz és ezeket is jól lehet fiatal korukban értékesíteni. A vidéken azonban kevesebb figyelmet fordítanak reájuk, mint amennyit megérdemelnének, s különösen 1894-ben több darab adatott el tenyésztésre Sziléziába, Cseh- és Morvaországba, mint magyar területre.

1895 május 1-jétöl 1895 julius 30-áig fejetett összesen 3096 *l* tej 47 drb fríz anya után, esik átlag naponta és egyre 0·72 *l* tej. Ezen tejmennyiségböl elöállíttatott 347·9 *kg* juhsajt, mely 138 frt 44 kron értékesült, kilogrammja tehát 39·8 kron. Egy-egy fejös juhra a sajt utáni jövödelemböl 2 frt 94 kr esik.

A **sertéstartás** terén az intézet a berkshirei fajtát karolta fel mint olyat, mely a vidéki hegyi és egyéb fajta sertések javitására a legalkalmasabb; mint húsáru a kassai piaczi viszonyoknak leginkább megfelel, aránylag jól honosodó s eléggé edzett is és gyorsan fejlödik.

Az állomány jelenleg 23 drbból áll, és pedig: van 2 drb tenyészkan, 10 drb tenyészkocza, 8 drb választott kanmalacz és 3 drb választott koczamalacz.

A koczák kétszer malaczoznak: kora tavaszszal és öszszel; egy-egy kocza után az intézeti tenyészetben nyert tapasztalatok szerint évenkint (2 malaczozásra) átlag 13 drb malacz számítható. Rendesen 6—8 drbot vetnek, nem ritka azonban 9—12 drb malacz sem és a halandóság is csekély.

Az intézet tenyészetéből származó malaczokat igen keresik, 8 egész 10 hetes korukban átlag 10 frton értékesülnek.

Igás erö. A fentemlített igás lovakon kivül 16 drb magyar igás ökör tartatik, melyböl rendesen 4 drb selejteztetik ki évenkint.

Baromfi-telep. A baromfi-telep 1895-ben létesíttetett, melynek czélja a Felvidéket fajbaromfival ellátni. Kizárólag Plymouth roks-ok tenyésztetnek, melyek részint helyben költettek, részint pedig direkte Angolországból hozattak. Állomány 50—60 drb tyúk, megfelelö számu kakas és csirke. A tyúkház a gyümölcsös kertben van elhelyezve, ahol a tyukoknak 4 *kh* terület áll rendelkezésükre és szabadon mozoghatnak; az egész terület drótkerítéssel van körülvéve.

A kisérleti telek. A kisérleti telek az intézeti föépületet környezö füvészkert nyugati oldalán, a majorba vezetö úttól jobbra terül el és 2 hold 1920 □öl = 12.197 m^2 terjedelmü, mely 20 egyenlö nagyságu, 500 m^2-nyi parczellára van osztva. A telep közepén áll egy pajta, mely a gépek, eszközök és terméuyek elhelyezésére, valamint dolgozóhelyiségül szolgál.

A kisérleti telek egyrészt a tanitásnak szolgál, miért is itt oly növények termelési módja is be lesz mutatva, melyek sem az intézeti gazdaságban, sem a vidéken nem míveltetnek; másrészt feladata ujabb fajok és válfajok helyi értékét kideriteni, s a gazdaközönséget azok használhatóságáról tájékoztatni, valamint különböző trágyaszerek használata és befolyásáról az egyes míveleti növényekre észleleteket tenni.

Kulturkert. A kulturkert 10.696 m^2 terjedelmü és fekszik az intézeti park töszomszédságában a majorba vezetö út baloldalán, szemben a kisérleti térrel.

A kulturkert czélja: egyrészt különféle talajnemeken nálunk még nem honos növényekkel termelési kisérleteket eszközölni, másrészt pedig

egyes talajok fizikai tulajdonságait tanulmányozni és egyúttal időjárási észleleteket tenni. Van itt 12 drb egyenkint 5 m^2 területü tenyészszekrény, melyek a tanintézet gazdaságában található különféle vegyületü talajokkal vannak megtöltve.

Egy téglaépítményben 6 tenyészszekrény foglal helyet. A szekrények alján mintegy 40 *cm* vastagságban kvarczkavics-réteg van, fölötte 1 *m* vastagságban homok. A tenyészszekrények mögött 6 drb bádogból készült liziméter van elhelyezve, melyekkel különböző talajok vízátbocsátó képessége tanulmányoztatik.

Ezek mellett ismét egy külön téglaépítményben Ebemayer-féle elpárolgási készülékek, csapadékmérő sat. foglalnak helyet.

Az intézeti kerttelepek. A kerttelepek területe 98.700 m^2 = 17·09 hold, e területből esik az erdészeti füvészkertre 36.000 m^2 = 6·256 hold, a haszonkertre 62.700 m^2 = 10·833 hold.

A haszonkertben: faiskola 700 m^2, törpe és idomító faiskola 2166 m^2, anyagyümölcs 12.240 m^2, gazdasági gyümölcs 15.579 m^2, redélykert-telep 2065 m^2, szőlőtelep 1032 m^2, spárgatelep 657 m^2, konyhakert 2981 m^2, üzdetelep 223 m^2, trágyatelep 880 m^2, kertészlak és udvar 784 m^2, védültetés 3583 m^2, az összes utak 13.510 m^2.

A faiskolában és gyümölcsösökben van 241-féle körte, 280-féle alma, 50-féle szilva, 30-féle kajszin-, 15-féle franczia baraczk, 112 legnemesebb csemegeszőlő-fajta, 60-féle bogyós gyümölcs, 30 fajta legkiválóbb mogyoró sat.

A kertnek trágyázása legnagyobbrészt a városból összehordott és kellőleg komposztozott árnyékszéki ürülékkel történik.

A dendrológiai kertben a különböző fák és cserjék 238 faja és változata van képviselve.

Botanikus kert. A botanikus kert közvetlenül az intézeti főépület és park mögött terül el; az egész terület 2700 m^2. A növényosztályok 2 *m*, az alosztályok 1·5 *m*, a rendek 0·8 *m*, a kisebb csoportok pedig még keskenyebb utak által vannak egymástól elválasztva. Az egyes növényfajok részint 60, részint 120 ‰ átmérőjü körökben vannak elhelyezve és közönséges zsindelyre irott latin nevekkel vannak jelezve. Az osztályok, fontosabb rendek és családok porczellántáblán magyar néven vannak megjelölve. A szerkesztésnél, illetve a berendezésnél az volt a főelv, hogy lehetőleg a gazdára nézve jelentősebb növények és növénycsoportok foglaljanak benne helyet, s egyebek csak annyiban, amennyiben azt a rendszer teljessége megkivánja.

Amerikai szőlőtelep. A haszonkertben levő 1032 m^2 területü csemegeszőlő-telepen kivül a Bányácska nevü domb dél-nyugati oldalán

1891-ben egy új szőlőtelep létesíttetett; ennek ezidőszerinti területe 6600 m^2, mely 15 parczellára oszlik; ezek közül 3 részlet (1480 m^2) Riparia sauvage-ba ojtott Sauvignon blanc, 3 részlet (1480 m^2) Riparia sauvage-ba ojtott Carbenet, 1 részlet (100 m^2) Vitis solonis-ba ojtott Carbenet, 2 részlet (1200 m^2) Othello, 1 részlet (100 m^2) York-Madeira, 1 részlet (280 m^2) Vialla, a többi terület nagyobbrészt Riparia portalis (gloire de Montpellier), továbbá Vitis solonis, Vitis rupestris, végül Jaquez és Viallával beültetett gyökereztetőiskola és csemegeszőlő.

A tanintézet erdeje. Az intézet egész erdőterülete 187 *kh* 1380 □öl. Ezen terület, tekintettel az okmutatás czéljára, négyféle üzemmód szerint kezeltetik, s eszerint négy üzemosztályra oszlik. Nevezetesen:

1. Az *A) sarjerdő-üzemosztály* 139 *kh* tölgyerdő, mint sarjerdő kezeltetik 40 éves vágásforgóban, s így az évi vágás 3·475 *kh*-at tesz.

2. A *B) középerdő-üzemosztály* 16 *kh* kiterjedésü és 30 éves forgóban kezeltetvén, az egyes vágások 0·533 *kh*-at tesznek ki. Aljfának gyertyán, felfának pedig jegenyefenyő tenyésztetik.

3. A *C) cserhántó-üzemosztály* 20 *kh* kiterjedéssel bir. Ezen erdőrész 20 éves forgóban hasznosíttatik, s így évenkint 1 *kh*-nyi parczella jut vágás és hántás alá. Állománya kocsános és kocsántalan tölgy.

4. A *D) szálerdő-üzemosztály.* Kiterjedése 17·48 *kh*. Állománya jegenyefenyő. Vágásforgás 80 év. A terület 16, egyenkint 1·09 *kh*-nyi szakaszra van osztva. A hasznosítás oly módon történik, hogy az egyes szakaszok 5 éven át szálalás által letaroltatnak.

Szeszgyár.

A tanintézet mezőgazdasági szeszgyára a major legmagasabb pontján fekszik.

A majorudvar felé nyiló fő-bejáraton át a szeszgyárba belépve, egy kis előcsarnokba jutunk; az előcsarnok a laboratóriumtól üvegfal által van elválasztva. Az előcsarnokból balra fordulva egy üvegajtón át megyünk a géphelyiségbe. A géphelyiség három nagy ablakon át nyeri a világosságot. A géphelyiségben vannak elhelyezve a következő gépek és eszközök: 1. a 7-lóerejü magasnyomásu gőzgép, 2. a 19·5 *hl* ürtartalmu Pauksch-féle gőzölő, 3. a Pauksch-féle egyesített czefréző- és hütőkád 20 *hl* ürtartalommal, 4. az édesczefre-szivattyu (munkaképessége óránkint 25 *hl*), 5. a malátazúzógép, 6. a 385 *l* ürtartalmu gőzkazán-etetőedény, 7. egy légkompresszor, 8. az érettczefre-gőzszivattyu (munkaképessége óránkint 770 *l*), 9. a Neumann-féle folytonosan működő lepárlókészülék moslékszabályozóval. A lepárlókészülék részei: a szeszoszlop, rektifikáló oszlop deflegmátorral, hütő, moslékszabályozó és az ellenőrző készülék. A lepárlókészülék termelőképessége 24 óra alatt 40 *hl* 90—95 %-os alkohol,

10. a Beschorner-féle szesz-óra és végül 11. a „California“ vízszivattyu óránkint 57 *hl* munkaképességgel.

A gépházból balra jutunk a burgonyamosó helyiségbe, itt van elhelyezve a Pauksch-féle mosógép; a mosott burgonyát egy elevátor szállítja fel a burgonyamérlegbe, ahonnan a burgonya közvetlenül a gözölöbe ereszthető.

A gépházból ugyancsak balra egy ajtó a kiczementezett malátaszérühelyiségbe vezet. A malátaszérü egyik sarkában áll két falazott és kiczementezett áztató, melyek magassága 2 *m*, szélessége 1 *m*.

A gépház mellett van a kazánház. Itt van elhelyezve a 40 m^2 fütőfelületü vascsöves kazán.

A gépházból jobbra egy lépcsőn át érünk a magasabb helyen levő kiczementezett élesztőkamrába. Itt a következő eszközök vannak: 1. 3 drb vörösfenyőből készült, egyenkint 330 *l* ürtartalmu élesztőkád, 2. a falazott és kiczementezett anyaélesztő-hütőkád, 3. vízforraló edény kettős fallal (15 *hl* ürtartalommal), 4. anyaélesztő-edény (ürtartalma 85 *l*), 5. a kovász hütésére szolgáló kigyócsö.

Ugyancsak a gépházból jobbra egy keskeny folyosó vezet a kiczementezett erjesztőhelyiségbe, amelyben 4 drb vörösfenyő-fából készült, egyenkint 38 *hl* ürtartalmu erjesztőkád van elhelyezve.

A gépházat és az erjesztőhelyiséget jobbra összekötö folyosóból jutunk a laboratóriumba, amelyben a burgonyamérleg s a szeszgyári üzem ellenőrzésére szolgáló készülékek és anyagok vannak elhelyezve.

A padláshelyiségek az árpa és a tengeri elhelyezésére szolgálnak. Ugyancsak a padláson van elhelyezve a vízrezervoár, amely két egymás fölé helyezett 44 és 22 *hl* ürtartalmu kádból áll. A vizet részben a kálváriahegyi vízvezeték, részben egy ásott kút szolgáltatja.

Az élesztőhelyiség alatt van a szeszpincze, amelyben egy 20 *hl* ürtartalmu vaspléhből készült szesztartány van elhelyezve.

A kazánház falához van építve egy kisebb félszer 200 *q* köszén befogadására.

A szeszgyár fő-bejáratától balra a szabadban áll a montejus, amely a moslékot a hízóistálló végén elhelyezett mosléktartókba nyomja fel.

A szeszgyár rendszerint burgonyát, tengerit vagy rozsot és zöld malátát dolgozik fel. Napi termelése 300 *l* abszolut alkohol.

A tanintézet kapcsolatában levő állomások és tanfolyamok.

Vegykisérleti állomás. A kassai m. kir. mezögazdasági vegykisérleti állomás müködését 1884. év márczius havában kezdette meg. Az állomás vezetői voltak: *Stollár Gyula, Girtler Aurél* és *dr Nyiredy Jenö*; jelenlegi vezetője *Zalka Zsigmond.*

A vegykisérleti állomás 1884. évi márcziushó 1-jétől 1895. évi juliushó 31-éig 858 anyagot vizsgált meg.

Vetőmag-vizsgáló állomás. A kassai állami vetőmag-vizsgáló állomás 1884. évben létesíttetett. A vizsgálatok legnagyobb része a lóhere- és luczernamagvak arankatartalmának, úgyszintén a magvak csirázóképességének meghatározásából állott. Azonkivül végzett az állomás vizsgálatokat tisztaságra, azonosságra, térfogati súlyra, lisztességre, héjvastagságra, használati értékre. Az állomásra eddig összesen 759 magmustra küldetett be, s ezen mag 954 szempontból vizsgáltatott meg. Azonkivül felvilágositással szolgált egyes miveleti növényeknek rovarkárok elleni megvédése, mesterséges rétekre való magkeverékre, arankarosták és egyes növények vagy fajok használhatóságára, valamint csávázásra nézve is.

A beküldött mustrák legnagyobbrészt arankatartalomra és csirázóképességre vizsgáltattak meg, de teljesítettek vizsgálatok tisztaság, héjvastagság, azonosság, térfogati súly, lisztesség és használati értékre is.

Teljesíttetett összesen 954 vizsgálat. Egy évre átlagosan esik 79·5 vizsgálat.

A gyakorló gazdák a fontosabb gazdasági vetőmagvak megvizsgálásáért dijat nem fizetnek, csak a kereskedők. De előfordult, hogy egyes kereskedő is, a különben mérsékelt díj fizetésének megkimélése végett, ismerős gazda által vizsgáltatta meg áruját. Ily módon a vizsgálatok aránylag kis része 954 vizsgálatból csak 177 esett dijazás alá. Hatósági megkeresésre 1887-ben 9, 1895-ben 66, összesen 75 vizsgálat eszközöltetett, melyekért díj nem fizettetett.

A vetőmag-vizsgáló állomásnak jelenleg egyik legfontosabb feladata a már veszedelmessé vált aranka kiirtásában való közreműködés.

Hogy az aranka a vetőmaggal mily mértékben terjesztetik, arra felvilágositást ad a megvizsgált kereskedésbe hozott magvak arankatartalma is. Kitünt, hogy az ide beküldött 454 mustra közül arankás volt 243, átlagosan tehát 53·3 %.

Miután az állomáson csak a lelkiismeretesebb kereskedők és többnyire oly gazdák vizsgáltatják a vetőmagvakat, kik tiszta árura súlyt fektetvén, a magvakat megbizhatóbb kereskedőnél vásárolják, a vidéken eladásra kerülő áru még nagyobb mértékben arankás.

Az 1895. évben életbe léptetett új mezőrendőrségi törvény által, mely egyebek közt a gazdaközönséget a vetőmagvakkal való visszaélések ellen is védi, a vetőmag-vizsgáló állomások fontossága, teendője és ügyköre is emelkedni fog, amit már az első év is igazol, mert mig 1895-ig állomásunkon a vizsgálatok átlaga évenkint csak 72·7 volt, azok száma 1895. év első felében már 155-re emelkedett.

Vízrajzi és csapadékmérő állomás. Az intézettel kapcsolatosan vízrajzi és csapadékmérő állomás is van. Feladata ezen állomásnak az országos meteorológiai és földmágnességi központi intézetnek naponta távirati jelentéseket tenni a csapadékmennyiség és hőmérsékletről.

Kassán a *hőmérséklet* átlagban évszakok szerint következőleg oszlik meg: tavasz 8·8° C., nyár 19·1° C., ősz 9·2° C., tél 2·6° C., daczára, hogy ezen átlagos hőmérsékleti viszonyok annyira kedvezők, a minimum és maximum közötti differenciák igen jelentékenyek, így péld. 1894-ben 54° C. differenczia mutatkozott a maximum és minimum hőmérséklet között, amennyiben a legnagyobb hideg január 28-án 23° C., a legnagyobb meleg julius 29-én 31° C. volt. Télen át rendesen nagymennyiségü csapadék van, a nagytömegü hó késön olvad el, s ez azt eredményezi, hogy a tavasz mintegy 14 nappal később áll be, mint péld. Budapest környékén.

A légköri nedvesség 10 évi átlaga 83 %, a csapadék 10 évi átlaga pedig 675 *mm.* A levegö páratelsége egyrészt, másrészt pedig a meglehetösen egyenletesen eloszló csapadék következménye, hogy szárazság csak igen ritkán fordul elö. Csapadékban rendesen január, február, május, junius, augusztus és november szokott dúsabb lenni, ellenben a többi hónapok, különösen pedig április csapadékban szegényebb.

Uralkodó szél észak-keleti. Szélviharok gyakoriak és hosszantartók. Túlkései fagyok ritkán fordulnak elö.

Gazdasági tanácsadó bizottság. Az itteni gazdasági tanácsadó bizottság hatásköre kiterjed: *Abauj-Torna, Borsod, Beregh, Gömör-Kis-Hont, Heves, Máramaros, Sáros, Szabolcs, Szepes, Ugocsa, Ung* és *Zólyom* vármegyékre.

Külön tanfolyamok. A tanintézeten következő *külön tanfolyamok* tartatnak: 1. Két hónapig tartó **szeszfözöi tanfolyam,** minden évben február 1-jétöl. 2. Tanfolyam **szeszgyár-tulajdonosok és gazdatisztek** részére, minden év deczember havában. 3. **Gyümölcsészeti tanfolyam.**

A hallgatóság körében fennálló egyletek. 1. *Ifjusági olvasókör.* 2. *Segélyzö egylet.*

Függelék.

Tételek a tanintézet 1896. évi költségvetés-előirányzatából.

Kiadás összesen: 76.873 frt. Személyi járandóság: 25.847 frt, ebből tiszti fizetések, pótlékok és lakpénzek: 21.175 frt. — Szolgaszemélyzet: 1050 frt. — Ösztöndijak 900 frt. — *Dologi kiadások összesen: 51.026 frt.* Ebből elméleti és gyakorlati oktatás költségei: 3500 frt. — Fölszerelés föleg a gazdaságban: 2112 frt. — Haszonbér, adó, közterhek, szolgálmányok: 2100 frt. — Ügyviteli költségek: 29.064 frt. — Gazdasági cselédség bére: 3800 frt. — Élelmezési költségek, munkadíj-váltságok: 6000 frt.

Bevétel összesen: 45.904 frt. Ebből gyümölcsöző tőkék kamatai: 304 frt. — Tandijak: 3600 frt. — Szeszgyári, gazdasági, kerti sat. termények értékesítése és igás kisorolt állatok értéke: 34.900 frt. — Élelmezési dijak és alapítványi járulékok: 6400 frt.

MAGYAR KIRÁLYI
FÖLDMÍVES-ISKOLÁK.

1. DEBRECZENI M. KIR. FÖLDMÍVES-ISKOLA.
2. RIMASZOMBATI M. KIR. FÖLDMÍVES-ISKOLA.
3. CSÁKOVÁRI M. KIR. FÖLDMÍVES-ISKOLA.
4. NAGY-SZENT-MIKLÓSI M. KIR. FÖLDMÍVES-ISKOLA.
5. PÁPAI M. KIR. FÖLDMÍVES-ISKOLA.
6. ADAI M. KIR. FÖLDMÍVES-ISKOLA.
7. SZENT-IMREI M. KIR. FÖLDMÍVES-ISKOLA.
8. ALGYÓGYI M. KIR. FÖLDMÍVES-ISKOLA.
9. KECSKEMÉTI M. KIR. FÖLDMÍVES-ISKOLA.
10. LUGOSI M. KIR. FÖLDMÍVES-ISKOLA.
11. JÁSZBERÉNYI M. KIR. FÖLDMÍVES-ISKOLA.

FÜGGELÉK.

MAGÁN FÖLDMÍVES-ISKOLÁK.

1. BESZTERCZEI FÖLDMÍVES-ISKOLA.
2. MEDGYESI FÖLDMÍVES-ISKOLA.
3. FÖLDVÁRI FÖLDMÍVES-ISKOLA.
4. SZEBENI TANGAZDASÁG.
5. CSÁKVÁRI FÖLDMÍVES-ISKOLA.

BEVEZETÉS.

Hazánk mezőgazdasági szakoktatásának alapkövét *Tessedik Sámuel* szarvasi evangélikus lelkész tette le, midőn az 1779. évben *Szarvason*, Békésvármegyében, *földmíves-iskolát* alapított.

A mezőgazdasági szakoktatás nyomai ugyan már Tessedik előtt is feltalálhatók, mert adataink vannak, hogy a Pázmán Péter bíboros primás által alapított *nagyszombati egyetemen* 1630-ban s a *sárospataki főiskolán* 1650-ben, utóbb pedig a *Tallóson* keletkezett, *Szempczre* (Pozsonymegye) áthelyezett s a *tatai lovagiskolákban* (scolae equestres-nek nevezett nemesi katonai iskolák) 1763-ban, továbbá 1768-ban a váczi *Tereziánumban* is tanítottak mezőgazdaságot, de mindezekre nézve értesüléseink hiányosak, s ott a mezőgazdaság oktatásának bizonyára csak mellékes szerep jutott.

Eszerint tehát a szarvasi iskola volt hazánkban az első intézmény, mely első sorban a mezőgazdasági szakoktatásnak volt szentelve és *Tessedik Sámuel*-t kell e téren úttörőképen tisztelnünk.

Az iskolát eleinte és jó hosszú ideig Tessedik teljesen saját erejéből tartotta fenn, miközben több átalakuláson ment keresztül. Az iskola háromosztályu volt; az első osztályban elemi, a másodikban mezőgazdasági és a harmadikban ipari oktatást adtak. Gazdasági kisérletek czéljaira Tessedik Harukkern báró uradalmából 45 holdnyi sovány, szikes területet kapott rendelkezésre.

1798-tól fogva Tessedik, valamint tanítótársai is, királyi jóváhagyással fizetést húztak, s azóta néptanítókat is tanítottak az iskolán, mely egyébként is igen jó hatást gyakorolt a vidék mezőgazdaságára; így péld. innét terjedt el rövid idő alatt a luczerna az Alföldön és egész hazánkban azon két font luczernamag után, melyet Tessedik 1779-ben Bécsből hozatott. Ugyancsak Tessedik hozta be 1790 körül Magyarországba legelőször a burgundi répa magját és terjesztette a nép között, söt czukorrépát is termesztett s abból szörpöt és czukrot is készitett.

Tessedik minden kiváló egyéni tulajdonsága, szivós kitartása és erős küzdelmei daczára azonban iskoláját kellő támogatás hiánya miatt nem tarthatta fenn és 1806-ban megszüntette. Halála csak 1820-ban következvén be, intézetét 14 évvel élte túl.

Keszthely. A második földmíves-iskolát az országban *Festetics György gróf* alapította, ki az általa 1797-ben létesített *Georgicon*-hoz a következő évre rá, t. i. 1798-ban, úgynevezett *parasztiskolát* csatolt, melynek rendeltetése parasztok és cselédek fiainak oktatása volt. A fiúkat addig tartották az iskolában, ameddig azt a vezetőség jónak látta.

A földmíves-iskola a Georgicon-nal együtt az 1848. évben szünt meg.

Nagy-Szent-Miklós. A Georgicon-beli földmíves-iskola felállítását nyomban, vagyis 1799-ben, a *nagy-szent-miklósi* földmíves-iskola követte, melyet *nagy-szent-miklósi Nákó Kristóf „Kis mezőgazdasági iskola"* néven alapított. Az iskola, mely 1887-ben állami lett, mai napig is fennállván, története és leirása alább következik.

Zelemér. *Diószeghy Sámuel* bécsi nagykereskedő, a kiváló magyar botanikus fia, és sógora *Karap Sándor*, debreczeni földbirtokos, a Fellenberg-féle *hofwyl*-i (Svájcz) gazdasági szakoktatással kapcsolatos árvanevelő intézet példáján felbuzdulva, Karapnak a Debreczen, Böszörmény és Balmaz-Ujváros határaiban fekvő birtokán, *Zelemére*n (Hajduvármegye) *árvanevelő intézetet* alapítottak azon emberbaráti czélból, hogy ott az ország különböző vidékeiről származó árvafiúkat jóravaló parasztgazdákká neveljék.

Az intézet az 1845. év tavaszán 12 kiválogatott árvafiúval kezdte meg működését általános érdeklődés mellett, s annak vezetője *Gönczy Pál* volt, kit az alapítók előbb saját költségükön küldtek külföldre tapasztalás szerzése végett. Mezögazdasági ismeretek tanítása mellett a selyemtermelés és a fatenyésztés oktatására helyeztek kiváló súlyt, s ez az első enemü jótékony intézet hazánkban, melynek felállításával alapítói hálás emlékre tettek érdemet. Az intézmény igen jó szolgálatot teljesitett volna a népies szakoktatás terén, ha az 1848. évben bekövetkezett események áldozatává nem válik; ezen időben ugyanis az orosz hadak az épületeket teljesen elpusztitották, s ennek következtében az iskola az ügy nagy kárára örökre megszünt.

Szökehalma. A szökehalmi földmíves-iskolát Czegléd közelében (Pestvármegye) *Török János* a csak másfél évig fennállott és 1840-ben megszünt *rohonczi* (Vasvármegye) *gazdasági tanintézet* volt tanára alapitotta az 1846. évben. Czélja volt: majoros és telkes gazdák képzése, a tanfolyam háromévesre volt kiszabva. Évenkint tiz 17—25 éves olvasni, irni és számolni tudó legény vétetett föl, kik tartás- és tanitásdij fejében az első évben 120, a másodikban 100 és a harmadikban 80 pengő forintot, egyenruháért pedig 24 pengő forintot tartoztak fizetni. A gazdaság mintegy 300 hold szántóföld és rétből, s mintegy 100 hold erdőből állott, hol a növendékek elméleti oktatás kiséretében gyakorlati foglalkozást nyertek. Négyévi fennállás után ez az iskola is megszünt.

Azon földmíves-iskolák közül, melyek az 1848. évet megérték, csak a *nagy-szent-miklósi* élte túl a szabadságharcz viharait s ezentúl hosszú szünet állott be ily iskolák felállításában.

Az 1860-as évek elején az országos magyar gazdasági Egyesület részéről gazdasági szakiskolák államköltségen való felállítása érdekében kifejtett mozgalom a földmíves-iskolákra is terjedt és *Korizmics László* egyesületi alelnök azon terve, hogy vármegyénkint legalább két földmíves-iskola létesíttessék, a szakkörökben helyesléssel találkozott. Azért tehát kedvezöen fogadta a közvélemény, midön a m. kir. Helytartó-tanács hosszas elökészületek után Ö Felsége legmagasabb jóváhagyásával a budai vár kiépítésére szánt alapból *Keszthelyen* és *Debreczenben* egy-egy gazdasági tanintézet felállítását tűzte ki czéljául és egyúttal mindkét helyen *földmíves-iskola* odakapcsolását is elhatározta.

A **keszthelyi** országos gazdasági felsöbb tanintézet 1865 novemberhó 1-jén megnyittatván, vele együtt a *földmíves-iskola* is megkezdte müködését.

Ez az első állami költségen felállított földmíves-iskola azonban — mint ez a keszthelyi m. kir. gazdasági tanintézet történetében a 75. lapon bövebben közölve van — csak rövidéletü volt, mert azt az 1874. évben végképen megszüntették, **debreczeni** ikertestvére ellenben, mely a felsöbb tanintézet megnyitását megelözve, már 1867. évi juliushóban adatott át rendeltetésének, mai napig is fennáll.

Az 1867. évben a magyar kormány vezetése alá került gazdasági szakoktatási ügy gazdasági szakiskolák felállítása tekintetében ezentúl gyors lépésekkel haladt elöre.

Az 1870-ben **Liptó-Ujvárott** felállított földmíves-iskola, hol az 1801. évben a kincstári uradalomban *erdöori iskola* állott fenn, mely azonban 1813-ban megszünt, szintén csak rövidéletü volt, mert a kedvezötlen fekvés és mostoha gazdasági helyzet az iskola megszüntetését tette tanácsossá. A kérdés akként nyert megoldást, hogy a földmíves-iskolát Liptó-Ujvárról 1884-ben **Rimaszombatba** helyezték át, hol az jelenleg is fennáll.

Ezt az áthelyezést megelözve, a barsvármegyei gazdasági egyesület kérelmére a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. Minister földmíves-iskola felállítása czéljából **Zsitva-Ujfalun** (Bars vm.) vett 12 évre 200 holdnyi jószágot bérbe Klobusiczky János földbirtokostól. Az iskola az 1883. év öszén nyílt meg, s ahhoz az 1894. évben *téli tanfolyamot* is kapcsoltak. 1895 szeptemberhó 15-én a szerzödésben megállapított bérlet lejárván, annak megujítása pedig nem volt eszközölhető, ezzel az iskola megszünt s annak igazgatója az ugyanakkor létesitett kecskeméti földmíves-iskola vezetöjévé neveztetett ki. A zsitva-ujfalui földmíves-iskolát annak kezdetétöl megszüntetéseig 134 növendék látogatta.

A rimaszombati földmíves-iskolával egy évben, t. i. 1884-ben nyílt meg továbbá ily iskola **Adán**, Bács-Bodroghvármegyében.

Földmíves-iskolák alapítása tekintetében eddig legtermékenyebb korszaknak mondható utolsó évtizedünk.

Ebben keletkezett a földmíves-iskola **Csákovárott** (Temes vm.), **Szent-Imrén** (Somogy vm.), **Algyógyon** (Hunyad vm.), **Pápán** (Veszprém vm.), **Kecskeméten** (Pest vm.), **Lugoson** (Krassó-Szörény vm.) és **Jászberényben** (Jász-Nagy-Kun-Szolnok vm.), melyek azóta mindannyian működnek, és melyek rövid története és leirása alább következik. Ide számíthatjuk még a már az 1799. év óta fennálló **nagy-szent-miklósi** földmíves-iskolát is, mely eddig mint magántulajdon állott fenn, és melyet a kormány az 1887. évben a *Nákó Kálmán gróf*-fal kötött egyezség alapján az állam részére vett át.

Midőn kormányzatunk a földmíves-iskolák ily gyors lépésben való szaporítását határozta el, a kisgazdák érdekeit tartotta szem előtt, kik gazdálkodásának helyes irányban való előhaladása nagyfontosságu egyéni és nemzeti érdeket képvisel, melyet előmozditani ezen iskolák rendeltetéséhez tartozik.

Evégből azon terv állapittatott meg, hogy *minden homogén gazdasági viszonyokat feltüntető országterület megkapja a maga földmíves-iskoláját*, mi mellett valamely helyen földmíves-iskola létesítése még attól is függővé tétetett, vajjon mily érdeklődést mutatnak az itt számbavehető tényezők az ügy iránt és mily mértékben hajlandók annak létrejöttéhez tettleg hozzájárulni, mert az állam érdeke azt hozza magával, hogy az iskolák felállítása és fentartása ne terheljék meg túlságosan annak költségvetését.

A földmíves-iskolák szervezésének iránya tekintetében azon elv állittatott fel zsinórmértékül, hogy ezeknél az iskoláknál megfelelő mértékig a *vidék viszonyaiból* keletkező helyzet veendő figyelembe. Midőn tehát a törekvés nem irányul oda, hogy az iskolák teljesen egyenlők legyenek, minden körülmény között azonban kiváló figyelem fordittatik arra, hogy a földmíves-iskolák növendékei a népiesség zománczát el ne veszítsék, a gazdasági munkák nemcsak *vezetésére*, hanem *végzésére* is képesek s azokra teljesen begyakorolva, edzettek is legyenek. E törekvés előmozditására kiválóan alkalmas, ha a földmíves-iskolákba nem való elemek tervszerüen kiszoríttatnak s azokban a kisbirtokosok fiai foglalnak tért, kik számára első sorban alapitva vannak. Hogy a növendékek kedve a munkára élesztve legyen, részben ingyenes ellátásukon felül, megfelelő munkabérek kitüzése mellett kereset biztosittatik nekik, mi tapasztalás szerint kivált a kisgazdákra gyakorol vonzó erőt.

A kormány a földmíves-iskolák elé továbbá azon czélt tüzte, hogy azok vidékök népével minél szorosabb érintkezésbe lépjenek, mi azon reményre jogosít, hogy vezetésök és útmutatásuk segélyével a kisgazdák értelmisége emelkedik s ennek következtében gazdálkodásuk fokozatosan javul. Azért tehát az iskolák gazdaságainak minden kellékkel megfelelő módon fölszerelésére s a tanitószemélyzet tevékenységének ezen irányban

való kifejtésére is kiváló gond fordíttatott. Nagyfontosságu föleg az, hogy a szomszédos községek népének szakoktatására különösen *téli időben* és *vasárnapokon* figyelem fordíttassék. Eleinte e feladatot kevés költséggel és az iskolák jelenlegi személyzetének igénybevételével nehézség nélkül lehet teljesíteni, ott azonban, hol az eljárás sikeresnek bizonyul s az ügy érdeke fejlesztést kiván, külön segédtanítók alkalmazása vétetik tervbe, amivel a gazdasági *vándortanítás* kérdésének czélszerü megoldása van kilátásban.

Magán földmíves-iskolák. Az állam által fentartott földmíves-iskolákon kivül ilynemü *magán-intézmények* is keletkeztek, mióta a gazdasági szakoktatásügy a m. kir. földmivelésügyi Ministerium fenhatósága alá került.

1873-ban az orsz. magyar gazd. Egyesület *Károlyi István gróf*-tól *Rákos-Palotán* bizonyos kikötések mellett s a grófi család tulajdonjogának fentartásával, **„István-telek"** néven 150 holdnyi területet kapott azon kötelezettséggel, hogy azon földmíves-iskolát állítson. Az Egyesület e czélra gyüjtést indítván, ennek eredménye 19.714 frt 91 kr volt, a kormány pedig az iskola alapításához 12.000 frttal járult hozzá. Az iskola szervezetére nézve azon megállapodás történt, hogy a földmíves-iskolával *kertészképző iskola* kapcsoltassék össze s évenkint 10—12 árvafiú vétessék fel. Az iskola hároméves tanfolyam berendezése mellett az 1875. év öszén nyilt meg és megelégedésre müködött, minthogy azonban annak fentartása oly sokba került, hogy az Egyesület anyagi erejét túlnagy mértékben vette igénybe, mindannak daczára azonban számos hiányt kellett volna pótolni, mi további nagy áldozatokat követelt volna, az állam pedig földmíves-iskolák állításáról eléggé gondoskodott: az Egyesület az iskola megszüntetését határozta el, mi az 1891. évben be is következett. Erre az Egyesület az István-telket, a grófi családdal történt egyezség szerint, öröktulajdonába átment 30 hold kivételével, a *„budapesti gyermekmentő-hely Egyesület"*-nek engedte át, mely a földmíves-iskola helyén *kertészképző iskolát* állított fel és tart fenn.

Az erdélyrészi *Szász-Egyetem* az 1870. évben **Beszterczén** (Beszterczé-Naszód vm.), az 1871. évben pedig **Medgyesen** (Nagy-Küküllő vm.) és **Földváron** (Brassó vm.) állított fel saját költségén földmíves-iskolát német tanítási nyelvvel és tart fenn **Nagy-Szebenben** tangazdaságot, melyek leirása jelen mü Függelékében olvasható.

Végül **Csákváron** (Fehér vm.) 1890-ben alapított és tart fenn saját költségén *Esterházy Móricz Miklós gróf* földmíves-iskolát.

A m. kir. földmíves-iskolák szervezete.

Az állami földmíves-iskolák szervezete alapjában véve ugyan egyenlő, az *oktatás iránya* tekintetében azonban, a helyi viszonyokhoz alkalmazkodva, némi eltérést mutat, s e szempontból földmíves-iskoláink két csoportra oszthatók.

Az *első csoportba* azon iskolák soroztatnak, melyekben az oktatásnak azon czél van kitüzve, hogy a növendékek főleg gyakorlati irányban kisebb gazdaságok okszerü vezetőivé képeztessenek. A szaktantárgyak tanitását az elemi ismeretek s a természettudományok népszerü tárgyalása előzi meg, mire az élet valódi szükségletére szoritkozva, a szaktantárgyak oly módon való előadása következik, hogy azokkal együtt a gyakorlati alkalmazás és a kézfogások begyakorlása is lépést tartson.

A növendékek ellátása lehetőleg azok otthoni és a vidéken uralkodó szokáshoz alkalmazkodik, s e részben nagyobb eltérés szorgosan kerültetik.

E csoportban a *debreczeni*, a *rimaszombati*, a *csákovári*, a *nagy-szentmiklósi* és a *pápai földmíves-iskolák* foglalnak helyet.

A *második csoportba* azon földmíves-iskolák tartoznak, melyekben amellett hogy kisgazdaságok számára önálló vezetőket, leginkább értelmes munkásokat, illetve munkavezetőket kivánnak kiképezni, úgy, hogy az iskolából kikerült növendékek necsak maguk legyenek képesek minden gazdasági munkát okszerüen végezni, hanem erre másokat is betanitani tudjanak. Ezen iskolák növendékeit többnyire nagybirtokosok szokták azon czélból taníttatni, hogy az iskolákban munkavezető cselédeket képeztessenek maguknak, vagy ilyeneknek az illető iskolákon általuk létesített alapitványi helyeken ingyenes tartást biztosítanak.

Az oktatás ezen iskolákban még inkább gyakorlati irányu, s a fősúly a helyszinén való begyakorlás mellett a munkák értelmes végrehajtására van fektetve, az elméleti tanitás pedig a nélkülözhetetlen alapismereteket felölelve, magyarázó és okmutató irányban halad. Egyébként pedig a növendékek vezetésében a törekvés az, hogy azok népiessége lehetőleg megöriztessék, miért is ellátásuk ehhez mérten egyszerü és nem tér el azon életmódtól, melyhez szokva voltak mielött az iskolába léptek és milyent elöreláthatólag követni fognak, ha az iskolát elhagyják.

A földmíves-iskolák e csoportjába az *adai*, a *szent-imrei*, az *algyógyi*, a *kecskeméti*, a *lugosi* és a *jászberényi* iskolák vannak sorozva.

A m. kir. földmíves-iskolák szervezeti alapszabályai.

A következőkben a földmíves-iskolákat *közösen érdeklő* szervezeti, rend- és fegyelmi szabályok tárgyaltatnak, mit a földmíves-iskolák egyenkinti, különleges viszonyaikat feltüntető leirása fog követni.

A földmíves-iskolák czélja. A földmíves-iskolák czélja az, hogy az illető vidék kisebb birtokosainak fiai, mint leendő kisbirtokosok, minden a gazdaságban előforduló munka végzésére s egyáltalában okszerü gazdálkodásra megtaníttassanak, illetve hogy azokban nagyobb birtokok számára értelmes munkavezetők vagy munkafelügyelők képeztessenek.

Főfelügyelet, igazgatás és tanítószemélyzet. A földmíves-iskolák a *földmívelésügyi m. kir. Ministerium* fenhatósága alatt állanak.

Az iskolát az igazgató vezeti, igazgatja és képviseli, s kivüle a segéd és a kertész végzik a növendékek oktatását.

A tanfolyam tartama és a tanulók száma. A tulajdonképeni tanfolyam *két évre* terjed. Olyan jobb tanulók azonban, kik az iskola gazdasági üzletvitelében nagyobb betekintést és gyakorlottságot, a munkák vezetésében jártasságot óhajtanak szerezni: ezenfelül még egy évig az iskolában maradhatnak.

A tanév mindenkor *október 1-jén* kezdődik és egyfolytában tart *augusztus 27-éig.*

Október 1-je előtt az iskolába senkisem helyeztetik el.

A növendékek tartoznak legkésőbb *október 6-áig* az iskolában megjelenni; erre köteleztetnek a másod-, valamint az utóbb említett harmadévesek is, s aki a megjelenést elmulasztja, az iskolából kilépettnek tekintetik és helye új növendékkel töltetik be.

A növendékek száma minden földmíves-iskolára nézve külön van megállapítva, és pedig oly módon, hogy az első- és másodévesek száma az összes létszám $^{2}/_{3}$-át teszi, a többi hely a harmadik évre belépőknek szeptember 15-éig fentartatik. A növendék köteles a tanév első félévére eső tápdíjat ezen határnapig a tanintézet igazgatóságához czimezve beküldeni, mit ha elmulaszt, helyére szintén új növendék vétetik föl.

A tanulók fölvétele. A tanulók fölvételét az igazgató teljesíti. Mivel pedig az iskolába csak meghatározott számu növendék fogadható be, a fölvételért az igazgatósághoz czímzett kérvények augusztus 15-éig beküldendők, mert a helyek az iskolában azon sorrendben töltetnek be, amelyben a kérvények oda érkeznek.

A kérvényekre az igazgató azonnal válaszol, s fölvétel esetében szükséges az első félévre eső tápdíjat *szeptember 10-éig* az igazgatósághoz czimezve beküldeni. Ugyanerre köteleztetnek az első tanévet végzett és a második tanévre belépni óhajtó növendékek is.

Bármely tanévre való fölvétel csak a befizetett tápdíjról nyert nyugtatványnyal igazolható.

Aki a fent kitett napig a tápdíj befizetését illetöleg kötelezettségének eleget nem tett, annak helyére új növendék vehető fel.

A másodévesek kivételesen engedélyt kérhetnek a tápdíjnak részletekben való fizethetésére, de erre vonatkozó kérelmüket a fizetési határnapig, azaz szeptember 10-éig beadni kötelesek.

A fölvételi föltételek a következők:

a) Betöltött 17 éves életkor.*)

b) Erös, egészséges testalkat, mely orvosi bizonyítványnyal igazolandó. Katonakötelezettségüknek elégséget tett egyének a fölvételnél előnyben részesülnek.

Megjegyeztetik, hogy ha a levél útján fölvett tanulónak belépésekor testi fejlettségét az igazgató elegendőnek nem találja, fölvétele érvénytelenné válik, mire befizetett tápdija visszaadatván, tőle az iskolába beléphetés megtagadtatik. Söt ha a fölvétel után később kitünnék az, hogy a növendéknek bárhol szerzett olyan testi baja van, mely öt munkásságában akadályozza, péld. sérv, tüdőbaj sat., köteles az igazgató felhivására az iskolából azonnal távozni.

c) Annak igazolása, hogy a belépni óhajtó jól tud irni, olvasni és a négy alapmüvelettel számolni.

d) Kivántatik oly irásbeli nyilatkozat a belépésre jelentkező szüleitől, esetleg annak gyámjától, melyben azok kötelezik magukat, hogy a tanfolyam tartama alatt a növendékért az iskolában teljesítendő fizetéseket magukra vállalják és az iskola pénztárába a rendes időre mindig beszolgáltatják.

A vármegyék, városok, egyesületek vagy egyesek által szervezett alapítványi helyek az *a) b) c)* és *d)* pontok alatt felsorolt föltételek szem előtt tartásával az alapítók által augusztus 15-éig mindig betöltendők, s a kijelöltek nevei ekkorra a földmíves-iskola igazgatóságával közlendők. Ha a kijelölés akadályokba ütköznék, kötelesek az alapítók az iskola igazgatójának közbenjárásával a földmívelésügyi m. kir. Minister Ő nmgától jó előre halasztást kérni.

Az *algyógyi* m. kir. földmíves-iskola különleges fölvételi föltételeit lásd ezen iskola leirásánál.

---

*) Fiatalabbak a fölvételért folyamodhatnak ugyan, de testi fejlettségüket orvosi bizonyítványnyal — melyben magasságuk is megjegyeztetik és munkaképességük fölött vélemény mondatik — tartoznak igazolni.

Fizetendő díjak. A növendékek az iskolában vannak elhelyezve, s kik nem alapítványos helyre lépnek be, azok egész évi ellátásukért, és pedig: élelmezés, lakás, fütés és világításért összesen *150 frtot* fizetnek, melynek első fele (75 frt) a fölvételkor, másik fele pedig február első felében fizetendö.

Kivételes esetben az igazgató-tanító engedélyt adhat a tápdíjnak havonkinti elöleges fizetésére.

Ezenkivül fizetnek a tanulók fölvételkor egész évre 3 frt *könyvtári illetéket*, 5 frt *biztosítási díjat*, melyböl a tanuló által évközben okozott károk térittetnek meg, s a netalán felhasznált gyógyszerek ára fedeztetik. A maradvány minden év végén számadás mellett a szüléknek visszatérittetik.

Az oktatás módja. Az iskolában a tanítás kiválóan gyakorlati. Az elméletböl az elemi tantárgyakon kivül taníttatnak a gazdára legfontosabb *természettudományi alapismeretek*; a *mezögazdasági szakok* népszerüen; a *gyümölcs- és konyhakertészet*, a *szölömivelés*, valamint az *erdészetböl* a mezögazdának legszükségesebb elemi ismeretek, föként azért, hogy a mezögazdaságban elöforduló *fatenyésztés* és *ültetvények* létesitésében és gondozásában a növendékek jártasságot nyerjenek.

Hogy a fentebbi ismeretekben a növendékek a *munkagyakorlottságot* és *edzettséget* megszerezzék, hogy minden gazdasági munkát saját kezükkel jól végezni tudjanak, a gazdaságban mint munkások tanitóik felügyelete és utasitása mellett gazdasági eszközökkel, gépekkel és állatokkal folytonosan dolgozni kötelesek.

A rendes munka alól csak ünnep- és vasárnapokon vannak a növendékek fölmentve, de felváltva az állatok ápolását, valamint takarmányozását és más el nem halasztható munkákat és irodai teendöket ilyenkor is kötelesek végezni.

Időszakonkint az elméleti tantárgyakból *ismétlések* tartatnak, mely alkalommal a gazdaság ügyvitelében történtek felöl a növendékek tájékoztatnak, s arra fordittatik fögond, hogy az egész gazdaság miként viteléröl tanulságos áttekintést nyerhessenek.

Az elméleti oktatás tantárgyai. Az *első csoporthoz* tartozó földmives-iskolákban a következö tantárgyak taníttatnak:

1. helyesirás és magyar nyelvtan; 2. számtan, a számolásban való gyakorlatokkal; 3. földrajz; 4. természettudományi alapismeretek; 5. növénytermelés; 6. állattan és állattenyésztés; 7. kisgazdaságok berendezése, kezelése és számvitele; 8. kertészet és szölömivelés; 9. gazdasági épitkezések.

A felsorolt tantárgyak *tananyaga*, rövidre vont ismertetésben a következö:

Helyesirás és magyar nyelvtan. A helyesirás és magyar nyelvtan tanításának tárgyát képezi a helyesirás és mondat-szerkezettan. Gyakorlatképen a tanulók a mezögazdaságra vonatkozó dolgozatokat másolnak le.

Taníttatik a magyar nyelv mondattani alapra fektetett teljes alaktana, összetett szerkezetü mondatok taglalása és szerkesztése, az irásjelek ismertetése és használata, szoros figyelemmel a helyesirásra.

Fogalmazási gyakorlatok alkalmával a mezögazdasági üzletre vonatkozó okiratok (nyugtatványok, kötelezvények, szerződések, bizonyitványok, munkajelentések sat.) szerkezete magyaráztatik s a tanulók e szakba vágó feladatok kidolgozásával foglalkoznak.

Számtan. E tárgy tanítója elöször is tudomást szerez tanítványainak e tárgyban eddig szerzett ismereteiröl; a tájékozottabbak mellé beosztja a gyengébbeket, kiket elöbbiek segiteni tartoznak s a tanitó addig gyakoroltatja a négy alapmüveletet, míg az ezekben való jártasság tekintetében a növendékeknél egyöntetüség éretett el. Azután áttér a legkisebb közös többes és a legnagyobb közös osztó fölkeresésére, továbbá a közönséges és tizedes törtszámok tanitására, folytatólag az arányszámitásra és azoknak a mezögazdaságban való alkalmazására, megismerteti a nálunk szokásos mértékeket, végre tanitja a kamatszámitást.

Ugyanezen tárgyban megismerteti az egyszerü alaku földtáblákat csupán mérölánczczal és rudakkal való fölmérését, felrajzolását, kiszámitását és megadott arányok szerint való szétosztását.

Földrajz. A földrajzból az általános földleirás taníttatik s emellett a tanitó az osztrák-magyar monarchia földleirásával foglalkozik, különösen népszerüen feltüntetve Magyarország gazdasági állapotát, közlekedési utait és kereskedelmi vonalait.

Természettudományi alapismeretek. E tárgy dióhéjban összefoglalja mindazon természettudományi ismereteket, melyekre a mezögazdának okvetlenül szüksége van.

E keretben megismertetendö földünk képződése, alakja, a szárazföld s azon alapközetek, melyekböl elmállás és áramlás következtében a különböző talajnemek képződtek; megismertetendö az idöjárás, a légkör és a légkörben elöforduló mindazon tünemények, melyek a növényekre befolyással vannak és melyek tudása a gazdára nézve szükségesek; taníttatnak a testek általános tulajdonságai; a melegség, a villamosság, a delejesség létesülö hatása és tüneményei; megmagyaráztatnak továbbá a világosság, annak forrásai, de különösen annak befolyása a növényi életre; taníttatnak az egyszerü gépek, hogy ezáltal a szerszámok, eszközök és gépek megismertetése megkönnyittessék; a göz és annak használata.

Megtaníttatnak a legközönségesebb vegytani elemek tulajdonságai és a gazdára fontos trágyaszerek.

A második fejezetet képezi az elmállott közeteken keletkező szerves

élet megismertetése; tanittatik a növény alkata, fejlődése és a fejlődésére megkivántató anyagok, vagyis a növényi tápszerek.

A növény népszerü megismertetése után az állatvilágra kerül a sor; egyes állatalakokat a tanitó úgy ir le, hogy ezáltal a rendszer-ismének alapját megvesse és megtanitja tanitványait azon rendeknek és ezekben azon állatcsaládoknak ismeretére, melyek a gazdára hasznosak vagy károsak.

Növénytermelés. A növénytermelés bevezetését a talajismeret képezi; ezután áttér a tanitó a talajmivelésre és azon eszközök leirására, melyek erre szükségesek; beszél a talajjavitásokról; megismerteti a trágyát és ennek kezelését; áttér a vetésre, a vetések ápolására és a növénytermelésre általánosságban.

Az elsorolt általános rész után behatóan foglalkozik a hazánkban termesztett egyes növényfajok legokszerübb mivelésével, az aratással, a cséplléssel, a termények betakarításával, eltartásával és gazdaságilag való elkészitésével; tanitja a magtári teendőket, a vetőmag elkészitését; végül elmondja azon munkálatokat, melyek szükségesek, hogy a termányeket piaczra vinni lehessen, valamint azok értékesitésének szokásos és a közel vidéken követhető leghelyesebb módjait.

Megjegyeztetik, hogy az egyes miveletek végrehajtásához szükségelt eszközök és gépek a mivelet leirásakor megismertetnek és külön e czélból tartott útmutatások alkalmával a tanulók ezek kezelésébe, szétszedésébe és összerakásába teljesen begyakoroltatnak.

Taniittatik továbbá ezen tárgy keretében a rétmivelésnek a rétek fentartására vonatkozó fejezete, továbbá a rétek és legelők ápolása és azon fünemek ismerete, melyek mint rétfüvek legfontosabbak; a gyakorlatok alkalmával pedig a levezető árkok, a nyúlgátak, a zsilipek készitésébe és gondozásába, az alagcsövek lerakásába gyakoroltatnak be a tanulók.

Állattan és állattenyésztés. E tantárgy első fejezetét a házi állatok boncztani szervezete és külsejének megismertetése képezi és kiváló feladata a tanitónak, hogy az állatvizsgálat szabatos és pontos végzésében tanitványait kellően begyakorolja.

A második fejezet a hazánkban tenyésztett fajták pontos leirásával és azon vidékek megjelölésével foglalkozik, melyen ezek legnagyobb sikerrel tenyésztethetnek. Ezután tárgyaltatnak azon alapelvek, melyek minden állat tenyésztésekor irányadóul szolgálnak.

A harmadik fejezetben a tenyésztési ágazatok tárgyaltatnak, melyek közül különösen azokra fektettetik fősúly, melyek az iskola vidékén kiválóbb fontosságuak. A szarvasmarha-tenyésztés tanitásakor a termékek értékesitésére és azok elkészitésének módjaira, a tej megismerésére, a vaj, túró és sajt készitésére fordittatik különös gond. Súly fektetendő továbbá még az iskola vidékén legjobb és legolcsóbbnak bizonyult hízlalási módok tanitására.

Az apró házi állatok tenyésztése keretében a baromfi-tenyésztés és hízlalás, továbbá a méh-, a selyem- és a haltenyésztés adatik elő.

A tárgy befejeztetik a házi állatok életrendjének, az egészséges, valamint a beteg házi állatok ápolásának megismertetésével, a törvényes főhibákkal és az 1888. évi VII. t.-cz. azon rendelkezéseivel, melyek tudása a kisgazdára elkerülhetetlenül szükséges.

Függeléket képez azon állatok pusztítási módjainak megismertetése, melyek a mezőgazdaságra károsak, ide tartoznak különösen a kártékony élősdiek sat.

Kertészet, szőlőmivelés és gazdasági fatenyésztés. A kertészet tárgyát a zöldség- és gyümölcskertészet képezi, de előadatik ennek keretében a szőlőmivelés és a gazdasági fatenyésztés is.

E tantárgy első részeként taníttatik a *gyümölcsfa-kertészet*, és pedig: a talaj előkészítése, a magvetés, vadoncznevelés, nemesítés, faiskolák ápolása, a fák ültetése, végre a gyümölcs értékesítése, eltartása sat.

A második rész a *konyhakertészet*, és pedig megtaníttatnak az általános munkálatok, a vidéken legkeresettebb zöldségfélék termesztése, eltartása és értékesítése.

A harmadik részben taníttatik a *szőlőmivelés*, különös tekintettel az iskola vidékén szokásos és okszerü mivelési módokra; a szőlő szaporítása, trágyázása, a szüretelés, a termények eltartása és értékesítése. A függelékben népszerüen tárgyaltatik a filloxéra veszedelme és az az ellen való védekezés módjai.

A negyedik részt képezi a *gazdasági fatenyésztés*; ebben taníttatik az erdészetileg legfontosabb fák tenyésztése, különösen azoké, melyek gazdasági ültetvények létesítésére alkalmasak. A homokos területek, meredek partok, szakadások és vizmosások, ingoványok, legelők, határvonalak, gazdasági utak beültetése, kezelése és értékesítése; végre taníttatik a kosárfüz tenyésztése és gyakorlatilag a gazda és kertész szükségleteinek leginkább megfelelő közönséges kosarak kötése.

Kisgazdaságok berendezése, kezelése és számvitele. E tantárgy egyes fejezetei részben általános, részben szorosan a helyi viszonyok és szükségletek szem előtt tartásával taníttatnak. Bevezettetik a növendék e tantárgyba azon alapelvek megismertetésével, melyek egy az iskola vidékén kisebbnek tartott gazdaság okszerü berendezése és kezelésekor irányadóul szolgálnak.

Tárgyaltatnak a tőkealapok, a földbirtok részei, a fölszerelés épületekkel, állatokkal és egyebekkel, a munkaerő felszámítása, a vetésforgók, a talaj termőerejének fentartása, a termények és az állati termékek értékesítése, értékmeghatározások, mezei károk becslése, a teendők beosztása, a munkák teljesítése és a megkivántató ellenőrzés végzése.

A tárgy befejezését képezi azon egyszerü számvitel tanítása, melyet ilyen gazdának is — saját hasznát tekintve — vezetni kellene; meg-

tanittatik ugyanis a növendék a szükséges kimutatások, vetési, aratási és termési jegyzékek vezetésére, szóval mindarra, aminek teljesítése a fent megjelölt elszámolás kellö eszközlésére elkerülhetetlenül szükséges. A tanitók feladata az elmagyarázottak kellö begyakorlása.

Gazdasági épitkezések ismertetése. E tárgy tanitója megismerteti tanitványaival az iskola vidékén legczélszerübbnek bizonyult és kisgazda által felállitható épületeket, azok berendezését és az ezek fölépitésére szükségelt anyagoknak gazdaságilag való olcsó elöállitását. A tantárgy czélja csupán az lévén, hogy a kisgazda meg tudja itélni a legközönségesebb épitkezö anyagok tulajdonságait, továbbá, hogy megismerje a gazda czéljaira szükséges épületek terjedelmét, beosztását és fölszerelését, hogy igy saját körében czéljainak megfelelö egyszerübb épületeket létesithessen, ennélfogva a növendék kiválóabban gyakorlati módon tanittatik.

Természetben megmutatják a növendékeknek az épitkezö anyagokat, azok tulajdonságait szemléltetik. Az épületek szerkezete röviden vázoltatik; az emberi lakások, istállók, mag- és szertárak különféle beosztása tárgyaltatnak, a környékben levö, czélszerünek ismert épületek bemutattatnak, s azok méreteiröl egyszerü vázlatok készittetnek.

A tantárgyak felosztása félévek szerint, hetenkinti órákban.

I. tanév, *téli félév:* magyar nyelvtan és helyesirás 4, számtan 3, földrajz 2, természettudományi alapismeretek 3 óra. *Nyári félév:* növénytermelés 6, kertészet és szölömivelés I. rész 3, állattan, selyemtenyésztés és méhészet 2 óra.

II. tanév, *téli félév:* állattenyésztés 4, hal- és baromfi-tenyésztés 2, kertészet II. rész 3, tervrajzolás 2, beteg állatok ápolása, törvényes fö-hibák sat. 1 óra. *Nyári félév:* kisgazdaságok berendezése, kezelése, számvitele és kárbecslések 6, gazdasági épitkezések 2 óra.

III. tanév. A harmadik évre visszamaradottak a II. tanév valamennyi tárgyából ismétlésképen az elméleti oktatásban résztvenni tartoznak, — alkalmaztatnak a számadás vezetésénél, úgyszintén a felügyeletet teljesitik a mezei munkálatoknál, az istállókban, a magtárban és a kertben.

Az oktatás a második csoportba tartozó földmives-iskolákban.

A második csoportba tartozó földmives-iskolákban az oktatás egészben véve ugyan hasonló irányt követ, mint az éppen közölt tanterv, minthogy azonban az ezekbe lépö tanulók legnagyobb része csak falusi vagy pusztai iskolákba járt, azok fogyatékosabb elöképzettségére úgy a tanterv felállitásában voltak tekintettel, valamint ez a körülmény az oktatás menetében is folytonosan figyelemben részesül.

Az ezen iskolákban felölelt tantárgyak a következök:

1. olvasás, 2. irás, 3. számolás, 4. nyelvtan és helyesirás, 5. földmivelés, 6. növénytermelés, rétmivelés, 7. állattenyésztés és ápolás,

8. kertészet (konyha- és gyümölcskertészet), szölömívelés, 9. gazdaságvitel és elszámolás.

A gazdasági gyakorlat oktatása ezen iskolákban némileg szintén eltérö irányban vezettetik, amennyiben itt a munkához való szoktatás és a kézi ügyesség lehetö kifejtése az iskola legföbb feladatának tekintetik. Ezáltal nevelödik a tanulóból jó, edzett és értelmes munkás, és ha ez irányban jó kiképeztetésben részesül, jobb belátást és alaposabb itéletet szerez arra, hogy a felügyeletére bizandó munkásokat jobban tudja vezetni és oktatni.

Ha az ily ügyes munkássá lett tanítvány az iskola elhagyása után szolgálatba megy, okvetlenül nagy hasznára van szolgálatadójának, ha pedig mint kisgazda saját örökét kezeli, sokat meg fog takaríthatni eszközeinek készítése és javítása által, de jobb és értelmes munkájával még többet szerezhet.

A gyakorlat oktatásának vázlata. A növendékek tanitóik folytonos felügyelete alatt csoportonkint vezettetnek a gazdasági munkához és minden, a mezögazdaságban elöforduló teendöt végeznek. Szántanak, vetögéppel vetnek, kézi és fogatos eszközökkel kapálnak, az aratógép mellett segédkeznek, a cséplögépnél mint rendes munkások alkalmaztatnak sat. Minden munka kezdetén megmagyaráztatik annak czélja, utasítást nyernek annak helyes végzésére és a kézfogások elsajátítására. Eközben gond fordíttatik arra, hogy a növendék erejét felülhaladó munkával ne terheltessék és egészsége megöriztessék.

Az istállókban az állatok rendszeres gondozására s a betegek ápolására rendeltetnek a tanulók. A tehénistállóban felváltva az etetésnél, a fejésnél jelen vannak, s mindenütt az igazgató és a segédtanító utasításai szerint foglalkozni kötelesek.

A kertben a faültetéstöl kezdve a gyümölcsfáknak az iskolából való kikerüléseig minden munkát végeznek, a kertész felügyelete alatt veteményeznek és minden kerti munkával foglalkoznak.

A gyakorlati munkák közben a növendékekröl rendes jegyzetek vezettetnek és bizonyítványaikban egész éven át tanusított szorgalmuk, igyekezetük, ügyességük és hajlamuk szerint kapnak osztályzatokat.

A munkát tehát meg kell a tanítványnak tanulni és szoknia, ebbe bele kell edzödnie, azért ennek a kivitelben való ügyessége minden eszközzel kifejtendö.

Hogy az elmondott eléressék, következö eljárás követtetik:

A másodéves tanítványok közül az igazgató-tanító a körülményekhez képest megfelelö számu *„gazdát“* vagy *„hetest“* rendel ki.

A *„felügyelö gazda“* tartozik a többiek elött félórával fölkelni, fölkelésre csenget, munkabeállás elött jelentkezik az igazgató-tanítónál, hogy a munkában való netaláni változásra vonatkozó rendelkezést átvegye.

Ugyan ő teljesíti a többi csengetést, végzi a major és ház körül levő apróbb munkákat, segédkezik az élelmezés körül, tisztítja a tanszobát, télen ezt, valamint a lakszobát füti, írja fel a napi munkát sat.

Az *istállóhetes* szintén félórával korábban kel, az istállókra felügyel, ő méri be a tejet, adja ki a takarmányt, ügyel az állatok tisztítására, söpri az istállókat s azok környékét és kezeli a trágyatelepet.

A *mezei hetes* köteles jelen lenni a befogásnál, ő osztja be az ekék, szekerek, vetőgép vagy más eszközökhez, kint a mezőn a munkához a tanítványokat és elöl dolgozik; este a munkáról ő tesz jelentést.

A *kerti hetes* a kertészbojtár teendőit végzi, osztja ki és szedi be a kerti eszközöket, vezeti az ültetést és csomagolást, este pedig a kerti munkák állapotáról tesz jelentést.

A gazdák vagy hetesek mellé az esti rendelkezéskor osztatnak be a szükségelt csapatokban a többi tanítványok, s ezek a csapatban ugyanazon munkanemnél (szántás, trágyateregetés, vetés, kapálás, kaszálás, aratás, cséplés, takarmányozás, sajtkészítés sat.) maradnak; rövidebb időre csak azon esetben maradnak egy munkában, ha a munka tartama nem hosszú és szükséges, hogy abba mégis minden egyes tanítvány begyakoroltassék.

Tájékoztatás czéljából a következőkben azon utasítás közöltetik, mely a *rimaszombati m. kir. földmíves-iskolánál* a szolgálattételre kirendelt tanulókra nézve érvényben van.

Utasítás

oly növendékek részére, kik tanulmány és gyakorlatszerzés végett valamely teendő végzése czéljából **„gazda"** vagy **„hetes"** czimen különösen kirendeltetnek.

Utasítás a felügyelő gazda részére. Kirendeltsége egy hónapra terjed és mint ilyen csak másodéves tanuló alkalmaztatik.

1. Köteles mindennap este a következő napra a munka-beosztást az igazgató által adott utasítások szerint megtenni s a tanulóknak munkába való beosztását az esténkint tartatni szokott rendelkezésen a tanszemélyzet és az összes tanulók jelenlétében felolvasni; a tanulóknak reggeli fölkeléséért ő vonatik felelősségre, azaz az elkésőket neki kell bejelentenie, a betegeket összeírni s a tanulóknak mily munkába való beosztását egy nyolczad ív papiroson följegyezve beadni az irodába.

2. Az állatok tisztítása alatt kezdettől végig jelen van s ügyel arra, miszerint mint minden munkához, úgy az istállóban is a tanulók egyszerre jelenjenek meg és annak befejezése után egyszerre távozzanak. Ügyel az állatok tisztítása és takarmányozása körüli teendők pontos elvégzésére.

3. A munkák folyamán az összes tanulók fölött áll s a nyert utasítás szerint azokkal rendelkezik.

4. Köteles mindennap az irodában elhelyezett tanulók munkanaplójában, úgyszinte az erőfelhasználási könyvben a megelőző napon végzett munkát és az időjárást pontosan bejegyezni.

5. Minden szombaton a napszám-kimutatást ő állítja össze s aláírás végett bemutatja az erre kijelölt iskolai tisztviselőknek.

6. Mindennemű magtári és raktári anyagok be- és kiadásánál jelen van s azokat a magánál hordott jegyzőkönyvben felírja.

7. Egyáltalában köteles mindazt végezni, ami egy gazdaságban a felügyelettel megbizott egyén ügykörébe tartozik.

Utasítás a tejgazda részére. Kirendeltsége egy hónapra terjed és mint ilyen csak másodéves tanuló alkalmaztatik.

1. Kötelessége a fejést megelőzöleg az ő felelősségére kimért erő- és póttakarmányt a két istállóhetessel együtt az állatok elébe adni.

2. Az egész fejés folyama alatt jelen van s ebből kifolyólag korábban kel föl, mint társai. A fejési adatokat mindennap a kimutatásba beirja s a próbafejéseket a kijelölt időszakokban pontosan ellenőrzi és följegyzi.

3. A cselédség és a vevők részére a tejet ő osztja ki, úgyszinte végzi a sajteladást.

4. A tej és sajtért befolyt összegeket azonnal az igazgatónak kézbesíti.

5. Felügyel arra, hogy a tejesedények tisztán tartassanak, a tej- s a sajthelyiségek rendbehozatala és tisztántartásánál segédkezik.

6. A borjazásnál jelen van s az elléseket és folyatásokat az első majorossal egyetemben 24 órán belöl az irodában bejelenti. Különben pedig fenti kötelességének teljesítése mellett a rendes munkába osztatik be.

Észrevétel. A tejeskamrában a tejgazda s a tejesedények tisztitására kirendelt cselédasszonyon kivül más egyénnek vagy tanulónak tartózkodni tilos, kiváltkép szigorúan tiltva van a cselédség gyermekeinek ott tartózkodása. Eszerint a cselédség részére naponkint járó tejmennyiséget a tejgazda osztja ki egyenkint, a többiek pedig a tejeskamra bejárata előtt marasztandók.

Utasítás a sertésgazda és a juhosgazda részére. A *sertésekhez* havonkint kirendelt tanuló főkötelessége, hogy jelen legyen, amikor a kondás a sertések részére naponkint kimért takarmánymennyiséget elszállitja. Mig a sertések etetése tart, a sertésólból távoznia szigorúan tiltatik, kivételes esetekben azonban, ha onnan távozni akar, helyettesitéséről köteles gondoskodni, amely körülményről az igazgatóságnak azonnal jelentés teendő. Felügyel a sertésól tisztántartására s a megbetegedéseket bejelenti.

A *juhosgazda* kötelessége a juhok kifejésénél jelen lenni s a kifejt tejnek a tejeskamrába leendő elszállitását ellenőrizni. Felügyel a juhok ellésénél, a szaporulatokat naponkint pontosan a juhakolban kifüggesztett ellési jegyzékbe bejegyzi. Felügyel az etetésre, az akol tisztántartására s minden előforduló megbetegedést vagy rendetlenséget azonnal bejelenteni tartozik.

Utasítás a kertgazda részére. Kirendeltsége egy hónapra terjed és mint ilyen csak másodéves tanuló alkalmaztatik.

1. Reggeli után a kertésztanítónál jelentkezik, kinek ez alkalommal adott utasításait teljesiti, azaz felügyel a kertben dolgozó munkások és tanulókra, vagy pedig ezen utóbbiakkal dolgozik.

2. Minden szombaton a kerti napszám-kimutatást összeállítja és aláirás végett a kertésztanítónak bemutatja.

3. A téli félév folyamán a marhatisztitásban vesz részt.

Utasítás a baromfi-gazda részére. Kirendeltsége egy hónapra terjed és mint ilyen csak másodéves tanuló alkalmaztatik.

1. Az ápolónővel együttesen az időszakhoz képest korábban vagy később minden reggel és este a baromfit megeteti; addig, mig teljesen vége nincs az etetésnek, onnan távoznia semmi szín alatt nem szabad. Esténkint a baromfi-ólat bezárja és a kulcsokat magánál tartja.

2. Az etetésre kiadott magot zár alatt tartja, úgyszintén a tojásokat is, mely utóbbiakra a kelte és a baromfi fajtája följegyzendő.

3. A költőgép tisztántartása és annak kezelése föteendői közé tartozik.

4. A természetes és a mesterséges kiköltésnél pontos jegyzéket vezet, s minden bevételt és kiadást az irodában levő *baromfi-naplóban* nap-nap mellett reggel az előadás

után bevezeti és az elhullásokat vagy az állatoknál észlelt betegségi tüneteket az igazgatónál bejelenti.

5. A tyúkház fertőtelenítését ő végzi és felügyel, esetleg segédkezik a tyúkház és a tyúkudvar tisztántartására.

Utasítás a szobahetesek részére. Mint ilyenek egy első- és egy másodéves tanuló rendeltetik ki.

1. A hetesek főkötelessége a hálószobák, az előszoba, hol a mosdószekrény van, a tanszobák, a könyvtár- és gyüjteményszoba tisztántartása.

2. A hálószobák tisztántartását a két hetes külön-külön végzi, míg ellenben a többi helyiségeket közösen kötelesek tisztán tartani.

3. A tanszobában tanítás előtt a szükséges kréta és nedves szivacsról ők gondoskodnak, s az iskolai táblát tisztán tartják, szükség esetén a tanítás előtt az illető tanítónak az előkészületnél segédkeznek.

4. A fűtéshez szükséges tüzelőfát, a mosdáshoz megkivántató vizet előkészítik, fűtenek, a mosdószekrény alatt levő víztartányok kellő időben leendő kiürítését eszközlik, szigorú büntetés terhe alatt arra ügyelve, hogy a víz ezen tartányokból ki ne locsoltassék. A fenti helyiségekben található lámpákat tisztán tartják, naponkint petróleummal megtöltik.

5. Mindezt híven teljesítve, a megmaradt szabad időben a főépület körüli tisztaságról gondoskodnak.

Utasítás a tehénistállói hetes részére. Mint ilyen a másod- és elsőévesek közül két tanuló rendeltetik ki.

1. A hetesek a takarmányozásnál segédkeznek, az abraktakarmány-féléket a felügyelő gazda felügyelete alatt, illetve szükség esetén ennek segítségével a meghatározott adagokban ők adják az állatoknak.

2. Rendben és tisztán tartják az istállói lámpákat. Az itatásnál segédkeznek, és ha a szükség úgy hozza magával, a trágyatelep körül munkálkodnak.

3. Kötelesek a takarmányozás megkezdése előtt már az istállóban lenni, s ennek folytán korábban kelnek föl, mint többi társaik és az estéli csengetés után is, míg csak a takarmányozás teljesen véget nem ér, az istállóból távozniok nem szabad; egész napon át a körülményekhez képest az istállóban tartózkodnak.

Utasítás a takarmányoshetesek részére. Mint ilyenek a szükséghez és az időszakhoz képest bizonytalan számban rendeltetnek ki, kik közül egy másodéves tanuló a felügyelő.

1. Végzik nyáron a zöldtakarmány kaszálását és hazafuvarozását, előkészítik a növendékmarhák részére megállapított szálastakarmány-féléket. Téli időben a fűlesztőgép körül és más naponkinti takarmányszükségletet a kijelölt helyekre szállítják, takarmányozás alkalmával az istállóhetesekkel együtt takarmánynyal ellátják az állatokat.

2. A felügyelő főkötelessége a fűlesztőkazán kezelése, felügyel a fűlesztőkádak betaposására, a szecskakeverék megnedvesítésére és egyáltalán minden a takarmányozásnál előforduló munkálatra.

Vizsgálatok. A földmíves-iskolákban minden félév végén vizsgálat van s e vizsgálat eredményéről a tanulók félévi bizonyítványt kapnak, a tanfolyam végén pedig nyilvános elméleti és gyakorlati *záróvizsgálat* tartatik, melyre az iskola alapítói, a gazdasági egyesületek és más, az ügy iránt érdeklődők meghivandók.

A vizsgálat alkalmával adható osztályzatok a következők:

Az elméleti tantárgyakból való előmenetelre: kitünő — jeles — jó — kielégitő — nem kielégitő. *A buzgalom, igyekezet és a munkában való ügyességre:* igen buzgó, igen ügyes — buzgó, ügyes — nem buzgó — hanyag, ügyetlen. *A magaviseletre úgy az iskolában, valamint ezen kivül:* dicséretes — megfelelő — meg nem felelő.

A bizonyitványnak illető rovatában az igazgató a növendéket mint gazdát, sajtost sat. ajánlhatja.

A vizsgálatokra vonatkozó szabályok. Olyan növendéket illetöleg, ki a vizsgálatot nem a kellö sikerrel állja meg, a következők tekintendők mérvadóknak:

Egy tantárgyból, ha „nem kielégitö" osztályzatot kap a növendék, két hét eltelte után az illető tanitó elött új vizsgálatot tehet. *Két* tantárgyból „nem kielégitö" osztályzat két hó elteltével az igazgató és egy tanitó elött tartandó ismétlö vizsgálattal javitható.

Ha kettönél több tantárgyból kapna a növendék „nem kielégitö" osztályzatot, ez az illető tantárgyak, esetleg a tanitók határozatához képest az egész nem megfelelö sikerrel végzett tanév ismétlését vonja maga után. Megjegyeztetik, hogy a tantárgyakat azon esetben ismétli az a növendék, ki „nem kielégitö" osztályzatokat érdemelt, ha szorgalmas és a kézi munkában ügyes volt; ha ez nem lett volna, akkor „nem kielégitö" osztályzatok esetén a tanévet ismételnie kell.

Ki nem javitott „nem kielégitö" osztályzat vagy tanusitott hanyagság, pontatlanság a munkában a bizonyitvány megtagadását vonhatja maga után.

Nem a kitüzött időben letett vizsgálatokért a növendéknek szabályszerü módon indokainak elöadása mellett folyamodnia kell.

Bizonyitványok. A tanulók minden félév végén, azonkivül a tanfolyam teljes befejezése után külön bizonyitványt kapnak.

A félévi bizonyitvány szövege:

Félévi bizonyitvány.

Alulirott igazgatóság részéről bizonyittatik, hogy N. N. ..... születésü, ... vallásu, ... éves a ..... m. kir. földmives-iskola tanulója az 18 ..... októberhó 1-jén kezdődött kétéves tanfolyam ..... tanévének ..... félévében tanitott tantárgyakból megvizsgáltatván, a következő osztályzatot nyerte:

.....

.....

.....

.....

A gazdasági munkákban: .....

Az istállókban végzendő teendőkben: .....

A kerti munkákban: .....
Erkölcsi magaviselet: .....

Kelt ..... 18 .....

A m. kir. földmíves-iskola igazgatósága:

P. H. **N. N.**
igazgató-tanító.

Az iskolát jó sikerrel elvégzett tanítványnak a két tanév sikerét feltüntető bizonyítványnyal kell bírnia.

A tanfolyam teljes befejezése után kiszolgáltatott bizonyítvány szövege következő:

Bizonyítvány.

Alulírott igazgatóság részéről bizonyittatik, hogy N. N. ..... születésü, ... vallásu, ... éves a ..... m. kir. földmives-iskola tanulója 18 ..... évi októberhó 1-jén kezdődött kétéves tanfolyama alatt tanitott tantárgyakból megvizsgáltatván, a következő osztályzatokat érdemelte:

Osztályzati fokozatok		
Az előmenetelre nézve	Buzgalomra és ügyességre	A magaviseletre
kitünő	igen buzgó, igen ügyes	dicséretes
jeles	buzgó, ügyes	megfelelő
jó	nem buzgó	meg nem felelő
kielégitő	hanyag, ügyetlen	
nem kielégitő		

Tantárgyak.

Természettudományi alapismeretek: .....
Földmivelés és növénytermelés: .....
Rétmivelés: .....
Állattenyésztés és ápolás: .....
Kertészet és szőlőmivelés: .....
Baromfi-, méh- és selymértenyésztés: .....
Kisgazdaságok kezelése és kárbecslések: .....
Számvitel: .....
.....
.....
A gazdasági munkákban: .....
Az istállókban végzendő teendőkben: .....
A kerti munkákban: .....
Erkölcsi magaviselet: .....
Nevezett mint ..... mindenkinek ajánltatik.

Kelt ..... 18 .....

A m. kir. földmíves-iskola igazgatósága:

P. H. **N. N.**
igazgató-tanító.

Szünidő. Minden tanév végén az elsőéves növendékek számára van egy hónapra terjedő szünidő, mely kezdődik *augusztushó 27-én* és végződik *szeptemberhó 30-án.* Azon másodéves növendékeket, kik a III-ad évre visszajönni óhajtanak, ezen szünet alatt az igazgató belátásához képest szabadságolhatja. Ezenkivül az iskolában rendes szünidő nincs, csupán az ünnepek napjain.

Az elméleti oktatás szünetel: deczemberhó 23-ától januárhó 2-áig és húsvét előtti nagycsütörtöktől ünnep utáni keddig.

A tanulók napirendje. A földmíves-iskolákban a tanulók a fennálló szükséglethez képest kiszabott napirend szerint végzik teendőiket, mely a téli és a nyári félév szerint eltérő.

Napirend a téli félévben: Fölkelés fél 6 órakor (a hetesek, továbbá az istállókban való teendőkre kirendeltek az igazgató által meghatározott órában tartoznak fölkelni).

½7—7: reggelizés, 7—8: elméleti oktatás, 8—12: munka a gazdaságban és kertben, 12—1: ebéd, 1—2: pihenő óra, 2—5: munka a gazdaságban és kertben, 5—7: elméleti oktatás és ismétlések, 7—8: vacsora, 8 órakor: rendelkezés a jövő napra, 9 órakor: lefekvés.

Napirend a nyári félévben: Fölkelés fél 5 órakor, ½6—½8: elméleti oktatás, esetleg munka a gazdaságban és kertben, ½8—8: reggelizés, 8—12: munka a gazdaságban és kertben, 12—1: ebéd, 1—2: pihenő óra, 2—½5: munka a gazdaságban és kertben, ½5—5: ozsonnaidő, 5—7: munka a gazdaságban és kertben, fél 8 órakor vacsora, 8 órakor rendelkezés a jövő napra.

Megjegyeztetik, hogy az igazgató ezen általánosságban megállapított napirendet, az elméleti oktatás megtartását vagy ennek a gazdasági munkák miatti ideiglenes beszüntetését, úgy az elméleti tanóráknak mely napszakba való helyezését illetőleg, saját hatáskörében határoz.

Esős időben, ha a gazdaságban s a kertben a tanulókat foglalkoztatni nem lehet, elméleti oktatás, ismétlések, rajzgyakorlatok sat. tartatnak.

Munkára, munkaszünetre, étkezésre, fölkelésre, lefekvésre, elméleti tanításra s ennek befejezésére csengetés által adatik jel.

A növendékek ellátása és élelmezése. A földmíves-iskolák tanulói külön e czélra épített lakóházakban helyeztetnek el, hol közös tartásban részesülnek.

Vannak hálótermeik, külön mosdószobájuk, tantermeik és közös ebédlő. Van külön betegszoba is, melybe a netalán megbetegedett tanulók betegségök tartamára elhelyeztetnek, így a többi társaktól elkülöníttetvén, ott kellő ápolásban részesülnek s az iskola orvosa által gyógykezeltetnek. Ragadós betegség kiütése esetén az igazgató az iskola orvosának javaslatához képest intézkedik.

A növendék kap az iskolában ágyat, széket, szekrényt, fogast, mosdókészüléket, evőeszközt, ivópoharat és tányért. Mosás, világítás és fütés a szükséghez képest kielégitő.

Magával hozni tartozik: párnát, két párnahéjat, szalmazsákot, legalább két lepedőt, három törülközőt, két pár fehérneműt (melyek névbetüvel jelzendők) és kellő felsöruhát.

Az élelmezés egyszerü, de ízletes és kellő mennyiségü, mely a következő étlap szerint adatik:

Reggelire mindennap: kenyér és tej.

	Ebéd	Vacsora
Vasárnap:	Rizskásaleves, marhahús mártással, tészta.	Gulyás burgonyával.
Hétfő:	Leves tésztával, marhahús, vastagétel burgonya.	Turós galuska.
Kedd:	Leves tésztával, marhahús, káposztafőzelék.	Hüvelyes főzelék.
Szerda:	Leves árpakásával, marhahús, vastagétel burgonya.	Tejben főtt köleskása.
Csütörtök:	Leves tésztával, marhahús, vastagétel káposzta.	Gulyás burgonyával.
Péntek:	Leves árpakásával, marhahús, hüvelyes főzelék.	Turós galuska.
Szombat:	Leves tésztával, marhahús, hüvelyes főzelék.	Vastagétel burgonya.

Az étkezések alkalmával egy-egy személyre esik: reggeli tej 0·30 *l*, kenyér egész napra 1·20, marhahús 0·20, vastagétel: burgonya 1, liszt, tésztának való 0·20, köleskása és hüvelyes főzelék 0·10, káposztafőzelék 0·275 *kg*, tejben főtt köleskásához tej 0·20 *l*. Zsír, vaj, tojás sat. az ételekhez megkivántató mennyiségben.

Az étkezésnél esetről-esetre vagy az igazgatónak, vagy a segédtanítónak jelen kell lennie, hogy netaláni rendetlenségeknek eleje vétessék.

Rendszabályzat

az étkezés és a fehérnemü mosására vonatkozólag.

Az étkezés alkalmával az ebédlőben való kellő rend fentartása czéljából a következő szabályok tartandók szem előtt:

1. A csengetyüvel reggelire, ebédre és vacsorára adott jelre minden növendék köteles kijelölt helyét az ebédlőben azonnal elfoglalni. Az a tanuló, ki a csengetés után fontos ok nélkül később érkezik, csakis a még hátralevő ételekre tarthat igényt.

2. Az ülőhelyek megállapításánál azon rend követendő, hogy a tanév kezdetén az asztalok végén először egy másod-, azután egy elsőéves növendék foglal helyet és minden vasárnap ezen ülőhely a szomszédhelylyel cseréltetik föl.

3. Jelen rendszabályok minél szigorúbb megtartása tekintetéből hetenkint minden asztalnál egy másodéves növendék elnököl, kinek fökötelessége a kellő rend fentartása és a kihágást elkövetők följelentése a felügyelettel megbizott tanárnak vagy segédnek. Az asztalnál való fölkelésre ő adja meg a jelt, előbb az ülőhelyet semmi szín alatt elhagyni nem szabad.

4. Az étkezés alkalmával a kiszolgálást a két szobahetes végzi, kik csak azután étkeznek, ha társaik az ebédlőből eltávoztak.

5. Az ebédlőből és a konyhából bárminemü étkező- vagy konyhai szerelvényt, milyenek: pohár, kanál, kés, villa, csupor, asztalkendő sat. az ebédlőn kivüli használatra, illetve azokat az ebédlőből vagy a konyhából elvinni a legszigorúbban tiltva van. Az ezen szabály ellen vétők annyiszor, ahányszor ily eset előfordul, annyi ebéd elvonásával

büntettetnek. Az étkezés továbbá kizárólagosan csak az ebédlőben történhet, s előleges bejelentés mellett csak azok étkezhetnek a háló- vagy a kórszobában, kik fekvőbetegek. Minden tanuló, aki előleges bejelentés nélkül bárminemü ennivalót hoz, úgyszintén aki azt elfogyasztja, nemkülönben oly esetekben, melyekben a külön étkezés meg van engedve, azon tanuló, aki társát kiszolgálta, az étkezés után a használt étkezőszerelvényeket azonnal vissza nem hozza, minden egyes esetben szintén megfosztatik az ebédtől.

6. Minthogy minden növendék reggel, délben és este étkezéskor tetszés szerinti mennyiségben fogyaszthat el kenyeret, a kenyérnek az ebédlőből való elhordása semmi szín alatt nincsen megengedve. Azon növendék számára, ki ez ellen vét, a kenyér külön adagban szolgáltatik ki.

7. Étkezés alkalmával lármázni, énekelni vagy bármely illetlenséget elkövetni, nemkülönben az étel- és kenyérmaradékoknak a padozatra való szórása szigorúan tiltva van.

8. A növendék tulajdonát képező csak azon fehérnemü fogadtatik el mosásba, mely az igazgatóság által minden növendék számára megjelölt és jegyzőtintával irt számmal van ellátva. Ha mosás után a tanuló a tiszta fehérneműt nem kapta vissza minden hiány nélkül, ezen körülményről az igazgatóság 24 óra alatt értesitendő, mert későbbi felszólalások figyelmen kivül hagyatnak.

9. Az ezen rendszabályok ellen vétő tanulók az általános fegyelmi rendszabályokban megállapitott büntetésekkel fenyittetnek.

A m. kir. földmíves-iskolák fegyelmi szabályai.

1. Az iskola növendékei az igazgató rendelkezése alá tartozván, kötelesek annak minden rendeletét pontosan teljesiteni, valamint az összes tanitószemélyzetet illő tiszteletben tartani, s az iránt hűséget, engedelmességet tanusitva, jó magaviseletük által minden följebbvalóik megelégedését kiérdemelni.

2. Minden növendék köteles ezen általános rend- és fegyelmi szabályokon kivül a lakszobákban és tanulóhelyiségekben kifüggesztett házi szabályokat áttanulmányozni s azoknak minden pontját híven megtartani.

3. Minden növendék tartozik magát azon tanszerekkel és eszközökkel belépése után azonnal ellátni, melyek a szabályokban körülirva vannak, vagy amelyekre szóbeli utasitást kap.

4. Köteles minden növendék az estéli rendelkezésnél a rendelkező helyiségben megjelenni, ott csendesen figyelni nemcsak a saját magát, de az egész gazdaságot érdeklő rendeletek és intézkedésekre is.

5. A növendék köteles minden csengetésre vagy egyéb jeladásra a rendelt munkára azonnal megjelenni s ott mindaddig, míg csak munkaszünet nem jeleztetik, erejéhez mérten a legnagyobb szorgalommal és figyelemmel dolgozni.

6. A növendék köteles továbbá az elméleti oktatásokon a tanteremben jelen lenni, ott a tanitásra figyelni és a hallottakról gondos jegyzéket vezetni.

7. A növendékek tartoznak akár munka, akár szünet közben történt megbetegedésökről a tanitószemélyzet valamely tagjának azonnal

jelentést tenni és az ezektől nyert utasitásokat pontosan végrehajtani. Ha valamely növendék túlságos sok időt tölt betegeskedéssel, kivált ha az a gyanu is fölmerülne, hogy magát ok nélkül betegnek tetteti, a fölvételi szabályok értelmében mint munkára képtelen, az iskolából eltávolítható.

8. Az igazgató külön engedelme nélkül a gazdaság határain kivül egy növendék sem távozhat, távozásra adott engedelem esetén pedig tartozik magát a növendék mindenütt illedelmesen viselni.

9. A munkaszünetek alatt a növendékek kötelessége, magukat illendően viselni, szabad idejüket hasznos szórakozásra használni, az olvasóteremben naponkint megjelenni s az iskolában tartott tárgyakról, valamint a gazdaság és kertészet viteléről hasznos jegyzeteket készíteni.

10. A földmíves-iskola növendékei kötelesek egymás iránt tanulótársakhoz illő barátságos magaviseletet tanusitani.

11. Illetlen beszédek, káromkodás, pörlekedés, önbiráskodás, a cselédekkel való durva bánásmód szigorúan tiltatik.

12. Szeszes italok élvezése úgy a gazdaságban, valamint azon kivül szigorúan tiltatik; hasonlóul a kártya- és más szerencsejáték a legszigorúbban büntettetik.

13. A növendéknek minden fényüzés, szivarozás vagy kisgazdához nem illő ruházkodás tilos.

14. Az igazgató engedelme nélkül idegeneket hálásra befogadni tiltatik.

15. A tanulók kötelesek vallásuk szertartásaiban résztvenni, a mások vallását tiszteletben tartani. Saját vallásuk szertartásai gyakorlása czéljából a városba menni a növendékek időnkint engedélyt nyernek.

16. A növendékek az olvasóteremből semmit ki nem vihetnek; a megbizott felügyelők a lapok és folyóiratok rendben tartására kötelezetnek.

17. A földmíves-iskola könyvtárából a növendékek olvasás vagy tanulás végett könyveket kapnak, melyeket épségben tartoznak visszaszolgáltatni, ellenkező esetben az elrontott vagy elvesztett könyv egész árát megtériteni tartoznak.

18. A növendékek az intézet gépeire, eszközeire és szerszámaira munka közben felügyelni, azokat számbavenni és rendben tartani tartoznak; a hanyag vagy kárttevő tanulók az általuk okozott kárt megtériteni kötelesek. Ha a közvetlen vétkes kideríthető nem volna, akkor vagy azon csoport, mely együtt dolgozott, vagy esetleg az okozott kár megtérítésére az összes növendékek kötelezhetők.

19. A növendékek kötelesek az állatokkal emberhez és különösen gazdához illőleg jól bánni; az állatokkal való durva bánásmód, azok túlhajtása, bárminemü kínzása vagy sanyargatása a legszigorúbb büntetésben részesül.

20. A tan- s az olvasóteremben, a tanulószobákban, a magtárakban, a csűrökben, a majorban, a szérüskert egész területén és mindazon helyeken, hol nagyobb mennyiségü és könnyen gyúlható anyagok vannak felhalmozva, a dohányzás tilos.

21. A növendék köteles a gazdaságban általa észrevett bármely hiányt, hibát vagy visszaélést feljebbvalóinak azonnal bejelenteni.

22. A növendékek kötelesek mindenütt, de különösen lakó- és tanulószobáikban a legnagyobb rendet és tisztaságot betartani. Az étkezés csak az étteremben történhet, az erre kiszabott időben ott minden növendék megjelenni köteles; étel vagy evőeszközök kivitele tilos. Egyebekben az ott kifüggesztett rendszabályok pontosan megtartandók.

23. Oly halaszthatatlan szorgos munkáknál vagy megbizatásoknál, melyeket esetleg vasárnapokon vagy ünnepeken is teljesíteni kell, tartozik minden növendék helyt állani; ily esetben fölmentés csak különös okok folytán adatik.

24. A növendék semmiféle fegyvert magával nem hozhat, sem a gazdaságban nem tarthat.

25. Az igazgató úgy a megintéseket, valamint a büntetéseket a növendék törzskönyvébe bevezeti. Ha a büntetések alapítványost sújtanak, azt az igazgató az alapítványtevővel közölni tartozik.

26. Az igazgató kivételesen rövid szabadságidőt engedhet a növendéknek. Ha a szabadságidő elteltével a növendék az iskolában nem jelentkezik s elmaradását kellőleg nem igazolja, a reá nézve kötelező gazdasági munkára a tanuló költségére napszámos fogadtatik fel s az ily tanuló tanulmányi ideje alatt többé szabadságot nem kaphat.

27. Az igazgató, az iskola többi tanítószemélyzetével egyetértőleg, oly növendéket, ki többi társaira észrevehető káros befolyást gyakorol, az iskolából bizonyos időre vagy véglegesen kitilthat, habár a növendék oly kihágást nem követ el, mely különben is maga után vonná kizáratását.

28. A szabályok elleni vétség esetén következő büntetések érhetik a növendéket: *a)* Megintés a tanszemélyzetnek azon tagja által, kinek a vétség először tudomására jut. — *b)* Megdorgálás az igazgató által négy szem közt. — *c)* Egyszeri vagy felváltva többszöri étkezéstől való eltiltás. *d)* Megdorgálás az igazgató által az összes tanulóság előtt. — *e)* A szabad idő elvonása. — *f)* Az igazgató és a tanítók által együttesen hozott határozat folytán az iskolából azonnal való kizáratás meghatározott időtartamra. *g)* Az igazgató és a tanítók által együttesen hozott határozat folytán a végleges kizáratás a földmíves-iskolából: megjegyeztetik, hogy e határozat csakis nm. földm. m. kir. Minister úr jóváhagyásával emelkedik jogerőre.

Minden egyéb itt meg nem nevezett esetekben az igazgató, a tanszemélyzet többi tagjaival együttesen, a szükséghez képest belátása szerint intézkedik.

A M. KIR. FÖLDMÍVES-ISKOLÁK

EGYENKINTI ISMERTETÉSE.

---

1. DEBRECZENI M. KIR. FÖLDMÍVES-ISKOLA, 1867.*)

(HAJDUVÁRMEGYE.)

Az iskola rövid története. Az iskola keletkezésére vonatkozó adatok a 89. lapon olvashatók. Az alapítólevélben kiköttetett, hogy a földmíves-iskolában évenkint három debreczeni polgár fia ingyenes tartás és oktatásban részesítendő.

A földmíves-iskola a Debreczen városától ¾ órányira fekvö „*Pallag*“ nevü pusztán a m. kir. gazdasági tanintézet gazdaságában van elhelyezve.

Az iskola a debreczeni m. kir. gazdasági tanintézet igazgatójának felügyelete s a gazdaság intézöjének közvetetlen vezetése alatt áll, ki a növendékekkel rendelkezik s öket a gazdasági segéd közremüködésével a gazdasági munkába bevezeti és begyakorolja.

A segédtanitó az állattenyésztés minden ágazatát s az állattant, a gazdasági segéd a számtant s a helyesirást tanitja. Elöbbi egyúttal a gazdasági termény- és anyagszámadást vezeti, utóbbi pedig a pénztár kezelöje. A természettudományi alapismereteket a gazdasági tanintézet egy segédtanára, a kertészetet elméletileg és gyakorlatilag az intézeti kertész oktatja.

Az elméleti tanórákon kivül a növendékek az egész nap folyamában gazdasági, kerti és egyéb elöforduló munkákkal vannak elfoglalva s a növendékállatokat kizárólagosan a tanulók kezelik és ápolják. Télen a növendékek egy kosárfonó mestertöl a közönséges s a finomabb kosarak fonásában és méhkaptárak készitésében oktattatnak.

A tanitótestület az 1895/96-ki tanévben.

Szüts Mihály, a debreczeni m. kir. gazdasági tanintézet igazgatója, a földmíves-iskola felügyelöje (lásd a 91. lapon).

Czájlik István, gazd. intézö, a földmíves-iskola vezetöje, okl. gazda.

Fekete Pál (Váradi), segédtanitó, okl. gazda.

Raab Kálmán, gazdasági segéd, okl. gazda.

Abonyi Károly, ösztöndijas gazdasági segéd, okl. gazda.

---

*) E szám az iskola megnyitásának évét jelenti.

Tanulók. Az iskola 40 tanuló befogadására lévén berendezve, ilyenek csak e számban vehetök fel. Minthogy e számnál jóval többen szoktak fölvételre jelentkezni, hely hiánya miatt némely évben 20—30 jelentkezőt kell visszautasítani. Ujabb időben nagyobb számban 3—4—5 középiskolai osztályt jól-rosszul végzett fiatalok keresik föl az iskolát, mely körülmény figyelembe vétele az oktatásnál nem mellőzhető.

Az iskola 28 évi fennállása alatt, vagyis az 1895/96-ki tanév végeig összesen 659 tanuló iratkozott be. Ezek közül csak 56 tanuló vétetett föl elemi iskolai bizonyítvány alapján, a többi mind egy-két gymnasiumi, reáliskolai, polgári vagy középkereskedelmi iskolai osztályt végzett. I.—II. gymn. osztályt végzett: 90, III.—IV. osztályt: 235, V.—VI. osztályt: 80, söt VII.—VIII. osztályt: 5. — I.—II. *reálisk.* osztályt: 18, III.—IV. osztályt: 61, V.—VI osztályt: 5. — Legtöbbnek atyja földbirtokos (281), gazdatiszt (99), tisztviselö (94), magánzó (44) volt.

Könyvtár. A növendékek értelmi tehetségeinek fejlesztése s az önképzés czéljaira könyvtár rendeztetett be, melyben ezidöszerint 491 kötet van 773 frt 43 kr értékben. A könyvtár kezelöje a növendékeknek azon könyveket jelöli és szolgáltatja ki, mely czéljaik és felfogásuknak leginkább megfelelnek. A könyvtár használata egyébiránt a dolog természeténél fogva inkább a téli hónapokra szorítkozik, s a tanulók a tavaszi és nyári időben erös munkával elfoglalva lévén, az önképzés lehetösége szükebb térre szorul.

Dalkör. Az esti szünetek nemes irányban való eltöltése czéljából a növendékek azokat dal és zene gyakorlásával töltik el. Az e részben szükséges kiadások fedezésére egy kis alaptöke is gyüjtetett össze.

Az iskola gazdasága.

(Lásd térképét a 93. lapon.)

Az iskolának nincsen külön gazdasága, hanem a gazdasági tanintézet gazdasága a földmíves-iskola czéljainak is szolgál.

E gazdaság leirása és térképe a 93. lapon található. A gazdaság kiadási és bevételi tételei azonban a *földmíves-iskola* keretébe van beillesztve.

Tételek az iskola 1896. évi költségvetés-elöirányzatából.

Kiadás összesen: 46.250 frt. Személyi járandóság: 7250 frt. Ebböl tiszti fizetések, pótlékok és lakpénzek: 4800 frt. — Szolgaszemélyzet, ösztöndijak és élelmezési költségek: 750 frt. — *Dologi kiadások összesen: 39.000 frt.* Ebböl elméleti és gyakorlati oktatás költségei: 350 frt. — Fölszerelés föleg a gazdaságban: 2000 frt. — Haszonbér, adó, közterhek, szolgálmányok: 2130 frt. — Ügyviteli költségek legnagyobbrészt a gazdaságban: 13.600 frt. — Gazdasági cselédség bére: 3300 frt. — Élelmezési költségek, munkadijváltságok: 13.000 frt.

Bevétel összesen: 29.650 frt. Ebböl tandijak: 1200 frt. — Gazdasági, kerti sat. termények értékesitése és kisorolt igás állatok értéke: 17.300 frt. — Élelmezési dijak és alapitványi járulékok: 11.150 frt.

2. RIMASZOMBATI M. KIR. FÖLDMÍVES-ISKOLA, 1884.

(GÖMÖR- ÉS KIS-HONTVÁRMEGYE.)

Az iskola rövid története. Midőn a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. Ministerium 1871-ben hazánk Felvidékén egy gazdasági szakiskola felállitását határozta el, Rimaszombat városa ajánlatot tett, hogy azon esetre, ha a felállitandó iskola a város területén létesittetnék, minden tőle telhető anyagi áldozatra kész, hogy a vidék mezőgazdaságának ily fontos tényezője minél előbb megkezdje működését. A tervbe vett gazdasági tanintézet felállitása helyéül azonban a kormány Kassa várost szemelvén ki, az 1880-as évek elején, midőn több földmives-iskola felállitása vétetett czélba, Gömörvármegye gazdasági Egyesülete 1882 márczius 26-án kelt felirattal a Ministerium elé járult, melylyel a vármegyében egy földmives-iskola felállitását kérelmezi, s annak helyéül a megye székvárosát, *Rimaszombatot* hozta javaslatba.

A Ministerium 1882 április 29-én a vármegye közönségéhez e tárgyban leiratot intézett, melyben kiemeli, hogy mivel a földmives-iskolának a vármegye területén leendő felállitása eszméjétől nem idegenkedik, de azt tisztán állami költségen felállitani és fentartani nem hajlandó, s kivánatosnak találja, hogy a közvetetlenül érdekelt gazdaközönség is közreműködjék e czélra, amiért azután az iskola ügyeire a vármegye, esetleg a város törvényhatóságának bizonyos befolyást engedni is hajlandó: felhivja tehát a vármegye közönségét, nyilatkozzék aziránt, vajjon csakugyan kész-e ilyen iskola felállitásához anyagilag hozzájárulni.

A vármegye hatósága tudatta a város közönségével a kormány eme határozatát, mire a közgyülés bizottságot küldött ki a tervbe vett iskola ügyében jelentéstételre.

A kiküldött bizottság, a város polgármesterével élén, hazafias lelkesedéssel fogott a tárgy megvitatásához, s rövid időn úgy a tanács, mint a közgyülés közlelkesedéssel kimondta, miszerint, tekintve a vármegye és a város gazdasági érdekeit, minden lehetőt elkövet arra nézve, hogy az iskola létrejőjjön, s a város semmi áldozattól nem retten vissza a terv megvalósitása érdekében. Mivel azonban sem az iskola minőségéről, sem szervezetéről tájékoztatva nincsen, küldöttséget meneszt Kemény Gábor báró Minister úr ő nmgához, s a város közel 900 holdas „*Kurincz*"-pusztai birtokát méltányos bérfizetés mellett felajánlja e czélra, kész továbbá 200.000 drb téglát ingyen kiszolgáltatni az épitkezésre, sőt még másnemü, előre még meg nem határozható áldozatokra is hajlandó az iskola felállitása érdekében.

Minister úr ő nmga biztató válaszszal bocsátotta el a város küldöttségét és Tormay Béla ministeri tanácsost bizta meg a helyszini szemle megejtésével s a további tárgyalások vezetésével, ki is a kiküldött bizottság tagjaival a helyszinén megjelenvén, a területet az iskola czéljaira alkalmasnak találta. A szerződés az állam és város között 1882 szeptemberhó 12-én jött létre egyelőre egy évre, évenkint 3000 frt bérösszeg fizetésének föltétele mellett.

A Ministerium kebelében időközben létrejött személyi változás némileg hátráltatta ugyan az ügy végleges elintézését, de az egyévi határidő letelte előtt a szerződés 10 évre köttetett meg oly módon, hogy a Ministerium fölépitteti és fölszereli az iskolát, fizeti annak személyzetét és fentartási költségeit, a Város pedig 100.000 drb ingyen adott téglával hozzájárul az épitkezéshez, s a még szükséges téglamennyiséget mérsékelt áron bocsátja rendelkezésre. A szoros értelemben vett gazdasági épületeknek 25.546 frt 84 krban előirányzott költségét a Város viseli oly módon, hogy az évi bér 3000 frtnyi összegét a Ministerium 10 évig visszatartja, vagyis a Ministerium 10 évig bért nem fizet, s a visszatartott bérösszeg fejében ezen épületek 10 év mulva a Város tulajdonába mennek. Ezenkivül a Város átadja a kérdéses birtokon fennálló összes épületeket, nevezetesen a cselédlakokat, a juhaklot, a csürt sat. az iskola használatára, s évenkint 100 bécsi

öl fát az iskola kezelése alatt levő és vágatás alá kerülő erdőből folyó árban bocsát az iskola rendelkezésére, viszontszolgálat fejében azonban az iskola vezetősége tartozik az évenkint kivágott területet újra beültetni és erdészetileg kezeltetni. Végre a Város három tanuló részére évi 150 frtos alapitványt tett, fentartva magának ezen helyekre a kijelölés jogát, s ezen helyek városbeli szegénysorsu szülék szorgalmas, törekvő gyermekei részére lettek biztositva, ha ilyenek azonban esetleg nem jelentkeznének, a Város másokkal is betöltheti eme ösztöndijas helyeket.

A bérleti szerződés 1883 április 2-án véglegesen megköttetett, a bérleti jog a nevezett birtokra telekkönyvileg bejegyeztetett s a birtok területe következőleg állapittatott meg: szántóföld 298·669 *kh*, rét 80·442 *kh*, erdő 465·201 *kh*, belsőség és utak 54·707 *kh*, összesen 898·419 *kh*.

1883 augusztus 21-én a Ministerium elrendelte a házilag való épitkezést, s az épitési munkálatok felügyeletével a kinevezett igazgatón kivül egy városi tanácsosokból álló bizottság küldetett ki, mely egyúttal a pénz és anyag rendszeres elszámolásával is megbizatott. Befejeztetvén az épitkezés, a megejtett leszámolás alkalmával kiderült, hogy a szoros értelemben vett gazdasági épitkezésekre elöirt 25.564 frt 84 krnyi összegből 1608 frt 55 kr takarittatott meg, miután csak 23.956 frt 29 kr lett felhasználva. Ezen 1608 frt 55 kr a 10 évi bérösszegből levonásba hozatván, az épületek 10 év leteltével Rimaszombat város birtokába mennek át.

A nem gazdasági épületek, vagyis az iskolaépület, az igazgatói lak és annak mellékhelyiségei, továbbá a kertészlak és melléképületei kérdésében a Ministerium és a birtoktulajdonos város között a következő megállapodás történt. Minthogy a város hatósága az iskola esetleges beszüntetése esetén eme kérdéses épületeket nem szükségli okvetlenül, a kincstár által sajátjából épitett és 27.785 frt 71 krba kerülő igazgatói lak, annak melléképületei, az iskolaépület és a kertészlak melléképületeivel együtt mint nem föltétlenül gazdasági épületek a bérlet leteltével, illetve az iskola beszüntetése esetén az állam tulajdonában maradnak, s ha a város eme épületeket átvenni óhajtaná: ezen épületek átvételének módozatai az utolsó évben lesznek eldöntendők a közösen kiküldendő szakértő becslők felbecsülései alapján.

Időközben az iskola igazgatósága tanügyi, állategészségügyi és tűzrendészeti szempontból hátrányosnak találta azon körülményt, hogy a Rimaszombatból Kis-Gömöri helységbe vezető vármegyei út az iskola birtoktestének középpontján, közvetlenül a majorsági és iskolaépületek között vezet keresztül, a közlekedés nemcsak különféle állatjárványok behurczolására ad alkalmat, hanem különösen a heti és országos vásárok alkalmával zavarólag hat a tanitásra, veszélyezteti a vagyonbiztonságot és emeli a tűzveszélyt is. Mindeme hátrányok kikerülése szempontjából a vármegyei és városi hatóság megkerestettek, hogy a kérdéses útszakasz az iskola határának más pontjára helyeztessék át. Úgy a város, mint a vármegye hatósága, belátván a felhozott okok helyességét, az utat megszüntette s a kérdéses útszakaszt az iskola bérbirtokának határán elterülő erdőrészlet határvonalára helyezte át.

Az oktatás az iskolában 1884 októberhóban vette kezdetét.

Az iskola felvirágoztatása érdekében a következő alapitványok tétettek: 1. *Coburg Fülöp herczeg* Ő Fensége évente egy tanuló ingyenes ellátási költségeit fizeti egy 150 frtos ösztöndij alakjában. 2. *Gömörvármegye* két tanulóért fizet évi 150 frt ösztöndijt. 3. *Rimaszombat város*, mint már emlitve volt, három ösztöndijas helyet alapitott. 4. *Nógrádvármegye* egy ösztöndijas helyet tartott fel. 5. *Radvánszky Károly* gömörmegyei földbirtokos szintén egy ösztöndijas helyet alapitott. Végre 6. a *Ministerium* évente nyolcz növendéket tanittat szintén ingyenesen.

A Ministerium, Coburg herczeg Ő Fensége, Gömörmegye és Rimaszombat városa három évre alapitott ösztöndijaikat azóta folytonosan fentartják a jelölési jogokkal együtt, Nógrádvármegye a három év leteltével ujabb ösztöndijat nem alapitott, Radvánszky Károly halálával örökösei pedig a lejárt ösztöndijt beszüntették.

Az iskola fennállása óta a Ministerium a következő nagyobb befektetésekkel igyekezett a birtok értékét növelni, s az iskola iránt az érdeklődést fölkelteni:

1888-ban a „Topolyás dülő"-ben fekvő 24 *kh* 300 öl² területet mint vízáthatlan altalajjal biró birtokrészletet alagcsöveztette, s ezáltal eme gyarló minőségü legelőterületet mezőgazdaságilag mivelhetővé tette. Ugyanekkor elrendelte, hogy a nagy mértékben agyagos és csekély eséssel biró fensíkon fekvő birtokrészletek nyílt csatornarendszerrel lecsapoltassanak, hogy az árokban meggyülö csapadékvíz eltávolítása által a talaj javuljon. Ezen mivelettel egyidejüleg az iskola belterülete és az állatkifutók is alagcső-hálózattal láttattak el a talaj rendkivül vizátnem-eresztő tulajdonságának mérséklése czéljából.

1891-ben baromfi-pepinéria rendeztetett be az iskola gazdaságában, a modern igényeknek megfelelő szilárd szerkezetü épület emeltetvén e czélra, hol is Plymouth és Langshan tyúktörzsek, emdeni ludak és pekkingi ruczák tenyésztetnek azon czélból, hogy az érdeklődő gazdaközönség olcsó tenyészállatokhoz juthasson méltányos árban, s egyúttal a tanulók eme jól jövödelmező ágban alapos ismeretekre tehessenek szert.

Ugyancsak 1891-ben a hússertés meghonosítása czéljából yorkshirei sertések szereztettek be, melyek azóta állandóan tenyésztetnek.

1895-ben a Ministerium a gazdaközönség érdekében időjelző készüléket állitott fel az iskola területén, ahol a legközelebbi 24 órában várható időjárás távolra láthatóan jeleztetik az országos meteorológiai intézettől érkező távsürgönyök alapján.

Az tapasztaltatván, hogy a gazdasági cselédség gyermekeinek a szomszédközségben való iskoláztatása egyrészt a távolság, másrészt az időjárás viszontagságai következtében különösen a téli hónapok alatt rendkivüli nehézségekkel van összekötve, sőt gyakran hetekig el vannak zárva az iskolábajárástól, s emiatt a tanítás eredménye is rendkivül gyarló, egy tanyai népiskola felállítása iránt történtek lépések. Az iskola felállítása elrendeltetvén, egy okleveles néptanitó alkalmaztatott a telepen és most a tanköteles gyermekek állami költségen ingyenes tanitásban részesülnek az iskola területén berendezett népiskolában, s ugyancsak a néptanitó tanitja az iskola területén lakó ismétlőiskolásokat és iparostanonczokat is. A két évre alkalmazott néptanitó a földmives-iskola szaktárgyait is hallgatja és azokból képesitő vizsgát tesz, hogy igy egyúttal az egymásután alkalmazott néptanitók gazdasági ismeretekre tevén szert, azt a nép között terjeszszék.

Rimaszombat pósta-, táviró- és vasuti állomás.

A tanítótestület az 1895/96-ki tanévben.

Rády István, igazgató, okl. gazda, egyszersmind gazdasági intéző és a kisérleti tér kezelője.

Előadja az állattenyésztést, talajismét, számvitelt, kisebb gazdaságok berendezését és természettant, kezeli az iskolai pénztárt.

Bodrogközy Zoltán, segédtanitó, okl. gazda, mint gazdasági segéd a gazdaság vezetésében segédkezik, termény, anyag-számadó és könyvtárnok.

Előadja a növénytermelést, külemtant, hasznos és káros állatok tanát, számtant.

Kozáky Jenő, kertésztanitó, az iskolai kertet és a gazdaságban előforduló erdei és más faültetvényeket kezeli.

Előadja a gyümölcsfa- és zöldségtermelést, erdei és mezei fatenyésztést, szőlőmivelést, méhészetet, hal- és baromfi-tenyésztést.

Duschek István, ösztöndijas gazdasági segéd, okl. gazda, segédkezik a gazdaságban.

Előadja a magyar nyelvtant, tervrajzolást, gazdasági épületek felállitását, selymértenyésztést.

Tanulók. Az iskola 12 évi fennállása óta abba 309 tanuló vétetett föl.

Az iskola gazdasága.

(Lásd a térképet.)

A Rimaszombat városától bérbe vett terület terjedelme **898** *kh* **449** öl². Ebből: szántóföld 298 *kh* 699 öl², rét 80 *kh* 442 öl², mívelésen kivül, utak sat. 17 *kh* 197 öl², belsőség 37 *kh* 510 öl², erdő 465 *kh* 201 öl².

A 192 *kh* 729 öl² terjedelmü *nyolczas* vetésforgó következő: 1. zabos bükköny #, 2. repcze, 3. búza, 4. kapás féltrágyával, 5. árpa lóherével, 6. és 7. lóhere, 8. búza.

A 48 *kh* 600 öl² nagyságu *takarmány* vetésforgó következő beosztásu: 1. csalamádé, 2. rozs lóherével, 3. és 4. lóhere, 5. legelő, 6. rozs. A szántóföld többi része forgón kivül kezeltetik.

Állatlétszám. Kancza és herélt ló 11, csikó 4, szamár 1. *Simmenthali* tisztavérü állatok: bika 1, tehén 19, növendékbika 11, növendékü szö 11, borju 21. Jármos ökör (magyar fajtáju) 18. Ramaszkán keresztezésü *raczkajah:* öreg kos 1, anyajuh 109, kétéves kos 1, kétéves anya 34, egyéb növendék 161. Yorkshirei *sertés:* kan 2, kocza 1, ártány 3, koczamalacz 5. *Baromfi:* Langshan-tyúk 96, Plymouth rocks 12, Bronzpulyka 7, emdeni lúd 27, pekkingi kacsa 67.

Gazdasági eszközök és gépek. A gazdaság eszköz- és gépfölszerelése következő: 8-lóerejü gözcséplőgép és 2-lóerejü Csonka-féle petróleummótor. Különféle talyigás és mankós ekék, közönséges fa-, vas- és láncz-boronák; sima, gyürüs és szöges hengerek; töltögető- és mélyen szántó ekék, burgonyakiszedő és mívelőeszközök, „Champion" aratógép, amerikai gyüjtögépek, sorba- és szórvavető, kézi cséplőgépek, szelelőrosták, triőrök, vizi fecskendők, füllesztőkazán kádakkal és végül hidas és tizedes mérlegek.

Kert és szőlő. A kert nagysága 7 *kh* 1356 öl². E területből 16 drb 411 öl²-es tábla hasittatott ki, melyeken nemesitett gyümölcsfák neveltetnek és egyéb kerti termények állittatnak elő. A kert ezenkivül el van látva a szükséges melegágyakkal, valamint mindenféle úgy a faiskola kezeléséhez, mint a konyhakertészethez szükséges eszközökkel.

A *szőlőterület* 800 öl² két táblában, mely csemege- és amerikai szölövel van beültetve.

Kisérleti tér. A kisérleti tér 16 táblára van beosztva, egy-egy tábla 200 öl², s azokon következő forgó tartatik be:

I. forgó: 1. takarmány, 2. olajosnövény, 3. öszi, 4. kapás, 5. tavaszi vagy öszi, 6. és 7. takarmánynövény, 8. öszi.

II. forgó: 1. takarmány, 2. olajos, 3. öszi, 4. és 5. takarmány, 6. tavaszi: *a)* zöldtakarmány, *b)* öszi.

Méhes. A méhek különböző rendszerü kaptárakban vannak elhelyezve: közönséges kúpos, átmeneti, Dierzon- és Berlepsch-féle kaptárban. A méhtörzs jelenleg 20 kaptárból áll. A méhes körüli teendőket a tanulók végzik.

A RIMASZOMBATI M. KIR. FÖLDMIVES-ISKOLA GAZDASÁGÁNAK TÉRKÉPE.

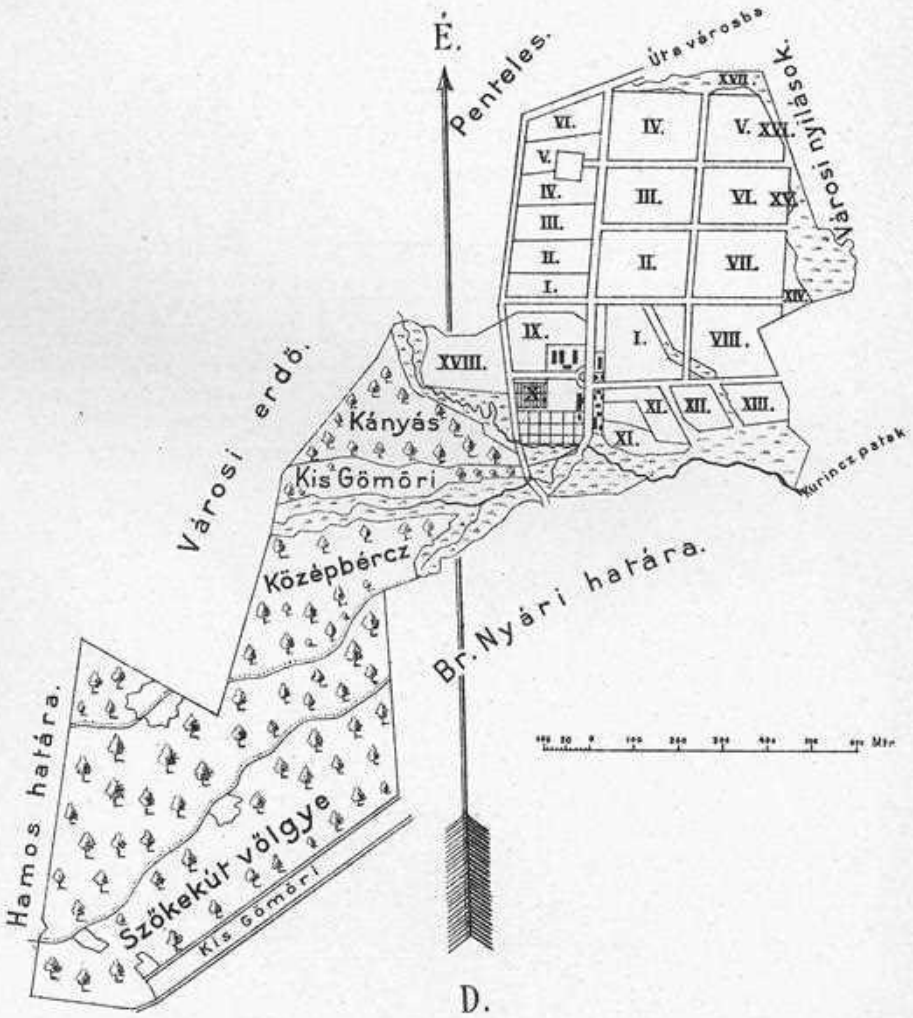

CZETTELGROEUTSCH BUDAPEST

Tételek az iskola 1896. évi költségvetés-előirányzatából.

Kiadás összesen: 22.620 frt. Személyi járandóság: 5220 frt. Ebből tiszti fizetések, pótlékok és lakpénzek: 4100 frt. — Szolgaszemélyzet 250 frt. — *Dologi kiadások összesen: 17 400 frt.* Ebből elméleti és gyakorlati oktatás költségei: 500 frt. — Fölszerelés főleg a gazdaságban: 650 frt. — Haszonbér, adó, közterhek, szolgálmányok: 3742 frt. — Ügyviteli költségek legnagyobbrészt a gazdaságban: 5170 frt. — Gazdasági cselédség bére: 1688 frt. — Élelmezési költségek, munkadíj-váltságok: 4045 frt.

Bevétel összesen: 14.000 frt. Ebből gazdasági, kerti sat. termények értékesítése és kisorolt igás állatok értéke: 11.000 frt. — Élelmezési díjak és alapítványi járulékok: 3000 frt.

3. ADAI M. KIR. FÖLDMÍVES-ISKOLA, 1884.

(BÁCS-BODROGHVÁRMEGYE)

Az iskola rövid története. Az iskola keletkezésének nyomai az 1880-as évek legelejére vezetnek vissza és sajátságosnak jelezhető az a tény, hogy az iskola létesítéséhez az eszmét nem a gazdasági szakkörök adták meg, hanem azt *Czirfusz Ferencz* kir. tanácsos, Bács-Bodroghvármegye kir. tanfelügyelője vetette föl.

Óriási legelőterületek fölött rendelkeztek akkoriban a tiszaparti községek, köztük Ada nagyközség is, s éppen ez időre esett a mozgalom, hogy ezen kiterjedt legelők felosztassanak és eke alá vétessenek; indokolt volt tehát a nemesen gondolkozó tanfelügyelő eszméjén a lelkesedés, hogyha már ezen óriási területek eke alá kerülnek, a föld okszerűbb és nagyobb haszonnal való mívelésére nyujtassék is mód e népnek, hogy tanulhasson, haladhasson és gyarapodhassék.

Termékeny talajra is talált ez életrevaló terv a község akkori fejének, *Kelemen János* birónak, *Jablonszky József* jegyzőnek és *Opitz Sándor* czimzetes kanonok-plébánosnak lelkében, mert az ő buzdításuknak köszönhető, hogy a község akkori értelmes többsége nagy lelkesedéssel szavazott meg 8000 frt készpénzt, 100 *kh* földet a község alatt elterülő közlegelőből, melylyel a földmíves-iskola létesítésének alapját biztosította.

Az akkori földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. Minister képviseletében *Tormay Béla* ministeri tanácsos és *Bernoláik Sándor* ministeri osztálytanácsos buzgósága ezek után csakhamar életre hívta ezen földmíves-iskolát, amennyiben a területet a község kihasitotta és *Szobonya Bertalan* igazgató kinevezésével az építkezéshez hozzáfogtak, s az alapkő-letétel nagy ünnepélyességek között 1884 május 16-án meg is történt. És bár október 1-jén az épületek teljesen készen állottak és 16 növendék várta is az iskola megnyitását, a tanítás csak 1885 február 1-jén kezdődhetett meg, mivel az épületek nem voltak kellőleg kiszáradva.

Az iskola eredetileg 24 növendékre volt tervezve, de tekintettel arra, hogy az első évre, t. i. 1884 október 1-jére 16 bácskai gazda fia jelentkezett mint elsőéves, már a következő évben 24 növendék helyett 28-at kellett fölvenni, s a következő években ez a 28 szám soha nem csökkent, hanem szaporodott, úgy, hogy évenkint 10—12 növendék, rendszerint a feleséges növendékek, a szomszédos szélső sorbeli házakban húzódnak meg, honnan kötelességeik teljesítésére bejárnak.

Megemlítendő az is, hogy a község azon áldozatkészségét, hogy 100 hold földet és 8000 frt készpénzt ajánlott fel, a földmívelési kormány azzal viszonozta, hogy az adai növendékeket minden díj nélkül tanittatja és négy ingyenes helyre van joga a községnek helybeli illetőségü szegénysorsu földmíves-ifjakat beküldeni.

A községtől 35 hold rétterület is béreltetett 1885 április 1-jétől fogva sertéslegelőnek a Tisza árterében 10 évre holdankint 7 frtjával; tekintettel azonban arra, hogy a 10 év alatt hétszer víz alá került e terület, s az utolsó pár évben a nagy szárazságban az ilyen

mocsaras területek is eke alá kerülhettek volna, a község túlzott követelése folytán ezen terület további bérbevétele elejtve lön.

Az iskola belső élete a megnyitás napjától kezdve a fejlődés szakadatlan lánczolatát mutatja, a növendékek száma évről-évre nő és az iskolát nemcsak Bácsmegyéből, de az ország legtávolabb vármegyéiből is fölkeresik. Erdélyből, Szlavoniából, Szepességről, Pozsonyból, Pest sat. vármegyékből minden évben van több-kevesebb növendék. Hasonlón van ez a szolgálatot adó birtokosokkal; eddig még sohasem végezte el az iskolát annyi növendék, hogy a beérkező megkereséseknek elégséget tudott volna tenni.

A 18—19 éves parasztfiú, midőn két év alatt végzett, a ménesbirtokok valamelyikére önkéntesen besoroztatja magát, s midőn ismereteit kibővítve 21—22 éves korában mint altiszt hazakerül, a birtokos-, a bérlő- és a gazdatiszti osztály oly elemet nyer benne, mely a rendelkezések okos végrehajtására alkalmas.

Utóbbi időben különösen lábra kapott az az irány, hogy az 1—2 hold birtoku kisgazda földecskéjét pénzzé tevén, az iskola elvégzésére adja magát azon reményben, hogy kiképeztetése után mint majoros gazda, munkafelügyelő vagy munkavezető kedvezőbb helyzetbe jut, mintha otthon marad; ily növendék már évek óta rendszerint 10—12 szokott lenni.

Ada pósta-, távíró-, gőzhajó- és vasuti állomás.

A tanítótestület az 1895/96-ki tanévben.

Előbb **Szobonya Bertalan,** igazgató, okl. gazda, utóbb **Lukácsy Imre,** az iskola vezetésével megbizott segédtanító, okl. gazda.

Szeles János, segédtanító, okl. gazda.

Horváth Samu, ösztöndijas gazdasági segéd, okl. gazda.

Kiss István, kertész, végzett vinczellér.

Tanulók. A bennlakók száma 28. Mint az iskolára jellemző fölemlíthető, hogy a tanulók legnagyobb része, mintegy 80 %-a, földmivesgazdák fiai, ami az iskolára nézve kedvezőnek mondható. Jellemző továbbá, hogy néha a tanulók 40, sőt 50 %-a feleséges ember, kik, ha a tanfolyamot bevégezték, megállapodottságuk és megbízhatóságuknál fogva a szolgálatadók részéről előszeretettel részesülnek alkalmazásban, nevezetesen olyanok, kik katonakötelezettségüknek már elégséget tettek.

Az iskola fennállása, vagyis az 1884/85-ki tanévtől fogva az 1895/96-ki tanévig bezárólag, abba 217 tanuló iratkozott be és vétetett föl.

Az iskola gazdasága.

(Lásd a térképet.)

A gazdaság Ada nagyközség közvetlen szomszédságában terül el. Mívelési ágak szerint van: szántóföld 85½ *kh*, kert 8½ *kh* és majorterület, utak, árkok sat. 6 *kh*, **összesen 100** *kh*. A talaj televényben gazdag vályog, néhol 1 *m* mély televénytartalmas feltalajjal.

A szántóföld a következő *vetésforgóban* kezeltetik: 1. ugar, trágyázva takarmánynak (csalamádé, zabos bükköny, mohar); 2. őszi búza; 3. kapás (tengeri, répa, dohány és három hold czukorrépa); 4. tavaszi (árpa, zab); 5. luczerna (forgón kivül).

AZ ADAI M. KIR. FÖLDMIVES ISKOLA GAZDASÁGÁNAK TÉRKÉPE

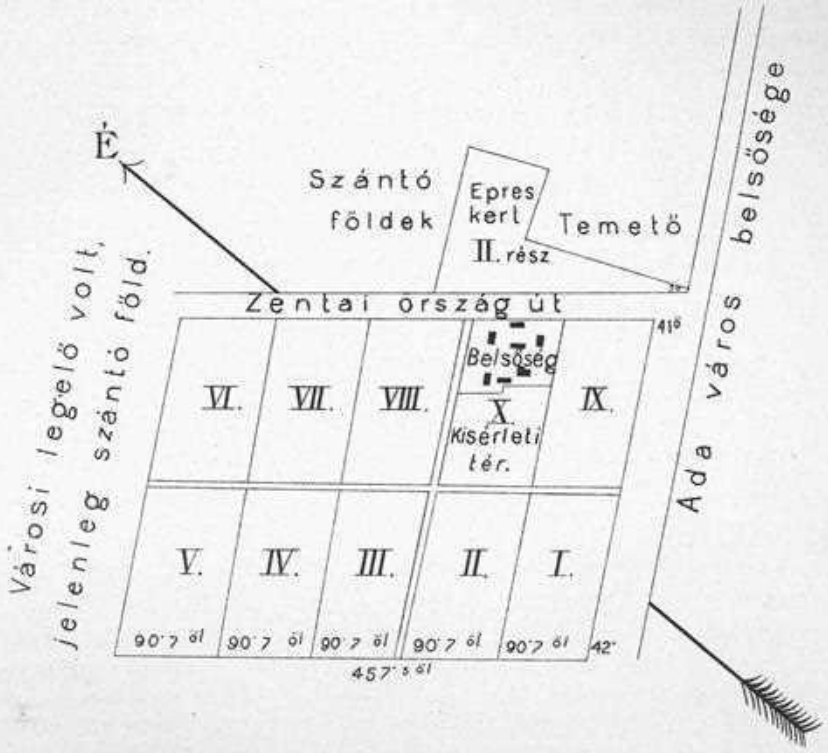

CZETTEL & DEUTSCH BUDAPEST.

Kisérleti tér. A 4½ *kh*-nyi kisérleti tér ugyanazon rendszerrel míveltetik, mint a szántóföld-terület, csakhogy itt a különböző termények a különféle mívelési módok alkalmazásával kezeltetnek.

A kisérleti téren kisebb parczellákon termeltetett dohány, seprőczirok, kender, őszi árpa, répamag.

Állatlétszám. Az iskola gazdaságában tenyésztetik a magyar-erdélyi szarvasmarha-fajta, egyrészről tejtermelés czéljából, másrészről tenyészanyagot, különösen jó tenyészbikákat akar az iskola a környékbeli lakosság elsatnyult gulyáinak javítására nevelni. Amely fiatal hímállat tenyésztésre alkalmatlannak mutatkozik, ebből az iskola saját igásökörszükségletét pótolja, a kimustráltakat pedig felhizlalva értékesíti.

A **szarvasmarha-állomány**: 4 drb fejös tehén, 3 drb hároméves üszö, 2 drb kétéves üszö, 2 drb egyéves és 3 drb borjuüszö, 2 drb öreg tenyészbika, 2 drb egyéves bika, 1 drb hároméves tinó és 9 igás ökör.

Lovak. Van 4 drb tenyészkancza csikónevelés végett, 1 drb választott, 1 drb három- és 4 drb kétéves kanczacsikó.

Sertés. Tenyésztetik a kondorszőrű fehér mangaliczafajta. Jelenleg van: 2 drb süldökan, 2 drb kanmalacz, 14 drb öreg, 5 drb süldökocza, 9 drb kocza- és ártánymalacz.

Baromfi-állomány. Plymouth rocks tyúkfajtából, melyet a környéken való terjesztés czéljából tenyészt az iskola, van 3 drb öreg kakas, 4 drb öreg tyúk és 20 drb idei csirke. Pekkingi kacsából van 2 drb ezidei fiók, a többi baromfi-kolerában a nyár folyamán hullott el. Emdeni lúdból van 1 drb öreg gunár, 3 drb öreg tojó, 3 drb ezidei fiatal liba.

Tételek a földmíves-iskola 1896. évi költségvetés-előirányzatából.

Kiadás összesen: 18.825 frt. Személyi járandóság: 4150 frt. Ebből tiszti fizetések, pótlékok és lakbérek: 3500 frt. — *Dologi kiadások összesen: 14.675 frt* Ebből elméleti és gyakorlati oktatás költségei: 200 frt. — Fölszerelés föleg a gazdaságban: 1000 frt. — Haszonbér, adó, közterhek, szolgálmányok: 585 frt. — Ügyviteli költségek legnagyobbrészt a gazdaságban: 3800 frt. — Gazdasági cselédség bére: 1050 frt. — Élelmezési költségek, munkadíj-váltságok: 6540 frt.

Bevétel összesen: 10.150 frt. Ebből gazdasági, kerti és egyéb termények értékesítése és kisorolt igás állatok értéke: 4000 frt. — Élelmezési díjak és alapítványi járulékok: 6150 frt.

---

4. CSÁKOVÁRI M. KIR. FÖLDMÍVES-ISKOLA, 1886.

(TEMESVÁRMEGYE.)

Az iskola rövid története. Már régebbi időben, amikor a Bánát kimeríthetetlennek vélt híres talajának termőereje csökkenésének jelei sokfelé feltünően mutatkoztak, belátta a magas kormány és e vidék értelmisége, hogy ennek oka a helytelen, úgynevezett rablógazdálkodás hosszú idejü üzésében található fel, és ha e hibás gazdál-

kodási módon nem változtatnak, a jövőre káros hatással lesz. Azelőtt ugyanis e vidéken általános szokásban volt, hogy különösen a kisgazda a kétnyomásos gazdasági rendszert követve, földjének termőerejét csaknem teljesen kiélte. A trágyázás szükségét és hasznát be nem látva, a trágyát tehernek tekintette és udvaráról egyszerűen kidobta vagy talán földje valamely félreeső részére kihordva, azt ott elkorhadni engedte, sőt néha felgyujtva, el is égette. Talajmivelő eszközei kezdetlegesek s igen rosszak lévén, földjét kissé felkarczolta, de nem mivelte kellően. A nagyobb birtokosok és az uradalmak ezen eljárás helytelenségét elismerve, ezen változtatni iparkodtak, de e részben azon akadályba ütköztek, hogy a jobb gazdálkodáshoz szükséges gazdasági gépek és eszközök kezeléséhez értő munkavezetőket alig kaptak a vidéken.

E hátrányos gazdasági viszonyok megváltoztatásán a magas kormány a gazdasági szakértelem terjesztése által vélvén első sorban segíthetni, az 1885. évben Temesvármegyében Csákovár község határában a községtől mintegy 2½ *km* távolságra, a *m. kir. közalapítványi uradalom* birtokán egy állami földmives-iskolát létesitett. Az iskola az 1886. év őszén megnyittatván, egy évtizedre terjedő fennállása óta nemcsak hogy 100-nál több gazdasági felügyelői és munkavezetői állásra alkalmas ifjút képezett ki, de gazdaságában bemutatott példájának, valamint a kisgazdáknak sok esetben adott szakszerü tanácsának máris jól látható nyomai tapasztalhatók. Nagy részben ennek tulajdonitható, hogy e vidék kisgazdája a trágyát ma már értékes anyagnak ismeri el s azt jó pénzért sem adja el, gazdasági eszközei között vetőgépet, jobb fajta ekéket, s az iskolával kapcsolatosan létesitett *bikanevelő-telep* hatása következtében gondosabb állattenyésztést és jobb állatokat látunk. Az állami bikanevelő-telep az *obádi* birtokon különösen azért létesittetett, hogy a kisgazdák vagy a községek kedvező föltételek mellett juthassanak jó tenyészanyaghoz, mely intézmény hasznos voltát azon körülmény bizonyitja leginkább, hogy a bikatelep, mely évenkint mintegy 60—80 drb tenyészbikát nevelhet föl, ma már alig képes a keresletnek kellően megfelelni.

Csákovár pósta-, táviró- és vasuti állomás.

A tanitótestület az 1895/96-ki tanévben.

Lammer Vilmos, igazgató, okl. gazda és állatorvos.

A temesvármegyei gazdasági egylet választmányi tagja. Temesvármegyei bizottsági tag.

Wickl Gyula, segédtanitó, okl. gazda.

Wagenhuber Kornél, ösztöndijas gazdasági segéd, okl. gazda.

Zoltán Ákos, kertésztanitó, végzett vinczellér és kertész.

Tanulók. Növendékek számára az iskolában 30 hely van. Több alapitvány és ösztöndij is van rendszeresitve. Fennállása óta az iskolába 166 tanuló vétetett föl.

Az iskola gazdasága.

(Lásd a térképet.)

Szántóföld 298 *kh* 1110 öl², rét 93 *kh* 795 öl², legelő 72 *kh* 613 öl², beltelek 17 *kh* 258 öl², kert 7 *kh* 1193 öl², **összesen 489** *kh* **769** öl².

A szántóföldek következő négy vetésforgóra vannak osztva:

I. *Giládi dülő* (61 *kh* 302 öl²): 1. zabos bükköny, 2. búza, 3. tengeri, 4. árpa lóherével, 5. lóhere, 6. búza.

II. *Nagy dülő* (139 *kh* 240 öl²): 1. zabos bükköny, 2. repcze, utána csalamádé, 3. búza, 4. zab, 5. kapás, 6. árpa lóherével, 7. lóhere, 8. búza.

A CSÁKOVÁRI M. KIR. FÖLDMIVES ISKOLA GAZDASÁGÁNAK TÉRKÉPE.

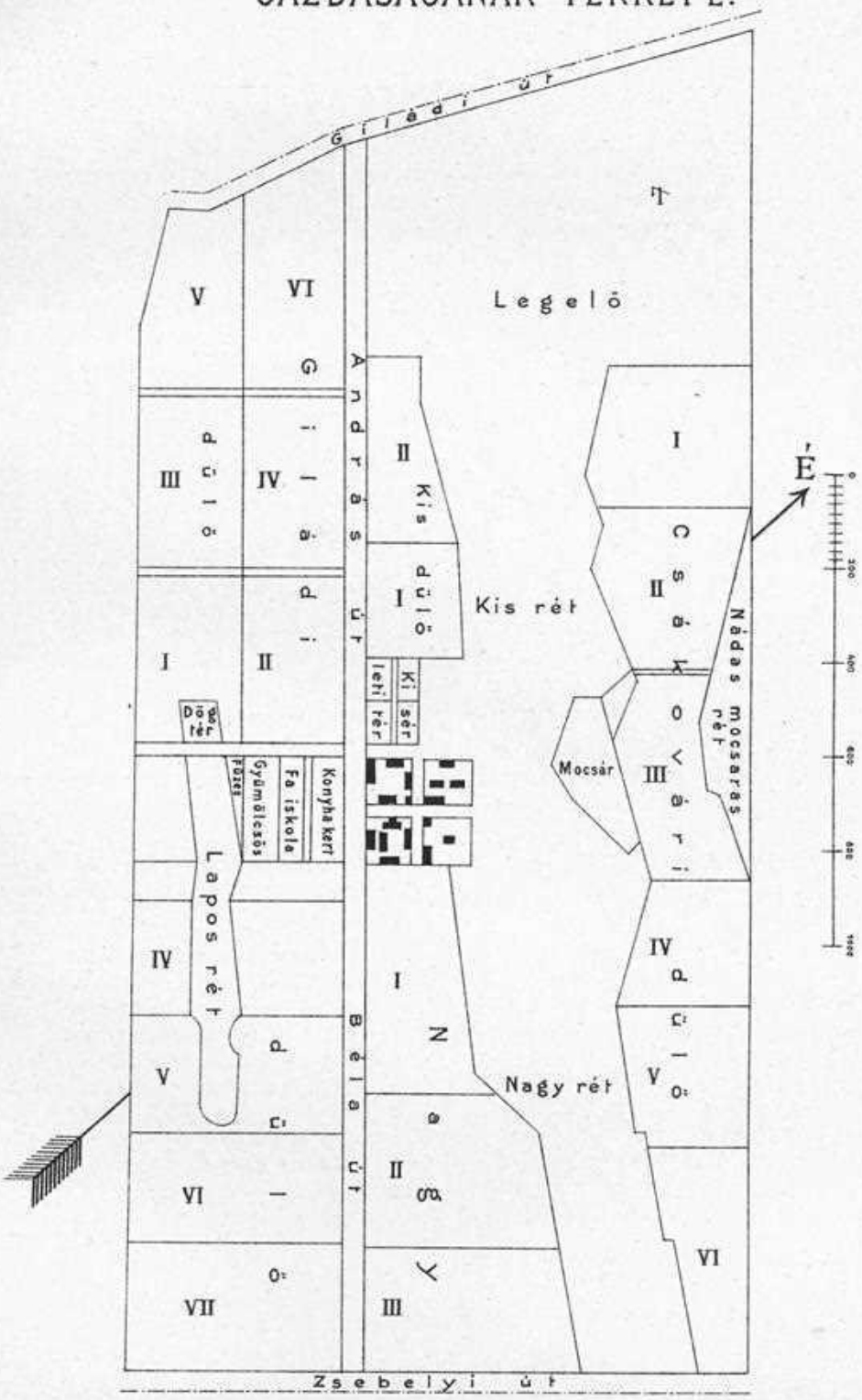

CZETTELER & DEUTSCH BUDAPEST.

III. *Csákovai dülö* (82 *kh* 687 öl²): 1. zabos bükköny, 2. repcze, 3. búza, 4. kapás, 5. zab, 6. luczerna forgón kivül.

IV. *Kis dülö* (14 *kh* 1077 öl²): 1. öszi bükköny, utána csalamádé, 2. búza.

A kisérleti tér területe 2 *kh* 400 öl² és négy táblából áll, melyeken dohány és szemes tengeri termeltetett.

Állatlétszám. Az iskola gazdaságában levö állatok létszáma következö: *Tenyészállatok:* pinzgaui bika 1, tehén 20, üszö 20, növendékbika és üszöborju 7, egy hágómén. *Igás jószág:* jármos ökör 36, kancza 6, herélt ló 2 és szamár 2.

Állami bikatelep. 1886. évi októberhó 1-jétöl ugyancsak a m. kir. közalapitványi uradalomtól bérbe vette az iskola az *obádi* birtokot, 296 *kh* 568 öl² területtel, melyen a kezelése alatt levö *bikatelep* van elhelyezve.

Tételek az iskola 1896. évi költségvetés-elöirányzatából.

Kiadás összesen: 28.330 frt. Személyi járandóság: 4350 frt. Ebböl tiszti fizetések, pótlékok és lakbérek: 3500 frt. — *Dologi kiadások összesen: 23.980 frt.* Ebböl elméleti és gyakorlati oktatás költségei: 300 frt. — Fölszerelés föleg a gazdaságban: 1000 frt. — Haszonbér, adó, közterhek, szolgálmányok: 5400 frt. — Ügyviteli költségek legnagyobbrészt a gazdaságban: 8600 frt. — Gazdasági cselédség bére: 2200 frt. — Élelmezési költségek, munkadij-váltságok: 5000 frt.

Bevétel összesen: 16.630 frt. Ebböl alapok és alapitványok jövödelme: 130 frt. — Gazdasági és kerti sat. termények értékesitése és kisorolt igás állatok értéke: 13.000 frt. — Élelmezési dijak és alapitványi járulékok: 3500 frt.

---

5. SZENT-IMREI M. KIR. FÖLDMÍVES-ISKOLA, 1886.

(SOMOGYVÁRMEGYE.)

Az iskola rövid története. Az 1885. évben a földmivelésügyi m. kir. Minister felhivta Somogyvármegye földbirtokosainak figyelmét azon tényre, hogy a kisbirtokososztály gazdálkodásában vagy éppen semmit, vagy csak igen keveset halad elöre, továbbá hogy a közép- és nagybirtokos igen ritkán jut oly értelmes munkavezetö vagy béres gazdához, kinek a gazdálkodás elörehaladottabb állapota mellett elég képessége van a munkák megfelelö végzésére.

E bajon segitendö, *Széchenyi Pál gróf* akkori földmivelésügyi Minister Somogyvármegyében egy 30 tanuló fölvételére alkalmas iskola felállitását vette tervbe és mint a vármegye egyik nagybirtokosa is, az ügy élére állott, felbuzditva a vármegye több elökelö birtokosát alapitványok tételére.

A lelkes nagybirtokosok ily intézmény nagy horderejét fölismervén, egyenkint hat évre kötelezö 150 frtos alapitványt jegyeztek.

Az alapitványtevök a következök: Esterházy Miklós herczeg, Festetics Tasziló gróf, Kovács Zsigmond veszprémi püspök két-két, Festetics Dénes gróf, Festetics Pál gróf, Hunyady Imre gróf, Jankovich László gróf, Széchenyi Dénes gróf, Széchenyi Ferencz

gróf, Széchenyi Gyula gróf, Széchenyi Imre gróf, Széchenyi László gróf, Széchenyi Pál gróf, Zichy János gróf, Jankovich Gyula, Inkey József, Kund Béla, Márffy Béla, Márffy Emil, Freystädtler Antal lovag, Freystädtler Vilmos, a Kegyes-tanitórend Mernyén, Satzger Keresztély, Biedermann Ottó és Rezső, Somssich Pál, Somssich József gróf, a nagy-atádi Gazdakör, a somogymegyei gazdasági Egyesület, Véssey Mihály és Sándor, Hirsch Adolf és Meller Manó pedig egy-egy, összesen *33* ösztöndíjt alapitottak.

A hatévi cziklus leteltével az első alapitványtevők közül csak igen kevesen maradtak azok, kik alapitványukat továbbra is meghosszabbitották; ezek a következők: Hunyady Imre gróf, Széchenyi Dénes gróf, Széchenyi Pál gróf, Széchenyi Imre gróf, Hornig Károly báró veszprémi püspök, Jankovich Gyula, Márffy Emil, Meller Manó örökösei, a Kegyes-tanitórend és a somogyvármegyei gazdasági Egyesület.

Tekintve azon körülményt, hogy a vagyonosabb kisbirtokos-osztály gyermekei közül aránylag igen kevés lép az iskolába, s hogy leginkább oly elem iparkodik bejutni, mely magát itt kiképeztetve, ezáltal jobb jövőt lát maga előtt, s tekintve azon körülményt, hogy ilynemü törekvést csak azok tanusitanak, kik hivatást éreznek magukban arra, hogy azt ki is küzdik maguknak: a Ministerium ezek segitségére jött és 12 állami ingyenes helyet rendszeresitett olyformán, hogyha az alapitványi helyeken kivül nem jelentkezik kellő számu magánköltséges, úgy ezek az állami ingyenes helyekre vétetnek föl.

Az iskola helyének kiszemelése alkalmával a választás *Márffy Emil* Szent-Imre pusztabirtokára esett, mely e czélra kiválóan alkalmasnak találtatván, 20 évre bérbe vétetett.

Ezen birtok kedvező helyzeténél fogva nemcsak hogy az iskola czéljainak felel meg, hanem azonkivül tág tért nyit a telkesités különböző nemeinek eszközlésére, s igy útmutatóúl szolgál Somogyvármegye birtokain az e részben követendő eljárások tekintetében, és ma már több tényre utalható, hogy az iskola gazdaságában eszközölt talajjavitások a vidéken számos követőre találtak.

Az iskola 1886. év őszén nyittatott meg.

Szent-Imre utolsó póstája: Kadarkut, táviró- és vasuti állomása: Kis-Korpád.

A tanitótestület az 1895/96-ki tanévben.

Hauer Géza, igazgató, okl. gazda.
Nitsmann Jenő, intézősegéd, okl. gazda.
Ludmán Béla, ösztöndijas gazdasági segéd, okl. gazda.
Uitz István, kertésztanitó.

Tanulók. Az 1886. évtől fogva 1896-ig összesen 135 tanuló volt az iskolába beirva, kik túlnyomó számban somogyvármegyei származásuak.

Az iskola gazdasága.

(Lásd a térképet.)

A gazdaság Kadarkut község szomszédságában, a Kaposvár és Nagy-Bajomba vezető vármegyei utaktól átszelve, a tengerszin fölött 217 *m* magasságban fekszik. Távolsága Kaposvártól dél-nyugati irányban 21 *km*.

A szántóföldek csekély lejtőségüek. A rétek részint a szántóföldeket, részint az erdőket körülövező mélyedésekben vannak, melyekben források és patakok találhatók. A viz ellen övárkok és alagcsövezés által vannak megvédve.

A SZENT-IMREI M. KIR. FÖLDMIVES-ISKOLA GAZDASÁGÁNAK TÉRKÉPE.

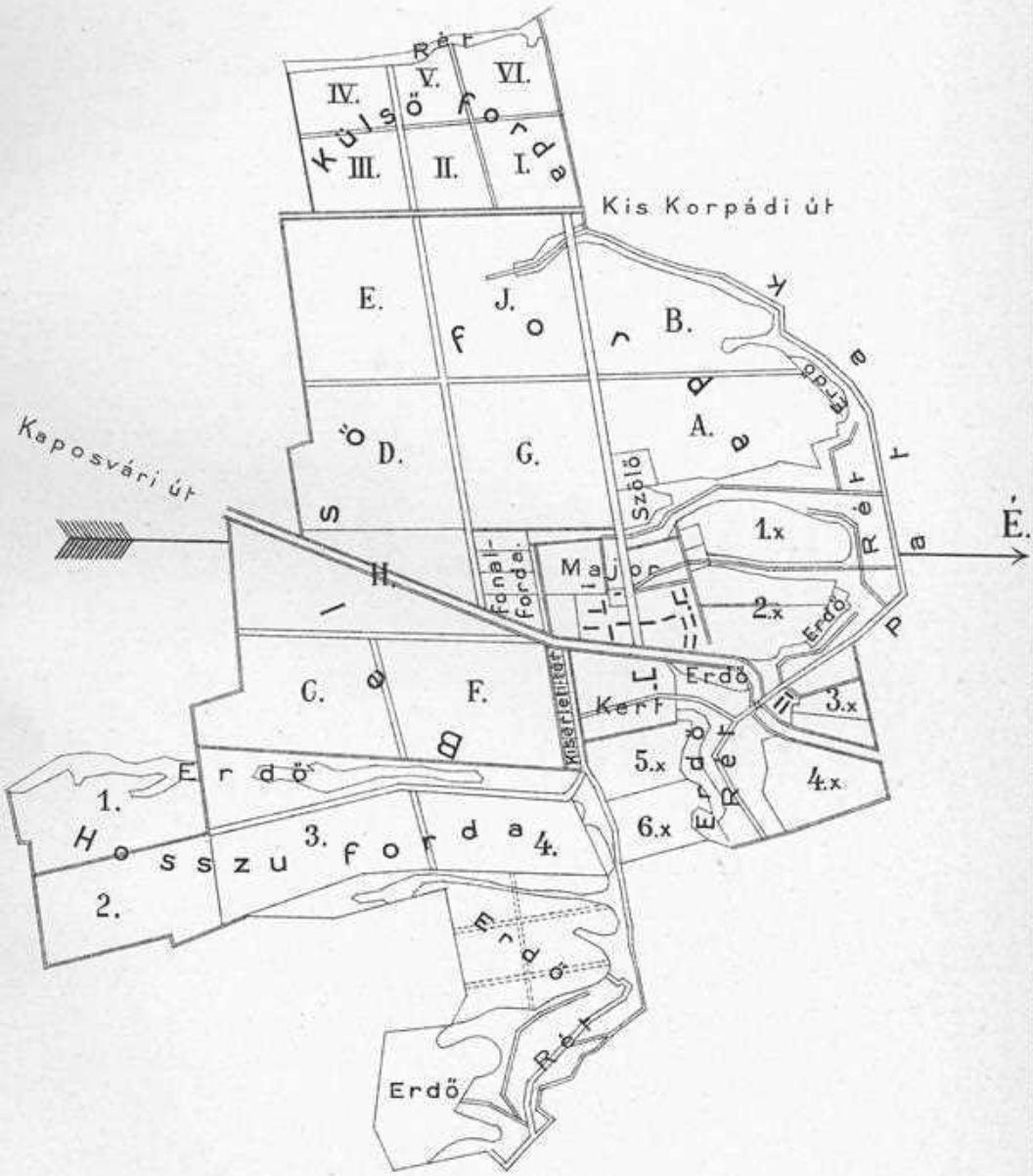

Lépték 1" = 266. 6 öl

A csillaggal x jegyzett 1-6 ig terjedő számok a takarmány fordát jelezik.

CZETTEL & DEUTSCH BUDAPEST.

A dülöutakat gyümölcsfák szegélyezik; megszüntetett vízmosásokon és egy kopárság beültetéséből keletkezett erdőterületek is vannak.

A gazdaság talaja általában középkötöttségü homokos agyag, a nyugati részen kötöttebb, mélyebb feltalajjal, keleti része mélyebb feltalajjal, mélyedésekkel átszelt fensík több homoktartalommal, de azért még elég kötöttséggel. A birtok közepén északtól délnek irányulva egy keskeny homoksík vonul át, mintegy 10 holdnyi területtel. Ezt tavaszszal a szél könnyen megbolygatja, de azért termelésre még használható.

Az **összes terület 571** *kh* **1508** öl². Ebből: szántóföld 384 *kh* 475 öl², rét 64 *kh* 94 öl², legelő 28 *kh* 805 öl², erdő 45 *kh* 1012 öl², kert, faiskola 9 *kh*, szőlő 1 *kh* 1468 öl², belsőség, utak és árkok 38 *kh* 854 öl².

Vetésforgó a talaj viszonyaihoz mérten több van; *belső forgó*, mely a szántóföld legnagyobb részét foglalja magában, a következő: 1. tengeri, 2. zabos bükköny #, 3. búza lóherrel, 4. lóher, 5. rozs, 6. zab, 7. répa vagy tengeri #, 8. takarmány nyári zöldtakarmánynak, 9. búza vagy rozs.

A birtok nyugati részén, vagyis a jobb és mélyebb feltalajjal biró talajon van a *külső forgó:* 1. repcze #, 2. búza lóherrel, 3. lóher, 4. rozs, 5. takarmány nyári zöldtakarmánynak, 6. zab.

A legsoványabb rónán van a *legelőváltó:* 1. zabos bükköny, 2. őszi gabona lóher és fümag-keverékkel, 3. lóherkaszáló, 4. legelő.

Közvetlenül a major mellett elterülő területek takarmányváltókra vannak berendezve, melyek, miután legtöbb trágyát kapnak, teljesen szabad gazdálkodással vannak kihasználva és rendesen minden évben kétszer vettetnek el.

Van továbbá egy 5 holdnyi forgó fonal- és iparnövények termesztésére, a sorrend itt: 1. dohány #, 2. búza, 3. kender és len, 4. tavaszi gabona, 5. czirok, seprő készítéséhez.

Kisérleti tér. Végül van egy 12 *kh* nagyságu 200 öl²-es táblákra beosztott *kisérleti tér*, hol a gazdasági vetésforgók keretében tétetnek a kisérletek.

Állatlétszám. A **lótenyésztés** az igás kanczák után nevelt csikókra van fektetve. Ezidőszerint még kevertvérü lovak tenyésztetnek, de tisztavérü törzs felállítása van czélba véve, hogy a vidék lótenyésztésének emeléséhez az iskola gazdasága közvetlenül is befolyhasson. Tartatik: mén 1, kancza 11, herélt 1, növendék 4, összesen 17 drb.

A **tehenészetben** az előbb tenyésztett simmenthali fajta helyett a bonyhádi tájfajta lett beszerezve. Létszám: simmenthali bika, hágó 2, növendék 2, bonyhádi tehén 19, különféle növendék 26, összesen 49 drb.

Az 1890. év őszén czigája **fejős juhok** szereztettek be, melyek nagyobb jövödelmet adnak, mint akár a merinó, akár az angol félvérüek, minthogy a juhok tejelés által 2·37 frtot érő terményt szolgáltatnak, emellett a gyapju is keresett, ebből készülvén az egész országban igen

jó hírnek örvendő brassói posztó. Állomány: öreg kos 1, öreg anya 80, kétéves kos 2, kosbárány 7, két- és egyéves nőstény 48, bárány 36, különféle koru ürü 36, összesen 210 drb.

A **sertéstenyésztés** 1891. év tavaszán vette kezdetét, s evégből yorkshirei hússertés szereztetett be, mely gyorsan fejlödik és rendkivüli nagy súlyt ér el. Hússertésre azért esett a választás, mert a sajtgyárban melléktermény ül fenmaradó savót ezek jól értékesítik. Állomány: öreg kan 1, süldökan 4, öreg kocza 12, süldö 10, malacz 96, ártány 7, összesen 130 drb.

Baromfi-tenyésztés czéljából Langshan-tyúk, emdeni lúd és pekkingi récze tartatnak s ezek vannak hivatva a tiszta fajtákat keresöknek tenyésztöanyagot szolgáltatni. A magyar tyukok és ludak a tisztavérüek tojásait költik ki. Van: Langshan-kakas 12, tyúk 70, csirke 986, magyar fajtáju kakas 6, tyúk 149, csirke 461, összesen 1602 drb. Emdeni gunár 4, lúd és pipe 14, összesen 18 drb, magyar lúd és pipe 14 drb, pekkingi kacsa, gácsér 5, tojó 14, fiok 226, összesen 245 drb.

Vízvezeték. Az önmüködö vizvezeték vizét a faiskola nedves területének alagcsövezéséböl nyeri és látja el úgy a sajtgyárt, mint a tehenészetet igen kitünö vízzel.

Sajtgyár, egyéb berendezés. A sajtgyárban nemcsak az iskola gazdaságában nyert tej kerül feldolgozásra, hanem a tej a környék birtokosaitól is átvétetik, kiknek minden liter tej után azonnal 4 kr fizettetik ki s az év végével az elöállitási költségek levonása után fennmaradó összeg a tej minösége szerint osztalék alá kerül. Ezidöszerint 150 drb tehén teje kerül feldolgozás alá.

A legnagyobb valószinüség szerint ezen üzlet, miután a tejet szállitó tehenészetek oly csekély mennyiségü tejet szállitanak, hogy ezért nagyobb berendezést fentartani nem érdemes, be lesz szüntetve. A gyárban úgy a fölözés, mint a sajtkészités gözerö segitségével történik.

Az a gözmótor, mely a sajtodában dolgozik, drótkötél segélyével a szomszédépületben elhelyezett takarmányaprózó gépeket is hajtja és fülleszti gözzel az e czélra készitett tartányokban a takarmányt. A takarmánykamrából vasutak vezetnek az istállókba, miáltal a takarmányozás körüli munkálatok nagyon meg vannak könnyitve.

Kert és gyümölcsfa-tenyésztés. Az iskola kertje, mely föképen gyümölcsfa-nevelésre van berendezve, 9 holdnyi nagyságu. Zöldségnemüek csak oly mértékben termeltetnek, hogy a tanulók a kertészet ezen ágában is nyerhessenek gyakorlati oktatást.

A gyümölcsfa-tenyésztésnél nagy súly van fektetve arra, hogy a vidéken a jó, böven és gyakran termö fák legyenek elterjeszthetök, s éppen azért a határba olyan fák vannak kiültetve, melyek hamar fogják igazolni, mely fajok lesznek a vidékre valók. Eladás alá néhány

év mulva már évenkint mintegy 14.000—16.000 drb nemesitett ojtvány fog kerülni, lehetöleg jutányos árak mellett.

Szőlő. A közel 2 *kh*-nyi szölö egy része hazai direkttermö asztali és bornak való fajtákkal van beültetve, 10—10 tábla fehér és fekete mind más-más fajtával.

Berendezés alatt van ugyancsak hazai csemege- és bornak való fajtákkal egy kisérleti telep, ahol nemcsak a mivelés és metszés különböző nemei mutattatnak be, hanem egyes fajták termöképessége is próba alá fog vétetni. E szölötelepen nagy súly van fektetve az amerikai direkttermő és ojtásra alanyul szolgáló szölöfajtákra. E berendezésnél különös gond van fordítva arra, hogy a vidékbeli gazdák az alanynak szükséges fajtákat itt feltalálhassák, e czélból a szölötelepnek nagyobbitása immunis talajon van tervben.

Népszerü elöadások kisgazdáknak. Az iskola tanitótestülete nem elégedve meg azzal, hogy csak tanitványai szakértelmét képezze, az iskolát környezö vidék kisgazdái oktatása végett kijárt a környékbeli falvakba és ott elöre meghatározott napokon, leginkább vasárnap-délutánokon népszerü modorban elöadásokat tart. Ily elöadásokra seregestöl és nagy elöszeretettel tódultak a kisgazdák. Az elöadás tárgyát föleg a szántás-vetés, a növénytermelés és az állattenyésztés alapföltételeinek fejtegetése képezte.

Ahol az elöadásokat megtartották, ott csakhamar nyilvánvaló lett, hogy a nép nemcsak jó tanácsra, hanem tettleges segitségre is szorul. Legégetöbb szüksége mutatkozott mindenütt annak, hogy a kisgazdák hitelviszonyai rendeztessenek, mivégböl lehetöleg minden községben *hitelszövetkezet* alakittatott, melyek alig hogy a kezdet nehézségeit leküzdötték, csakhamar örvendetesen tért foglaltak.

Elemi iskola. Az államilag segélyezett iskola a cselédgyermekek tanitása czéljából állittatott fel. A tanitást egy okleveles tanitónö végzi.

Tételek a földmives-iskola 1896. évi költségvetés-elöirányzatából.

Kiadás összesen: 36.646 frt. Személyi járandóság: 4450 frt. Ebböl tiszti fizetések, pótlékok és lakbérek: 3300 frt. — *Dologi kiadások összesen: 32.196 frt.* Ebböl elméleti és gyakorlati oktatás költségei: 400 frt. — Fölszerelés föleg a gazdaságban: 630 frt. — Haszonbér, adó, közterhek, szolgálmányok: 10.600 frt. — Ügyviteli költségek legnagyobbrészt a gazdaságban: 10.650 frt. — Gazdasági cselédség bére: 2788 frt. — Élelmezési költségek, munkadij-váltságok: 4800 frt.

Bevétel összesen: 15.200 frt. Ebböl gazdasági, kerti sat. termények értékesitése és kisorolt igás állatok értéke: 12.200 frt. — Élelmezési dijak és alapitványi járulékok: 3000 frt.

6. „KRISTÓF-INTÉZET" M. KIR. FÖLDMÍVES-ISKOLA SZERB-NAGY-SZENT-MIKLÓSON, 1800 és 1887.

(TORONTÁLVÁRMEGYE.)

Az iskola rövid története. Az iskolát 1799. évben Nákó Kristóf alapitotta *„Kis mezőgazdasági iskola"* czimen legszegényebb jobbágyainak fiai számára és 1800-ban nyilt meg. Ily alakban állott fenn az iskola 1855. évig, akkor az iskola feloszlattatott a jobbágyi viszony időközben történt megszünése indokából.

1863. évben *Nákó Kálmán gróf*, az alapitó unokája, az iskolát a m. kir. Helytartótanács közbejöttével nagyatyja emléke iránti kegyeletből ismét megnyitotta Nagy-Szent-Miklós község szerb, német és magyar lakosai számára, a következő megállapodások mellett:

1. Az iskola czime lett: *„Mezőgazdasági iskola, Kristóf-intézet"*. Az iskola czéljaira a gróf a szükséges épületeket és 24 hold földet adományoz, de a tulajdonjogot fentartja, az iskolát csupán a haszonélvezeti jog illeti.

2. Ezen iskolába évenkint 12 nagy-szent-miklósi szegényebb sorsu ifjú vétetik föl növendékül s ezek ott elméleti és gyakorlati oktatást ingyen nyernek s ezenfelül mindegyik évenkint 16 frt 80 kr segélyjutalékban részesül. Az intézetnek egy rendes tanára van s ennek fizetése 120 frt, szabad lakás, fütés és a 24 holdnak jövödelme, a földet ezért tartozik oktatólag a tudományt, tapasztalást és intenzív gazdálkodást észszerü haladásban szem előtt tartani, saját erejével mivelni és két szemesztrális közvizsgát tartani.

3. A végzett ügyes növendékek, ha már a maguk gazdaságába lépnek, fölszerelés és gépek beszerzésére 42 frt jutalmat kapnak. Ha pedig valamelyik kiváló tehetséget mutat, úgy, hogy magasabb hivatalokra is alapos igényt tarthat, úgy az a magasabb tudományok megtanulása végett 24 éves koráig 126 frt évi segélyben részesül.

4. Ezen intézet fölötti közvetlen felügyeleti jogot az alapitó tartja fenn magának, a főfelügyeleti jog a m. kir. Helytartó-tanácsé. A tanárt az alapitó ajánlatára nyilvános pályázat útján a Helytartó-tanács nevezi ki.

5. Hogy a tanfolyam végeztével a növendékek a mezőgazdasági gyakorlat terén is bővebb képzettségben részesüljenek, másrészt, hogy az intézet az első alapitó szándékához híven eredeti czélját megközelitse, mindegyik végzett növendék köteles az alapitó gazdaságában ennek kivánságára képzettsége és alkalmazhatósága szerint egy-egy állást elfoglalni, az állásnak megfelelő fizetés mellett s az állásban köteles legalább két évet eltölteni.

Végül belenyugszik alapitó abba, hogy a kormány ezen iskolát kibővithesse, nyilvános iskolává alakithassa, az ő közvetlen megterheltetése nélkül.

Ily alakban állott fenn az iskola 1887. évig, midőn Széchenyi Pál gróf m. kir. földm. minister rendelkezése következtében az állam kezelésébe ment át oly föltétel mellett, hogy a 24 *kh*-ból álló földbirtok az iskola fennállásáig annak használatában marad; viszont a fennálló épületek is átadatnak, de az iskola esetleges megszüntetésével a tulajdonosra szállanak vissza. Egyúttal 13 torontáli község, valamint Nákó Kálmán gróf 12 ingyenes örökös alapitványi helyet létesitettek. Az iskola czéljára továbbá 100 *kh* földet adott Nagy-Szent-Miklós községe bérbe évi 10 frt holdankinti bérösszegért. 1889. évben felsőbb rendeletre az első alapitó emlékére *„Kristóf-intézet, m. kir. földmives-iskola"* czimet kapott.

Nagy-Szent-Miklós pósta-, távíró- és vasút-állomás.

A tanitótestület az 1895/96-ki tanévben.

Herczogh Hugó, igazgató, okl. gazda.

Rottler József, segédtanitó, okl. gazda és állatorvos.

„KRISTÓF" INTÉZET SZERBNAGYSZENTMIKLÓSI M.K. FÖLDMIVESISKOLA GAZDASÁGÁNAK TÉRKÉPE.

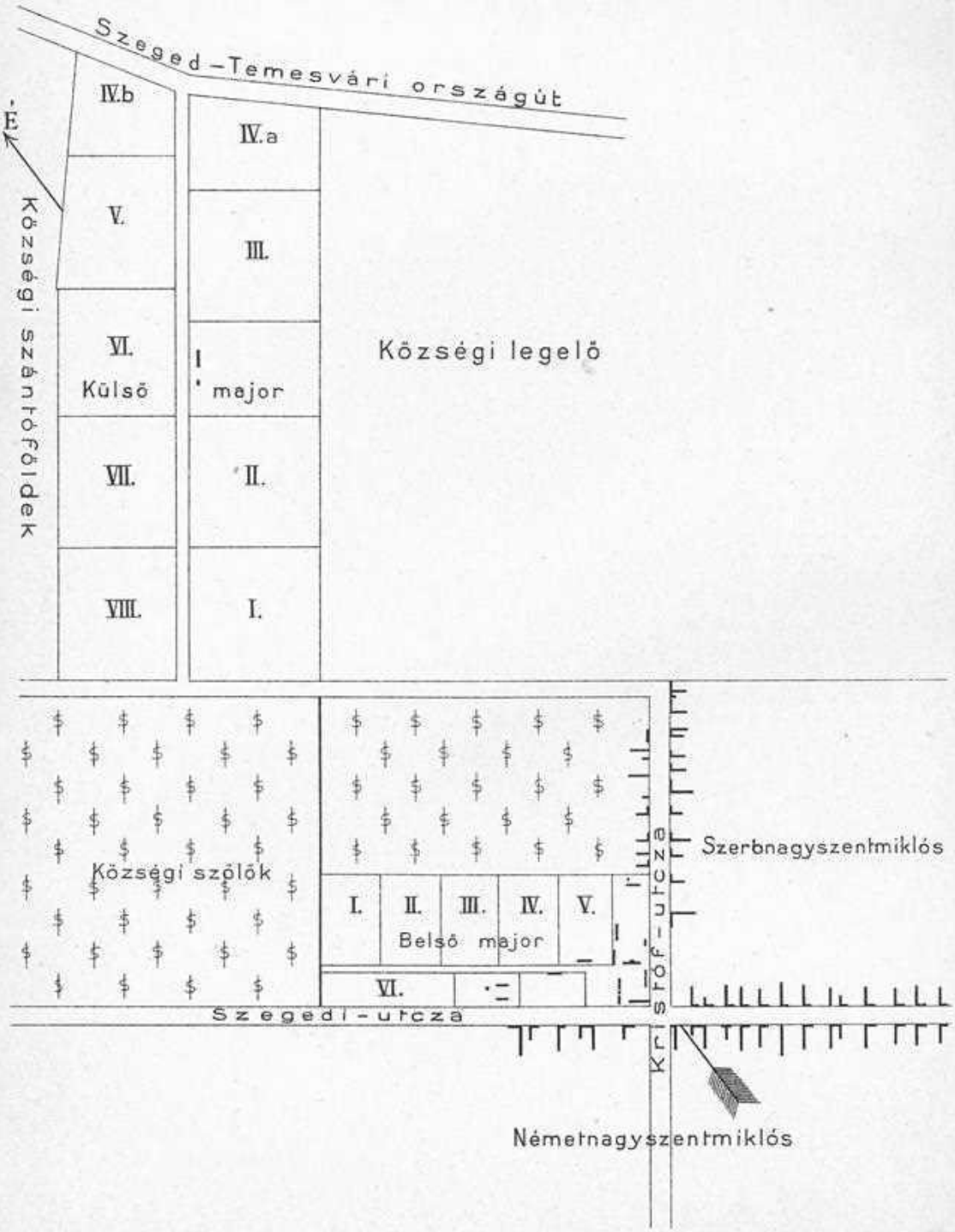

SZETTELÉS DEUTSCH BUDAPEST

Tar Gyula (Gödényházi), ösztöndijas gazdasági segéd, okl. gazda.
Tartalékos tüzér-hadapród.

Kamenszky József, kertész, végzett vinczellér.

Tanulók. A tanulók száma 30-ban van meghatározva. Nemzetiség szerint többnyire ⅓ német, ⅓ magyar és ⅓ szerb és román szokott beiratkozni. E sokféle nemzetiség által lakott vidéken az iskola már igen hasznos szolgálatot tett. Az eddig szerzett tapasztalás szerint a végzett növendékek egy része sajátján érvényesíti szerzett szakismeretét, legnagyobb része azonban gazdasági szolgálatban nyer alkalmazást.

Az 1888/89-ki tanévtől fogva, mióta az iskola állami lett, az 1895/96-ki tanévet is beleértve, abba 134 tanuló iratkozott be és vétetett föl.

Az iskola gazdasága.

(Lásd a térképet.)

A gazdaság területe összesen 124 *kh*, ebből 115 *kh* szántóföld, 3 *kh* kert, 6 *kh* belsőség és utak.

A 100 *kh* községi bérföld vetésforgója a következő: 1. zabos bükköny #, 2. repcze, 3. búza, 4. tengeri #, 5. zab, 6. luczerna forgón kivül, 7. őszi borsó, 8. búza.

A 24 *kh* beltag forgója: 1. répa, 2. árpa, 3. zöldtakarmány #, 4. répa, 5. zöldtakarmány #, 6. luczerna forgón kivül.

Állatlétszám: 4 drb igás kancza és szaporulata, 8 drb igás ökör. Simmenthali tehenészet, mely 8 drb tehén, 1 hágóbika és szaporulatából áll.

A kert területe 1 *kh* 400 öl², mely faiskolának, részben amerikai szölötelepnek és zöldségtermelésre használtatik.

Tan- és segédeszközök: 460 kötetből álló szakkönyvtár és 300 drbból álló gyüjteménytár, mely állattani, állatgyógyászati és állattenyésztési preparátumok, részint fizikai és chémiai eszközöket tartalmaz.

Tételek az iskola 1896. évi költségvetés-előirányzatából.

Kiadás összesen: 15.150 frt. Személyi járandóság: 4250 frt. Ebből tiszti fizetések, pótlékok és lakbérek: 3550 frt. — *Dologi kiadások összesen: 16.900 frt.* Ebből elméleti és gyakorlati oktatás költségei: 241 frt. — Fölszerelés föleg a gazdaságban: 500 frt. — Haszonbér, adó, közterhek, szolgálmányok: 1600 frt. — Ügyviteli költségek legnagyobbrészt a gazdaságban: 1686 frt. — Gazdasági cselédség bére: 1030 frt. — Élelmezési költségek, munkadíj-váltságok: 4800 frt.

Bevétel összesen: 7616 frt. Ebből alapok és alapítványok jövödelme: 500 frt. — Gazdasági, kerti sat. termények értékesítése és kisorolt igás állatok értéke: 5000 frt. — Élelmezési díjak és alapítványi járulékok: 2116 frt.

7. ALGYÓGYI M. KIR. ÁLLAMI GRÓF KUN KOCSÁRD SZÉKELY FÖLDMÍVES-ISKOLA (EMKE ALAPÍTÁS), 1892.

(HUNYADVÁRMEGYE.)

Az iskola rövid története. A földbirtok, melyen a földmives-iskola berendeztetett, mint ezt a czím is kifejezni akarja, az *Erdélyrészi Magyar Közmivelődési Egyesület* (EMKE) tulajdona. Az EMKE ezen terjedelmes birtokát az erdélyi részekben a haza oltárán korában legtöbbet áldozó *Kun Kocsárd gróf* algyógyi lakos, hunyadvármegyei nagybirtokostól kapta ajándékba oly kikötéssel, hogy az egész birtok székelyek telepitésére fordittassék. A székely telepités az alapitó akarata szerint kivihető nem lévén, az ő hozzájárulásával egy *székely földmives-iskola* létesitésében történt megállapodás, és pedig kezdetben azon tervvel, hogy az EMKE tartja fenn, a földmivelésügyi m. kir. Ministerium pedig csak az ellenőrzést gyakorolja; később azonban ez a terv megváltozott, midőn az EMKE lemondott arról, hogy az iskolát önerejéből tartsa fenn.

Abban történvén a megállapodás, hogy az iskola állami vezetésnek engedtessék át, a birtoknak is állami kezelésbe adása vált szükségessé, mi 1891. év januárhó 15—18-áig tényleg keresztül is vitetett. Ugyanez alkalommal a birtok kezelése, valamint a létesitendő földmives-iskola vezetését illetőleg a megállapodások szerződésbe foglaltattak össze, mely a kincstár és az EMKE között egymásután következő 40 évre, 1891. év januárhó 1-jétől 1930. év deczemberhó 31-éig köttetett. A januárban kötött szerződéssel azonban még csak ideiglenes állapot létesittetett, amennyiben annak jogerőre emelkedéséhez a földmivelésügyi Ministerium hozzájárulása, illetve aláirása köttetett ki. A szerződés jogerőre emelkedett 1891. év augusztushó 4-én, midőn a magyar kormány nevében *Bethlen András gróf* földmivelésügyi Minister a szerződést aláirta.

A szerződésben *32 ösztöndijas hely* határoztatott meg. Ily helyre befogadott tanulók a teljesen ingyenes oktatáson kivül dijtalanul nyernek: élelmezést, lakást bútorral és ágyi ruhával, fütést, világitást, mosást, betegség esetén orvoslást, az oktatáshoz szükséges tan-, kerti és gazdasági eszközöket; kap minden növendék ruházatra évenkint 15 frtot és szorgalmához képest évenkint átlag 15 frt munkabérre is számithat. Az ösztöndijas helyekre *kizárólag székely eredetü ifjak vétetnek föl, kik katonaköteleztettségüknek eleget tettek vagy a m. kir. honvédséghez soroztattak be, vagy hadmentességet nyertek*, ép, egészséges, erős testalkattal birnak, irni és olvasni tudnak. Az ösztöndijasokat az iskola igazgatójának véleményezése mellett az EMKE veszi föl.

A 32 ingyenes helyen kivül évfolyamonkint 4—4, tehát összesen 8 mérsékelt fizetéses hely van a szerződésben biztositva; e helyekre pályázhat bármely honpolgár, itt már a tanulótól nem követeltetik, hogy kiszolgált katona legyen, a 17 évet betöltött ifjak is fölvétetnek, ha ép, egészséges, erős testalkattal birnak, irni és olvasni tudnak. A mérsékelt fizetéses helyre befogadott tanuló minden hó 1-jén 9 frtot tartozik fizetni az iskola igazgatóságánál, melyért azonban csak élelmezésben részesül, lakásról, fütésrül, világitásról sat. saját költségén kell gondoskodnia.

Ezen imént leirt kétféle tanulókon kivül, melyek száma 40-et tesz, az erdélyrészi megyék mindenike fel van jogositva arra, hogy évenkint 150 frt fizetése mellett egy-egy tanulót küldhessen; az ilyen megyei alapitványosok az ösztöndijasokkal teljesen azonos jogokat élveznek.

A szerződés jogerőre emelkedése után az átvett épületromok sokaságán a legszükségesebb javitások, átalakitások kezdettek meg, hogy az iskola minél hamarább megnyitható lehessen, s igy, bár nagyon kezdetleges és hiányos fölszereléssel, *a földmives-iskola 1892. év április 4-én 13 székely ifjuval*, az igazgató-tanitó és a kertésztanitó vezetése mellett megnyittatott.

A birtok ideiglenes kezelése, valamint az iskola megnyitásához az előkészületek

megtételére *Gáspár József*, a kolozs-monostori m. kir. gazdasági tanintézet gazdasági segédje küldetett ki, kire a megnyitott földmives-iskola vezetése is mint ideiglenes minőségü igazgatóra bizatott.

Az iskola megnyitásától az 1895/96-ki tanévig fölvétetett: ösztöndijas (ingyenes) 80, mérsékelt fizetőhelyes 4, bejáró 1, összesen 85 tanuló. Ezek közül *nemzetiség szerint*: székely (magyar) 84, szász (német) 1; *vallás szerint*: ev. református 60, róm. katholikus 12, unitárius 10, evangélikus 3; *illetőség szerint*: Háromszék 34, Maros-Torda 21, Udvarhely 18, Hunyad és Brassó 3—3, Torda-Aranyos vármegyei 1 volt.

Ingyenes helyre csak oly székely eredetü ifjak vétetnek föl, kik katonakötelezettségüknek eleget tettek. A kiszolgált katonatanulókat illetőleg az eddig szerzett tapasztalatok alapján megjegyeztetik, hogy azok erőteljesebbek, edzettebbek, fegyelmezettebbek, nagyobb munkabirók, jobb tanulók és szorgalmasabbak, mint a 17. életévet betöltött tanulótársaik. De ezzel szemben van egy nagy nehézség a kiszolgált katonatanulókkal: igen sok itt hagyja ingyenes helyét, mielőtt a tanfolyamot bevégezné, némelyik azért, mert feleségе van, s a kétkedéssel fogadott pálya nem gyakorol oly vonzóerőt rá, hogy feleségétől önkéntesen két évig távol maradjon; másik azért, mivel nősülni óhajtana, a kétévi várakozást azonban sokallja; egy harmadik azért, mivel a kézimunka nehezére esik. Ez utóbbiak különösen azok sorából kerülnek ki, kik a katonaságnál altisztséget nyertek, s így némi kényelemre tettek szert, illetve sok oly munkától, melyre közvitézbajtársaik kényszeritve voltak, ők föl lettek mentve; ilyenek szemében az iskolánál betartott azon elv, hogy mindenik tanuló egyformán, kivétel nélkül mindenféle mezei, istállói, kerti és szőlőbeli munkát végezni tartozik, lealacsonyitás. Ez a magyarázata annak, hogy az ösztöndijas helyek még ezideig teljesen egy évben sem töltettek be, nem azért, mintha nem lett volna elég pályázó, hanem mivel a fölvettek 20—40 %-a a fenti sorokban kifejtett okokból ösztöndijas helyőket vagy el sem foglalták, vagy ha esetleg elfoglalták is, azt rövid ideig itt tartózkodás után elhagyták.

Az elbocsátási bizonyitványt nyert tanulók, az utolsó év kivételével, az iskolából kilépve azonnal állomást nyertek az erdélyrészi megyék közép- és nagyobb birtokosainál, 100—200 frt készpénz-fizetés, a szokásos gabonajárandóság és egyéb illetményekkel. Az utóbbi évben azonban néhány tanuló állomás nélkül távozott el, nem azért, mintha nem lett volna kereslet iránt uk, hanem mivel az eddig befogadott tanulók nagyobb részét a birtokosság képességén túl becsülte, s oly czimeket adtak — ispán, gazdatiszt, jószágkezelő —, mely őket nem illeti meg. E czimek annyira elvakitották a tanulók nagy részét, s lett követendő példa előttük, hogy a felajánlt béresgazda, első munkás, majorbiró sat. állásokról hallani sem akartak, mindenik „gazdatiszt" akart lenni.

Felügyelet és igazgatás. Az iskola a földmivelésügyi m. kir. Ministerium főfelügyelete alatt áll, a tanulók fölvétele fölötti határozás ellenben az EMKE-nek van fentartva (szerződés 10. pontja).

Az iskola fölött, az átadott birtok kezelése fölött az EMKE egy e czélból alakitott „ellenőrző bizottság" útján ellenőrzést gyakorol. Az ellenőrző bizottság áll az elnökből és négy tagból. Az elnök mindig az EMKE elnöke, illetőleg alapszabály szerint helyettesitője; az alelnököt a tagok sorából maga a bizottság választja. Három ellenőrző bizottsági tagot az EMKE választ, lehetőleg kettőnek vagy elméletileg képzett, vagy gyakorlatilag a mezőgazdasággal foglalkozónak, egynek pedig tanférfiunak kell lenni. Egy tagot a bizottságba a földmivelésügyi Minister nevez ki.

Az ellenőrző bizottság az iskola ügyei fölötti közvetlen rendelkezési joggal nem bir, hanem feladata abban áll, hogy ellenőrizze: vajjon a földmives-iskola a megállapitott szervezeti szabályok és tanitási terv szerint kezeltetik-e, a növendékek megfelelő ellátásban és oktatásban részesülnek-e, s végül a birtok kezelése megfelel-e a tudomány, a gyakorlat s az ottani helyi viszonyok igényeinek.

Az ellenőrző bizottság szervezeti és működési szabályzatát a földmivelésügyi Ministerium jóváhagyásával az EMKE állapitja meg.

Az ellenörző bizottság évenkint legalább kétszer helyszíni szemlét tart, erre a földmivelésügyi Minister az általa kinevezett bizottsági tagot kiküldeni tartozik, s a szemléről szóló jelentését, esetleg fölmerülő észrevételeit és javaslatait a bizottság az EMKE igazgató-választmányához terjeszti be, sürgös esetekben azonban a bizottság közvetlenül a földmivelésügyi Ministeriumhoz is fordulhat (szerződés 11. pontja).

A Ministerium által átvett vagyon kezeléséről a Ministerium az ellenörző bizottság részére évenkint számadási kivonatot készittet. Az ellenörző bizottságnak kivánatra a számadási okmányok megtekintése is megengedtetik (szerződés 13. pontja).

Algyógy pósta- és táviró-állomás, legközelebbi vasuti állomás: Szászváros.

Az iskola tanitótestülete az 1895/96-ki tanévben.

Gáspár József, igazgató-tanitó, okl. gazda. Kezeli az iskola pénztárát s az összes számadásokat.

Ferenczy Károly, segédtanitó, okl. gazda.

Nagy Imre, gazdasági szaktanitó ide beosztva.

Neiger János, kertésztanitó.

Tanulók. Az iskola sajátszerü viszonyainál fogva a többi m. kir. földmivesiskoláktól némely tekintetben lényegesen eltérő *fölvételi föltételei* vannak, melyek a következőkben egész terjedelmökben közöltetnek:

Az iskolába fogadás föltételei. *a)* Az iskolába növendékekül rendesen csak oly egyének fogadtatnak be, kik katonakötelezettségüknek már eleget tettek vagy a m. kir. honvédséghez vannak besorozva. *b)* A Királyhágón túli országrész Háromszék, Csik, Udvarhely és Maros-Torda vármegyéiben születtek és csángó illetőségüek. *c)* Magyar, illetve székely eredetüek. A fentebbi kort még be nem töltött egyén, ha növendék kíván lenni, kellően fölszerelt folyamodványát mindig szeptemberhó 1-jéig az iskola igazgatóságához tartozik benyujtani, mely az ily kérvényeket azonnal az EMKE igazgató-választmányához fölterjeszti, hol a fölvétel tekintetében határozat hozatik, mely határozat az iskola igazgatójával szeptemberhó 15-éig közöltetik, mi ha meg nem történnék, az igazgató az ajánlottakat fölvetteknek tekinti. A Királyhágón túli országrész oly vármegyéi, melyek évi 150 frt erejéig alapitványt tesznek, jogositva vannak erre egy megfelelő koru olvasni és irni tudó növendéket küldeni, ki ezért az iskolában oktatásban és teljes ellátásban részesül. *d)* A befogadandó növendék erős, egészséges és munkaképes testalkattal kell hogy birjon. Ha a befogadott növendék valamely őt a munkában akadályozó hibát vagy fogyatkozást eltagad, emiatt őt az iskola igazgatója elbocsáthatja. *e)* Minden belépni óhajtó tartozik bemutatni szüleinek, illetve, ha még nem nagykoru, gyámjának azon engedélyét, hogy az iskolába beléphet. Oly egyén, aki vármegyei vagy más alapitványra lép be, az alapitványra való kinevezésről szóló levelet mutatja be. *f)* Be kell a belépéskor nyujtani jó erkölcsü magaviseletéről szóló bizonyitványát, s ha szolgált, katonai igazolványát. Végül *g)* tartozik igazolni, hogy a törvény értelmében védhimlővel sikeresen újraoltatott, vagy hogy a legutolsó 5 év alatt valóságos himlőt állott ki, esetleg hogy a törvény értelmében fól van mentve a beoltás kötelezettsége alól. Aki ezen föltételek valamelyikének meg nem felel, tartozik magát az iskolában annak orvosa által a belépéskor újra beoltatni.

A fölvételt a belépni óhajtónak vagy szóbelileg, vagy irásban kell kérnie; kérvényéhez mellékli tehát: keresztlevelét, szüleinek engedélyét az iskola végezhetését illetőleg, erkölcsi magaviseletéről szóló bizonyitványát és egyéb bizonyitványait, az orvosi bizonyitványt, hogy egészséges és a mezőgazdasági munkát elbiró testalkatu, végre az oltást illető nyilatkozatot.

Az igy fölszerelt kérvény (melyhez a vármegyei alapitványos kineveztetési levelét is csatolja) mindig szeptember 1-jéig nyujtandó be vagy küldendő az iskola igazgatójához.

AZ ALGYÓGYI M.KIR. ÁLLAMI GR. KÚN KOCSÁRD SZÉKELY FÖLDMIVES ISKOLA „E.M.K.E." ALAPITÁS GAZDASÁGÁNAK TÉRKÉPE.

I.

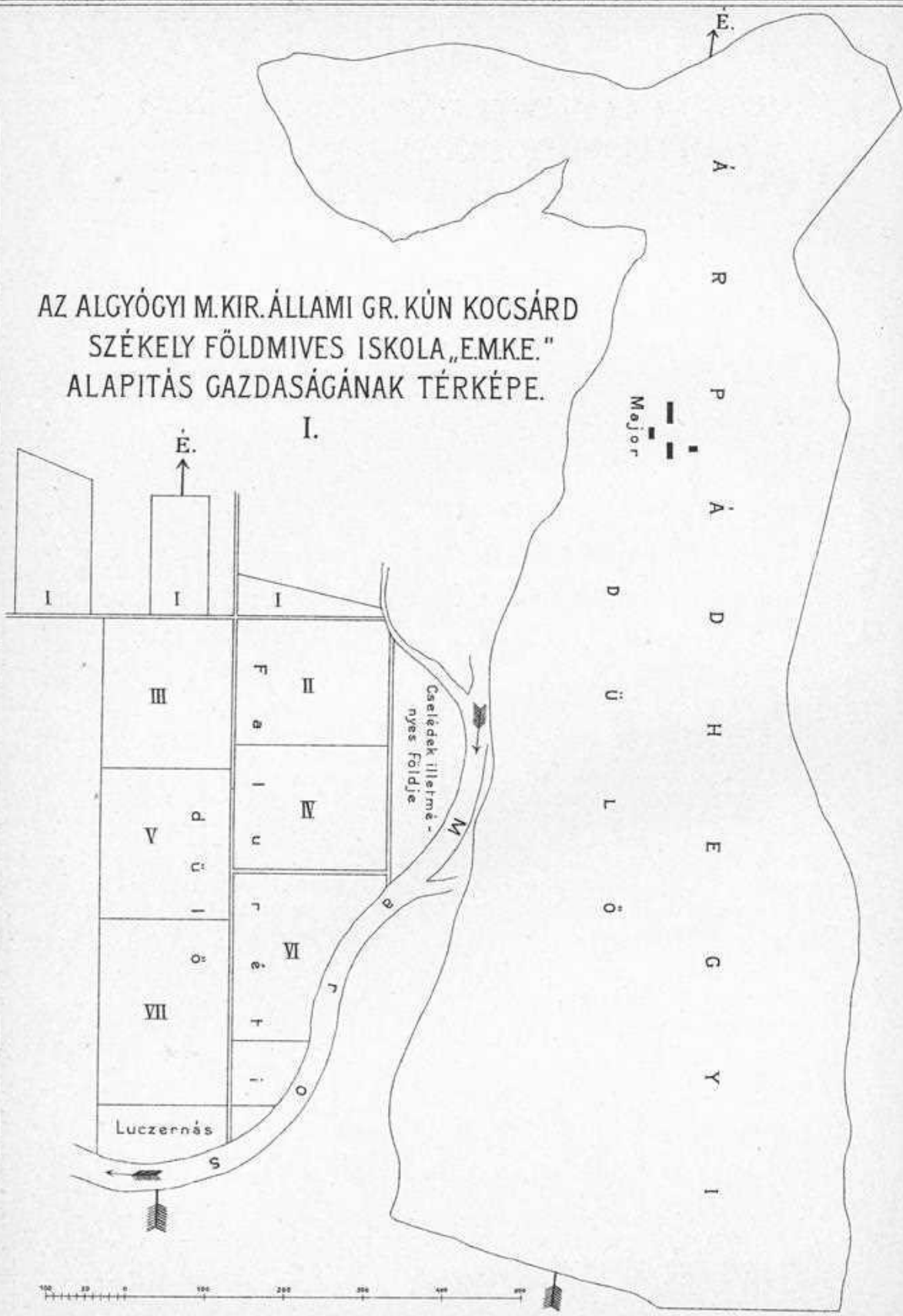

AZ ALGYÓGYI M.KIR ÁLLAMI GR. KÚN KOCSÁRD SZÉKELY FÖLDMIVES ISKOLA „E.M.K.E." ALAPITÁS GAZDASÁGÁNAK TÉRKÉPE.

II.

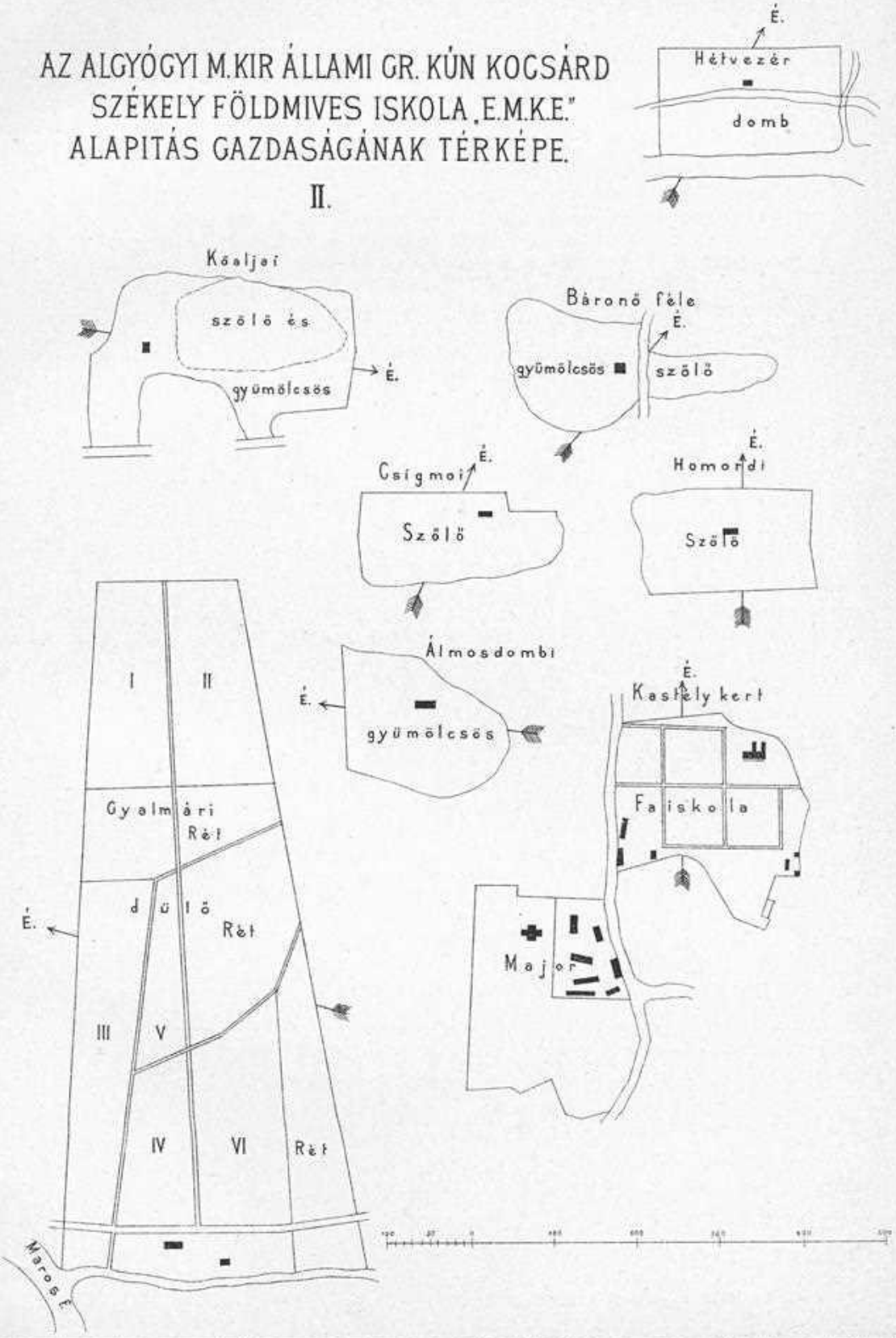

CZETTEL & DEUTSCH BUDAPEST

A belépésre az engedélyt a földmives-iskola igazgatójának az EMKE igazgató-választmánya adja meg és ennek határozata az iskola igazgatósága által a kérvényezővel mindig szeptemberhó 20-áig közöltetik.

A fölvett és belépő növendék kötelezi magát:

1. hogy hü lesz királyához, az ország alkotmányához, utolsó lehelletéig magyar marad és a magyarság érdekeit minden erejéből előmozditandja; 2. hogy tisztességtudó, szófogadó, szorgalmas növendék lesz, ki kötelességének mindenkor megfelel; 3. hogy a tanitási időt teljesen kitölti, mit ha elmulasztana, azaz ha engedély nélkül előbb távoznék, köteles a reá eddig az iskola által forditott költségeket pontosan akár egyszerre, akár az iskola igazgatósága által engedélyezett részletekben visszatériteni.

A befogadott tanulónak belépése alkalmával egy ünneplő, egy hétköznapi, azaz a munkába való felöltő ruhával, egy kalappal, egy daróczzekével vagy ködmennel, két pár fehérnemüvel, csizmával, két köténynyel és két törülközővel kell birnia. A felsoroltakból hiányzó fehérnemü vagy öltözékdarabokat az igazgató a szobábahelyezkedés előtt a befogadottal beszerezteti, esetleg számára későbbi munkakeresményének terhére előlegül bevásárolja.

A fölvétel. A fentebbi körülmények szem előtt tartásával az EMKE igazgatóválasztmánya és az igazgató összesen 32 növendéket vesz föl, kik *rendes ösztöndijas* (ingyenes helyes) növendékeknek neveztetnek.

Az ösztöndijas növendékek az iskolában helyeztetnek el; a hálószobában van ágyuk, szekrényük, lámpájuk, kapnak élelmezést, fütést, világitást, mosást, azaz teljes ellátást; betegség esetén orvos jár hozzájuk.

A rendes 32 ösztöndijas tanulón kivül fölvétetik még az iskolába tanévenkint 4—4, tehát összesen 8 bejáró *mérsékelt fizető helyes* tanuló. A bejáró tanulók az ösztöndijas tanulókkal egyenlő kötelezettség alatt állanak, lakásban, fütésben és világitásban azonban nem részesülnek; élelmeztetnek, ha minden hó 1-jén 9 frtot fizetnek az iskola igazgatóságának. A mérsékelt fizetéses helyre pályázhatnak bármely magyar honpolgárok, kiknek fölvétele fölött az EMKE javaslata alapján a földm. m. kir. Ministerium határoz.

A pótfolyamra visszamaradó növendék cselédkönyvvel tartozik magát ellátni, mely neki elbocsátási bizonyitványnyal együtt az iskolából való távozása és szolgálatba lépése alkalmával kézbesittetik.

A befogadás. A növendék, ki a befogadás föltételeinek megfelel, októberhó 1-jén tartozik a földmives-iskola algyógyi gazdaságában megjelenni. Megérkezése után jelentkezik az iskola igazgatójánál, ki átnézvén ruházatát, befogadja őt és a hálószobában helyét kijelöli, ellátja irószerekkel és a megszabott könyvekkel és munkálkodása tekintetében elhelyezkedés után azonnal rendelkezik vele.

Az iskola gazdasága.

(Lásd a térképet.)

Az iskola czéljaira átadott földbirtok kataszteri és telekkönyvi följegyzések szerint 1718 kat. holdat és 1373 négyszögölet tesz. E földterület *Algyógy* (Al- és Felfalu), *Homoród*, *Gyalmár*, *Szászváros*, *Csigmó*, *Bózes*, *Máda* és *Renget* községek határaiban oszlik el. Tagositva csak az algyógyi és a gyalmári birtok van, a szászvárosi birtok tagositása iránt megtörtént a kellő lépés. Belterjes gazdálkodás csak a tagositott birtokokon Algyógyon és Gyalmáron lehetséges, a többi birtokrészletek mint kisparaszt-bérletek használtatnak ki; egy részen a legkülterjesebb rendszer mellett házi kezelés is van, egy része pedig határőrök, vinczellérek, erdőöröknek adatik használatra készpénz-fizetésök váltsága fejében.

A birtok mivelési ágak szerint következöleg oszlik meg:

I. Szántóföld	392 *kh*	900 öl²	=	17·00 %
II. Rét	63 „	— „	=	3·50 „
III. Legelö	471 „	538 „	=	28·00 „
IV. Erdö	756 „	898 „	=	44·50 „
V. Szölö	15 „	520 „	=	0·80 „
VI. Kert és belsőség	118 „	117 „	=	6·20 „
Összesen	**1718** *kh*	**1373** öl²	=	100·00 %

A birtok belterjes kezelés alatt álló két dülöjében következö vetésforgó van alkalmazásban:

Algyógyon a *faluréti tagon* (140 *kh*): 1. zöld ugar #, 2. búza, 3. tengeri, 4. árpa lóherével, 5. és 6. lóhere (első kaszálás takarmánynak, második magtermésnek hagyva), 7. tengeri.

A *gyalmári tagon* (60 *kh*): 1. zöld ugar #, 2. rozs (tavaszszal herevetés), 3. és 4. lóhere (az első kaszálás takarmánynak, a második magnak hagyva), 5. tengeri, 6. zab.

Az eddig elért termésátlagok nem voltak megfelelök, mi annak tulajdonítandó, hogy az iskola ez elsö öt év alatt igen nagy mérvü építkezésekkel volt elfoglalva, melyeket egytöl-egyig házilag vitt keresztül, mely czélra az épületi anyagok fuvarozásához, valamint az építkezésnél állandólag szükséges igás erőt az iskola fogatai szolgáltatták, miáltal az igáserö-létszámnak tetemes része vonatott el a mezögazdaságtól. A csekély termésnek ezenkivül az is oka volt, hogy a földbirtok az állami kezelés elött el volt hanyagolva, túlnyomórészt kisparaszt-bérleteknek adatott ki, nem trágyáztatott és igen rosszul míveltetett. Végül hozzájárult az alacsony terméshez azon körülmény is, hogy éppen ezen tagosított birtokrészletek, melyeken belterjes rendszer üzetik, a Maros két partján terülnek el és annak árterébe esnek, s e rövid öt év alatt a Maros áradása két izben tette tönkre részben vagy egészben a legszebb vetéseket.

Állatlétszám. Az iskolának 500 *kh*-at meghaladó gazdag hegyi és lapály legelöje indokolttá tette valamennyi állattenyésztési ág felkarolását. Tenyészanyagnak valamennyi ágnál hazai fajták választattak.

Az állatlétszám a következö: **Igás állat:** hámos ló 7, csikó 4, jármos ökör 33, tinó 33, összesen 77 drb.

Tenyész-szarvasmarha: öreg bika 1, növendékbika 4, tehén 16, üszö 21, szopós borju 19, összesen 61 drb. A tenyész-szarvasmarha anyagát az erdélyi magyar fajta képezi, melyhez a tenyészegyedek az erdélyi részek több vidékeiröl szedettek össze. A tenyésztés czélja: tejtermelés, az élelmezési konyha és a tanitószemélyzet szükségleteire, továbbá tenyészállatok nevelése.

Sertés: tenyész- és egyéves kan 8, tenyészkocza 28, ártány 6, süldökocza és ártány 40, összesen 82 drb.

Juh: tenyészkos 8, tenyész-anyajuh 192, nősténybárány 32, ürü 18, összesen 250 drb.

Kert-, gyümölcsös és szőlőtelepek. Az iskola kertészetének czélja egyfelől a tanulóknak a kerti munkákban való gyakorlati kiképeztetése, másfelől magánvevők számára biztos fajtáju és jól nevelt gyümölcsfacsemeték és ojtógalyak kiszolgáltatása.

Az iskola anyafa-kertje, faiskolája, botanikus és konyhakertje az iskola majorja közelében a fürdő felé vivő országút és a gyógyi patak között fekszik. Gyümölcstelepeihez tartozik az Algyógy községben levő 8 *kh* terjedelmü „Puszta-udvar", a 6 *kh* terjedelmü „Báróné-féle", valamint a „Pegyepszai" tagban az 1892. évben létesitett 100 *kh* terjedelmü gyümölcsös. (Lásd a térképet.)

A kastélykertben levő anyafa-kert 4 *kh* területü és az erdélyi viszonyokhoz legalkalmasabb gyümölcsfajtákkal van beállitva. A nevelöiskola 2 *kh* területet foglal el és különböző dugvány által szaporitható gyümölcsalanyok szaporitására szolgál. A faiskola 5½ *kh* terjedelemmel bir, melyből az utolsó forgó ez évben állittatik be. A faiskola ezen teljes beállitásával évenkint mintegy 10.000 ojtvány lesz kiadható.

A *„Puszta-udvar"* 8 *kh* terjedelmü gyümölcsös, amely batul alma és beszterczei szilvával van beállitva. A *„Báróné-féle"* szölöben 6 *kh* terjedelmü gyümölcsös szintén beszterczei szilva és batul almával, a *„Köalja"* 10 *kh* terjedelmü gyümölcsös ageni szilvával van beültetve. A *„Pegyepszán"*, mely gyümölcsösnek kitünö fekvésü, egy 2500 drb beszterczei szilva és 800 drb papirdióból álló gyümölcsös van.

A kastélykertben van felállitva a Kassenil-féle aszaló, melyben évente 10—20 *q* kitünö minöségü szilvaaszalvány állittatik elö.

A **konyhakert** területe 2 *kh*; itt az oktatás czéljára szolgáló konyhakerti növények termeltetnek kis mértékben, mivel a helyi körülmények ez ág nagyban való mivelését nem indokolják.

A **dendrológiai és füvészkert** 2 *kh* terjedelmü, melyben az oktatás czéljára szolgáló erdei és mezei növények gyüjtetnek össze, jelenleg azonban még csak a kezdet stádiumában van.

A **szölötelepek** Algyógy, Csigmó és Homoród községekben fekszenek, s összesen 15 *kh* 500 öl² területet foglalnak el.

Algyógy községben 3 drb, ú. m. a „Köalja", „Báróné-féle" és „Dézmás" szölö fekszik. A *„Köaljá"*-ban 1 *kh* terület Semillion, Sauvignon, 1 *kh* pedig rajnai rizlinggel van beültetve, a többi része vegyes fajtákból áll, leginkább kövér szölö, kadarka, sárfehér góhér és néhány asztali faj. A *„Dézmás"* szölö szintén vegyes fajtákkal, *„Csigmón"* 1 *kh* Carbenettel van beállitva, a többi pedig vegyesen kadarka, kövér szölö és más fajták. A Homoród községben levő szölö vegyes fajtákból áll, melyben a király-, a járdovány- és a kövér szölö teszi a legnagyobb mennyiséget.

Az összes szőlőtelepeken az erdélyi karikás mívelés van alkalmazva, mely több száz évi tapasztalat szerint az erdélyi talaj- és égalji viszonyoknak a legmegfelelőbb mívelési mód.

Erdészet. Az iskola erdeje arra használtatik, hogy annak évenkint mintegy 400 $^{m}/^{3}$-t kitevő tüzifa-, valamint nagymennyiségü szőlőkaró-, szerszám-, épület- és galyfa-szükségletét fedezze, másrészről pedig a tanulóknak az erdei munkában való gyakorlásra nyujt alkalmat.

Az erdők 756 *kh* területet tesznek, s *Algyógy*, *Bózes*, *Csigmó*, *Homoród* és *Máda* községek határain terülnek el.

Az egyes községekben levő erdőterületek következőleg oszlanak meg: Algyógy községben 405 *kh* 36, Bózes községben 57 *kh* 13, Csigmó községben 52 *kh* 5, Homoród községben 93 *kh* 6, Máda községben 149 *kh* 5 drb, összesen 5 községben 756 *kh* 65 drbban van elosztva.

Az erdőnek ily szétszórtsága mellett rendszeres üzemterv alig lévén keresztülvihető, rendszeres üzemterv ezideig még megállapitva nincs.

Az *Algyógy* községben levő erdőterületet tölgy, cser, bükk és gyertyánfa által alkotott sarjerdők képezik, csupán a Melesztán és Funtina recsi nevü erdők egy részében van, az előbbiben mintegy 10 *kh* 70 éves tölgy-, az utóbbiban 1 *kh* 100 éves bükkerdő. A Melesztánból az iskola czéljaira szükséges épületfák szállaltatnak, a Funtina recsi fája pedig tüzifának használtatik fel. A *Bózes* községében levő erdők elegyes tölgy- és bükk-sarjerdők, jobbára igen meredek talajon. A *Csigmó* község határain levő erdők többnyire 15—20 éves tiszta tölgyerdők, melyek esetleg cserkéreg-hántásra lesznek felhasználhatók. *Homoród* községben az erdők főleg tölgy és bükk által alkotvák, melyek szintén sarjerdők. Csupán a Dumbrava nevü erdőrészben találhatók itt-ott 70—80 éves tölgy- és bükk-szálfák. *Máda* községben a bükk a fő fanem, mely mintegy 80 *kh* területen egy darabban szép 70—80 éves szálerdő.

Tételek a földmíves-iskola 1896. évi költségvetés-előirányzatából.

Kiadás összesen: 36.468 frt. Személyi járandóság: 4900 frt. Ebből tiszti fizetések, pótlékok és lakbérek: 3300 frt. — Szolgaszemélyzet: 600 frt. — *Dologi kiadások összesen: 31.568 frt.* Ebből elméleti és gyakorlati oktatás költségei: 600 frt. — Fölszerelés főleg a gazdaságban: 1200 frt. — Haszonbér, adó, közterhek, szolgálmányok: 2600 frt. — Ügyviteli költségek legnagyobbrészt a gazdaságban: 6150 frt. — Gazdasági cselédség bére: 3271 frt. — Élelmezési költségek, munkadíj-váltságok: 6250 frt. — Terhelő tőkék kamatai és törlesztése: 8447 frt.

Bevétel összesen: 20.900 frt. Ebből ház- és haszonbérek: 3260 frt. — Gazdasági, kerti sat. termények értékesitése és kisorolt igás állatok értéke: 17.100 frt. — Élelmezési díjak és alapitvány-járulékok: 540 frt.

A PÁPAI M. KIR. FÖLDMIVES ISKOLA GAZDASÁGÁNAK TÉRKÉPE.

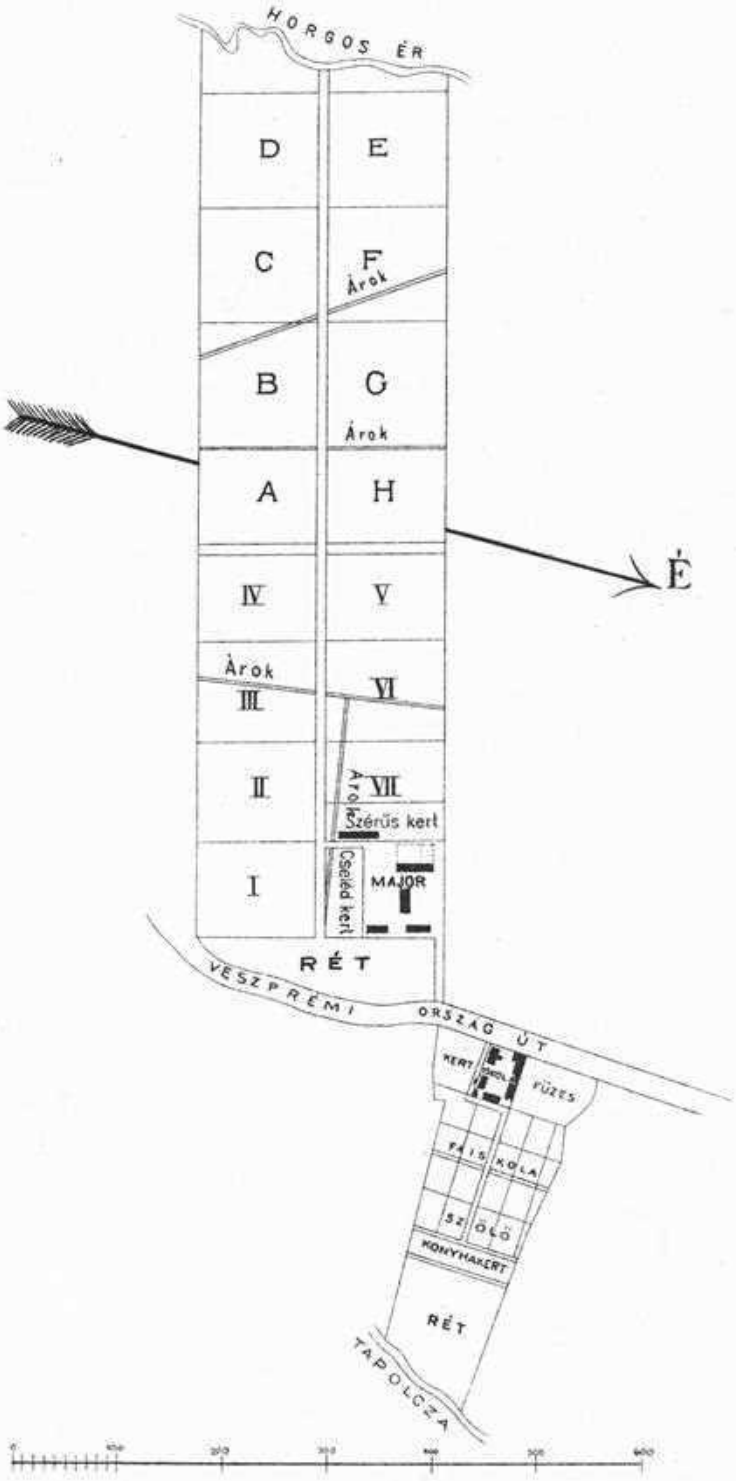

8. PÁPAI M. KIR. FÖLDMÍVES-ISKOLA, 1893.

(VESZPRÉMVÁRMEGYE.)

Az iskola rövid története. Veszprémvármegyében már az 1888. évben indult meg a mozgalom, mely a vármegye területén felállitandó földmives-iskola létesitésére irányult.

A Vármegye, a gazdasági Egyesület, községek és magánosok áldozatkészséggel siettek az iskola felállitását a vármegye részére azáltal biztositani, hogy 20 ingyenes helyet alapitottak, mely alapitványokon ugyanannyi növendék nyer ingyenes kiképzést.

Az alapitványok következők: Veszprémvármegye közönsége 6 évre 3 növendék részére, a veszprémvármegyei gazdasági Egyesület annak fennállásáig 2, Pápa rendezett tanácsu város az iskola fennállásáig 2, Esterházy Móricz gróf 3 évre 2 növendék részére, Hornig Károly báró veszprémi püspök püspöksége idejére, Zalka János győri püspök püspöksége idejére, Vajda Ödön zirczi apát apátsága idejére, a veszprémi káptalan, Veszprém rendezett tanácsu város, Ihász Lajos és Jankovich B. József 6 évre 1—1 növendék részére, Nádasdy Ferencz gróf, Freystädtler Antal és Enying nagyközség 3 évre 1—1, és végül Ruston József 2 évre 1—1 növendék részére.

A vármegye közönségének eme áldozatkész hozzájárulása folytán Veszprémvármegyében ily iskola felállitása elhatároztatván, annak legalkalmasabb helyéül Pápa városa jelöltetett ki, s ott az épitkezés az 1892. évben tettleg megkezdetett.

Az iskola telepe teljesen elkészülvén, 1893. év november 1-jén az első évfolyamra fölvett 12 növendékkel működését megkezdette. A következő évben volt 26 és az 1895. évben 30 növendéke. Így a megnyitást követő harmadik évben az iskola teljesen benépesült, amennyiben 30 bennlakó növendékre rendeztetett be.

A fölvett növendékek túlnyomóan földmives-szülék gyermekei.

A megnyitáskor az iskola teljesen föl volt épitve, a majorépületek azonban még nem készültek el.

Az 1894. évben a tanitói kar megkezdte a téli népies oktatást is a helybeli telkesgazdák részvétele mellett.

Pápa pósta-, táviró- és vasuti állomás.

Az iskola tanitótestülete az 1895/96-ki tanévben.

Székely István, igazgató, okl. gazda.
Koppmann Elek, segédtanitó, okl. gazda.
Szemere Márton, ösztöndijas gazdasági segéd, okl. gazda.
Németh József, kertésztanitó.

Tanulók. Az 1893/94-ki tanévtől fogva, vagyis amióta megnyilt, az iskolába 68 tanuló iratkozott be és vétetett föl.

Az iskola gazdasága.

(Lásd a térképet.)

A gazdaság területe a magyarországi Vallásalapitvány somlóvásárhelyi uradalmának tartozéka s attól vétetett bérbe. A birtok közvetlenül Pápa városa alatt, ettől délre teljesen sik területen fekszik és két darabból áll, melyet a Veszprémbe vezető országút szel kétfelé. Területe **összesen 165** *kh* **958** öl², talaja laza fekete homok.

A belsö tagon épült az iskola telepe, ezt környezi a faiskola, szölö és konyhakert, s ezek mögött a Tapolcza patak mentén terül el egy vizenyös rétség. A belsőség területe 22 *kh* 958 öl². Ebböl udvar és épületek 1575 öl², kert és faiskola 11 *kh*, szölö 4 *kh* 320 öl², füzes 1 *kh* 164 öl², rét 5 *kh* 500 öl².

A major a birtok észak-keleti sarkában fekszik, az iskolateleptöl az országút által elválasztva. A hozzátartozó tag területe 144 *kh*, s a szántóföld két vetésforgóra van beosztva. Az *I. forgó* következö: 1. zabos bükköny #, 2. öszi gabona, 3. kapás, 4. tavaszi gabona, 5. csalamádé #, 6. öszi gabona, 7. luczerna forgón kivül. A táblák nagysága átlag 8 *kh*. A *II. forgó* sorrendje: 1. zabos bükköny #, 2. öszi gabona, 3. kapás, 4. tavaszi gabona, 5. kapás #, 6. tavaszi gabona füvel, 7. és 8. legelö. A táblák átlag 9 *kh* nagyságuak.

A gazdaságot hosszában egy 10 *m* széles út szeli két egyenlö részre, s a birtok derekán ugyanily széles keresztút választja el a két vetésforgót egymástól. Az utak és a táblák közötti mesgyék szélei gyümölcsfával, és pedig az utak-é boralmával és körtével, a mesgyék-é ageni szilvával vannak beültetve; a szilvából aszalvány fog készülni.

Kisérleti tere a gazdaságnak nincsen. Ha kisérletek tétetnek, azok a rendes vetésforgóban hajtatnak végre.

Állatlétszám. A gazdaság igás ereje áll 16 drb magyarfajta ökörböl és 6 drb kanczából. A kanczák angol jellegü, Furiozó méntöl származnak, melyek az igázás mellett tenyészanyagul szolgálnak.

A **tehenészet** áll 20 drb tehén és 1 drb bikából s az ezen állománynak megfelelö növendékállatból. A tehenek bonyhádi tájfajta marhák, melyekre simmenthali bika használtatik. A tehenészetben a súly a tejtermelésre helyeztetik, s a tej a városban értékesül átlag 7 krért literenkint. Az üszöborjúk általában fölneveltetnek, a bikaborjúk szopós korukban értékesíttetnek. A tehenek tavasztól öszig legelön járnak, de emellett az istállón is rendes takarmányban részesülnek. Mert a gazdaság nem rendelkezett természetes legelövel, a külsö vetésforgót kellett legelöforgóvá alakítani.

Tervezve van még egy 10 drb koczából álló sertéstenyésztés berendezése is, de ez eddig még felállítva nincsen.

Szölö. A szölö talaja az immunitáshoz közelálló homok. Európai fajtákkal van beültetve. Az egész terület két részre van osztva: egyik felében borszölö-, a másik felében csemegeszölö-fajták vannak, két tábla pedig amerikai telepnek van szánva.

Füzes. A kert melletti mélyfekvésü területen füztelep van, melynek vesszöhozamát a növendékek dolgozzák fel.

Tételek a földmíves-iskola 1896. évi költségvetés-előirányzatából.

Kiadás összesen: 16.760 frt. Személyi járandóság: 4000 frt. Ebből tiszti fizetések, pótlékok és lakbérek: 3300 frt. — *Dologi kiadások összesen: 12.760 frt.* Ebből elméleti és gyakorlati oktatás költségei: 300 frt. — Fölszerelés főleg a gazdaságban: 500 frt. — Haszonbér, adó, közterhek, szolgálmányok: 2720 frt. — Ügyviteli költségek legnagyobbrészt a gazdaságban: 3250 frt. — Gazdasági cselédek bére: 900 frt. — Élelmezési költségek, munkadíj-váltságok: 3795 frt.

Bevétel összesen: 8005 frt. Ebből gazdasági, kerti sat. termények értékesítése és kisorolt igás állatok értéke: 4255 frt. — Élelmezési díjak és alapítványi járulékok: 3750 frt.

9. KECSKEMÉTI M. KIR. FÖLDMÍVES-ISKOLA, 1895.

(PEST-PILIS ÉS SOLTVÁRMEGYE.)

Az iskola rövid története. Kecskemét rendezett törvényhatóságu város közönsége 1880-tól kezdődőleg több izben kereste meg a földmivelésügyi m. kir. Ministeriumot, hogy a városban fennálló, gazdasági szakoktatással egybekapcsolt felső népiskola helyébe földmives-iskolát állítana fel. Több izben történt tárgyalások után végre 1894. évi deczemberhó 7-én a földmivelésügyi m. kir. Ministerium és a város közönsége között e tárgyban szerződés köttetett, mely szerint a gazdasági szakoktatással egybekapcsolt felső népiskola megszünik és helyét a létesítendő földmives-iskola foglalja el. Az évi rendes ügyviteli költségeket, a fölszerelést az állam fedezi, a Város pedig használati jogon mintegy 200 hold földet ad át, mi mellett kiköti, hogy évente négy szegénysorsu kecskeméti ifjú ingyenes ellátásban részesüljön. A birtok értéke 66.000 frtra van becsülve.

Az iskola czéljául kecskeméti és egyáltalában alföldi kisgazdák fiainak gyakorlati és elméleti irányban való nevelése és képzése tüzetett ki.

Különös gond fordítandó a téli időszak alatt a kézi ügyesség fejlesztésére, első sorban kosárfonásra, mely a gyümölcsszállitásnál helyben, a nagyterjedelmü gyümölcstenyésztés mellett nevezetes tényezőt képez, továbbá czirokseprő-készitésre, faragó munkákra sat. A mutatkozó kivánalomnak megfelelve párhuzamosan *téli tanfolyam* is fog tartatni, melynek tanulói azonban nem kapnak rendes földmives-iskolai bizonyitványt.

Az iskola 1895. évi novemberhó 1-jén nyilt meg a Várostól a tél tartamára kibérelt régi laktanya épületében, minthogy saját épületei ezen időre még nem készültek el. Az iskola telepére való kiköltözés, s ezzel a gazdaság rendes kezelése is csak 1896. évi áprilishó 1-jén indult meg.

Kecskemét pósta-, táviró- és vasuti állomás.

A tanitótestület az 1895/96-ki tanévben.

Grasselli Miklós, igazgató, okl. gazda és állatorvos.

Berger Károly Lajos, segédtanitó, okl. gazda.

Tart. tüzérhadnagy.

Gál József, ösztöndijas gazdasági segéd, okl. gazda, a szölö- és borgazdasági tanfolyamot végzett hallgató.

Zvaller Sándor, kertésztanitó, végzett vinczellér.

Tanulók. A tanulók létszáma 36.

Az iskola gazdasága.

(Lásd a térképet.)

A gazdaság területe **összesen 197** *kh.* Ebből szántóföld 153 *kh*, rét 19 *kh*, legelő 4 *kh* 1200 öl², szőlő 1 *kh* 400 öl², földadó alá nem eső terület 19 *kh*. Utóbbiból: majorterület, épületek sat. 1 *kh* 1113 öl², út 2 *kh*, árok 1 *kh* 1488 öl², mocsár 4 *kh* 1310 öl² és tó 8 *kh* 882 öl².

A szántóföld két vetésforgóba van beosztva, mely következő: *I. forgó:* 1. takarmány #, 2. őszi rozs, 3. burgonya. *II. forgó:* 1. repcze #, 2. őszi búza, 3. kapás #, 4. tavaszi árpa, 5. őszi takarmánykeverék, 6. luczerna forgón kivül.

Állatlétszám. Az iskola még csak kezdetén lévén, a később szaporítandó állatlétszám egyelőre következő: 10 drb magyar-erdélyi fajtabeli tehén és 1 drb bikaborju, 8 drb jármos ökör, 4 drb ló és 3 drb csikó.

Tételek az iskola 1896. évi költségvetés-előirányzatából.

Kiadás összesen: 17.400 frt. Személyi járandóság: 4300 frt. Ebből tiszti fizetések, pótlékok és lakpénzek: 3400 frt. — *Dologi kiadások összesen: 13.100 frt.* Ebből elméleti és gyakorlati oktatás költségei: 500 frt. — Fölszerelés főleg a gazdaságban: 1000 frt. — Haszonbér, adó, közterhek, szolgálmányok: 500 frt. — Ügyviteli költségek legnagyobbrészt a gazdaságban: 3500 frt. — Gazdasági cselédség bére: 1500 frt. — Élelmezési költségek, munkadíj-váltságok: 4650 frt.

Bevétel összesen: 6800 frt. Ebből gazdasági, kerti sat. termények értékesítése és kisorolt igás állatok értéke: 3500 frt. — Élelmezési díjak és alapítványi járulékok: 3300 frt.

---

10. LUGOSI M. KIR. FÖLDMÍVES-ISKOLA, 1895.

(KRASSÓ-SZÖRÉNYVÁRMEGYE.)

Az iskola rövid története. A földmivelésügyi m. kir. Ministerium méltányolva Krassó-Szörényvármegye közönségének azon jogos óhaját, hogy a vármegye területén visszamaradt mezőgazdaság javítása, s általában a mezőgazdasági szakismeretek terjesztése czéljából gazdasági szakiskolát létesítsen, elvben már az 1891. évben határozta el ott egy állami földmives-iskolának felállítását. Az iskola elhelyezésére az államkincstár tulajdonában levő, bérbe kiadott 152 *kh* területü *„Nagy spinánczа“* nevezetü birtokrész alkalmasnak is találtatott. Az intézet létesítésének munkálata már 1894. év öszén vette kezdetét, mikor is nevezett terület a bérletből állami kezelés alá került.

Az iskolán 19 alapítványi hely jegyzésére vállalkoztak testületek és városok, és pedig a karánsebesi román bánáti vagyonközség 10, a cs. és kir. szabad. osztrák-magyar államvasút-társaság 4, Lugos város 2, a karánsebesi gazdasági egylet, Karánsebes város, a lugosi görög katholikus püspöki szentszék pedig egy-egy helyet irt alá. Ezenkivül a földmivelésügyi Ministerium a szükséghez képest állami ösztöndíjban is részesít egyes tanulókat.

Az építkezés 1895. év tavaszán lett megkezdve, s ugyanez év nyarán befejezve, az iskola azonban az építkezési munkálatok körül fölmerült akadályok miatt csak 1895. évi novemberhó 4-én nyilt meg a nm. földmivelésügyi m. kir. Minister úr kiküldöttének

A KECSKEMÉTI M. KIR. FÖLDMIVES ISKOLA GAZDASÁGÁNAK TÉRKÉPE.

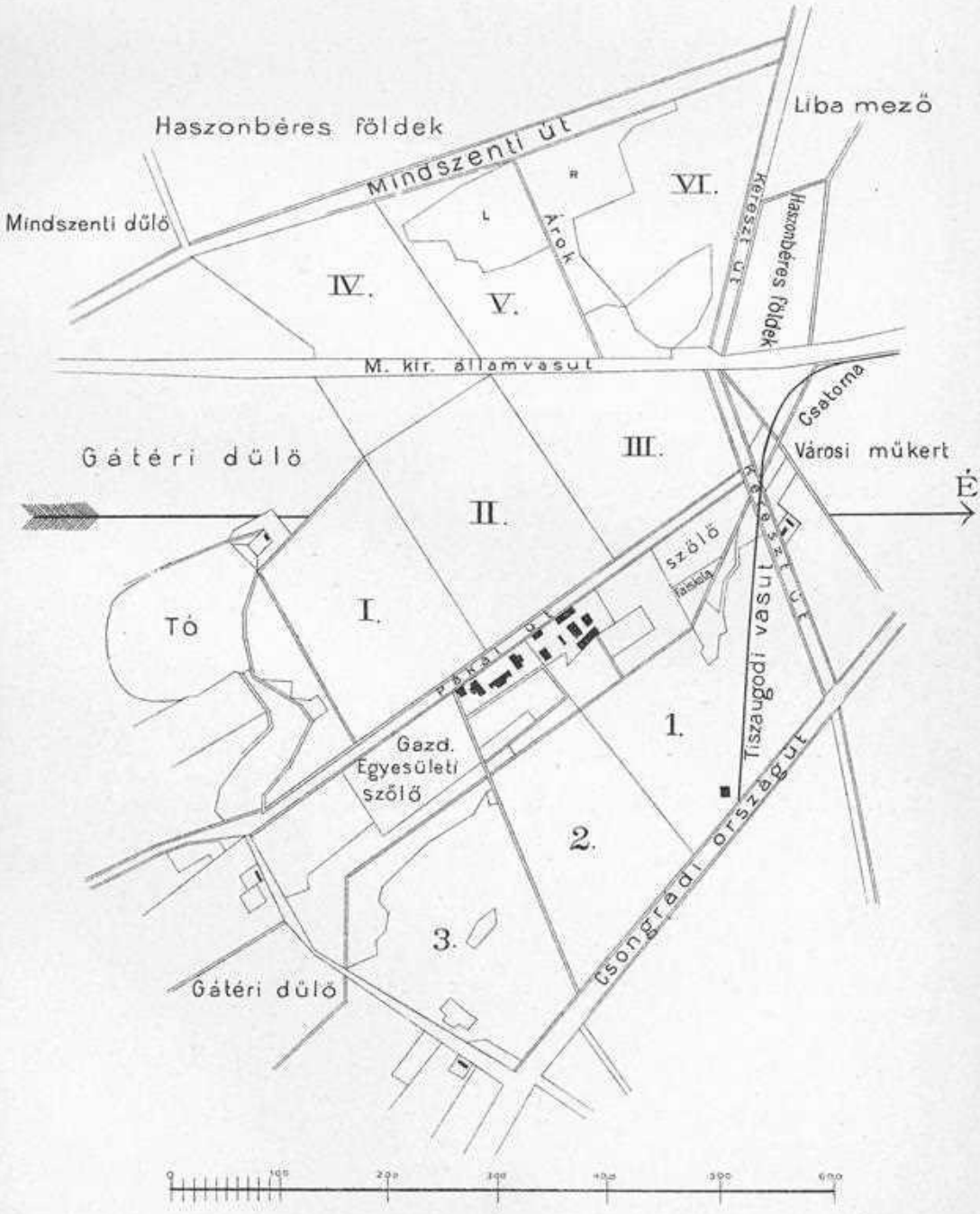

CZETTEL & DEUTSCH BUDAPEST.

A LUGOSI M. KIR. FŐLDMIVES ISKOLA GAZDASÁGÁNAK TÉRKÉPE

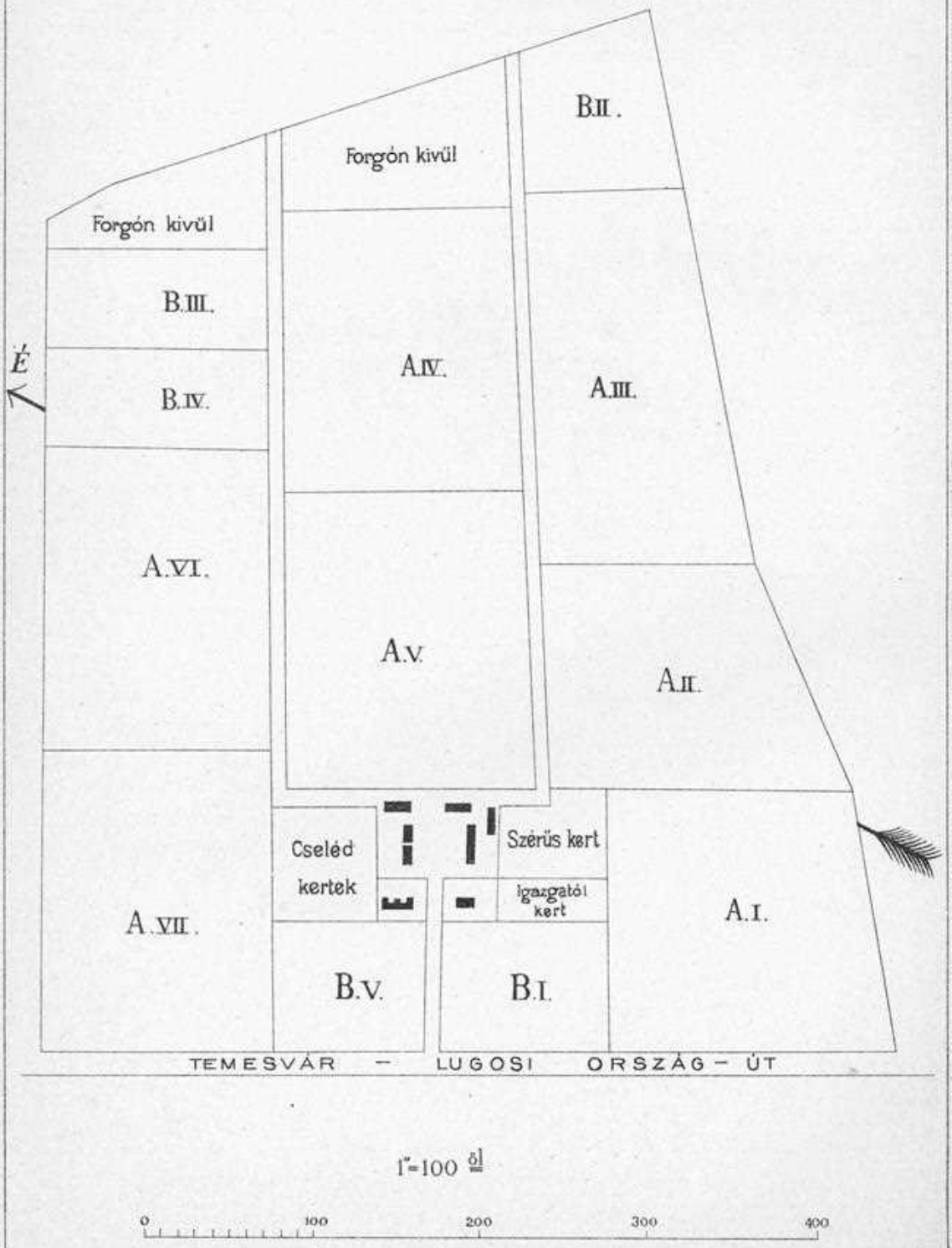

CZETTEL & DEUTSCH BUDAPEST.

jelenlétében 12 növendékkel, kik közül 4 ösztöndijas, 7 alapitványos és 1 tápdijas. Anyanyelvükre nézve 5 magyar, 2 német és 5 román. Életkoruk 17—35 év. A kétéves tanfolyamhoz még egy *egyéves kertészeti tanfolyam* kapcsoltatott, melyre a kétéves tanfolyamot már végzettek vétetnek föl. Ezen egyéves tanfolyamban a tanulók tisztán a kertészet körébe tartozó elméleti és gyakorlati oktatásban részesülnek.

Lugos pósta-, táviró- és vasuti állomás.

A tanitótestület az 1895/96-ki tanévben.

Nagy Károly (Hosszuaszói), földmíves-iskolai segédtanitó, az iskola vezetésével megbízva, egyúttal az állami faiskola felügyelője, okl. gazda.

Fehrentheil-Gruppenberg Frigyes lovag, ösztöndijas gazdasági segéd, ki segédtanitói teendőket végez, okl. gazda.

Krézsek István, kertész, az állami faiskola kezelője.

Az iskola gazdasága.

(Lásd a térképet.)

Az iskola gazdasága Lugos város határában, a Temes folyó jobb partján, a temesvár—lugosi állami főút mellett a város központjától 4½ *km* távolságra a „*Spináncza*" nevü határrészben fekszik. A birtok az államkincstár tulajdona.

Területe 152 *kh* egy tagban, mihez a szomszédos Szilha község határában fekvő 39 *kh* kaszálóterületet hozzászámitva, **összesen 191** *kh*-at tesz. Ezenkivül ugyan e község határában fekvő erdőterületből a lugosi m. kir. erdőgondnokságtól 390 *kh* erdei legelő béreltetik ki.

A birtok fekvése sík; a talaj kötött agyagos márga, mely a hosszas bérlet következtében rossz mivelésben részesült és ki van zsarolva. Altalaja 2½—4 *m* mélységig hasonló minőségü, alatta pedig vizáteresztő homok- és kavicsréteg található. Tavaszkor a talajvíz magas állása következtében a vetés gyakran elkésik, mely baj ellen övgátak és nyilt csatornák alkalmazása válik szükségessé.

A 152 *kh*-nyi területen két vetésforgó állapittatott meg, és pedig: az *I. forgó 15 holdas táblákkal:* 1. zöld ugar, 2. búza, 3. árpa lóherrel, 4. lóher, 5. tengeri, 6. búza, 7. zab; a *II. forgó 5 holdas táblákkal:* 1. trágyázott kapás, 2. árpa, 3. zöld ugar, 4. búza, 5. zab.

Az egész gazdaság gyümölcsfával leendő körülültetésére mintegy 1000 drb alma-, körte-, szilva-, cseresznye- és meggyfa fordittatik.

Állatlétszám. Igavonó állat van 12 drb magyar-erdélyi ökör, 2 drb igás és 2 drb tiszti ló.

Az állattenyésztési ágak közül a ló, a szarvasmarha, a sertés és a juh tenyésztése van tervbe véve, ezideig azonban még csak a lótenyésztés alapjául szolgáló tenyészanyag, 8 drb bonyhádi tehén és 1 drb tisztavérü berni bika szereztetett be. A szarvasmarha-tenyésztésnél tisztavérü berni bikák használatával a megfelelő testnagyság szem előtt tartása mellett különösen a tejelőképesség emelése van czélba véve.

Gyümölcsfa-tenyésztés. Az iskola mellett a temesvár—lugosi országút baloldalán, szintén kincstári területen, 1892-ben **állami faiskola** létesíttetett, hogy a gazdaközönség az e vidéken különösen fontos gyümölcsfa tenyésztését elsajátíthassa, s a nemes gyümölcsfák beszerzése megkönnyíttessék. E faiskolából már mintegy 17 *kh* van betelepítve, egész területe pedig, mely 30 *kh*-ra van tervezve, rövid néhány év mulva teljesen be lesz rendezve. A faiskola a földmíves-iskola vezetőjének felügyelete és a kertész kezelése alatt áll.

Az állami faiskola az 1895. év őszén már megkezdte a nemesített gyümölcsfák eladását, mikor is mintegy 19.000 drb alma-, körte-, szilva-, cseresznye- és meggyojtvány került kiszedésre és elárusításra.

Tételek az iskola 1897. évi költségvetés-előirányzatából.

Kiadás összesen: 17.250 frt. Személyi járandóság: 4450 frt. Ebből tiszti fizetések, pótlékok és lakpénzek: 3300 frt. — *Dologi kiadások összesen: 12 800 frt.* Ebből elméleti és gyakorlati oktatás költségei: 300 frt. — Fölszerelés főleg a gazdaságban: 800 frt. — Haszonbér, adó, közterhek, szolgálmányok: 800 frt. — Ügyviteli költségek legnagyobbrészt a gazdaságban: 3500 frt. — Gazdasági cselédség bére: 1300 frt. — Élelmezési költségek, munkadíj-váltságok: 4650 frt.

Bevétel összesen: 6300 frt. Ebből gazdasági, kerti sat. termények értékesítése és kisorolt állatok értéke: 3000 frt. — Élelmezési díjak és alapítványi járulékok: 3300 frt.

---

11. JÁSZBERÉNYI M. KIR. FÖLDMÍVES-ISKOLA, 1896.

(JÁSZ-NAGY-KUN-SZOLNOKVÁRMEGYE.)

Az iskola rövid története. A földmíves-iskola felállításának eszméje a jász-nagy-kun-szolnokvármegyei gazdasági egyesület kebeléből indult ki az 1889. évben, mely czélra ez évben a jászberényi redemptus közbirtokosság 8000 frtot ajánlott fel.

Jászberény rendezett tanácsu város képviselő-testülete ugyancsak 1889-ben az iskola czéljaira 100 *kh* földet, 568 frt 65 krt mint földmíves-iskolai alapot, 10 egyenkint 150 frtos örökös alapítványt ajánlott fel és kilátásba helyezett 50 *kh*-at szőlő- és kerttelepítési czélokra.

Jász-Nagy-Kun-Szolnokvármegye továbbá 1889-ben 10 és a jász községek szintén 10, összesen 20 egyenkint 150 frtos alapítványt szavaztak meg.

A nm. földmivelésügyi m. kir. Ministerium kivánságára 1890-ben Jászberény város az 1889-ben felajánlott területet összesen 212 *kh*-ra emelte föl, miro az alapítólevél kiállíttatott s a szerzödés az államkincstárral 1895 májushó 5-én megköttetett.

Az iskolai birtok magántulajdonosoktól kisajátitás útján szereztetett meg s összesen 64.335 frt 47 krba került Jászberény város közönségének.

Az iskola megnyitása 1896. évi októberhóra és 30 bennlakó tanuló részére terveztetett.

Az iskola ügyeinek vezetésével **Szabó István** földmíves-iskolai segédtanitó, okl. gazda és állatorvos van megbizva, ki mellé **Duschek István** ösztöndijas gazdasági segéd, okl. gazda van kirendelve. Az 1896/97-ki tanévre 11 tanuló iratkozott be és vétetett föl.

Jászberény pósta-, táviró- és vasuti állomás.

A JÁSZBERÉNYI M. KIR. FÖLDMIVES ISKOLA
GAZDASÁGÁNAK SZŐLEJÉNEK ÉS KERTJÉNEK TÉRKÉPE.

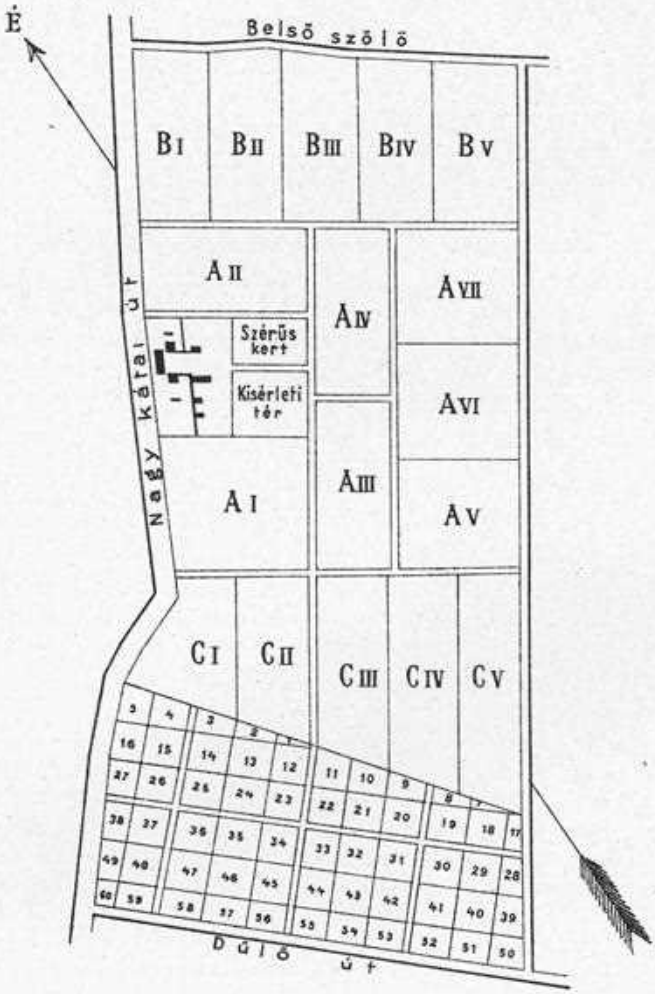

CZETTEL & DEUTSCH BUDAPEST.

Az iskola gazdasága.

(Lásd a térképet.)

Az iskola birtoka a várostól dél-nyugatra, a nagy-kátai országút mentén 4½ *km*-nyi távolságban fekszik.

A birtok **területe 212** *kh*, melyből szántóföld 147 *kh*, kisérleti tér 4 *kh*, szölö és kert 50 *kh*, épületek, udvar, szérüskert 7 *kh*, utak 4 *kh*; 5 *kh* kaszáló alakítása tervben van.

A birtok egész területe homokföld és tekintettel arra, hogy a talaj minösége változó, háromféle vetésforgó van megállapítva:

A) Bíborhere-forgó: 1. zabos bükköny #, 2. rozs, 3. tengeri, 4. csalamádé #, 5. rozs, 6. bíborhere, 7. öszi árpa.

B) Luczerna-forgó: 1. zöldtakarmány #, 2. búza, 3. czukorrépa, 4. zab vagy árpa, 5. luczerna forgón kivül.

C) Burgonya-forgó: 1. csibehúr #, 2. rozs, 3. dinnye, 4. rozs, 5. burgonya.

Állatlétszám. Az igás állomány 12 ökör és 4 igás kancza. Magyar fajtáju tehén 12 drb. Tenyészsertés 6 drb mangaliczakocza.

A tehenészetnek tejelöjellegü törzs elöállítása van czélul kitüzve.

A növendékállatok fölnevelését megkönnyíti azon körülmény, miszerint a közvetlenül határos 108 *kh* honvéd-gyakorlótér legelönek kibérelhető.

Szölö és kert. A szölö és a kertnek szánt területböl terveztetik: szölö 20 *kh*, kert 12 *kh*, faiskola 8 *kh*, gyümölcsös 6 *kh*; utak és védöültetvényre 4 *kh* esik.

A szölö területe immunis homok, 6 *kh* már mélyítve van.

Tételek az iskola 1897-ki költségvetés-elöirányzatából.

Kiadás összesen: 17.250 frt. Személyi járandóság: 4450 frt. Ebböl tiszti fizetések, pótlékok és lakbérek: 3500 frt. — *Dologi kiadások összesen: 12.800 frt.* Ebböl elméleti és gyakorlati oktatás költségei: 300 frt. — Fölszerelés föleg a gazdaságban: 800 frt. — Haszonbér, adó, közterhek, szolgálmányok 400 frt. — Ügyviteli költségek legnagyobbrészt a gazdaságban: 4000 frt. — Gazdasági cselédség bére: 1200 frt. — Élelmezési költségek, munkadíj-váltságok: 4650 frt.

Bevétel összesen: 5300 frt. Ebböl gazdasági, kerti sat. termények értékesitése és kisorolt állatok értéke: 2000 frt. — Élelmezési díjak és alapítványi járulékok: 3300 frt.

Keletkezöben levö új m. kir. földmíves-iskolák.

Legközelebb **Hód-Mezö-Vásárhelyen, Szabadkán** és **Békés-Csabán** fognak földmíves-iskolák felállíttatni, mi iránt a tárgyalások és intézkedések már folyamatban vannak.

Kimutatása

a magyar-óvári m. kir. gazdasági akadémia, a m. kir. gazdasági tanintézetek hallgatói s a földmíves-iskolák **tanulói számának**, kik ezen intézményekbe azok fennállása óta beiratkoztak.

Magyar-óvári m. kir. gazdasági akadémia.

	Egyenkint	Összesen hallgató
Az I. korszakban: 1818-tól 1850-ig	782	
A II. „ 1850-től 1869-ig	1483	
A III. „ 1869-től 1884-ig	1568	
A IV. „ 1884/85-ki tanévtől bez. 1895/96-ig	819	
Az akadémiába beiratkozott hallgatók összesen		**4652**

Keszthelyi m. kir. gazdasági tanintézet.

Az I. korszakban 1865-től 1874-ig a kétéves tanfolyamu, eleinte „országos", utóbb m. kir. felsőbb gazd. tanintézetben volt 445 hallg. A II. korszakban az 1874/75-ki tanévtől fogva a hároméves tanfolyam mellett volt bez. az 1895/96-ki tanévig 944 hallgató, mindkét korszakban együttesen	1389	

Debreczeni m. kir. gazdasági tanintézet.

Az I. korszakban 1868-tól 1874-ig a kétéves tanfolyamu, eleinte „országos", utóbb m. kir. felsőbb gazd. tanintézetben volt 231 hallg. A II. korszakban az 1874/75-ki tanévtől fogva a hároméves tanfolyam mellett volt bez. az 1895/96-ki tanévig 772 hallgató, mindkét korszakban együttesen	1003	

Kolozs-monostori m. kir. gazdasági tanintézet.

Az 1869. évtől fogva bez. az 1895/96-ki tanévig	967	

Kassai m. kir. gazdasági tanintézet.

Az 1874. évtől fogva bez. az 1895/96-ki tanévig	637	
A négy gazd. tanintézetbe beiratkozott hallgatók összesen		**2996**

A **debreczeni** m. kir. földm.-iskolába beiratkozott 1867/68-tól 1895/96-ig	659	
A **rimaszombati** „ „ 1884/85-től „	309	
Az **adai** „ „ 1884/85-től „	217	
A **csákovári** „ „ 1886/87-től „	166	
A **szent-imrei** „ „ 1886/87-től „	135	
A **nagy-szent-miklósi** „ „ 1887/88-tól „	134	
Az **algyógyi** „ „ 1892/93-tól „	108	
A **pápai** „ „ 1893/94-től „	68	
Az 1895/96-ki tanév előtt már fennálló földmíves-iskolák tanulói összesen		**1796**
A **kecskeméti** m. kir. földmíves-iskolába beiratkozott 1895/96-ban	36	
A **lugosi** „ „ 1895/96-ban	12	
A **jászberényi** „ „ 1896/97-ben	11	
Az 1895/96 és 1896/97-ki tanévekben beiratkozott összesen		**59**

Kimutatása

azon **földterületeknek**, melyek a m. kir. gazd. akadémia, a m. kir. gazd. tanintézetek s a m. kir. földmíves-iskolák kezelése alatt állnak.

	Egyenkint		Összesen	
	kh	*öl²*	*kh*	*öl²*
Magyar-óvári m. kir. gazdasági akadémia.				
Államkincstár tulajdonában levő terület	262	1285		
Bérlet a főherczegi uradalomtól örök időre	53	886		
„ magánbirtokostól 10 évre	67	1556	**384**	**527**
Keszthelyi m. kir. gazdasági tanintézet.				
Államkincstár tulajdona (szőlőbirtok)	16	20		
Átengedett major- és beltelek Keszthely városától	6	139		
Bérlet a keszthelyi uradalomtól örök időre, mely azonban 15 évről 15 évre megujítandó	293	136	**315**	**295**
Debreczeni m. kir. gazdasági tanintézet és földmíves-iskola.				
Örök használatra átengedett „Pallag" Debreczen városától	400	—		
Bérlet örök időre átengedve, ugyanattól	200	—	**600**	—
Kolozs-monostori m. kir. gazdasági tanintézet.				
Bérlet 30 évre 1889-től számítva, az erdélyi róm. kath. tanulmányi alapítványi uradalomtól. (E területből legelőtérség 292·5 *kh*)	—	—	**742**	—
Kassai m. kir. gazdasági tanintézet.				
Átengedve örök használatra Kassa városától (E területből erdőterület 187 *kh* 1380 *öl²*)	492	1584		
Bérelve magánbirtokostól	80	251	**573**	**235**
A négy gazd. tanintézet területe összesen: 2230 *kh* 530 *öl²*				
1. **Debreczeni földmíves-iskola** (lásd fentebb).				
2. **Rimaszombati m. kir. földmíves-iskola.**				
Bérlet Rimaszombat városától, ebből: szántóföld, rét, kert sat.	433	248		
Erdőterület	465	201	**898**	**449**
3. **Adai m. kir. földmíves-iskola.**				
Átengedve az iskola czéljaira Ada községtől	—	—	**100**	—
4. **Csákovári m. kir. földmíves-iskola.**				
Bérlet a m. kir. köz- és vallásalapítványtól:				
az iskola gazdaságának területe	489	769		
az obádi állami bikatelep területe	296	568	**785**	**1337**
5. **Szent-imrei m. kir. földmíves-iskola.**				
Bérlet 20 évre Márffy Emil földbirtokostól	—	—	**571**	**1508**
6. **Nagy-szent-miklósi m. kir. földmíves-iskola.**				
Átengedve örök használatra a Nákó grófi uradalomtól	24	—		
Bérlet Nagy-Szent-Miklós községtől	100	—	**124**	—
7. **Algyógyi m. kir. földmíves-iskola.**				
Bérlet az EMKE-től 40 évre, ebből 8 község határában fekvő szántóföld (392 *kh*), rét, legelő (471 *kh*), szőlő, kert és belsőség	961	474		
Erdőterület 5 község határában 65 drbban	756	898	**1718**	**1373**
8. **Pápai m. kir. földmíves-iskola.**				
Bérlet a köz- és vallásalapítványtól	—	—	**165**	**958**
9. **Kecskeméti m. kir. földmíves-iskola.**				
Átengedve használatra Kecskemét r. t. várostól (E területből: mocsár 4 *kh* 1310 *öl²*, tó 8 *kh* 882 *öl²*)	—	—	**197**	—
10. **Lugosi m. kir. földmíves-iskola.**				
Átengedve: a m. kir. állami kincstártól	191	—		
a lugosi m. kir. erdőgondnokságtól, erdei legelő	390	—	**581**	—
11. **Jászberényi m. kir. földmíves-iskola.**				
Átengedve az iskola czéljaira Jászberény városától	—	—	**212**	—
A 11 földmíves-iskola gazdaságainak területe összesen: 5354 *kh* 825 *öl²*				
Az akadémia, a négy gazdasági tanintézet és a 11 földmíves-iskola gazdaságainak területe . . . . . összesen			*kh* **7969**	*öl²* **282**
E területekből: *a)* az illető intézmény, illetve az államkincstár tulajdona			278	1305
b) Átengedve az intézmény fennállásáig díjtalanul			1623	123
c) Bérelve örök időre			546	1022
d) Bérelve szerződés szerinti évekre			5711	232

Kimutatása

azon **kiadásoknak** és **bevételeknek**, melyek a földmívelésügyi m. kir. Ministerium 1897. évi állami költségvetésének keretében a m. kir. gazdasági akadémia, a m. kir. gazdasági tanintézetek s a m. kir. földmíves-iskolák részére *előirányzatban* megállapittattak.

	Kiadás			Bevétel	Kiadás és bevétel közötti különbözet
	Személyi járandóságok	Dologi kiadások	Összesen	Összesen	
	forint			forint	
Magyar-óvári m. kir. gazd. akadémia	43.607	47.666	**91.273**	**32.138**	59.135
Keszthelyi m. kir. gazd. tanintézet	24.936	26.800	**51.736**	**18.054**	33.682
Debreczeni m. kir. gazd. tanintézet (A gazdaság kiadásai és bevételei a földmíves-iskola keretében vétettek föl)	21.490	8.400	**29.890**	**2.400**	27.490
Kolozs-monostori m. kir. gazd. tanintézet	30.197	37.660	**67.857**	**22.084**	45.773
Kassai m. kir. gazd. tanintézet	26.536	54.874	**81.410**	**28.204**	53.206
Debreczeni m. kir. földmíves-iskola	7.350	39.200	**46.550**	**30.950**	15.600
Rimaszombati m. kir. földmíves-iskola	5.470	18.005	**23.475**	**10.700**	12.775
Adai m. kir. földmíves-iskola	4.400	15.185	**19.585**	**10.550**	9.035
Csákovári m. kir. földmíves-iskola	4.600	21.559	**26.159**	**15.430**	10.729
Szent-imrei m. kir. földmíves-iskola	4.700	32.346	**37.046**	**11.545**	25.501
Szerb-n.-szt-miklósi m. kir. földm.-iskola	4.500	10.838	**15.338**	**8.400**	6.938
Algyógyi m. kir. földmíves-iskola	5.217	31.568	**36.785**	**20.240**	16.545
Pápai m. kir. földmíves-iskola	4.350	14.365	**18.715**	**7.300**	11.415
Kecskeméti m. kir. földmíves-iskola	4.300	13.100	**17.400**	**6.800**	10.600
Lugosi m. kir. földmíves-iskola	4.450	12.800	**17.250**	**6.300**	10.950
Jászberényi m. kir. földmíves-iskola	4.450	12.800	**17.250**	**5.300**	11.950
Összesen	**200.553**	**397.166**	**597.719**	**236.395**	**361.324**

Észrevétel. A *személyi járandóságok* következő kiadási tételekből állanak: Tiszti fizetések, pótlékok és lakpénzek. Szolgák fizetése, lakpénze és munkaátalánya. Jutalmak és segélyek. Ösztöndijak és élelmezési költségek. Élvezmények megváltása (tandíj és jövedelmi osztalék).

A *dologi kiadások* tételei a következők: Hivatali és irodai költségek. Elméleti és gyakorlati oktatás költségei. Épületek fentartása és tisztitása. Fölszerelés. Az évenkinti kiselejtezés folytán szükséges igás és tenyészállatok létszámának kiegészitésére. Haszonbér, adó, közterhek, szolgálmányok. Utiköltség és napidíj. Ügyviteli költségek. Gazdasági cselédség bére. Élelmezési költségek, munkadíj-váltságok: *a)* fizetéses és alapitványos tanulók, *b)* állami ösztöndijas tanulók. Terhelő tőkék kamatai és törlesztése. Előre nem látható kiadások.

A *bevételi tételek* ezek: Gyümölcsöző tőkék kamatai. Ház- és haszonbérek. Alapok és alapitványok jövedelme. Tan- és vizsgadijak. Termények értékesitése, igás és kisorolt állatok értéke. Élelmezési dijak és alapitványi járulékok. Konviktusbeli szabadhelyesek befizetése.

I. FÜGGELÉK.

Nem állami földmíves-iskolák.

I. Erdélyrészi szász földmives-iskolák.

Az *erdélyrészi szász nemzeti Egyetem* 1867. évi novemberhó 30-án tartott ülésében *Szerdahely* és *Segesvár* kiküldöttei a brassói kereskedelmi és iparkamara támogatása mellett azt indítványozták, hogy a Szászföldön földmives-iskola létesíttessék. E határozatból kiindulva, a 11 járás nyilatkozattételre felszólíttatván, az Egyetem 1868. évi novemberhó 3-án tartott ülésében nemcsak egy, hanem *három* földmives-iskola alapítása hozatott javaslatba, mely javaslat az 1868. évi deczemberhó 11-én és 12-én tartott ülésben el is fogadtatott.

Az Egyetem ezen határozata alapján a részletes terv kidolgoztatván, a földmíves-iskolák felállítására nézve főbb vonásaiban következő elvek állapittattak meg: 1. a brassói és a beszterczei kerület a nemzeti Egyetem alapjából földmíves-iskola létesítése czéljából egyenkint évi 2000 frt segélyt kap, mely az 1869. évtől fogva a költségvetésbe helyeztetik be; 2. az iskolák belső szervezetének és helyének meghatározása a fentemlített kerületek képviseletére bizatik; 3. a meghatározott tantárgyak tanitását szakképzett tanszemélyzet végezze és az iskoláknak legalább 20 holdnyi megfelelő gazdaságuk legyen; 4. az iskolák önállók, nem pedig más iskolával kapcsolatban legyenek; végül 5. kiköti a nemzeti Egyetem, hogy képviselői útján az iskolák helyzete és vezetéséről, valamint a segély kellő alkalmazásáról bármikor meggyőződést szerezhessen, a segély helytelen felhasználása esetén pedig azt bármikor megvonhassa.

E vezérlő elvek megállapitása után a felállítandó földmives-iskolák helyeinek kiszemelése következett be, mire a megindított tárgyalások alapján ily iskolák alapítása **Beszterczén, Brassóban** és **Medgyesen** határoztatott el.

Czélul tüzetett ki a földmives-iskoláknak, hogy a kisgazdák fiainak, s egyáltalában olyanoknak, kik kisgazdaságot okszerüen kezelni kivánnak, szakképeztetésre alkalmat nyujtsanak.

A három földmives-iskola szervezete egymástól eltérő, mi egyenkinti leirásukból, mely alább következik, tünik ki.

A tanítási nyelv a német, de a magyar nyelv is tanittatik.

A szász nemzeti Egyetem a kebeléből esetről-esetre kiküldött bizottságok útján győződik meg az iskolák müködéséről, melyeknek közvetetlen ellenörzésére a helyi választott felügyelő-bizottság és az annak kebeléből kiküldött földmives-iskolai bizottság vannak hivatva. Esetről-esetre a földmivelési m. kir. Minister is képviselteti magát a vizsgálatokon, továbbá a tanfelügyelőség útján a vallás- és közoktatási m. kir. Minister is tudomást szerez az iskolák helyzetéről.

AZ ERDÉLYRÉSZI SZÁSZ FÖLDMÍVES-ISKOLÁK

EGYENKINTI ISMERTETÉSE.

---

1. BESZTERCZEI FÖLDMÍVES-ISKOLA, 1870.

Ackerbauschule zu Bistritz.

(BESZTERCZE-NASZÓDVÁRMEGYE.)

Az iskola rövid története. A beszterczei kerületi gazdasági egyesület indítványára a kerület 23 községének 1869 juliushó 21-én tartott képviselő-testületi ülése elhatározta, hogy a szász nemzeti Egyetem által felajánlott évi 2000 frtnyi segélyt a kikötött föltételek mellett elfogadja, mely összeghez a járásbeli községek és Beszterczeváros évi 1400 frt segélylyel járul hozzá és ezzel Beszterczén földmíves-iskolát alapít.

E határozat alapján a felállítandó iskola igazgatói állására 1000 frt fizetés és 200 frt lakbér-illetékkel pályázatot irtak ki, s egyben azt is elhatározták, hogy az igazgató megválasztása után az e czélra kiküldött iskolai bizottság vele egyetértöleg a tanitói állásokat töltse be, a tantervet megállapítsa és minden intézkedést megtegyen, mely az iskola érdekében szükséges. Igazgató a neutitscheini (Morvaország) földmíves-iskola vezetője *Krcek F.*, tanitó *Foramitti A.* lett Cilliből (Stájerország), mire az iskola czéljaira 22 holdas gazdaságot vettek bérbe és iskolahelyiségről gondoskodtak.

A tanterv megállapittatván, az iskola a beiratkozott 6 tanulóval 1870. évi áprilishó 1-jén ünnepélyesen megnyittatott, a tanulók közül azonban évközben 3 kilépett, úgy, hogy csak 3 végezte be az első évfolyamot. A következő 1871/72-ki tanévre azonban nem találkozott új belépő, s igy a tanévet a mult évről megmaradt 3 tanulóval fejezték be. Fentnevezett igazgató más állást vállalván, helyét *Foramitti A.* tanitó foglalta el. Minthogy azon körülményből, hogy az iskola gazdasága bérlet volt, többféle visszás helyzet keletkezett, az erre kiküldött bizottság tehát egy alkalmas 20 holdas birtokot szemelt ki, azt megvásárolta és 1871-ben az iskolának átadta.

Az 1872/73-ki tanévre 9 tanuló jelentkezett, de a második tanévi előadások tanulók hiányában szüneteltek. Az 1872. évben az iskola kérelmére a kormánytól 2500 frtot kapott tenyészmarha vásárlására, mely összegen 10 drb máriahofi fajtáju marhát szereztek be Stájerországban. Az 1873/74-ki tanévre újból nem jelentkezett tanuló, a mult tanévben belépett 9 tanuló közül évközben pedig 6 eltávozván, a tanév 3 tanulóval fejeződött be. A következő tanévben csak májushó 10-én nyithatták meg a tanévet a beiratkozott 2 tanulóval, kik közül az egyik azonban már egy hónap mulva kilépett.

Az iskola e példátlan csekély látogatottsága annyival inkább feltünő, mert több község 40—50 frtnyi ösztöndíjt alapitott. Eddigi legnagyobb látogatottsága volt az iskolának az 1877/78-ki tanévben, melyben 10 tanuló lépett be, kik közül azonban 3 rendkivüli volt, de mert időközben 5 tanuló ismét kilépett, az első tanévet megint csak 5 tanuló fejezte be. Az iskola látogatottságára vonatkozó egyéb részletek felsorolását mellőzve, megemlíttetik még, hogy annak 25 éves fennállása közben csak egy esetben (1887/88) volt összesen 11, és csak 4 esetben 10, leggyakrabban 8—9 tanulója, ellenben 8 esetben az első vagy a második tanévi tanítás *tanulók hiánya miatt* szünetelni kényszerült, sőt mert az iskola igazgatója más iskolához választatott meg és helye nem töltetett be, a tanitás az 1881/82-ki és 1882/83-ki tanévben egészen abbamaradt. Az iskola fennállásának első évtizedében évenkint átlag csak 2 tanuló fejezte be a tanfolyamot.

Egyéb följegyzésre méltó mozzanatok a következők: az 1874/75-ki tanévben az iskola a kormánytól 600 frtot tanszerek és egyéb szükségletek, 600 frtot pedig tenyészsertések beszerzésére kapott. 1878-ban 1 *kh* 1200 öl² nagyságu rétterületet vásároltak azon czélból, hogy azon új iskolaházat építsenek és 30-tagu felügyelő-bizottság választtatott. Ugyanez évben a szász nemzeti Egyetem fölemelte segélyét 250 frttal ösztöndijakra, a kormány pedig a kertészet és a magtermelés czéljára 400 frtot adományozott. 1879 szeptemberhó 11-én ünnepélyesen felavatták az emlitett tágas új iskolaépületet, melyben a tanhelyiségeken és az igazgató lakásán kivül 16 bennlakó tanulóra van hely. Mint feltünő jelenség följegyzendő, hogy az új iskolaépület elkészülése után a rákövetkező második (1881/82-ki) tanév elején egyetlenegy tanuló sem jelentkezett fölvételre. Ugyancsak e tanévben Foramitti A. igazgató a medgyesi földmives-iskola igazgatójává választtatván meg, Beszterczéről eltávozott.

Az iskola talán sehol elő nem fordult csekély látogatottsága egyebek között főleg a vidék gyermekekben való feltünő hiányának tulajdonittatván, minek következtében a kisgazdák fiaik munkaerejét kivált nyári időben nem nélkülözhetik, tanácsosnak látszott az oktatást a téli hónapokra szoritani, minek következtében a már régebben hangoztatott terv, hogy az iskola *téli iskolává* alakittassék át, határozott alakot nyert és az 1884/85-ki tanév kezdetével végre is hajtatott.

Az igazgatói állást azonban oly egyénnel kivánták betölteni, ki a magyar nyelv, a földrajz és a hazai történelem tanitására is képesitve legyen, mivégből azt a medgyesi származásu *Gräser H.* személyében, ki éppen akkor végezte be a bécsi főiskolán tanulmányait, töltötték be. Az igazgató mellé még két segédtanitót alkalmaztak és minden tanuló ösztöndijt kapott. A fentemlitett igazgató csak ideiglenesen lévén alkalmazva, az 1887. évben megejtett választás alkalmával nem ő nyerte el az állást, hanem egyelőre föltételesen és ideiglenesen *Bock Vilmos*-t bizták meg az iskola vezetésével, ki a föltételeknek eleget téve, két év mulva igazgató lett. Az 1887/88-ki tanévtől fogva a magyar nyelv tanitására az eddiginél nagyobb súly helyezése, vagyis hetenkinti 3 órában való tanitása határoztatott el.

Bár az iskola, mióta téli iskola lett, látogatottságában némileg emelkedett, a szaporodás az iskolára forditott áldozatokkal mégsem volt arányban. Ugyanezt nyilatkoztatták ki a földmivelésügyi m. kir. Minister kiküldöttei, kik csaknem minden évben megjelentek a vizsgálatokon s az iskolát szemle alá vették. Emlékezetes nevezetesen *Tormay Béla* ministeri tanácsos 1891 szeptemberhó 17-én bekövetkezett látogatása, mely alkalommal elnöklete mellett tartott ülésben a földmives-iskolai bizottság az iskola bajait újból beható tanácskozás tárgyává tette. Az ülés e bajokat abban állapitotta meg, hogy 1. az iskola birtoka túlkicsiny lévén, vétel útján kibővitendő és e czélra a szász Egyetem hozzájárulásával a szükséges 6000 frtnyi költségfedezet a kormánytól kéressék; 2. 20 ösztöndij alapitandó 150 frtjával; 3. a tanterv módositandó, illetve egyszerüsitendő, nevezetesen minden oly tantárgy kiküszöböltessék, mely a szaktantárgyak megértésére nem okvetetlenül szükséges és a viszonyokhoz nem illő külföldi könyvek helyett megfelelő más vezérfonalak előállításáról legyen gondoskodva.

A beterjesztett kérvényre Bethlen András gróf földmivelésügyi m. kir. Minister a kivánt 6000 frtnyi összeget az 1892. évben az iskola bizottságának rendelkezésére is bocsátotta, mire 67 *kh* 508 öl² megszereztetvén, a terület az államkincstár javára telekkönyvileg bekebleztetett.

Az erre következő 1892/93-ki tanévben azonban ismét nagyon csekély volt a tanulók száma, t. i. az első tanévben 5, a másodikban csak 2. Minthogy ez a jelenség a téli iskolai szervezet tizedik évében következett be, bebizonyultnak látszik, hogy a szervezetváltoztatásba vetett remény nem valósult meg. A látogatottság azóta, mióta az iskola télivé lett, valamelyest emelkedett ugyan, de a következmények nem erősitették meg azok föltevését, kik az iskola előbbi, szerfölött gyér látogatását annak tulajdonitották, mintha a kisgazdák azért nem küldenék fiaikat az iskolába, mert azok munkaerejét nyári időben nem nélkülözhetik, hanem a baj okának másutt kell rejlenie.

Végül megemlítendő még, hogy a földmivelési m. kir. Ministerium az iskola ügyét kiküldöttei útján folytonosan jóakaró figyelemmel kiséri s azt a vármegye főispánja és a kir. tanfelügyelő is ismételve fölkereste, *Hofgräfl I.* ügyvéd, az iskolabizottság számos éven keresztül volt elnöke pedig az iskola javára 500 frtos alapítványt tett. A szász Egyetem bizottsága is többször vizsgálat alá vette az iskolát, s az 1894. évi juliushóban tartott szemléje alkalmával elégedetlenségének adott kifejezést a gazdaság helyzetéről. Időközben az iskola gazdaságának tagosítása bekövetkezvén, a szász Egyetem felügyelő-bizottságának az 1895. évi juniushóban megejtett vizsgálata azon meggyőződésre vezetett, hogy a gazdaság dolgában a multban kifogásolt hiányokon segítve van és remélhető, hogy az iskola a jövőben örvendetesebb fejlődésnek fog indulni, mint amilyen eddig tapasztalható volt.

Besztercze pósta-, táviró- és vasuti állomás.

Az iskola szervezete.

A tanfolyam kétéves, vagyis helyesebben: *az oktatás két téli féléven keresztül tart*, nyáron pedig nincsen tanitás. A félév októberhó 1-jén kezdődik és márcziushó végén fejeztetik be. A leendő tanulóktól befejezett 15 éves életkor és a népiskolai tanfolyam bevégzésének kimutatása kivántatik.

A tanított tantárgyak a következők: 1. *növénytermelés*, 2. *állattenyésztés*, 3. *üzemtan*, 4. *gyümölcskertészet és szőlőmivelés*, 5. *állatgyógyászat*, 6. *természetrajz*, 7. *természettan*, 8. *vegytan*, 9. *számtan*, 10. *mértan és mértani rajz*, 11. *építészet*, 12. *szabadkézi rajz*, 13. *német nyelv*, 14. *magyar nyelv* (heti 3 óra), 15. *földrajz és történelem*. Az elméleti oktatást a gyakorlati egészíti ki. Mindkét félévben hetenkint 27—27 elméleti és 4—4 órai gyakorlati oktatás adatik.

Tanitótestület az 1895/96-ki tanévben.

Bock Vilmos, igazgató, a gazdaság vezetője.

Tanítja a növénytermelést, az állattenyésztést, az állatgyógyászatot, az üzemtant, a gyümölcsészetet és a szőlőmivelést, és vezeti a gyakorlatokat összesen hetenkinti 26 órában. Azonkivül a közeli községekben a mezőgazdaság körébe vágó szakelőadásokat tart.

Sigmund Gusztáv, gymn. tanár, segédtanitó.

Tanítja a német nyelvtant és a számtant heti 8 órában.

Keintzel György dr, gymn. tanár, segédtanitó.

Tanítja a történelmet és a földrajzot, továbbá a magyar nyelvtant heti 8 órában.

Arz Gusztáv, szász-budaki ág. hitv. lelkész, segédtanitó.

Tanítja a természetrajzot, a természettant és a vegytant heti 8 órában.

Albrich Mihály, gymn. rajztanár, segédtanitó.

Tanítja a mértant és a mértani rajzot, az építészetet és a földmértant heti 6 órában.

Tanulók. Oly tanulók, kiknek szülei az egykori beszterczei kerületbe tartozó községek valamelyikében laknak, tandíjmentesek, más községből származók ellenben félévenkint 10 frtot fizetnek. A tanulók az iskola épületében szabad lakást, fütést és világitást élveznek, élelmezést pedig részint itt, részint a városban kapnak; a reggeli tejet az iskola adja

kedvezményes áron. A tanulók száma az 1895/96-ki tanévben 11 elsö- és 4 másodéves, összesen tehát 15 volt, oly magas szám, mely az iskola 25 éves fennállása közben még nem fordult elö.

Az iskola gazdasága.

Az iskola gazdaságának területe ezidöszerint kerekszámban 31 *kh*, melyböl szántóföld 10 *kh* 400 öl², rét 18 *kh*, szölö 170 öl², épület, udvar, utak 1 *kh* 1430 öl².

A szántóföldet következö két forgóban kezelik: *I. forgó:* 1. tengeri #, 2. zab lóherrel, 3. lóher, 4. takarmányrépa #, 5. bükköny takarmánynak, 6. öszi búza. A táblák nagysága 1—1 *kh*. *II. forgó:* 1. burgonya #, 2. árpa lóherrel, 3. és 4. lóher, 5. öszi rozs. A táblák nagysága 800—800 öl².

Az állatlétszám 2 ló, 2 ökör, 8 tehén, 6 növendék. Baromfi: 2 kakas és 8 tyúk (Langshan). Négy kaptár méh.

A kert nagysága 1 *kh* 200 öl², s ebböl 400 öl² mint faiskola használtatik, melyben gyümölcsfa-csemeték neveltetnek; a szölövel beültetett terület 170 öl².

---

2. FÖLDVÁRI FÖLDMÍVES-ISKOLA, 1871.

Ackerbauschule des ehemaligen Kronstädter Distriktes zu Marienburg.

(BRASSÓVÁRMEGYE.)

Az iskola rövid története. A szász nemzeti Egyetem 1868. évi ülésében hozott azon határozata következtében, hogy az erdélyrészi Szászföldön három földmivesiskola létesittessék, ennek egyik helyéül Brassó városa jelöltetett ki, minek folytán az új iskola *Brassó* mellett az ú. n. Méhkertekben haszonbérbe vett 63 *kh* 190 öl² területü birtokon 1871 október 22-én meg is nyittatott.

Minthogy azonban a várostól távolesö, bennlakással berendezett iskola fentartása igen sokba került, annak a közeli *Földvár*-ra leendö áthelyezése határoztatott el, s az 1875/76-ki tanévben már új helyén kezdte meg müködését, hol szintén számos nehézséggel kellett megküzdenie, mert nemcsak az iskola helyisége és a tanitószemélyzet lakása, hanem a gazdaság egy része is haszonbérbe lett véve. Ma már az iskola saját birtokán és saját épületében van elhelyezve.

Az 1881. és az 1882. évben azon birtokrész, melyet Földvárra történt áthelyezése alkalmával a község az iskola czéljaira adományozott, istállóval és ezzel kapcsolatban tejgazdasági épülettel és felügyelöi lakással van fölszerelve, mi 7400 frtba került.

1882. év öszén pinzgaui fajtabeli 9 tehénböl és 1 bikából álló törzs szereztetett be 2350 frton. 1888 szeptember havában egy 1700 frtba kerülö gép- és eszközszin épittetett takarmányszárító készülékkel kapcsolatban.

1890. év tavaszán az iskolaépület épittetett föl, mely 14.000 frtba került a berendezésekkel együtt, s még ugyanezen év öszén 1000 frtnyi költségen egy melegház, nyári konyha és lugos épült, jórészt azon építöanyagból elöállitva, mely az iskola építése után fenmaradt. 1894-ben 2200 frton egy csür és a következö évben a tanulók számára konyha és sütöházzal kapcsolatos ebédlö, majd pedig egy sertésól épittetett, mi összesen 2000 frtnyi költséget vett igénybe. Az építkezésekbe befektetett tökének nagy része kamat és törlesztés fizetésének kötelezettsége mellett vétetett föl kölcsönképen, mely teher az iskola évi költségvetésére nagyon nyomasztó hatással van.

Az iskolának jövedelmét képezi: 1. azon évi 2000 frtnyi összeg, melyet a szász Egyetem utalványoz; 2. a Brassóvármegyében levő 13 szász község és Brassó városa együttesen fizet évenkint 2000 frtot; 3. 1879. évi januárhótól fogva ugyancsak a szász Egyetem még évi 250 frtot utalványoz a tanulók közt kiosztandó ösztöndíj czéljára. Eszerint tehát tulajdonképen csupán 4250 frt képezi az intézetnek biztos évi jövedelmét, mert ezeken kivül a gazdaságból még befolyó összeg minden évben változik. A fenti jövedelmekből évenkint 900—1000 frt fordittatik ösztöndíjakra és a felügyelő, valamint az ellenörzést gyakorló iskolai tanácstagok tiszteletdíjára s ennélfogva a még fennmaradó összeg szolgál tulajdonképen az iskola fentartására. Időnkint nagyobb segélyösszegekben részesült még az iskola a kormány, továbbá a szász Egyetem és a brassói takarékpénztár részéről.

Az iskolát egy felügyelő-bizottság ellenörzi működésében, azt vezeti és kezeli. E bizottságot az iskola fentartásához járuló községek egy-egy, Brassó város két és a barczasági gazdasági egylet egy e czélra választott tagja alkotja. A felügyelő-bizottság saját kebeléből hat évre 8-tagu földmives-iskolai bizottságot választ, melynek élén a felügyelő-bizottság elnöke áll. A földmives-iskolai bizottság ellenörzi és vezeti az iskolát, kezeli a költségadományt, nevezi ki az igazgatót és a tanitókat; eljárásáról a felügyelő-bizottságnak felelős, s az iskola állapotáról annak, valamint a szász nemzeti Egyetemnek jelentést tenni tartozik.

Földvár pósta-, távíró- és vasuti állomás.

Az iskola szervezete.

A tanfolyam tartama *két évre* terjed, a tanév novemberhó 16-án veszi kezdetét. Elöképzettségül kivántatik a belépötöl befejezett népiskola és 15 éves kor kimutatása.

Az elöadott tantárgyak a következök: 1. *német nyelv*, 2. *magyar nyelv*, 3. *földrajz*, 4. *történelem*, 5. *mennyiségtan: a)* számolás, *b)* mértan, *c)* földmérés, 6. *rajz*, 7. *természetrajz: a)* állattan, *b)* növénytan, *c)* ásványtan, 8. *természettan*, 9. *vegytan: a)* szervetlen, *b)* szerves és gazdasági vegytan, továbbá *c)* gazdasági iparágak, 10. *erdészettan*, 11. *építészet*, 12. *gazdasági szaktantárgyak: a)* talaj- és trágyaisme, *b)* növénytermelés, *c)* állatboncz- és élettan, *d)* állattenyésztés, *e)* külemtan, *f)* patkolás, *g)* állatgyógyászat, *h)* gép- és eszköztan, *i)* gazdasági üzemtan, *k)* gazdasági számvitel, *l)* kertészet, *m)* gyümölcs- és zöldségtermelés, *n)* méhészet, *o)* gyakorlatok.

Az elméleti oktatás hetenkinti óraszáma a téli félévben 36, a nyári félévben 30—31 órára rúg mindkét tanévben. Gazdasági gyakorlatra a téli félévben 24, a nyári félévben 42 óra fordittatik.

A tanitótestület az 1895/96-ki tanévben.

Hintz Lajos, igazgató.

Tanítja a vegytant és a gazdasági szaktantárgyakat. A mezögazdaság különféle ágaiból több községben tartott elöadásokat, kivált a birtokrendezésről s a gazdálkodás czélszerü módjáról a birtokrendezés után.

Streitfeidt Vilmos, tanitó.

Tanitja az általános kulturszakokat és a természettudományokat.

Wels János, mükertész.

Tanitja az általános kertészetet, a gyümölcs- és zöldségtermelést s a rajzolást.

Grafl Frigyes, állatorvos, segédtanító.

Tanitja az állatgyógyászatot, a patkolástant, a házi állatok boncz- és élettanát, a külemtant.

Thiess Bertalan, munkavezető, a gazdasági gyakorlatokat vezeti.

Tanulók. A brassóvidéki tanulók tandíjmentesek, idegenek 20 frt évi tandíjt fizetnek. Minden tanuló az iskola épületében lakást, fütést és világítást kap évi 5 frtért, az élelmezési díj fejében pedig 100—120 frt fizetendő. A tanulók közt 600—650 frt *ösztöndíj* osztatik ki.

A tanulók száma 1890/91-töl fogva mindkét tanévben együttesen évenkint 15—22, átlag 18 szokott lenni. Mindannyi kivétel nélkül szász nemzetiségü volt.

Az iskola gazdasága.

A gazdaság terjedelme a birtokrendezés után **31** *kh* és **1248** öl². Az állatlétszám 2 drb igás ló, 15 drb pinzgaui fajtáju tehén, 4 drb növendékbika és 3 drb üszö.

A szántóföld két vetésforgóban kezeltetik: *I. forgó:* zöld ugar, 2. rozs, 3. kapás növény, 4. árpa lóherrel, 5. lóher, 6. rozs. *II. forgó:* 1. czukorrépa, 2. árpa lóherrel, 3. lóher, 4. rozs.

A **kisérleti tér** kis táblácskákra van felosztva, ahol különféle gabonanemek, czukor- és takarmányrépa, új burgonya- és tengeriféleségek és többféle kereskedelmi és takarmánynövényekkel tétetnek kisérletek.

Kert. Az iskolának 90 drb anyafából álló gyümölcsöse, továbbá konyha- és díszkertje van, s ezek a szükséges fölszereléssel el vannak látva. A kisterjedelmü faiskola gyakorlati tanításra használtatik.

---

3. MEDGYESI ERDÉLYI SZÁSZ GAZDASÁGI TANINTÉZET, 1871.

(FÖLDMÍVES-, GYÜMÖLCSÉSZETI ÉS SZŐLŐSZETI ISKOLA.)

Siebenbürgisch-sächsische Landwirthschaftliche Lehranstalt zu Mediasch.

(Acker-, Obst- und Weinbauschule.)

(NAGY-KÜKÜLLŐVÁRMEGYE.)

Az iskola rövid története. Az iskola alapját a szász nemzeti Egyetem 1868. évben hozott határozata vetette meg, midőn a Szászföldön három földmives-iskola létesitését vette tervbe, az iskola Medgyesen leendő felállitását pedig 1871 májushó 19-én tartott ülésében határozta el. Az iskola 1871. évi novemberhó 1-jén nyilt meg *Salfeldt Ágost dr* igazgatása mellett.

Egy negyed évszázadot meghaladó fennállása közben az iskolának számos belső és külső nehézséggel kellett szembeszállnia, de félre nem ismerhető, hogy a mezőgazdaság emelése tekintetében nemcsak közvetlenül Medgyes környékén, hanem a távolabbi vidékre is észrevehető áldásos hatást gyakorolt.

Ezen iskolának tulajdonitható nevezetesen, hogy Medgyes messzeterjedő környezetében csaknem valamennyi község tagositva van, s hogy ezek gazdálkodásukkal és állattenyésztésükkel jóval előbbre haladtak, mint más községek; befolyásának tudható be, hogy a kisgazdák az itteni tevékeny gazdasági egyesület törekvéseit örvendetes módon mozditják elő. Az iskola mostani vezetősége gyakorlati irányu tevékenységének köszönhető továbbá, hogy a földmivesnép bizalmatlansága az elmélet iránt mindinkább tért veszit, sőt szegénysorsu földmivesek is beadják fiaikat az iskolába, úgy hogy a tanulók száma évről-évre növekszik.

Az iskola rendes müködésén felül a medgyesi tanitóképző intézetbeli és tanulmányaikat ott már befejezett növendékeket is eredményesen oktatja egy évig tartó tanfolyamban, valamint néptanitók számára is rendez gazdasági tanfolyamokat.

Az iskolát a szász Egyetem felügyelő-bizottsága többszörönkint vette vizsgálat alá, a vármegyei főispán s a kir. tanfelügyelő is meglátogatta és abban több izben a m. kir. földmivelésügyi Ministerium kiküldött közegei is tartottak szakelőadásokat.

Nagyfontosságu lépés történt az iskola érdekében, midőn az 1893. évben a tanulók részére konviktusi épület emelése határoztatott el. Ugyanez évben az iskola évi költségadományának fölemelése 2000 frttal is bekövetkezett, továbbá vétel útján a gazdaság területének megnagyobbitása 4000 frtig, és nagyobb fa- és szőlőiskola berendezésére 1000 frtig terjedő költség helyeztetett kilátásba. A szász Egyetem telkén épült konviktusi épület az 1895. évben készült el és az 1895/96-ki tanév elején adatott át rendeltetésének. A szász Egyetem ezentúl nem ad segélyeket és ösztöndijakat a tanulók részére, hanem 30, utóbb esetleg 40 tanuló teljes ellátásának és 20 félfizetéses hely költségeit fedezi. A fentemlitett határozat értelmében az iskola gazdaságát 20 *kh* és 1087 öl²-nyi területtel bővitették ki.

A kormány azon követelése, hogy a tantestület tagjai a magyar nyelvből képesitő vizsgálatot tegyenek és a külföldiek honosságot szerezzenek, nem csekély nehézségbe ütközött, de teljesitve lett. A vallás- és közoktatási m. kir. Ministeriumnak a tanszemélyzet nyugdijazására vonatkozólag a szász Egyetem az 1892. évben kijelentette, hogy a tanitók az ő költségére leendő föltétlen nyugdijazását illetőleg határozatot hozott, s ennélfogva kéri, hogy a tanitóknak az állami nyugdij-intézménybe való bevonásától eltekintessék.

Medgyes pósta-, táviró- és vasuti állomás.

Az iskola szervezete.

Az iskola rendeltetése az, hogy a gazdasági szakértelmet terjesszse, de egyúttal általános ismeretek tanitására is hivatva van.

A tanfolyam hároméves, a tanév szeptember 1-jén kezdődik. A fölveendő tanulótól 15 éves kor, egészséges testalkat és annak kimutatása kivántatik, hogy 14. éveig iskolába járt, s olyanok is készséggel fölvétetnek, kik több-kevesebb ideig voltak reál- vagy polgári iskolában vagy gymnasiumban. A tantestület a fölvételre jelentkezőtöl fölvételi vizsgálat letételét is kivánhatja, melynek sikertelensége esetén a fölvételt megtagadhatja.

A tantárgyak elosztása akként van berendezve, hogy az alaptantárgyak tanitása a szaktantárgyak elöadását előzi meg, az általánosan képző tantárgyak pedig mind a három tanévben egyenlően vannak megoszolva.

A szaktantárgyak közül az első két tanévben a mezőgazdasági szakbeliek tárgyaltatnak le, a harmadik tanévben pedig, mely *szőlészeti*

külön szaktanfolyamnak is tekinthető, a szölömivelés, a borászat, a gyümölcsészet, a méhészet sat. taníttatnak.

A tantárgyak a következök: 1. *német nyelv*, 2. *magyar nyelv*, 3. *mennyiségtan: a)* mértan és földmérés, *b)* számolás, 4. *rajz*, 5. *történelem*, 6. *földrajz*, 7. *természetrajz: a)* állattan, *b)* növénytan, állattani és növénytani gyakorlatok, *c)* ásványtan, 8. *természettan*, 9. *vegytan: a)* szervetlen, *b)* szerves, *c)* gazdasági vegytan, *d)* vegytani gyakorlat, 10. *gazdasági szaktantárgyak: a)* növénytermelés, *b)* gép- és eszköztan, *c)* állatgyógyászat, *d)* állattenyésztés, *e)* gazdasági számvitel, *f)* gazdasági üzemtan és nemzetgazdaságtan, *g)* szölömivelés, *h)* gyümölcsészet és erdészet, *i)* méhészet, *k)* zöldségtermelés, 11. *okmutatások és gazdasági gyakorlat* és 12. *torna*. A téli félévekben 36, a nyáriakban 40, söt a III. tanév második félévében hetenkinti 42 óra tanítás van.

A tanítótestület az 1895/96-ki tanévben.

Foramitti Alajos, igazgató, a gazdaság, a kert és a számadás vezetöje.

Tanítja a gazdasági üzemtant, a nemzetgazdaságtant, az állattenyésztést, a zöldségtermelést és az épitési rajzot.

Kleinen János, I. fötanító.

Tanítja a növénytant, az ásványtant, a vegytant, a gazdasági iparvegytant, a természettant, a mértant és a számtant. A vegytani laboratórium vezetöje.

Connert János, II. fötanító.

Tanítja a német és a magyar nyelvet, a történelmet, a földrajzot és a számtant. Könyvtáros.

Brandsch Gottlieb, III. fötanító.

Tanítja a növénytermelést, az eszköztant, az állattant, a földmértant, az erdészetet, a gyümölcsészetet és a szölömivelést.

Mantsch Simon, a gazdaság és a kert kezelöje s a gazdasági gyakorlat vezetöje.

Schuller János, városi állatorvos, segédtanító.

Tanítja az állatboncz- és élettant, az állatgyógyászatot és a lótenyésztést.

Schneider Tódor, tanítja a tornát.

Diener Péter, tanítja a kosárkötést.

Az iskola **kuratóriuma** *Thalmann Gusztáv* Szebenvármegye föispánja, mint a szászok comesz-ének elnöklése mellett 4 rendes és 2 póttagból áll.

Tanulók. A tanulók évi 12 frt tanpénzt fizetnek. Az 1895/96-ki tanév elejétöl fogva 30 tanulóra berendezett *konviktus* áll fenn, melybe csak rendes tanulók vehetök fel. A teljes ellátásért havonkint 12 frt fizetendö.

A tanulók száma az 1895/96-ki tanévben 24 volt. Mióta az iskola fennáll, a legkisebb szám az 1876/77-ki tanévben fordult elö, mikor csak 11 tanuló iratkozott be. Az utolsó 10 év óta a látogatottság tetemesen emelkedett, mert ezen idötöl fogva 20 tanulón alul sohasem volt, az elöfordult legnagyobb szám pedig az 1892/93-ki tanévben, t. i. 36 volt.

Az iskola gazdasága.

Az iskolának legujabban kibövített területe összesen 40 *kh* 153 öl². Ebből szántóföld 17 *kh* 800 öl², rét 11 *kh* 1135 öl², legelö 9 *kh* 445 öl², szölöiskola 1 *kh* 400 öl² és majortelek 573 öl².

A szántóföld három vetésforgóba van besorozva, melyek a következök: *I. forgó:* 1. öszi rozs, 2. takarmányrépa, 3. zab lóherrel, 4. lóher, 5. tengeri, 6. czukorrépa. Takarmányos: 1. luczerna, 2. tengeri. *II. forgó:* 1. tengeri, 2. czukorrépa, 3. zab lóherrel, 4. lóher. *III. forgó:* 1. öszi rozs lóherrel, 2. és 3. lóher, 4. tengeri, 5. zabos bükköny.

Az állatlétszám: 1 drb pinzgaui fajtáju bika, 7 drb tehén és 1 drb üszö. Az 1895. évben az iskola a m. kir. földmivelésügyi Ministeriumtól újból kapott 1 drb pinzgaui bikát ingyenes használatra.

Minthogy az iskola szölöjét, melyet Medgyes város engedett át használatára, a filloxéra támadta meg, a szénkéneggel való védekezés pedig túlköltségesnek mutatkozott, de különben is a szölö a várostól távol van és nem kedvezö fekvésü: új szölöbirtok szerzése vált kivánatossá, s ilyent déli fekvésben és jó talajjal a szász Egyetem 1½ *kh*-nyi nagyságban meg is vásárolt. Öszszel a szölömunka kezdetét vette és következö tavaszszal a rigolózott föld részint európai, részint amerikai fajtákkal beültettetett, mi fokozatosan folytattatni fog.

Az eddigi faiskola kibövítése tervbe vétetett, az iskola legelöjének egy részét és az utak széleit gyümölcsfával ültették be. Van az iskolának zöldséges és 1150 öl² nagyságu gazdasági botanikai kertje is.

Az iskola méhesében 22 kaptár van.

II. SZEBENVÁRMEGYE TANGAZDASÁGA NAGYSZEBENBEN, 1888.

Szebenvármegye közgazdasági bizottságának javaslatára azon czélból alapitott tangazdaságot, vagyis *gazdasági cselédképző iskolát*, hogy az abba fölvett munkások az okszerü földmivelésben és gazdálkodásban elméleti oktatás mellett föképen gyakorlati jártasságot szerezhessenek. Czélja továbbá az is, hogy a vármegye már idösebb gazdái az iskolát megtekintve, ott az okszerü gazdálkodás elönyeiröl saját tapasztalásuk és szemlélésök útján meggyözödhessenek.

Az iskola 1888. évi novemberhó 1-jén nyilt meg.

Szervezet. A tanfolyam tartama *csak egy évre terjed* olyformán, hogy a téli öt hónapban hetenkinti 20 óra tanitás tartatik, nyáron pedig az egyes elöforduló munkáknál csak alkalmi oktatás és magyarázatokban részesülnek a tanuló cselédek, a gazdasági naplókat és lajstromokat azonban egész éven keresztül vezetik.

Az elméleti tantárgyak a következök: 1. *magyar nyelv*, 2. *számtan*,

mértan és rajz, 3. *természettan*, 4. *földmívelés alapismeretei*, 5. *különleges növénytermelés*, 6. *különleges állattenyésztés* és 7. *gazdasági számvitel*.

A tanuló cselédek sem tandíjt, sem teljes ellátásukért tartási díjt nem fizetnek, sőt bért kapnak, még pedig 1894-ig évenkint 36 frtot és 1895 óta 54 frtot. Ennek fejében minden, a tangazdaságban előforduló munkát végezni s a házi és fegyelmi szabályokat szigorúan megtartani kötelesek.

Tanítószemélyzet. A tanítószemélyzet következő: **Schuster Gyula,** kezdetétől fogva az iskola vezetője, előadja az elméleti tantárgyakat s a gazdaságot vezeti, kit teendőiben és a gyakorlat oktatásában a *főbéres* támogat. Az 1890/91-ki tanévtől fogva minden évben egy-egy gyakornok alkalmaztatott, ki ellátásáról önmaga gondoskodik és fizetést sem kap. Szükség esetén segédtanító is fogadtatik fel rövidebb időre az elméleti oktatás végzésére.

Az iskolán minden évben *gyümölcstenyésztési tanfolyam*, továbbá gépprobák és magyarázatok tartatnak a gyakorlatból, azonkivül az iskola vezetője a vármegyei községekben mint *vándortanító* is működik.

Tanuló cselédek. A tanuló cselédek száma az iskola helyzetéhez képest korlátolt. Hét év folyamában egy évben 5, két évben 6—6, négy évben pedig 7—7 tanuló cseléd volt fölvéve.

Gazdaság. A tangazdaság területe: belső telek 6 *kh* 40 öl², a külső 54 *kh* 1215 öl², **összesen 60 *kh* 1245** öl², mely összes területért 1461 frt évi haszonbér fizettetik.

A belső telekből esik: épületek, udvar, marhakifutóra 1 *kh* 344 öl², kisérleti tér, füvész- és zöldséges kertre 1 *kh* 470 öl², gyümölcsfa-iskolának pedig 2 *kh* 1426 öl² használtatik.

A szántóföldből 10 *kh*-on kétholdas táblákon következő *vetésforgó* van alkalmazásban: 1. kapás növény #, 2. tavaszi gabona lóherrel, 3. lóher, 4. lóher után ugar, 5. őszi gabona. — 13 *kh* és 400 öl²-nyi területen szabad gazdálkodás üzése mellett czukorrépa, luczerna, repcze, kender, mák, káposzta, paprika, hagyma sat. termeltetik.

A rétterületnek egy része öntözésre van berendezve s az egész területből 18 *kh* alagcsövezve van.

Van egy *kenderáztató* is, melyet a szomszédos község kendertermelői is igénybe vesznek. — A különféle füzfa-fajtákkal beültetett *füzfa-telep* területe 200 öl².

Állatlétszám. Az állatlétszám jelenleg a következő: pinzgani fajtáju marha, 2 drb bika és 15 drb tehén, melyek járomban is használtatnak, 16 drb növendékmarha, 2 drb igás ló. Mezőhegyesi mangaliczafajtáju sertés: 5 anyakocza, 1 kan, 32 idei malacz. Kelet-fríz juh: 1 kos, 4 anyajuh, 7 idei bárány. Méhekből van 2 anyakas és 3 raj. Baromfiból csak Plymouth rocks és fehér pulyka tenyésztetik.

Nagyszeben pósta-, távíró- és vasuti állomás.

III. CSÁKVÁRI FÖLDMÍVES-ISKOLA, 1891.

(FEJÉRVÁRMEGYE.)

Az iskola rövid története. Az iskolát a gazdasági szakismereteknek a kisgazdák körében való terjesztése czéljából *Esterházy Miklós Móricz gróf* teljesen saját elhatározásából és költségén az 1890. évben alapította, mivégből csákvári gazdaságában külön e czélra szolgáló épületet állíttatott fel és azt minden szükségessel bőven ellátta.

A tanulók az iskolában az alapító költségén teljes ellátást és ezenfelül évenkint 35 frtot kapnak ruhára és némi kárpótlásul a gazdaságban teljesített munkájukért.

Az iskola élén áll a csákvári urad. gazdatiszt mint igazgató, a melléje e czélbói beosztott, a m.-óvári akadémiát végzett gazdasági segéd pedig adja elő a gazdasági szaktárgyakat. Ezenkivül az elemi tantárgyakat a csákvári róm. kath. főtanító, az állatorvosiakat az uradalmi okl. állatorvos tanítja, a kertészkedésre és méhészetre pedig az uradalmi főkertész oktatja a tanulókat, végül a kosárkötő-mestertől télen át füzfonó munkákban nyernek gyakorlati útmutatást.

Az iskola ünnepélyes megnyitása az akkori földmivelésügyi m. kir. Minister, *Bethlen András gróf* jelenlétében 1891. év október havában történt. A fentartási költségek évenkint mintegy 5000 frtra rúgnak.

Tanfolyam tartama és fölvételi föltételek. A tanfolyam kétéves, a tanulók rendes száma 16 szokott lenni. A fölvételi föltételek: betöltött 17 éves kor, ép, erős testalkat, irni, olvasni, számolni tudás, mely tekintetben és egyáltalán értelmi tehetségükre nézve a jelentkezők *rövid fölvételi vizsgának vettetnek alá.* Ez okból *személyes jelentkezés* szükséges, melynek ideje minden év szeptember havában hirdetmények, továbbá a szak- és napilapok útján tétetik közhirré. Az iskola főczélja értelmes parasztgazdák nevelése lévén, csupán csak *elemi iskolát végzett parasztfiúk* vétetnek föl. A vagyonosabbak és katonakötelezettségüknek eleget tettek előnyben részesülnek.

A tanítótestület az 1895/96-ki tanévben.

Paulini Béla, uradalmi gazdatiszt, az iskola vezetője, okl. gazda.

Szilárd Gyula, uradalmi segédtiszt, okl. gazda.

Tanítja a növénytermelést, a szőlőmivelést, az üzemtant, az állattenyésztést és a földmérést.

Sass István, uradalmi okl. állatorvos.

Tanítja a külemtant, a boncztant, az első segélyt az állatok betegségeinél és a ragályos betegségeket.

Reichenbach Ferencz, róm. kath. elemi-iskolai okl. főtanító.

Tanítja a helyesirást, a nyelvtant, a számtant és a természettant.

Jamrich Sándor, uradalmi főkertész.

Tanítja a kertészetet és a méhészetet, kizárólag gyakorlatilag.

Az iskola gazdasága.

A csákvári uradalomhoz tartozó gazdaság kiterjedése **összesen 1977** *kh.* Ebből szántóföld 1582 *kh*, rét 100 *kh*, legelő 215 *kh*, egyéb 88 *kh*.

A szántóföld 6 dülöre van osztva, melyeken a fő vetésforgók mintái a következők: *A) forgó:* 1. zabos bükköny #, 2. búza, 3. kapás #, 4. tavaszi luczerna, 5., 6. és 7. luczerna, 8. búza, 9. kapás, 10. tavaszi. *B) forgó:* 1. ugar, őszszel szt-iváni rozs #, 2. takarmányrozs, utána csalamádé, 3. kapás #, 4. tavaszi luczerna, 5., 6. és 7. luczerna, 8. rozs, 9. csalamádé #, 10. tavaszi. *F) forgó:* 1. zabos bükköny #, 2. búza, 3. ugar, őszszel szt-iváni rozs #, 4. takarmányrozs, csalamádé.

Az utóbbi forgó talaja alagcsövezett réttörés és főkép a tehenészet takarmányszükségletének fedezésére lett felállítva.

Állatlétszám. A gazdaság igáserő-állománya 120 ökör és 16 ló. Van 80 drb simmenthal-berni tehénből és ezek növendékeiből álló tehenészet. A tej részint helyben mint ilyen értékesül, legnagyobb részben azonban téavajjá és trappistasajttá dolgoztatik fel. Ezenkivül van még finom merinójuhászat és kis-jenői, meg Poland-China sertéstenyésztés.

Kert és szőlő. Az urasági konyhakert, hol a tanulók gyakorlatilag taníttatnak, mintegy 3 *kh*-at, a faiskola 2 *kh*-at tesz. A méhészet 100 törzsből áll. A szőlő, melyben a tanulóknak a filloxéra elleni védekezésnek minden módját látni és figyelemmel kisérni alkalmuk van, 3·5 *kh*-at foglal el. A szőlőmívelés és borkezelés oktatására különös gond fordíttatik.

Csákvár pósta- és táviró-állomás. Legközelebbi vasuti állomások: Bicske 18 *km*, Bodajk 22 *km* vagy Székesfejérvár 28 *km*.

Kimutatása

azon területnek, mely a nem állami földmíves-iskolák kezelése alatt van.

	Egyenkint		Összesen	
I. Erdélyrészi szász földmíves-iskolák:				
1. Beszterczei földmíves-iskola	31 *kh*	— *öl*²		
2. Földvári „	31 „	1248 „		
3. Medgyesi „	40 „	153 „	102 *kh*	1401 *öl*²
II. Szebenvármegye tangazdasága			60 „	1245 „
III. Csákvári földmíves-iskola			1977 „	— „
		Összesen	**2140** *kh*	**46** *öl*²

A csákvári földmíves-iskolát illetőleg megjegyzendő, hogy a gazdaság voltaképen nem áll a földmíves-iskola kezelése alatt, hanem a földmíves-iskola tanulói részére gyakorlóterül használtatik.

II. FÜGGELÉK.

Adatok
a megszünt hazai mezőgazdasági szakoktatási intézményekről.

A hazánkban ezidőszerint működésben levő gazdasági szakoktatási intézmények leirása után a multban fennállott, de megszünt intézmények röviden tárgyalandó ismertetése, az előzökben előadottak mintegy kiegészítéseül, annyival inkább kelthet érdeklődést a t. olvasó előtt, minthogy a multnak megismerése a jelennek méltánylására vezet és minthogy mezőgazdasági szakoktatásunk történetének e szereplői számos, eddig kevéssé ismert figyelemre méltó mozzanatot tüntetnek fel.

1. A mezőgazdasági szakoktatás legrégibb nyomai hazánkban.

A mezögazdaság és az annak körébe tartozó ismeretek iskolai oktatás útján való terjesztésének első nyomai hazánkban a **nagyszombati egyetemre** és a **sárospataki főiskolára** vezetnek vissza. Mindkét helyen a XVII. század második felében külön előadásokat tartottak a mezögazdaságról, melyekről nagyon hiányos följegyzések maradtak fenn.

Biztos adatunk van azonban arról, hogy a Nagyszombatból először Budára és onnét **Pestre** áthelyezett **egyetemen** oly tanszék állott fenn, melynek tanára a fizikai földrajz, természetrajz és technológia mellett a *mezögazdaságtant* (Oeconomia ruralis) is előadta. E tantárgyak tanára *Mitternburgi* lovag és magyar nemes *Mitterpacher Lajos* (szül. 1734 augusztus 25-én Bellyén, Baranyavármegyében, meghalt 1814 májushóban Budán) monostori apát volt, kinek háromkötetes müve a mezögazdaságról — mely ily czím alatt jelent meg: *Elementa Rei rusticae in usum Academiarum Hungariae, Budae.* I. kötet 1777, II. kötet 1779 és III. kötet 1794, második kiadása pedig halála után három kötetben szintén Budán az 1816/17-ki évben jelent meg és olasz nyelvre is lefordíttatott — tanuságot tesz arról, hogy a mezögazdasággal behatóan foglalkozott. Megjegyzendö, hogy Mitterpacher idejében még azon tervvel is foglalkoztak, hogy az egyetem kapcsolatában *gyakorlati gazdasági intézetet* (Institutum Oeconomicum practicum) állítanak fel. De nemcsak hogy e terv nem valósult meg, hanem Mitterpacher halálával, a hazai mezögazdaság ügyének nem csekély kárára, a mezögazdaság tanítása is megszünt az egyetemen és azóta e tanszék visszaállítására komoly kisérlet sem történt.

Az *Esterházy Ferencz gróf* által **Tallóson**, illetve **Szempczen** Pozsonyvármegyében az 1764. évben, az *Esterházy Miklós gróf* által **Tatán** Komáromvármegyében 1765-ben és a *Migazzy Kristóf gróf* váczi püspök által 1786-ban **Váczon** alapított *Tereziánumban*, melyek mindannyian elszegényedett nemes családok fiai részére felállított *katonai nevelőintézetek*, ú. n. **lovagiskolák** (scholae equestres) voltak, egyebek között mezőgazdaságot is tanítottak, mivégből gazdasági fölszereléssel is el voltak látva. Az ezen tanintézeteken nyujtott gazdasági szaktanítás azonban nagyon kezdetleges lehetett, minélfogva hatása csekély volt, s a későbbi korra nézve eredményében jóformán egészen elenyészett.

2. Szarvasi gazdasági iskola, 1779—1806.

Mint ezt a jelen mü 29. lapján bővebben kifejtettük, a *Tessedik Sámuel* által **Szarvason** alapított *gazdasági iskola (Practico occonomicum institutum)* lényegére nézve földmives-iskola volt, hazánkban az első tulajdonképi iskolaszerü intézmény, mely első sorban a mezőgazdasági ismeretek tanításával foglalkozott. Ugyanott kifejtettük, hogy ezen iskola és alapítója, ki Festetics György grófnak és Nákó Kristófnak gazdasági iskoláik ügyében tanácsadója volt, korára rendkivüli nagy hatást gyakorolt s az utókor elismerésére és hálájára tett kiváló érdemet.

Az iskola, melyet Tessedik 14 évvel élt túl, azon okból, mert nem részesült kellő pártfogásban, mezőgazdasági haladásunk nagy veszteségére 1806-ban megszünt.

3. Keszthelyi Georgicon, 1797—1848.

Az az igénytelen magocska, melyet a politikai küzdelem nyilvános szinteréről a magánéletbe visszavonult *Festetics György gróf* elvetett, midőn 1797-ben egy tanárral és egy tanulóval az általa *Georgicon*-nak elnevezett gazdasági iskolát megnyitotta, nemcsak nevére áraszt soha el nem muló dicsőséget, hanem czélját teljesen elérte vele a nagylelkü alapitó, mert azonkivül, hogy saját nagyterjedelmü uradalmaiban vette hasznát az iskola működésének, egyúttal úttörője lett lángolóan szeretett hazájában az okszerü mezőgazdaság terjedésének.

Ezen gazdasági szakoktatási intézmény felállításával, miben *Nagyváthy János* egész odaadással támogatta, Festetics György gróf a mivelődésben jóval előhaladottabb Nyugatnak vágott elébe. Akkor, mikor a nagyhirü *Thaer Albrecht*, kit a németek a „mezőgazdaság atyjának" neveznek, gazdasági iskoláját Celle-ben 1802-ben megnyitotta, a keszthelyi Georgicon öt év óta már javában müködött, s abba e tanévben 27 új tanuló vétetett föl, mikor pedig Thaer 1806-ban Möglinbe helyezte át iskoláját, hogy azt ott jobban kibővíthesse, a Georgiconban már *nyolczféle* szakiskola volt egyesítve, hogy helyzetéhez képest mindenki,

aki a mezőgazdaságban vagy annak valamely ágában ismeretet akart szerezni, erre az alkalmat a Georgiconban feltalálhassa.

Utalva arra, ami a *„Magyarország földmívelése 1896“* czimü müben a *Mezőgazdasági szakoktatás*-ról szóló fejezetben a Keszthelyi Georgiconról részletesebben elmondatott, a jelen, csupán áttekintés nyujtására hivatott szemlében azon iskolák, vagy mint annak idején nevezték, azon *„osztályok“* egyszerü felsorolására szorítkozunk, melyek a Georgiconban egyesítve voltak.

Kezdetét vette a Georgicon 1797-ben: 1. az uradalmi gazdatisztek képzésére szánt *tudományos gazdasági iskola* felállításával, melyet már egy évre rá 2. az 1798. évben értelmes cselédek, illetve parasztfiúk oktatására rendelt *„parasztiskola“* felállítása követett. A 3. iskolai alkotás volt az 1804. évben megnyílt *„Pristaldeum“*, mely jogvégzett fiatal embereknek szolgáltatott alkalmat arra, hogy a gazdasági jog tanulmányával különösebben és emellett mezőgazdasági ismeretek szerzésével foglalkozzanak. Ezt követte 4. az *erdész- és vadásziskola* megnyitása felsőbb és alsóbb osztályra osztva 1806-ban és 5. a *kertésziskola*, mely után 6. 1807-ben a *ménesmester- és lovásziskola* került sorra, 7. a *mérnökiskola* 1808-ban nyílt meg, mely kéttanfolyamu iskola jeles növendékeit a gróf ösztöndíjjal Pestre küldte, hogy ott mérnöki oklevelet szerezzenek, és végül 8. hogy a női nem gazdasági szakképzése se maradjon el, ugyancsak 1808-ban *gazdaasszony-iskola* is járult a többihez oly tanterv és oktatási módszer megállapításával, melynél jobbat manapság se lehetne felállítani.

A Georgiconhoz 901 holdra terjedő *gazdaság* volt kapcsolva és minden szükséges vagy czélszerü berendezéssel bőven volt fölszerelve, bárhonnét kellett is azt beszerezni, mert Festetics György gróf áldozatkészsége kedvelt intézményével szemben határt nem ismert.

A tanári személyzetet nemcsak hogy a legszorgosabban megválasztani és a tanári kar számára kitünő férfiakat megnyerni iparkodott, hanem az akkori nézetekhez képest igen jól díjazta és jutalmazta a kiváló eröket, saját költségén tanulmányi útra küldte és minden irányban serkentette őket. Megemlítést érdemelnek itt a *heliconi ünnepélyek* is, melyekre a gróf a kiváló irókat, a vidékbeli elökelőségeket és a gazdaközönséget hívta meg, mely alkalommal pályadíjt nyert dolgozatok olvastattak fel, szavalatok tartattak, zenei darabok adattak elő az összegyült közönség elött.

51 évre terjedő fennállása közben a Georgicon tanári személyzetének 97 tagja volt, kik közül 47-en végezték tanulmányaikat a Georgiconban, a felsőbb szervezetü szakiskola tanfolyamára pedig a beiratkozott tanulók száma 1444 volt, kik az ország minden részéből sereglettek ott össze és kiképeztetésök után apostolokként terjesztették az okszerü gazdálkodást a hazában mindenfelé.

gróf testvérek valósították meg, mikor *Klauzál Imre* közös jószágigazgatójuk vezetése mellett **Rohonczon** Vasvármegyében oly czélból állítottak fel közös költségükre kizárólagosan magyar tannyelvü gazdasági tanintézetet, hogy abban nagyterjedelmü uradalmaik számára gazdatiszteket neveljenek, mi mellett azonban annak látogatását másoknak is megengedték.

Az új tanintézetnek a Georgicon és a magyar-óvári intézetétől eltérő módon oly szervezetet adtak, hogy az elméleti oktatást gyakorlatok kiséretében a téli hónapokra szorították, a nyári időre a tanulók ellenben a grófi uradalmak gazdaságaiba osztattak be, hol elméleti oktatás mellőzésével, tisztán gyakorlati útmutatásokban részesültek. A tanintézet 1839. évi novemberhóban nyílt meg, az 1840. évben a tanévet pedig októberhó elején kezdték meg. Gazdák és technikusok számára a tanfolyam egy, erdészekre nézve két évre volt meghatározva, annak kijelentése mellett, hogy szorgalmatlan, az intézet czélját tévesztő tanulók rövidesen eltávolíttatnak.

A nagy remények keltésével megindult tanintézet azonban nagyon rövid életü volt. Hiteles tanúk és följegyzések szerint ennek oka abban keresendő, hogy egyrészt a tanintézetet fentartó grófok szövetsége bomlott fel, másrészt pedig a kiváló szakerőkből összeállított tanári kar körében kerültek éles egyenetlenségek felszínre, melyek a tanintézet megszüntetését siettették, mi az 1841. évben következett be.

6. Nagy-körösi mezőgazdasági tanszék, 1840—1850.

A nagy-körösi ev. református egyház a didaktikai és pedagógiai tanszékek mellé mezőgazdasági tanszéket állitott fel azon czélból, hogy a néptanítók szakszerü mezőgazdasági ismeretekben részesíthetők legyenek. A Város a czél előmozditására 25 holdnyi próbatelket ajándékozott. A tanszékre *Karika Pál*-t választották meg, ki az 1835/36-ki és 1836/37-ki tanévekben a magyar-óvári gazdasági tanintézet tanfolyamát végezte. Ez azonban 1848-ban állásáról leköszönvén, helyét ugyanezen évi novemberhó 10-én *Galgóczy Károly* foglalta el, ki az iskola egyik kitünő tanítványa volt és ki az országos magyar gazdasági Egyesület közgyülése által e czélra kirendelt bizottság előtt a mezőgazdaság egész terjedelméből kitünő sikerrel vizsgálatot tett.

Galgóczy, hogy a gyakorlatot sikeresebben oktathassa, a nagykörösi egyházi testülettel 8 évre terjedő szerződést kötött, melynek értelmében a tanszékhez tartozó gazdaság 82 holdra bővittetett ki, minek fejében 400 pengő forintnyi haszonbér fizetésére kötelezte magát azon föltétel mellett, hogy a gazdaságot elölegesen megállapitott és elfogadott terv szerint saját költségén példaszerüen kezeli, a szerződés lejárta után pedig az egyházi testület a kimutatandó javitásokat és beruházásokat a becslés szerinti áron magához válthassa.

De alig telt el a szerződésből másfél év, midőn az egyházi testület, hogy a kormánynak a gymnasiumokat szabályozó rendeletének elégséget tehessen és iskoláját főgymnasiummá alakíthassa át, a szerződést felbontotta s a tanszékhez kapcsolt gazdaságot a rajta megkezdett szőlő- és gyümölcsfa-ültetvényekkel együtt örök áron eladta, s ezzel egyidejüleg a tanszék az 1850. évben végképen megszünt.

7. Zeleméri földmíves-iskola árvafiúk részére, 1845—1848.

Diószeghy Sámuel és *Karap Sándor* a Fellenberg-féle svájczországi *hofwyli* árvanevelő intézet példájára az 1845. év tavaszán a Debreczen közelében fekvő **zeleméri pusztán** árvanevelő iskolát nyitottak oly czélból, hogy az árvafiúkat jóravaló parasztgazdákká képezzék.

Arra hivatkozva, ami ezen iskoláról a jelen mű 130. lapján olvasható, itt csak az jegyeztetik meg, hogy annak épületeit az orosz hadak az 1848. évben elpusztítván, ezzel örökre megszünt.

8. Szőkehalmi földmíves-iskola, 1846—1848.

Ezt az iskolát *Török János*, a rohonczi gazdasági tanintézet egyik volt tanára állította fel saját költségére 1846-ban, a Czegléd közelében fekvő **Szőkehalmán** és hároméves tanfolyam berendezése mellett czélja majoros és telkesgazdák képzése volt. Az iskola az 1848. évi zavaroknak esett áldozatul. Egyebek tekintetében arra utaltatik, ami ezen iskoláról a jelen mű 130. lapján áll.

9. Mezőgazdasági tanszék a budai József-ipartanodán, illetve a József-műegyetemen, 1858—1888.

A Budán 1846-ban alapított *József-ipartanoda* létesítése alkalmával *mezőgazdasági szakosztály* felállítása is volt tervben, de annak életbeléptetése elmaradt. Ezen ipartanodából az 1857. évben alakított **József-műegyetemen,** mely Budán kezdte meg működését, a mezőgazdaságtan előadása czéljából külön tanszéket is állítottak fel, melyre az 1858. évben *Sporzon Pál* neveztetett ki, ki előadásait ott német nyelven kezdte meg, ugyancsak ő volt azonban az, aki utóbb legelől járt abban, hogy 1867-ben előadásait ott magyar nyelven folytatta. Sporzon mint az országos felsőbb gazdasági tanintézet igazgatója az 1867. év őszén Keszthelyre költözvén, helyét a műegyetemen *Kodolányi Antal* foglalta el, ki azonban a kolozsmonostori tanintézet vezetésével megbizatván, a tanszéket a kihirdetett pályázat útján 1868-ban *zólyomi Wágner László*-val töltötték be. Wágner ez időtől fogva egész 1888. évi juliushó 2-án Gossensassban (Tirol) bekövetkezett haláláig adta elő a műegyetemen a mezőgazdaság encyklopédiáját.

Minthogy némely tanévben csak csekély számu hallgatóság irat-

kozott be a mezögazdaságtan hallgatására, ebből azt a következtetést vonták le, hogy a tanszék fölösleges, minélfogva a tanszéket eltörülték és helyébe 1889-ben a *mezögazdasági géptannak* állítottak tanszéket.

Azon megmásíthatatlan tényt szemügyre véve, hogy a Budapesten működő két föiskolán fennállott mezögazdasági tanszéket egyszerüen eltörülték, s ezzel összehasonlítva azon szintén elvitázhatatlan tényt, hogy más országok csaknem minden föiskoláján áll fenn tanszék vagy tanszékcsoport a mezőgazdaság tanítására: sajátságos szinben tünteti fel azt a felfogást, mely hazánk némely intéző körében a mezögazdasági szakoktatás fontosságáról uralkodik. Megtörtént ez pedig oly országban, melynek boldogulása első sorban a mezögazdaság virágzásától függ és melyben azért, mert a szakoktatás fejlesztése legbiztosabban vezet e czélhoz, semmiféle alkalmat nem szabadna elmulasztani, melylyel a mezögazdasági ismereteket minél szélesebb körben elterjeszteni válik lehetövé, kivált ha ez aránylag csekély áldozattal érhető el.

E tényekkel szemben legközelebbi példaképen *Ausztria* hozható fel, hol a *bécsi technikai föiskolán*, mindamellett, hogy Bécsben *gazdasági föiskola* is létezik, továbbá a *gráczi*, a *prágai német*, a *prágai csch* és a *brünni cs. kir. technikai föiskolákon* egy-egy tanszék van a mezögazdaságtan elöadására rendszeresítve, a *krakói egyetem* filozófiai fakultása kapcsolatában pedig több tanszék közremüködésével rendszeres mezögazdasági tanfolyam áll fenn. *Németországban* is, mely egészben véve még inkább van iparának fejlesztésére utalva, mint Ausztria, csaknem minden egyetemen és müegyetemen van mezögazdasági tanszék, ily tanszék-csoport vagy odakapcsolt gazdasági föiskola.

10. Keszthelyi m. kir. földmíves-iskola, 1865—1875.

Az 1874. évben a hazai gazdasági szakoktatás újjászervezésnek vettetvén alá, ennek az 1865. évben keletkezett keszthelyi országos gazdasági felsöbb tanintézetre s a vele kapcsolatban volt földmíves-iskolára az a következménye volt — mint ez jelen mü 75. lapján olvasható —, hogy a fölvételi föltételek mérséklése mellett a tanintézet eddigi kétéves tanfolyama háromévesre állapíttatott meg, a földmíves-iskolának pedig fokozatos megszüntetését rendelte el *Bartal György* akkori földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. Minister azon okból, hogy a ráfordított költség megtakarittassék. A jövö tanévre tehát nem vettek föl többé tanulókat és az iskola 1875. évi juliushóban bevégezte pályafutását. Éppen 10 évig tartó fennállása közben a keszthelyi földmíves-iskolába 110 tanuló volt beirva.

11. Liptó-ujvári m. kir. földmíves-iskola, 1871—1886.

A Felföld számára az első földmíves-iskolát **Liptó-Ujvárt** állitották fel az 1871. évben, melynek tanítási nyelve, tekintettel környékére,

részben tót volt. Ezen iskolának elhelyezése azonban kedvezőtlennek, gazdasági viszonyai pedig fölötte mostoháknak bizonyulván, a Felföld igényeinek jobban megfelelő helyet iparkodtak kiszemelni új földmíves-iskola számára. Ily hely *Rimaszombatban* találkozott, mire ott az új iskola létesítéséhez az erre hivatott helyi tényezők áldozatkészsége mellett csakhamar hozzáfogtak és az előmunkálatok befejezése után ide helyezték át a feloszlatott iskolát. Ezzel Liptó-Ujvárt a földmíves-iskola létezése megszünt, annak helyét pedig az ott 1886-ban felállitott *m. kir. erdőőri szakiskola*, milyen ott 1801-ben már létezett, foglalta el.

12. Istvántelki földmíves-iskola, 1875—1891.

Az országos magyar gazdasági Egyesület 1873-ban *Károlyi István gróf* volt elnökétől Budapest közvetlen közelében *Rákos-Palotán* azon czélból kapott bizonyos kikötések mellett „*Istvántelek*“ néven 150 holdnyi területet, hogy azon földmíves-iskolát állitson. Mint erről jelen mü 133. lapján bővebben van szó, az iskolát az 1875. év öszén meg is nyitották, minthogy azonban az iskola fentartása az Egyesületnek aránytalanul nagy áldozatába került, az Egyesület annak megszüntetését határozta el, mi az 1891. évben meg is történt.

Az iskola helyét a budapesti Gyermekmenhely Egyesület által felállitott és fentartott *kertészképző iskola* foglalta el.

13. Zsitva-ujfalui m. kir. földmíves-iskola, 1883—1895.

A Zsitva-Ujfaluban, Barsvármegyében 1883-ban megnyitott földmíves-iskola mellé bérbe vett 200 holdnyi gazdaságra nézve a bérszerződést, mint ez jelen mü 131. lapján is emlitve van, csak 12 évre kötötték meg. A szerződés szerint a bérlet 1895. évi szeptemberhó 1-jén lejárván és a szerződés nem lévén meghosszabbitható, ennek következtében az iskolát meg kellett szüntetni. Ez akként ment végbe, hogy az iskola tanszemélyzetét, ingó fölszerelését, söt másodéves tanulóit is az időközben **Kecskeméten** felállitott és az 1895. év öszén megnyitott m. kir. földmíves-iskolába helyezték át.

A zsitva-ujfalui iskolának 11 évi fennállása közben 134 tanulója volt.

14. A magyar-óvári m. kir. gazd. akadémia németnyelvü tanfolyama, 1884.

Mint ez a magyar-óvári gazd. akadémiának jelen mü 1., 2. és 3. lapján előadott történetében ki van mutatva, e tanintézet fennállásának I. korszakában az előadások német és részben latin, II. korszakában kizárólagosan német, III. korszakában pedig német és magyar nyelven tartattak, söt e III. korszakban, mely látogatottságára nézve a legnagyobb számot tünteti fel, egy vezetés mellett tulajdonképen két, t. i.

egy német és egy magyar teljes tanfolyam, vagyis *kettős tanintézet* működött párhuzamosan egymás mellett. Ez a körülmény azzal nyert határozott kifejezést, hogy a tanári testület némely tagja csakis egyik vagy másik nyelven tartotta előadásait, mi mellett természetesen több esetben fordult elő, hogy egy-egy tanerő mindkét nyelven tanított.

Eltekintve attól, hogy kétnyelvű tanintézet vezetése és kezelése, de kiváltképen megfelelő tanerőkkel való ellátása nagy, sok esetben csaknem legyőzhetetlen nehézségekkel jár; figyelembe véve továbbá, hogy az akadémia helyiségei és berendezései két tanintézet számára elégteleneknek találtattak és végtére annak a fölismerése, hogy hazánknak nem lehet hivatása, hogy állami költségen idegennyelvű felsőbb szervezetű tanintézetet tartson fenn: mindezen okok *Széchenyi Pál gróf* akkori földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. Ministert a németnyelvű tanfolyam beszüntetésére birták rá.

Ezen elhatározás annyival inkább megokolt volt, mert utóbbi években a németnyelvű tanfolyam hallgatóinak száma következetesen csökkent, a magyar tanfolyamé pedig fokozatosan oly arányban növekedett, hogy a magyar hallgatóság egymagában is teljesen kielégítő látogatottságot biztosított azon tanintézetnek, melynek leirását Kölcsey Ferencz remek irónk az 1836. évben ismertetve, epedéssel fejezi ki azon hő óhaját: *„vajha minél előbb eljöne az idő, midőn az óvári szép intézet nevendékei a tudomány szavát magyar nyelven hallgathatnák.“* A költő ezen fohászszerű óhaja, annak kifejezésre juttatása után 33 évre rá, t. i. 1869-től fogva *félig* és 48 évre rá *egészen* ment teljesedésbe, mert a tanintézet az 1884. évtől fogva teljesen magyarrá vált.

Ez az átalakulás, mint ez jelen mű 3. lapján ki van fejtve, a tanintézet hallgatóinak számát természetszerüen leszorította, mely beállott következmény magyarázata azonban nemcsak abban keresendő, hogy a német előadási nyelvet elejtették, hanem nagyrészt azon okban található fel, hogy ezentúl a hazai gazdasági szakoktatás tagozatába beleilleszkedve, fölvételi föltételeit szigorúan betartotta és ezentúl csak oly tanítványokat fogadott be az akadémia, kik a középtanodai tanfolyamot érettségi vizsgálat letételével fejezték be, megfelelő gyakorlati előképzettségükről pedig kielégítő módon tettek tanuságot.

Az azelőtt való nagyobb látogatottság egyik magyarázata éppen abban rejlik, hogy a hallgatók fölvételénél a leendő tanítványok iskolai és gyakorlati előképzettsége tekintetében nagyobb mértékü elnézést gyakoroltak, mi a hallgatóság létszámát növelte ugyan, de annak kvalitását jóval nagyobb arányban le is szállította; már pedig ajánlatos, hogy kivált szaktanintézetek ne annyira tanítványaik nagy számában, mint inkább azok kellő *minőségében* keressék sikerök és méltó büszkeségök kitüzött czélpontját.

III. FÜGGELÉK.

A m. kir. gazdasági akadémia, a m. kir. gazdasági tanintézetek s a m. kir. földmíves-iskolák tanári, tanítói és tisztviselői személyzetének névsora.

A nevek a következő kimutatásban *két sorozatban*, t. i. 1. **kronológiai** és 2. **betűsor szerinti rendben** közöltetnek.

Az *I. sorozatban* a nevek akként következnek egymásután, amint azok viselői valamely minőségben az illető szakoktatási intézmény szolgálatába léptek, azért tehát oly egyénnek neve, ki helyét megváltoztatta, e sorozatban ugyanannyiszor fordul elő, ahány gazdasági szakoktatási intézménynél működött.

A *II. sorozatban* közölt névsor az előbbit kiegészíti, s itt a gazdasági szakoktatási intézmények összes személyzetének neve közöltetik *betűsor* szerinti rendben.

Megjegyeztetik, hogy az adatok közlése, egyes esetektől eltekintve, az **1896. év végeig** terjednek.

I. névsorozat.

A tanári, tanítói és tisztviselői személyzet kimutatása gazdasági szakoktatási intézményenkint **kronológiai** sorrendben.

Észrevétel. A név után következő első szám az illető szakoktatási intézménybe a belépés kezdetét, a második az abból való kilépés évét jelenti. Szükségtelen ismétlés kikerülése miatt az évszám első két száma elhagyatott.

Magyar-óvári m. kir. gazdasági akadémia.

Megnyílt az 1818. évben.

I. korszak: **1818—1848.**

	Belépett	Kilépett
Wittmann Antal	1818	32
Liebbald Gyula dr	18	19
Klingenstein Frigyes dr	18	19
Kalt Péter	18	34
Kanyó Mihály	19	39
Orkony Adolf	19	39
Schachner Károly	20	34
Hayne József	29	32
Pollák Ignácz dr	32	40
Torkos Pál	34	35
Bischof Ede	34	36
Kopetz Gusztáv	35	46
Renner Vilmos	1836	41
Reitmann Ignácz	39	47
Masch Antal dr	40	
Zwinz Pál	46	48
Strassnitzky János	46	48
Jummerspach Frigyes	47	

II. korszak: **1850—1869.**

	Belépett	Kilépett
Masch Antal dr	1840	
Jummerspach Frigyes	47	
Pabst Henrik Vilmos dr	50	61
Farkas János	50	52
Köhler Vilmos	50	
Moser Ignácz dr	50	69
Kolaczek Ervin	50	53

	Be-lépett	Ki-lépett
Haberlandt Frigyes	1850	69
Häcker Lajos	51	53
Wangenheim Vilmos báró	53	55
Müller Ágost Ernő	53	54
Hecke Venczel	54	69
Höller József	55	65
Schneider Antal	55	56
Reitlechner Károly dr	56	69
Súkup Ede	59	62
Mayr József	60	63
Perné Bálint	62	69
Hitschmann Hugó Hippolyt	62	64
Rosmanith János	62	63
Balás Árpád	63	65
Ammer János	64	65
Wilhelm Gusztáv dr	64	69
Dilg Vilmos	64	65
Pjetsch József	65	
Lenz Lipót	65	68
Bauer Herman	65	66
Schleicher Henrik	65	68
Krafft Guido dr	66	69
Schwackhöfer Ferencz dr	68	69
Lorenz Norbert	68	69

III. korszak: **1869—1884.**

Masch Antal dr	1840	84
Jummerspach Frigyes	47	84
Köhler Vilmos	50	79
Pjetsch József	65	
Häcker Lajos	69	70
Villa-Secca Roderich báró	69	72
Lehmann Oszkár	69	84
Ulbricht Rikárd dr	69	84
Fuchs János Miksa	69	73
Kaltenegger Ferdinánd	69	73
Kánitz Agoston dr	69	70
Barkassy Kálmán	69	74
Tuba Lajos	69	70
Cselkó István	69	
Stollár Gyula	69	74
Rodiczky Jenő dr	69	83
Renner Gusztáv	69	78
Ráthay Imre	70	73
Sissovics Károly	70	74
Schadl János	70	75
Csanády Gusztáv dr	70	71
Kosutány Tamás dr	71	
Nedeczky János	72	
Thallmayer Viktor	1873	
Ekkert József dr	73	74
Ordódy Lajos	73	74
Falb Herman	73	73
Küffner Ernő	73	75
Koós Gábor dr	74	74
Sporzon Pál	74	
Deininger Imre	74	84
Székely Mihály	74	75
Linhart György	74	
Szentkirályi Ákos dr	74	75
Fehéry János	74	80
Lowieser Mihály	74	75
Aurnhammer István	74	75
Potásy János	74	75
Cserháti Sándor	75	
Koritsánszky János	75	80
Reitmann Viktor	75	78
Müller Ottó dr	78	84
Reitmann Viktor	78	
Lejtényi Károly	78	78
Harrer Tamás	78	80
Blaskovics Ödön	79	80
Villási Pál	79	80
Hajós Emil	80	84
Girtler Aurél	80	
Lakner József	83	

IV. korszak az **1884/85.** évtől fogva.

Pjetsch József	1865	mostig.
Cselkó István	69	„
Kosutány Tamás dr	71	„
Nedeczky János	72	87
Thallmayer Viktor	73	mostig.
Linhart György	74	„
Sporzon Pál	74	90
Cserháti Sándor	75	mostig.
Reitmann Viktor	78	85
Suschka Rikárd	78	mostig.
Girtler Aurél	80	89
Ilsemann Keresztély	81	92
Lakner József	83	89
Mezey Gyula	84	mostig.
Szilágyi Gyula	84	85
Nedeczky Béla	84	85
Balás Árpád	84	mostig.
Zalka Zsigmond	85	88
Kiss Endre	85	86
Szilassy Zoltán	85	92

	Belépett	Kilépett
Koppmann Elek	1886	95
Czeglédy Tivadar	86	87
Czeglédy Tivadar ismét	88	90
Öshegyi József	88	mostig.
Gáspár János dr	89	90
Marton Andor	89	91
Ujhelyi Imre	89	mostig.
Treitz Péter	90	91
Ferstl János	90	93
Hensch Árpád	90	mostig.
Nyiredy Jenö dr	91	„
Károly (Karl) Rezsö	91	96
Mücke Henrik	92	93
Rüdenburg Viktor	92	mostig.
Fest Béla	93	94
Somssich Béla	93	mostig.
Sztankovics János	93	94
Baintner Ferencz dr	94	mostig.
Zechmeister Jenö	95	96
Vörös Pál	95	mostig.
Rázsó Imre	95	96

Keszthelyi m. kir. gazdasági tanintézet.

Megnyílt az 1865. évben.

	Belépett	Kilépett
Péterfy József	1864	67
Soos Mihály	65	89
Tormay Béla	65	69
Balás Árpád	65	84
Tóth Ágoston	65	67
Rosenbach Ignácz	65	67
Wagner Károly	66	67
Schenek István dr	67	70
Sporzon Pál	67	74
Galba Károly	67	85
Csengey Vilmos	67	83
Belke Tivadar	67	75
Engelbrecht Károly	68	75
Bach József dr	70	71
Sparszam Pál	70	mostig.
Csanády Gusztáv dr	71	„
Sissovics Károly	74	75
Szabó Albert	74	76
Nádaskay Béla dr	75	75
Hanny Béla	75	79
Kiss József	75	mostig.
Villási Pál	75	79
Hauer Géza	75	83
Vargha Imre	76	80
Müller Ottó dr	77	78
Mórágyi István	80	81
Hensch Árpád	1880	90
Gáspár Károly	80	82
Villási Pál	80	86
Dobos Ferencz	82	83
Czájlik István	83	84
Kiss Lajos	83	84
Schadl János	83	mostig.
Jahn József	83	88
Grasselli Miklós	83	85
Deininger Imre	84	92
Ernyey Árpád	84	87
Forster Elek	85	85
Baross Károly	85	86
Szalay János	86	90
Szentpály Gyula	86	88
Lessényi Béla	86	88
Czakó Béla	87	mostig.
Hanny Béla	88	91
Farkas Sebestyén	88	mostig.
Ferstl János	88	90
Lovassy Sándor dr	89	„
Czeglédy Tivadar	90	91
Kerpely Kálmán	90	92
Zalka Zsigmond	90	91
Rossberger József	91	93
Csorba Gusztáv	92	mostig.
Kopeczni Károly	92	95
Nitsmann Jenö	92	96
Ferstl János	93	mostig.
Ferenczy Károly	93	95
Lehrmann Ferencz	95	mostig.
Hosszu Albert	95	95
Mészáros Péter	95	95
Bolgár Dezsö	96	
Rázsó Imre	96	

Debreczeni m. kir. gazd. tanintézet és földm. isk.

Megnyílt az 1868. évben.

	Belépett	Kilépett
Papi Balogh Péter	1867	68
Magyari Kóssa Nándor	67	68
Böllmann János	68	73
Lengyel Béla dr	68	68
Molnár Lajos	68	74
Domokos Kálmán	68	95
Nyáry Ferencz dr	68	69
Tormay Béla	69	73
Deininger Imre	69	74
Lakner József	69	74
Vedrödi Viktor dr	69	mostig.
Békessy László	69	94

	Belépett	Kilépett
Máté Sándor	1869	70
Szecsey István	70	71
Pekár Imre	70	74
Virágh Elek	71	72
Szüts Mihály	72	mostig.
Csécsy József	73	74
Tótfalusy Miklós dr	73	75
Lórencz Károly	73	74
Török Gábor	74	84
Bukuresti B. János	74	76
Ekkert József dr	74	76
Sissovics Károly	74	76
Torda József	74	76
Biró Pál	74	87
Kovács Sándor dr	74	mostig.
Szabady Pál	74	81
Rottler József id.	76	84
Réti János	76	82
Várady Lajos	76	79
Futó Mihály	76	78
Czájlik István	76	83
Walter Mihály	78	88
Szakáts Péter	79	82
Tökés Lajos	81	81
Dániel Elek	82	82
Czakó Béla	82	87
Walter Lajos	82	92
Székely István	83	88
Czájlik István	84	mostig.
Snazel Ferencz	84	91
Müller Ottó dr	84	mostig.
Rottler József ifj.	87	90
Herdliczka Béla	87	mostig.
Lehoczky Tihamér	88	88
Zalka Zsigmond	88	90
Hosszu Albert	88	95
Ferenczy Ferencz	90	„
Czeglédy Tivadar	90	92
Szabó István	90	95
Bodrogközy Zoltán	92	93
Kerpely Kálmán	92	mostig.
Vörös Pál	92	95
Csérer Lajos	93	mostig.
Kállay Ödön	95	96
Abonyi Károly	95	96
Sporzon Pál ifj.	95	mostig.
Budaházy Kálmán	95	„
Fekete Pál	95	„
Raáb Kálmán	96	
L'huillier István	96	

Kolozs-monostori m. kir. gazdasági tanintézet.

Megnyílt az 1869. évben.

	Belépett	Kilépett
Kodolányi Antal	1869	73
Timár Károly	69	70
Entz Géza dr	69	73
Fendt Antal	69	70
Mina János dr	70	79
Ritter Gusztáv	70	mostig.
Vörös Sándor	70	„
Tuba Lajos	70	„
Kertész György	70	„
Kalmár Tivadar	70	71
Walter Lajos	70	82
Haller Károly dr	71	mostig.
Heigel József	71	92
Gamauf Vilmos	71	79
Székely Mihály	72	74
Ordódy Lajos	72	73
Szentkirályi Ákos dr	72	73
Vékony Gábor	72	73
Szaniszló Albert dr	73	93
Hadwiger Albert	73	74
Lakner József	74	75
Székely János	74	74
Tulogdi Soma	74	81
Molnár Lajos	75	75
Balaskó Ferencz	75	75
Domokos István	75	77
Páll Károly	75	76
Székely Dénes	75	78
Papp György	76	81
Szakáts Péter	77	79
Benkő Sándor	77	78
Szász Farkas	78	79
Vörös Imre	78	80
Szentkirályi Ákos dr	79	mostig.
Magyary Károly	79	79
Engelbrecht Antal	79	81
Gáspár József	79	91
Mihály Pál	80	81
Török Elemér	81	81
Ásványi Lajos	81	96
Réti János	82	mostig.
Ákontz János dr	82	85
Lessényi Béla	84	84
Ferenczy Ferencz	85	86
Mika Ottokár	85	86
Czeglédy Tivadar	87	88
Németh András	88	mostig.
Gorzó László	89	89

	Be-lépett	Ki-lépett
Michl Ignácz	1890	—mostig.
Póczy Mihály	92	— „
Pöllnitz Oszkár báró	92	—93
Páter Béla	93	—mostig.
Csiky János	94	—95
Koerfer István	94	—mostig.

Kassai m. kir. gazdasági tanintézet.

Megnyílt az 1874. évben.

Böllmann János	1873	—94
Barkassy Kálmán	74	—75
Lakner József	75	—83
Stollár Gyula	75	—92
Schadl János	75	—83
Balogh Pál	75	—76
Hensch Árpád	76	—80
Sissovics Károly	76	—86
Bukuresti B. János	76	—mostig.
Szentkirályi Ákos dr	76	—79
Szecsey István	76	—85
Lejtényi Károly dr	79	—85
Dániel Elek	80	—82
Polyák Arthur	81	—84
Czignay Ágoston	82	—84
Szent-Imrey Imre	82	—mostig.
Rodiczky Jenö dr	83	—92
Lehoczky Tihamér	84	—86
Tömösváry Ödön dr	84	—84
Girtler Aurél	84	—86
Békéssy Sándor	88	—90
Csorba Gusztáv	85	—92
Páter Béla	85	—93
Kovácsy Béla	85	—mostig.
Virág Gyula	86	—87
Hazslinszky Gyula	87	—mostig.
Gerlóczy Géza	88	— „
Meskó Pál	90	—90
Marton Andor	92	—95
Zalka Zsigmond	92	—mostig.
Szaniszló Albert dr	93	— „
Wickl Gyula	93	—96
Szecsey István	94	—mostig.
Kodolányi Árpád	94	—96
Hosszu Albert	95	—95
Windisch Rikárd	95	—mostig.
Keller Gyula	96	
Sztankovics János	96	
Uitz István	96	

Debreczeni m. kir. földmíves-iskola.

Megnyílt az 1867. évben.

Személyzetének névsorát lásd a *debreczeni m. kir. gazd. tanintézetnél.*

Rimaszombati m. kir. földmíves-iskola.

Megnyílt az 1884. évben.

	Be-lépett	Ki-lépett
Karáll János	1882	—86
Gáspár Károly	83	—84
Lessényi Béla	84	—86
Kodolányi Árpád	85	—94
Miklóska Kálmán	85	—86
Rády István	86	—mostig.
Grasselli Miklós	86	—93
Baranyay Kálmán	87	—88
Bodrogközy Zoltán	88	—92
Sporzon Pál ifj.	92	—92
Csérer Lajos	91	—92
Bodrogközy Zoltán	93	—96
Duschek István	94	—96
Kozáky Jenö	94	—mostig.
Benkö Pál	96	
Ludmán Béla	96	

Ádai m. kir. földmíves-iskola.

Megnyílt az 1884. évben.

Szobonya Bertalan	1884	—96
Kiss Sándor	84	—88
Nedeczky Béla	85	—86
Szabó István	86	—90
Csapó Lajos	88	—89
Kiss István	88	—mostig.
Kállay Ödön	89	—91
Rottler József ifj.	90	—94
Ferenczy Károly	92	—93
Raáb Kálmán	93	—95
Szeles János	95	—96
Horváth Samu	96	
Lukácsy Imre	96	
Berger Károly Lajos	96	

Csákovári m. kir. földmíves-iskola.

Megnyílt az 1886. évben.

Lammer Vilmos	1885	—mostig.
Szabó Rezsö	87	—89
Snazel Ferencz	87	—88
Kiss Endre	88	—89
Ferenczy Ferencz	89	—90
Szekeres Ákos	89	—90
Bágyi József	89	—92

	Belépett	Kilépett
Csérer Lajos	1890	91
Hosszu Albert	90	91
Sztankovics János	91	91
Székely István	91	92
Fekete Pál	91	93
Lukácsy Imre	92	95
Zoltán Ákos	93	mostig.
Abonyi Károly	93	95
Montbach Jenö	95	95
Ferenczy Károly	95	96
Wagenhuber Kornél	95	mostig.
Wickl Gyula	96	

Szent-imrei m. kir. földmives-iskola.

Megnyilt az 1886. évben.

Herdliczka Béla	1885	88
Karáll János	86	88
Hauer Géza	88	mostig.
Székely István	88	91
Szász József	88	94
Nagy Károly	88	89
Ujhelyi Imre	89	89
Schumayer Mátyás	90	90
Kovács István	90	92
Lukácsy Imre	91	92
Halász Gyula	92	94
Czeglédy Tivadar	92	96
Knoll Gusztáv	94	94
Szabó Sándor	94	95
Ludmán Béla	95	96
Kamenczky József	95	95
Uitz István	95	96
Nitsmann Jenö	96	
Németh József	96	

Szerb-nagy-szt-miklósi m. kir. földmives-iskola.

Megnyilt 1800-ban, állami 1887 óta.

Herczogh Hugó	1888	mostig.
Baranyay Kálmán	88	92
Meskó Pál	88	90
Sztankovics János	90	91
Csérer Lajos	91	91
Mücke Henrik	91	92
Györffy Sámuel báró	92	94
Kállay Ödön	92	95
Mészáros Péter	94	95
Uitz István	94	95
Rottler József ifj.	1895	mostig.
Tar Gyula	95	96
Kamenczky József	95	mostig.

Algyógyi m. kir. földmives-iskola.

Megnyilt az 1892. évben.

Gáspár József	1891	mostig.
Gánóczy Tivadar	91	92
Fodor Albert	92	93
Kozáky Jenö	92	94
Berger Károly Lajos	93	94
Keller Gyula	94	94
Fehrentheil Frigyes	94	95
Neiger János	94	mostig.
Lukácsy Imre	95	96
Duschek István	96	96
Ferenczy Károly	96	
Nagy Imre	96	
Silex Károly	96	

Pápai m. kir. földmives-iskola.

Megnyilt az 1893. évben.

Székely István	1892	mostig.
Fekete Pál	93	95
Németh József	93	96
Koppmann Elek	95	mostig.
Szemere Márton	96	96
Kodolányi Árpád	96	

Kecskeméti m. kir. földmives-iskola.

Megnyilt az 1895. évben.

Grasselli Miklós	1895	mostig.
Berger Károly Lajos	95	„
Gál József	96	
Zvaller Sándor	96	
Tar Gyula	96	

Lugosi m. kir. földmives-iskola.

Megnyilt az 1895. évben.

Nagy Károly	1895	mostig.
Fehrentheil Frigyes	95	„
Krézsek István	95	„

Jászberényi m. kir. földmives-iskola.

Megnyilt az 1896. évben.

Szabó István	1895	mostig.
Duschek István	96	
Szemere Márton	96	

II. névsorozat.

A tanári, tanitói és tisztviselői személyzet kimutatása betüsoros rendben.

Habár mindennemü intézkedés megtörtént részemről arra nézve, hogy az alább közölt nevek után felsorolt adatok hiteles minőségben beszereztessenek, ez az erre fordított gond és nagy fáradság mellett mégsem sikerült minden egyes esetben tökéletesen.

Az adatokban előforduló hiányok kiegészítése vagy kiigazítása jelen névsor alapján utóbb nem fog nehézséggel járni.

A *müvek* felsorolására vonatkozólag megjegyeztetik, hogy jelen kimutatás keretébe csak oly nyomtatásban megjelent irodalmi termékek voltak beilleszthetők, melyek *önálló kötetben, füzetben* vagy *különlenyomatban*, és pedig azon idő folyamában láttak napvilágot, *melyet a szerző a felsorolt szakoktatási intézmények valamelyikénél a gazdasági tanügy szolgálatában töltött el.* Minden *előbb* vagy *utóbb* megjelent mü a jelen kimutatásban nem volt figyelembe vehető.

Mindamellett, hogy az irodalmi müködés feltüntetésére kiváló gond fordíttatott, mi nem csekély fáradságba került, bizonyára több hiány lesz benne feltalálható. Ennek tudata szerkesztöt azonban nem riasztotta vissza a gazdasági szakoktatás körében alkalmazott személyzet müködésének e jellemző adata kimutatásának felölelésétől, mely, nézete szerint, a jelen Évkönyv keretébe különösen beleillik. Ha tehát ily összeállítás első kisérlete nem sikerült is tökéletesen, legalább alapul szolgálhat a benne levő hiányok kiigazítására, mi nagyon kivánatos volna, mert ily kimutatás későbbi időkre való elhalasztása a feladat tökéletesebb megoldásának nehézségeit csak fokozza.

Hasonló szempontból indult ki szerkesztő, midőn egyáltalában az egész névsor közlésének nagy munkájának teljesítésére határozta el magát. A jelen Évkönyv megjelenésének alkalmát az ügy érdekében azonban még annak biztos tudatában sem tartotta elszalasztandónak, hogy sok esetben hiányos adatot lesz kénytelen közölni, de a hazai gazdasági tanügy körében szerzett hosszú évsorra terjedő tapasztalása, személy- és tárgyismerete biztatólag szólt amellett, hogy az első enemü kisérletet megtegye és ezzel oly alapot szolgáltasson, mely a további kiegészítéseket nagy nehézségek nélkül teszi lehetövé.

Kivánatos lett volna itt a megszünt hazai gazdasági szakoktatási intézmények tanszemélyzetéről hasonló adatok közlése, ezt azonban más alkalomra kellett elhalasztani.

Fölvétettek továbbá a névsorba azon *kitüntetések* is, melyekben az illetök királyunk Ő Felsége vagy idegen uralkodóktól részesültek, de itt is csak azon kitüntetések voltak fölvehetök, *melyekben azok valamely szakoktatási intézmény szolgálatában eltöltött idejök közben részesültek.*

Midőn szerkesztő ezennel megköszöni mindazok fáradozását, kik öt a névsorozatok összeállításában támogatni szívesek voltak, egyúttal fölkér mindenkit, aki azokban valami kiigazítani valót talál, hogy azt az ügy érdekében tudomására hozni szíveskedjék.

Végül megjegyeztetik, hogy az alább közölt névsor adatai az *1895. év végéig terjednek*, amely adatok teljes megbizhatóságáról azonban meggyőződést lehetett szerezni, ilyenek közlése az *1896. év végéig* terjesztetett ki.

A névsorban használt rövidítések magyarázata.

áth.	= áthelyezve,	*kiad.*	= kiadás,
dr *áll.*	= államtudományi doktor,	*kitünt.*	= kitüntetése,
dr *bles.*	= bölcsészeti doktor,	*krt.*	= kertész,
dr *gyógy.*	= gyógyszerészet-doktor,	*kr-tnó*	= kertész-tanitó,
dr *jog*	= jogdoktor,	*kin.*	= kinevezve,
dr *orv.*	= orvosdoktor,	*köt.*	= kötet,
dr *term.*	= természettud. doktor,	*kny.*	= különlenyomat,
dr *vegy.*	= vegyészeti doktor,	*mgh.*	= meghalt,
elő.	= előadó,	*műk.*	= működik,
fbirt.	= földbirtokos,	*nyugl. von.*	= nyugalomba vonult,
főkrt.	= főkertész,	*ödj. s.*	= ösztöndíjas segéd,
füz.	= füzet,	*rk. tr*	= rendkivüli tanár,
gtiszt	= gazdatiszt,	*r. tr*	= rendes tanár,
g. inző	= gazdasági intéző,	*s-tnó*	= segédtanitó,
g. inzős.	= gazdasági intézősegéd,	*szh.*	= születéshelye,
igazg.	= igazgató,	*tnó*	= tanitó,
ig-tnó	= igazgató-tanitó,	*tr*	= tanár,
irdt	= irodatiszt,	*tr-s.*	= tanársegéd,
jelg	= jelenleg,	*u. a. min-ben*	= ugyanazon minőségben,
jelg is ott műk.	= jelenleg is ott működik,	*u. o.*	= ugyanott.

Rövidítések a felsoroltakon kivül mindenütt használtatnak, hol azok az értelem megzavarása nélkül alkalmazhatók.

Abonyi Károly, szh. Acsa-Kürt, Nógrádvm., 1850 dec. 25. — Ödj. s. Csákovárt 1893-tól, áth. u. a. minben a debreczeni földm.-isk.-hoz 1895. — Jelg Nyitrán a gazd. téli tanfolyam szaktanára és vezetője.

Ákontz János dr (jog), szh. Kolozsvár, 1857. Igazg. segéd K.-Monostoron, előadásokkal megbizva, 1882—85. — Jelg haszonbérlö Válaszúton.

Ammer János, szh. Pozsony, 1835 okt. 10. — Irdt és pénztáros M.-Óvárt 1864-től. — Mgh. 1865 jul. 7. M.-Óvárt.

Ásványi Lajos, szh. Győr, 1844 jun. 2. — G. inzö K.-Monostoron 1881-től, áth. Szabadkára 1896 a leendö földm.-isk. vezetöjévé.

Müvei: Mezőgazdasági apróságok. I., II., Kolozsvár, 1892. — A vörös lóher termesztéséről. U. o. 1893. — A baromfitenyésztésről és a szárnyasok hizlalásáról. U. o. 1894. — A Kolozs-monostori m. kir. gazd. tanint. gazdaságának ismertetése. Útmutató a tanintézeti gazdasági gyakorlathoz. U. o. 1896.

Aurnhammer István, lásd *Mórágyi.*

Bach József dr (orv.). — R. tr Keszthelyen 1870—71.

Bágyi József, szh. Maros-Kopánd, Alsó-Fejérvm., 1853 márc. 19. — Kr-tnó Csákovárt nov. 1889-töl, áth. a kolozsvári állami faiskolához 1893 jan. 1., hol jelg is mük.

Baintner Ferencz dr (gyógy.), szh. Balassa-Gyarmat, Nógrádvm., 1871 máj. 20. — Tr-s. M.-Óvárt 1894-töl mostig.

Balás Árpád (Sipeki), szh. Oravicza-bánya, Krassó-Szörényvm., 1840 szept. 1. — Előadó tr-s. M.-Óvárt 1863 okt. 1-töl. S-tr Keszthelyen 1865 okt. 1-töl. R. tr u. o. 1868 jan. 1-töl, igazg. u. o. 1874 okt. 1-töl, áth. mint igazg. M.-Óvárra 1884 szept. 18, hol jelg is mük.

Kitünt. Kir. tanácsosi czím 1884, Ő Felsége legf. elismerése 1891, III. o. vaskoronarend 1896, az ezredéves ünnepség alkalmából.

Művei: Reisebericht. Moser J. dr tanárral. Wien, 1865. — A keszthelyi orsz. gazd. fels. tanintézet első értesitőjét szerk. 1868. és ezentúl több évi folyamot. — A keszthelyi orsz. gazd. fels. tanintézet könyvtári jegyzéke. Bpest, 1869. — Útmutatás a kezdő gazda gyakorlati kiképzésére. Keszthely, 1870. — Magyarországi fontosabb vadontermö és meghonosodott fák és cserjék rendszeres leirása dr Maly nyomán. Selmecz, 1870. — 4 Hartinger-féle szines fali táblához szöveg. Alagcsövezés. Rétmivelés. Dohánytermelés. Lentermelés. Bécs, 1874—77. — Általános és különleges mezőgazdasági növénytermelés alapvonalai. Bpest, 1871 egész 1876. Aranyéremmel kitüntetve. — Rétmivelés és legelőkezelés alapvonalai. Bpest, 1876. — Johnson W. S. „Hogy nő a vetés?" fordításának felülvizsgálata Csanády Gusztávval. Bpest, 1876. — Johnson W. S. „Miből lesz a termés?" fordítása Mendlik A.-val. Bpest, 1878. Mindkettőt kiadta a m. Term.-tud. társ. — A béllyei uradalom. M.-Óvár, 1883. Kny. — A m.-óvári m. kir. gazd akadémia értesitője az 1884/85-ki tanévtől az 1895/96-ki tanévig 11 füz. — Nézetek a mezőgazdasági kisérleti telkek berendezése és kezeléséről. M.-Óvár, 1886. Kny. — Általános és különleges mezőgazdasági növénytermelés. Hensch Árpád közreműködésével. 2 köt. II. kiadás. M.-Óvár, 1888—89. — Magyarország gazdasági szakoktatásának állapota az 1889. évben. Név nélkül. M.-Óvár, 1890. — Der landwirthschaftliche Fachunterricht im Königreich Ungarn im Jahre 1889. Név nélkül. M.-Óvár, 1890. — A m.-óvári gazd. tanintézet 1836. évi állapotának leirása egy remek irónk tollából. M.-Óvár, 1890. — Észrevételek gazd. tanintézeteink ügyében. M.-Óvár, Kny. 1890. — Dél-Németország mezőgazdasági viszonyainak vázlata, különös tekintettel gazd. egyesületei szervezetére és működésére. Jelentés tanulmányútról. Kiadja a földm. Minister. Bpest, 1892. — Földmivelés. Hensch Árpáddal. 1896. Kny. „Magyarország földmivelése 1896" czimü müből. — A mezőgazdaság története. Bpest, 1896. Kny. — Mezőgazdasági szakoktatás. U. o 1896. Kny. — A Pallas Nagy Lexikon mezőgazd. dolgozatainak szakszerkesztője.

Balaskó Ferencz, szh. Kolozsvár, 1851. — Tr-s. K.-Monostoron 1875. — Mgh. 1892-ben Fel-Pestesen.

Balogh Pál. G. inzö Kassán 1875—76.

Balogh Péter (Papi). Igazg. Debreczenben 1867—68 dec. végeig.

Művei: Leirása a debreczeni fels. gazdászati és erdészeti tanintézetnek. Debreczen, 1868. — Die nordamerikanische Zuckerfabrication aus Sorgho und Imphy. Debreczen és Nyiregyháza. 1868.

Baranyay Kálmán, szh. Déva, Hunyadvm. 1864. — Ödj. s. Rszombatban 1887-töl, áth. u. a. min-ben N.-Szt-Miklósra 1888, s-tnó u. o. 1889 okt. — Mgh. 1892 aug. 8. N.-Szt-Miklóson.

Barkassy Kálmán, szh. Bécs, 1840 okt. 3. — Rk. tr M.-Óvárt 1869 okt. 1, ezentúl r. tr u. o. Igazg. Kassán 1874—75, amikor leköszönt. — Jelg fbirt. Álgyesten.

Baross Károly (Bellusi), szh. Deménd, Hontvm., 1865 febr. 28. — G. inzös. Keszthelyen 1885—86-ig. Leköszönése után Bpesten az O. M. G. E. titkára lett.

Bauer Herman, szül. Felső-Ausztria. — G. inzös. M.-Óvárt 1865—66.

Békessy László, szh. Besnyő, Fejérvm., 1844. — Tr-s. Debreczenben 1869, s-tr u. o. 1872, r. tr u. o. 1873, id. igazg. u. o. 1874—76, állásáról lemondván, u. o. ismét r. tr lett, mely min-ben 1895-ben nyugl. von. — Jelg jószágigazgató.

Müvei: A sertéstenyésztés vezérelvei, gyakorló gazdák részére. Debreczen, 1871. — Általános állattenyésztés. U. o. 1884. — A tejgazdaság elméleti és gyakorlati szempontból. Bpest, 1885. — A takarmányszámitások rövid ismertetése. Debreczen, 1886. — Állatgyógy. zseb-szótárt adott ki és mint a debreczeni gazd egylet titkára az egyl. közleményeket szerkesztette.

Békéssy Sándor dr, szh. Kolozsvár, 1862. — G. inzős. Kassán 1888. — Jelg m. kir. iparfelügyelő.

Belke Tivadar, szh. Königsberg, Poroszország, 1820. — Főkrt. Keszthelyen 1867-től. — Mgh. u. o. 1875 okt. 8.

Benkő Pál. — Ödj. s. Rszombatban 1896 máj.-tól mostig.

Benkő Sándor, szh. Étfalva, Háromszékvm., 1852. — Tr-s. K.-Monostoron 1877—78. — Jelg gtiszt.

Berger Károly Lajos, szh. Edelény, Borsodvm., 1869 ápr. 24. — Ödj. s. Algyógyon 1893 okt., áth. és s-tnói teendőkkel megbízva u. a. min-ben Zsitva-Ujfalun 1895 jan. 1, s-tnó u. o. 1895 febr.-tól, áth. u. a. min-ben Kecskemétre 1895 szept. áth. u. a. min-ben Adára 1896.

Müve: Hogy rendezzük be gazdaságunkat? Kecskemét, 1896.

Biró Pál, szh. Hód-Mező-Vásárhely, Csongrádvm. — Krt. Debreczenben 1874—81, u. o. fökrt. és irdt 1887-ig, amikor állását elhagyta.

Müve: Kertészeti kézikönyv. Gyümölcsfa-kertészet, tanuló és gyakorló gazdák, lelkészek, tanitók, kertészek s ált. kertészettel foglalkozók használatára. Bpest, 1886.

Bischof Ede, szh. Bécs, 1805 febr. 19. — Igazg.-tanár M.-Óvárt 1834 nov. 1836 aug.-ig. Utóbb min. tanácsos a cs. kir. pénzügymin.-ban. — Mgh. Bécsben.

Blaskovics Ödön, szh. Császárrét, Mosonyvm., 1857. — Tr-s. M.-Óvárt 1879—80. — Mgh. 1896 dec. 11-én Mezőhegyesen, mint g. inző.

Müve: Die Sojabohne. Wien, 1880.

Bodrogközy Zoltán, szh. Rimaszombat, Gömörvm., 1859 jul. 8. — Ödj. s. Rszombatban 1888 okt.-től, áth. Debreczenbe mint g. inzős. 1892, áth. Rszombatba mint s-tnó 1893 dec., hol 1896-ig volt. — Jelg Karczagon a gazd. téli tanfolyam szaktanára és vezetője.

Bolgár Dezső, szh. Kökényes, Nógrádvm., 1876 aug. 9. — Ödj. s. Keszthelyen 1896.

Böllmann János, szh. Somberek, Baranyavm., 1829 ápr. 10. — Főkrt. Debreczenben 1868-tól, áth. u. a. min-ben Kassára 1873, hol 1894-ig mük., mire nyugl. von.

Budaházy Kálmán, szh. Sátoralja-Ujhely, Zemplénvm., 1876 szept. 16. — Ödj. s. Debreczenben 1895-töl mostig.

Bukuresti B. János, szh. Maros-Vásárhely, Maros-Tordavm., 1849 febr. 1. — Tr-s. Debreczenben 1872—73-ig, s-tr u. o. 1874-töl, áth. Kassára u. a. min-ben 1876, r. tr u. o. 1881-töl mostig.

Müvei: Gazdasági számoló. Tanuló és gyakorló gazdák számára. I. rész. Számtan 4. javitott kiad. Kassa, 1895. — A parasztbirtok állapota Abauj-Tornamegyében. U. o., 1885. — Az abaujtornavm. gazd. egyesület monografiája. Bpest, 1896. Kny. — „Gazdasági Közlöny" havi folyóiratot 15 éve szerkeszti.

Csanády Gusztáv dr (vegy.), szh. Battonya, Csanádvm., 1837 dec. 10. — S-tr M.-Óvárt 1870 okt.-től, áth. Keszthelyre mint r. tr 1871 márc. 1-töl, igazg. u. o. 1892-töl mostig.

Müvei: A must és bor főbb alkatrészeinek meghatározási módszerei. Bpest, 1876. A m. tud. akadémia által jut. pályamű. — Johnson W. S. „Hogy nő a vetés" fordításának reviziója Balás Árpáddal. Budapest, 1876. — A borászat kézikönyve, tekintettel hazánk bortermelésére. Bpest, 1885. A kir. m. term.-tud. társ. megbizásából Plósz P. dr egyet. tanárral együtt. — Adatok a must- és borelemzés módszeréhez. Bpest, 1889. Ulbricht R. dr munkájának átdolgozása és fordítása. A kir. m. term.-tud. társ. megbizásából.

Csapó Lajos, szh. Cselej, Zemplénvm., 1866 jul. 14. — Ödj. s. Adán 1888—89.

Csécsy József. — Irod. segéd Debreczenben 1873. S-tnó u. o. a földm. isk.-nál 1874 jan.-tól 1874 jun.-ig.

Cselkó István (Cselkó-lehotai), szh. Zsombolya, Torontálvm., 1847 ápr. 20. — S-tr M.-Óvárt 1869 okt. 1-től, r. tr u. o. 1875 okt. 1-töl mostig.

Müvei: Az okszerü takarmányozás alapvonalai. Gyakorló gazdák és gazd. tanintézetek hallgatói részére. M.-Ovár, 1874. — Takarmányozástan. Dr Kosutány Tamással. Bpest, 1894. — A „Pallas Nagy Lexikon" állattenyésztési czikkelyeit irja.

Csengey Vilmos, szh. Prassicz, Nyitravm., 1825 máj. 5. — G. inzös. és a földm.-isk. vezetője Keszthelyen 1867-töl. Nyugl. von. 1883 szept. 17. — Mgh. Erzsébetfalván.

Csérer Lajos, szh. Rohonez, Vasvm., 1869 márc. 27. — Mint ödj. a hallei egyetemen 1889—90, ödj. s. Csákovárt 1890 okt.-töl, áth. u. a. min-ben N.-Szt-Miklósra 1891 jul., áth. u. a. min-ben Rszombatba 1891 okt., 1892 okt. 1893 okt.-ig önkéntes, inzös. Debreczenben 1893 dec.-töl, s-tr Debreczenben 1895 márc.-tól mostig.

Müve: A zöldségtermelés vázlata. Miskolcz, 1890.

Cserháti Sándor, szh. Győr, 1852 szept. 14. — Elö. ödjs. M.-Óvárt 1875 febr. 1-töl, s-tr u. o. 1875 okt. 1-töl, r. tr u. o. 1879 máj. 11-töl mostig.

Kitünt. Ő Felsége legf. elismerése 1891 és 1896.

Müvei: A szarvasmarha okszerü táplálása. Kühn Gy. dr u. ford. Bpest, 1876. — A Phylloxera vastatrix. Bpest, 1880. — Trágyázás alapelvei. Dr Kosutánynyal. Bpest, 1887. — Mily módon lehetne a kisbirtokosok közt az okszerü gazdálkodást legsikeresebben terjeszteni? 1888. Kny. — Jelentés a m.-óvári gazd. akadémia kisérleti telepén az 1886—1888. években végrehajtott növényterm. kisérletekröl. Bpest, 1889. — A gabonafélék termesztése. M.-Óvár, 1889. — Versuche über den Grünmais. Berlin, 1890. Kny. — Welche Erfahrungen liegen vor über das Variiren der Pflanzen aus gleichem Samen unter verschiedenen Anbau- und Wachsthumsbedingungen etc. 1891. — A csalamádé termesztése, bevermelése és etetése. Kolozsvár, 1891. — A talajnak mélymüvelése hazánkban. M.-Óvár, 1891. — Mezögazdasági szakoktatásunk reformja. U. o. 1891. Kny. — A m.-óvári m. kir. gazd. akadémiával kapcsolatos növényterm. kisérl. állomás jelentése 1891. évröl. M.-Óvár, 1892. — Die Ergebnisse der Tiefcultur in Ungarn mit besonderer Berücksichtigung der Dampfcultur. Wien, 1892. — Talajjavitó növények. Bpest, 1892. Kny. — A m.-óvári m. kir. gazd. akadémiával kapcsolatos növényterm. kisérl. állomás jelentése 1892. évröl. M.-Óvár, 1893. — Jelentés a m.-óvári m. kir. gazdasági akadémia kisérleti telepén az 1889—1890. években végrehajtott növényterm. kisérletekröl. M.-Óvár, 1893. — A m.-óvári m. kir. gazd. akadémiával kapcsolatos növényterm. kisérl. állomás jelentése 1893. évröl. M.-Óvár, 1894. — Talajismeret. Bpest, 1894. — A dohány égésére befolyást gyakorló körülmények tanulmányozása. Bpest, 1894. — Jelentés az orsz. növényterm. kisérl. állomás 1894. évi müködéséröl. M.-Óvár, 1895. — Versuche über die Brennbarkeit des Tabaks. Berlin, 1895. Kny. — Ujabb tapasztalatok a trágyázás köréböl. Bpest, 1895. — Az okszerü talajmivelés alapelvei. U. o. 1896. — Die künstliche Düngung. U. o. 1896. Kny. — Az orsz. m. kir. növényterm. kisérl. állomás jelentése 1895. évröl. M.-Óvár, 1896. — A mezögazdasági kisérleti állomásokról. M.-Óvár, 1896. Kny. — A „Mezögazd. Szemle" M.-Óvárt megjelenö havi folyóirat szerkesztö-kiadója Kosutány T. dr-ral 1883-tól mostig. — A Pallas Nagy Lexikon r. munkatársa.

Csiky János, szh. Kolozsvár, 1870. — Ödj. s. K.-Monostoron 1894. — Jelg földbirtokos Seprösön.

Csorba Gusztáv (Szakácsi), szh. Boronka, Somogyvm., 1850 dec. 20. — G. inzö Kassán 1885-töl, áth. u. a. min-ben Keszthelyre 1892, hol jelg is mük.

Czájlik István, szh. Diószeg, Biharvm., 1852 aug. — G. inzös. Debreczenben 1876-tól, áth. Keszthelyre u. a. min-ben 1883 febr., g. inzö u. o. 1884 nov. 30., áth. u. a. min-ben Debreczenbe, mint egyúttal

a földm.-isk. vezetője, 1896-tól annak igazgatója.

Müve: Csikónevelés. Kolozsvár, 1891.

Czakó Béla (Diósgyöri), szh. Miskolcz, Borsodvm., 1860 febr. 24. — S-tr Debreczenben a földm.-isk.-nál 1882-töl, áth. mint g. inzö Keszthelyre 1887-ben, e min-ben u. o. 1892-ig, azontúl u. o. r. tr mostig.

Czeglédy Tivadar, szh. Széchény-puszta, Somogyvm., 1861 jan. 22. — Ödj. s. M.-Óvárt 1886, áth. u. a. min-ben K.-Monostorra 1887, visszah. u. a. min-ben M.-Óvárra 1888, áth. u. a. min-ben Debreczenbe 1890, áth. mint s-tnó Szt-Imrére 1892, hol 1896-ig maradt. — Jelg a csurgói tanitóképzön a mezögazdaságtan szaktanára.

Czignay Ágoston. — G. inzös. Kassán 1882—84.

Dániel Elek. — G. inzös. Kassán 1880-tól, áth. Debreczenbe mint földm.-isk. s-tnó 1882 jan., ott 1882 okt.-ig, amikor lemondott.

Deininger Imre (Komorrai), szh. Esztergom, 1844 máj. — G. inzö és a földm.-isk. vezetője Debreczenben 1869 febr.-tól, r. tr u. o. a tanintézeten 1871-töl, áth. M.-Óvárra u. a. min-ben 1874 okt. 1., áth. a keszthelyi tanint. igazgatójává 1884 okt. 1., mely min-ben 1892 szept.-ig, mire kinev. a gödöllöi koronaurad. igazgatójává, mely állásban jelg is mük.

Müvei: A keszthelyi gazd. tanint. több értesitöjét és évkönyvét szerk., ezek között az 1885-ki, mely a keszthelyi Georgicon részletes leirását és a keszthelyi tanintézet 20 éves történetét tartalmazza. — Tanulmány a búza fölött. Keszthely, 1890. — Svédországi második utazásom. Bpest, 1892.

Dobos Ferencz, Pécs, 1856. — Tr-s. Keszthelyen 1882—83.

Dilg Vilmos, szh. Bécs, 1841 máj. 18. — Tr-s. M.-Óvárt 1864 okt. 1. 1865 aug. 9. — Mgh. 1868-ban Bécsben.

Domokos István, szh. Maros-Ujvár, Alsó-Fejérvm., 1851. — Tr-s. K.-Monostoron 1875-töl 1877 végeig. — Jelg gtiszt Teremiben.

Domokos Kálmán, szh. Debreczen, 1841 nov. 6. — S-tr Debreczenben 1868-tól, r. tr u. o. 1869-töl, igazg. u. o. 1876-tól 1895 jan. 14-én beköv. haláláig.

Müvei: A földmérö. Debreczen, 1881. — Az épitkezö gazda. Utasitás ló-, szarvasmarha-, juhistállók és sertésólak épitésére. Kolozsvár, 1890. — A gazdasági épitkezés kézikönyve I. és II. rész. Bpest, 1894. — A debreczeni gazd. tanintézet és földmives-iskola több évi értesitöjét és évkönyvét szerkesztette.

Duschek István, szh. Diósgyör, Borsodvm., 1868 jan 9. — Ödj. s. Rimaszombatban 1894 máj., áth. u. a. min-ben Algyógyra 1896 márc., áth. u. a. min-ben Jászberénybe 1896 ápr.

Ekkert József dr, szh. Adony, Fejérvm., 1849 dec. 10. — S-tr M.-Óvárt 1873 okt. 1-töl, áth. u. a. min-ben Debreczenbe 1874 jul., hol 1876-ig maradt. Később a „Wiener Landw. Zeitung" szerkesztöje lett. — Jelg min. titkár a m. kir. Ministerelnökségnél.

Müve: Ueber Keimung, Bestockung und Bewurzelung der Getreidearten, nebst Untersuchung der zweckmässigen Tiefe der Unterbringung. Leipzig, 1873.

Engelbrecht Antal, szh. Palota, Veszprémvm., 1853. — Tr-s. K.-Monostoron 1879—81-ig, áth. a tordai bikatelepre mint állatorvos. — Mgh. 1882-ben Tordán.

Engelbrecht Károly, szh. Tata, Komáromvm., 1837. — R. tr Keszthelyen 1868-tól. — Mgh. 1875 márc. 8. Keszthelyen.

Müvei: Az állatboncz- és élettan, és az ált. állattenyésztés alapvonalai. Földm. és fels. népiskolák számára. Pest, 1871. — Mily tenyészirányt kövessen jövöre a kisebb juhtenyésztö? U. o. 1872. — A szarvasmarha, ennek fajta- és külemtana, fogismése, tenyésztése, takarmányozása, hizlalása, patkolása, a tej- és sajtgazdaság, belső és külső szórványos és

járványos betegségei és gyógyításuk. Tanuló és gyakorló gazdák számára. U. o. 1872. II. kiad. U. o. 1874. — A gazda mint állatorvos a szükségben, vagyis táblázatos kimutatása a lovak, szarvasmarhák, juhok, sertések és kutyáknál leggyakrabban előforduló külső és belső szórványos és járványos betegségeknek és azok orvoslásának. Keszthely, 1874. — A gazdasági állatboncz- és élettan. Tanuló és gyakorló gazdák számára. Bpest, 1875.

Entz Géza dr (orv.), szh. Mezö-Komárom, Veszprémvm., 1842 márc. 29. — R. tr K.-Monostoron 1869-töl 1873-ig, ezután a kolozsvári tud.-egyetemen ny. r. tr, u. o. rektor 1875/76-ban, 1889 óta Bpesten a kir. József-müegyetemen ny. r. tr, hol jelg is mük.

Müvei a mezőgazdaságra vonatkozólag: Mesterséges haltenyésztés. 1869. Kny. — A vándorsáska. 1869. Kny. — A törökök befolyása kulturnövényeinkre. 1870. Kny. — A rovarok a természet háztartásában. 1871. Kny. — A fény befolyása a keményitő képződésére. 1871. Kny. — Az ehető gombák tápértéke. 1871. Kny. — A növények betegségei. 1871. Kny. — A szölö paizstetve. 1872. Kny. — Növényélettani közlemények. 1872. Kny.

Ernyey Árpád (Apají), szh. Püspök-Ladány, Hajdvm., 1850. — G. inzö Keszthelyen 1884—87-ig, amikor leköszönt. — Jelg az ált. magyar bizt.-társulatnál Bpesten.

Falb Herman, szh. Pozsony, 1850 dec. 31. — G. inzös. M.-Óvárt 1873 elejétöl 1873 aug. 5-ig.

Farkas János, szh. Iregh, Baranyavm., 1820 jan. 14. — Tr-s. M.-Óvárt 1850 okt. 1-töl 1852 szept. 30-ig. — Mgh. Györött.

Farkas Sebestyén, szh. Tihany, Zalavm., 1849. — Fö-krt. Keszthelyen 1888-tól mostig.

Fehéry János, szh. Bpest, 1834. — Rk. tr M.-Óvárt 1874 okt. 1-töl 1880 febr. 28-ig. — Jelg m. kir. közuti kerületi felügyelö, müszaki tanácsos Bpesten.

Fehrentheil Frigyes (Gruppenbergi, lovag), szh. Brassó, 1872 ápr. 9. — Ödj. s. Algyógyon 1894 okt.-töl, áth. u. a. min-ben Lugosra 1895, s-tnó u. o. 1896-tól.

Fekete Pál (Váradi), szh. Miskolcz, Borsodvm., 1868 márc. 6. — Ödj. s. Csákovárt 1891-töl, s-tnó u. o. 1893-tól, áth. u. a. min-ben Pápára 1893 szept., áth. a debreczeni földm.-isk.-hoz 1895 nov. 1., hol jelg is mük.

Fendt Antal. — R. tr K.-Monostoron 1869—70. Lemondása után kir. erdöfelügyelö lett. — Mgh. 1884 Szegeden.

Ferenczy Ferencz, szh. Malomfalva, Maros-Tordavm., 1860 szept. 15. — Ödj. s. K.-Monostoron 1885-töl, tr-s. u. o. 1888-tól, áth. mint s-tnó Csákovárra 1889, áth. u. a. min-ben Debreczenbe 1890 okt., s-tr u. o. 1894-töl, r. tr u. o. 1896-tól, hol jelg is mük.

Müve: Növénytermelési kisérletek. Debreczen. Kny.

Ferenczy Károly, szh. Kolozs-Borsa, 1870 jun. 6. — Ödj. s. Adán 1892 okt., áth. u. a. minben Keszthelyre 1893 nov., áth. s-tnóvá Csákovárra 1895 febr., áth. u. a. min-ben Algyógyra 1896 ápr., hol jelg is mük.

Ferstl János, szh. Sopron, 1862 máj. 9. — Tr-s. Keszthelyen 1888—90-ig, áth. u. a. min-ben M.-Óvárra 1890, áth. akad. s-tri min-ben Keszthelyre 1893, hol jelg is mük.

Fest Béla, szh. Igló, Szepesvm., 1867 dec. 22. — Tr-s. M.-Óvárt 1893—94.

Fodor Albert, szh. Mezö-Madaras, Maros-Tordavm., 1868 máj. 29. — Ödj. s. Algyógyon 1892 szept. 1893 okt. — Jelg saját birtokán.

Forster Elek, szh. Kapornak, Zalavm., 1859 febr. 18. — Inzös. Keszthelyen 1885 márc. 1885 okt.-ig. Állásáról leköszönve, F.-Csányban jószágbérlö lett. — Jelg u. a. min-ben P.-Szt-Lörinczen, Veszprémvm.

Fuchs János Miksa, szh. Ostrau, Morvaorsz., 1834. — R. tr. M.-Óvárt 1869 nov. 1873 febr.-ig. — Vasgyár részv. társ. vezértitkár lett Bécsben.

Művei: Lehrbuch der reinen Elementar-Mathematik, zum Gebrauch als Leitfaden zu Vorlesungen an land- und forstl. Lehranstalten. I. Theil: Arithmetik und Algebra. Ung.-Altenburg, 1871. — Közlemények a gépkisérleti állomás köréből. 1871—72. 2 füz. Fordítás. — Berichte der Versuchstation für landw. Maschinen und Geräthe. 1871—72. 2 füz. Ung.-Altenburg.

Futó Mihály, szh. Báránd, Biharvm. — Gondnok és s-tr Debreczenben 1876—78. — Mgh.

Gál József, szh. Szt-Gericze, Maros-Tordavm., 1867 jul. 18. — Ödj. s. Kecskeméten 1896.

Galba Károly, szh. Pozsony, 1814. — S-tr Keszthelyen 1867, r. tr u. o. 1876—83-ig, amikor nyugl. von. — Jelg Keszthelyen lakik.

Gamauf Vilmos, szh. Trieszt, 1843 dec. 30. — Rk. tr K.-Monostoron 1871—79-ig, utóbb dijtalan rk. tr u. o. 1889-ig. — Az erdélyi gazd. Egyesület titkára volt, mely állását 1889-ben elhagyva, Bécsbe költözött, hol 1892-ben mgh.

Kitünt. Koronás arany-érdemkereszt 1873. — Ferencz József-rend lovagja 1878. — Kir. tanácsosi czím 1885.

Művei: „Erdélyi Gazda" hetilap szerk. Kolozsvár, 1871—89. — Gyakorlati trágyaisme. Dr Wolff u. ford. Kolozsvár, 1872. — Gazdasági szemle az 1873-ki bécsi közkiállitáson. U. o. 1874. — Egy gazd. egylet szervezése és hivatása. U. o. 1874. — Erdélyi boraink szereplése a párisi közkiállitáson. U. o. 1879. — Az erdélyi borvidéken meghonosított szőlőfajok közül melyek bizonyultak legjobbaknak? U. o. 1879. — A Phylloxeráról. U. o. 1880. — Az erdélyi gazd. Egylet vándorgyüléseiről több jelentést szerkesztett.

Gánóczy Tivadar. — Krt-tnó Algyógyon 1892 márc. 1892 okt.-ig, ekkor magánszolgálatba távozott.

Gáspár János dr (vegy.), szh. Martonos, Udvarhelyvm., 1859 nov. 15. — Tr-s. M.-Óvárt 1889—90, mire a temesvári m. kir. főreáliskolán r. tr lett, hol jelg is mük.

Gáspár József, szh. Mező-Pánd, Maros-Tordavm., 1854 dec. 17. — Inzös. K.-Monostoron 1879 aug. 15-töl, tr-s. u. o. 1887 ápr. 1-töl, áth. Algyógyra az iskola vezetésével megbizva 1891 márc. 1-töl, igazg. u. o. 1892 ápr.-tól mostig.

Művei: Baromfi-tenyésztés. Kolozsvár, 1892 — A méhtenyésztésről. Kezdő méhészek számára. U. o. 1894. — A k.-monostori tanint. évkönyveiben nagyobb dolgozatai jelentek meg.

Gáspár Károly, szh. Akasztó, Pestvm. — Tr-s. Keszthelyen 1880-tól, áth. mint s-tnó Rszombatra 1883 jan.-tól, hol 1884 febr. 15-ig volt, mire leköszönt. — Jelg főreálisk. r. tr Sz.-Fejérvárt.

Gerlóczy Géza (Alsó-viszokai), szh. Bpest, 1867 szept. 13. — Ödj. s. és g. inzös. Kassán 1888, s-tr u. o. 1891, r. tr u. o. 1895-töl mostig.

Művei: Az „Agnelli-féle magyar kincs burgonya" ismertetése termelési kisérletek alapján. Kassa, 1893. Kny. — Termelési kisérlet czikóriával és a czikória termelési módjának ismertetése. U. o. 1894. Kny.

Girtler Aurél, szh. Korpona, Zólyomvm., 1856 jul. 19. — Tr-s. M.-Óvárt 1880-tól, u. a. min-ben 1884—86-ig Kassára helyettesitésre kirendelve, u. a. min-ben visszahely. M.-Óvárra 1886-ban 1889-ig, mely évben okt. 19. mgh. Galánthán.

Gorzó László. — K.-Monostoron beteg tanár helyett mük. 1889 II. félévben. — Jelg m. kir. erdész.

Grasselli Miklós, szh. Tokaj, Zemplénvm., 1861 dec. 2. — G. inzös. Keszthelyen 1883 okt.-töl, áth. mint s-tnó Rszombatba 1886 okt., áth. u. a. min-ben Kecskemétre 1893 nov., áth. s az igazg. teendőkkel megbízva Zsitva-Ujfalura 1894 febr., igazg. u. o. 1895 márc.-ban, áth. u. a. min-ben Kecskemétre 1895 szept.-ben, hol jelg is mük.

Müvei: Pár szó szarvasmarha-tenyésztésünk érdekében. Rszombat, 1891. — A len- és kendertermelésről és áztatásról. Kolozsvár, 1893.

Györffy Sámuel báró, szh. Maros-Gezse, A.-Fejérvm., 1870 jun. 23. — Ödj. s. N.-Szt-Miklóson 1892 márc. 1894 jul.-ig, innét a bpesti kertészeti tanfolyamba ment. — Jelg Bpesten beosztva a földm. Ministeriumba.

Haberlandt Frigyes, szh. Pozsony, 1826 febr. 21. — Tr-s. M.-Óvárt 1851 okt. 1-töl, r. tr u. o. 1853 szept. 30-tól 1869-ig, mire a görzi selymérteny. kisérl. állomás vezetöje, utóbb a bécsi Hochschule für Bodencultur r. tr-a lett, mint ilyen mgh. 1878 máj. 2-án Bécsben.

Müvei: Compendium für den arithmetischen Unterricht, mit besond. Anwendung auf die Verhältnisse der Land- und Forstwirthschaft. Wien, 1858. — Beiträge zur Frage über die Acclimatisation der Pflanzen und den Samenwechsel. Wien, 1864. — Die seuchenartige Krankheit der Seidenraupen. Wien, 1866. — Haberlandt und Verson: Studien über die Körperchen der Cornalia. Wien, 1869.

Häcker Lajos, szh. Maienfels, Württemberg, 1822 szept. 18. — Tr-s. M.-Óvárt 1851 márc.-tól 1853 szept.-ig. Utóbb föh. iparüzleti föintézö M.-Óvárt. — Mgh. 1874-ben M.-Óvárt.

Hadviger Albert, szh. Gyulatelkén, Kolozsvm., 1853. — Tr-s. K.-Monostoron 1873—74. — Jelg urad. tiszttartó Küküllövárt.

Hajós Emil, szh. Jernye, Sárosvm., 1860 máj. 16. — Tr-s. M.-Óvárt 1880 aug. 1884 febr. végeig. — Jelg jószágbérlö.

Halász Gyula, szh. Bpest, 1866 nov. 24. — Ödj. s. Szt-Imrén 1892 szept.-töl 1894 jan.-ig. — Jelg a bácsvmegyei gazd. egylet titkára.

Haller Károly dr (jog), szh. Nagyszeben, 1836 okt. 14. — Rk. tr K.-Monostoron 1871 óta mostig, egyidejüleg a kolozsvári tud. egyetem ny. r. jogtanára.

Kitünt. III. o. vaskoronarend lovagja 1881, II. o. olasz kir. vaskoronarend 1886.

Müvei: Gazdasági jogisme. Bpest, 1878. 2. kiad. u. o. 1884, 3. kiad. u. o. 1896. — Iparunk föllendülésének tényezöiröl és akadályairól. Kolozsvár, 1878. — A gazdasági értékröl. U. o. 1880. Kny. — A közszépités. Kolozsvár, 1884. Felolv. — Munka és miveltség. U. o. 1888. Felolv. — Az önmivelésben nincs megállapodás. U. o. 1889. Felolv. — Földmivelö polgártársaink a város társadalmában. 1889. Felolv. — A takarékosság. 1890. Felolv. — Unsere Bildung. 1890. Felolv. — A társadalom némely bajairól. Debreczen, 1891. Felolv. — Ueber die Gebrechen und Krankheiten (moralische) unserer Zeit im Spiegel unbefangener Betrachtung. 1891. Felolv. — Der Zweikampf als Korrektiv der verletzten Ehre. 1894. Felolv. — Ueber Spiel und Wette vom Standpunkte der Gesellschaft und des Rechtes. 1895. Felolv. — Az iparos-osztály társadalmi jelentösége. 1895. Felolv.

Hanny Béla, szh. Nagy-Atád, Somogyvm., 1845. — S-tr Keszthelyen 1875—79-ig, amikor leköszönt. Pénztáros ismét Keszthelyen 1888—91-ig. — Jelg a primási uradalom igazgatója Esztergomban.

Harrer Tamás, szh. Bpest, 1856 nov. 3. — Tr-s. M.-Óvárt 1878—79.

Hauer Géza, szh. Gyömrö, Pestvm., 1851 jan. 17. — G. inzös. Keszthelyen 1875—83, azután magánszolgálatban, 1883-tól igazg. Szt-Imrén, hol jelg is mük.

Müve: A fejös tehén. Kolozsvár, 1889.

Hayne József, szül. Karinthiában. — R. tr M.-Óvárt 1829 ápr. 1832 ápr. — Mgh. Gráczban, mint a Joanneum növénytan tanára.

Hazslinszky (Hazslini) Gyula, szh. Eperjes, Sárosvm., 1847 okt. 4. — Lentermelési vándortanitó Iglón 1872—86-ig, azontúl r. tr Kassán mostig.

Müve: Az okszerü lengazda. (Magyar, német és tót nyelven.) Bpest.

Hecke Venczel, szh. Reichenberg, Csehország, 1824 febr. 20. — Tr-s. M.-Óvárt 1854 okt. 1-töl, r. tr u. o. 1857 szept.-töl 1869-ig, amikor a radautzi cs. kir. állambirtok igaz-

gatója, utóbb a bécsi Hochschule für Bodencultur r. tr-a lett, mely állásban 1895-ig maradt, mire nyugl. von. — Jelg Bécsben lakik.

Művei: Die Forstwirthschaftslehre für Landwirthe. Wien, 1858. — Die Landwirthschaft der Umgebung von Ung.-Altenburg und die landw. Lehranstalt daselbst. Wien, 1861.

Heigel József, szh. Königgrätz, Csehország, 1830 márc. 17. — A kolozsvm. kir. építészeti hivatalnál mérnök. Rk. tr K.-Monostoron 1871-től 1892-ben Kolozsvárt beköv. halálaig.

Hensch Árpád, szh. Késmárk, Szepesvm., 1847 okt. 26. — G. inző Kassán 1876 decz. 18-tól, áth. mint r. tr Keszthelyre 1880 márc. 23, áth. mint r. tr M.-Óvárra 1890 okt. 1-től mostig.

Művei: Az okszerü talajmivelés elmélete és gyakorlata. Kiadja a m. term. tud. társ. Bpest, 1885. — A szántásvetésről. Kolozsvár, 1887. — Ált és különl. mezőg. növénytermelés. II. kiad. Balás Árpáddal együtt. M.-Óvár, 1888—89. — Jelentés 1892-ben Magyarországon tett gazd. tanulmányútjáról. 1894. Kny. — Jószágberendezés- és kezeléstan. M.-Óvár, 1895. — Földmivelés. Balás Árpáddal. Kny. „Magyarország földmivelése" czimü munkából. Bpest, 1896. — Földmivelés. „Az ezredéves magyar állam és népe" czimü műhez. Bpest, 1896. — A Pallas Nagy Lexikona számára a gazd. üzemtani és részb. a növénytermi. czikkeket irja.

Herczogh Hugó, szh. Jassy, Havas-Alföld, 1852 okt. 9. — S-tnó Zsitva-Ujfaluban 1883 dec.-től, áth. N.-Szt-Miklósra mint hely. igazg. 1888 okt. 1, igazg. u. o. 1890 szept. 1-től mostig.

Herdliczka (Kneuzel) Béla, szh. Nagybánya, Szathmárvm., 1844 febr. 22. — S-tnó Szt-Imrén 1885 okt.-től, áth. Debreczenbe a földm.-isk.-hoz mint s-tnó 1888 febr.-tól, jelg ott u. a. min-ben mint irdt műk.

Hitschmann Hugó Hippolyt, szh. Kanitz, Morvaország, 1838 ápr. 28. — Tr-s. M.-Óvárt 1862 ápr. 1-től 1864 jul. 31-ig. Állását elhagyva, Osredekben (Horvátország) gtiszt lett, utóbb Bécsben megalapitotta a „*Wiener landw. Zeitung*", a „*Praktischer Landwirth*", „*Der Oekonom*", „*Oesterr. Forst- und Jagdzeitung*" és „*Allg. Weinzeitung*" czimü szaklapokat, melyeknek jelg is főszerkesztője és tulajdonosa.

Müve: Verzeichniss der Lehrer und Studirenden der erzherzogl. landw. Bildungsanstalt und der k. k. höh. landw. Lehranstalt zu Ung.-Altenburg, 1818—1848 u. 1850—1864. Ung.-Altenburg, 1865.

Horváth Samu, szh. Bodorfalu, Turóczvm., 1866 febr. 28. — Ödj. s. Adán 1896-tól.

Hosszu Albert, szh. Mocs, Kolozsvm., 1866. — Ödj. s. Debreczenben 1888 okt.-től, áth. mint s-tnó Adára 1890 okt., áth. u. a. min-ben Zsitva-Ujfalura 1891 okt., áth. mint s-tr Kassára 1893, áth. u. a. min-ben Keszthelyre 1895 ápr. 4, áth. u. a. min-ben Debreczenbe 1895 aug. 23-án, hol jelg is műk.

Höller József, szh. Gmunden, Felső-Ausztria, 1831 nov. 21. — G. inzős. és g. inző M.-Óvárt 1855—65-ig. — Mgh.

Ilsemann Keresztély, szh. Kiel, Poroszország, 1850 febr. 20. — Krt-segéd M.-Óvárt 1881-től, fökrt. 1883-tól 1892-ig, amikor Budapest fő- és székváros fökertészévé lett, mely állásban jelg is műk.

Jahn József, szh. Sopron, 1860. — Tr-s. Keszthelyen 1883—88-ig, amikor leköszönt. — Jelg az orsz. müvegyészeti intézetnél vegyész Bpesten.

Jummerspach Frigyes, szh. Bécs, 1819 dec. 8. — S-tr M.-Óvárt 1847—48. Rk. tr u. o. 1850 okt. 1-től 1884 jul.-ig. Egyúttal főherczegi urad. mérnök, utóbb főmérnök. — 1893 óta nyugl.-ban M.-Óvárt.

Müve: Die landwirthschaftliche Baukunde. Wien, 1881.

Kállay Ödön (Nagy-Kállói), szh. Kálló-Semjén, Szabolcsvm., 1866 ápr. 4. — Ödj. s. Adán 1889—91 jun.

1-ig, a tordai bikatelepnél 1892 jun.-ig, onnét vissza Adára, áth. mint s-tnó 1892-ben N.-Szt-Miklósra, áth. 1895 jan. Debreczenbe a földm.-isk.-hoz, áth. Békés-Csabára 1896 aug. 10 az ott felállitandó földm.-isk. vezetőjévé.

Kalmár Tivadar, szh. Győr, 1840 nov. 11. — R. tr K.-Monostoron 1870—71-ig, amikor leköszönt. — Jelg kir. főerdőmester Besztercebányán.

Kalt Péter. Főhercz. urad. épitész és s-tr M.-Óvárt 1818 okt.-tól 1834 máj. 14. M.-Óvárt beköv. halálaig.

Kaltenegger Ferdinánd, szh. Bécs, 1843. — R. tr M.-Óvárt 1869 okt.-tól 1873 jul. 31-ig, amikor nyugdijaztatott. — Jelg császári tanácsos Brixenben (Tirolország).

Müvei: Die wichtigsten Geräthe und Maschinen des Ackerbaues. Wien, 1870. — Die Grundlehren des Acker- oder Pflanzenbaues. Wien, 1871.

Kameneczky József, szh. Bakk, Zalavm. — Ödjs. kertész-gyakornok Szt-Imrén 1895 aug. 15-től, áth. N.-Szt-Miklósra 1895, hol jelg is mük.

Kánitz Ágoston dr (term.), szh. Lugos, Krassó-Szörényvm., 1843 ápr. 25. — R. tr M.-Óvárt 1869 okt.-tól 1870 jul. 31-ig. 1872-től fogva a kolozsvári tud. egyetemen a növénytan r. tr-a. — Mgh. 1896 Kolozsvárt.

Kanyó Mihály, szh. Porcsalma, Szathmárvm., 1780. — R. tr M.-Óvárt 1819 okt.-tól 1839 aug.-ig. — Mgh. mint főherczegi urad. mérnök és nyugl. tanár 1858 jul. 8 M.-Óvárt.

Karáll János, szh. Kis-Barom, Sopronvm., 1852 nov. 19. — A liptóujvári m. kir. földm.-isk.-tól áth. mint igazg. Rszombatra, az itt létesitendő földm.-isk. berendezésével megbizva 1882 szept., áth. u. a. min-ben Szt-Imrére 1886 okt., hol 1888 jan. 19-ig volt és azután magánszolgálatba lépett. — Jelg Esterházy herczegi számvevőségi főnök Kismartonban.

Károly (Karl) Rezső, szh. Prága, Csehország, 1868 márc. 4. — Ödj. s. M.-Óvárt 1891-től, tr-s. u. o. 1893-tól 1895-ig, ekkor gazd. tanint. s-trrá kin. szolgálattételre az akadémiához osztatott be s egyúttal az orsz. m. kir. növényterm. kisérl. állomás vezetőhelyettese lett, áth. mint r. tr 1896 okt. 30-án Keszthelyre, hol jelg is mük.

Müvei: Tanulmány a honi czukorrépa-magtermelés és tenyésztés fontosságáról. Jelentés 1893-ban külföldre tett tanulmányi útjáról. M.-Óvár, 1884. — A mosonyvármegyei gazd. egyesület monografiája. Bpest, 1896. Kny.

Keller Gyula. Ödj. s. a zsitva-ujfalui m. kir. földm.-iskolán 1893-tól, áth. u. a. min-ben Algyógyra 1894 febr. 3-tól 1894 szept. 30-ig, mire ösztöndijjal külf. tanulmányútra ment, azután ödj. s. 1895 Kassán, g. inzős. u. o. 1896-tól mostig.

Kerpely Kálmán (Krassai, lovag), szh. Oraviczabánya, Krassó-Szörényvm., 1864 okt. 13. — G. inzös. Mezőhegyesen és Kisbéren 1884-től, g. inzös. Keszthelyen 1890-től, áth. mint s-tr Debreczenbe 1892, r. tr u. o. 1892-től mostig.

Kitünt. Ő Felsége legf. elismerése 1896.

Müvei: A czukorrépa mint iparnövény. Bpest, 1891. — A búza bokrosodása. Keszthely, 1892. Kny. — A búzaszem anatomiája és fiziológiája. U. o. 1893. Kny. — A gabona megdülése. 1895. Kny.

Kertész György, szh. Maros-Ujvár, Alsó-Fejérvm., 1846 ápr. 24. — S-tr K.-Monostoron 1870-től, r. tr u. o. 1873-tól mostig.

Müve: A gazdaság körében előforduló kőbszámitás. Kolozsvár, 1872.

Kiss Endre, szh. Marczali, Somogyvm., 1865 nov. 7. — G. inzös. M.-Óvárt 1885 aug.-tól, áth. mint s-tnó Debreczenbe 1886 febr., áth. Csákovárra 1888, hol 1889-ig volt. — Jelg gtiszt Enyiczkén.

Kiss István, szh. Kis-Újszállás, Jász-N.-K.-Szolnokvm., 1861 máj. 25. — Kr-tnó Adán 1888-tól mostig.

Kiss József, szh. Mohács, Baranyavm., 1852 jan. — S-tr Keszthelyen 1875-töl, r. tr u. o. 1880-tól mostig.

Müve: Állatboncz- és élettani jegyzetek. Gazd. tanintézeti hallgatók számára. Keszthely, 1893.

Kiss Lajos, szh. Mohács, Baranyavm., 1854 aug. 30. — Pénztáros Keszthelyen 1883—84 nov.-ig.

Kiss Sándor, szh. Ada, Bácsvm., 1852 okt. 1. — Kr-tnó Adán 1884—88 dec.-ig. — Jelg községi krt. Petrovoszellón.

Klingenstein Frigyes dr (jog). — R. tr M.-Óvárt 1818 ápr.-tól, igazg.-tr u. o. 1819 ápr.-tól dec.-ig. — Mgh.

Koerfer István, szh. Aachen, Poroszország, 1879. — Ödj. s. K.-Monostoron 1894 okt.-töl mostig. Honfiusítva 1896-ban.

Müve: Beschreibung der Wirthschaft der k. ung. landw. Lehranstalt zu Kolozs-Monostor. Gelegentlich der Millennium-Ausstellung verfasst von L. Ásványi, übersetzt von Etienne Koerfer. 1896.

Knoll Gusztáv, szh. Vukovár, 1869 jul. 30. — Ödj. s. Szt-Imrén 1894 márc. 1894 okt. 30-ig.

Kodolányi Antal, szh. Bátor, Hevesvm., 1835 febr. 16. — Igazg. K.-Monostoron 1869—73-ig, amikor betegsége következtében leköszönt.

Müvei: Útmutató kérdések a gazdasági napló vezetéséhez. Kolozsvár, 1870. — A testalak és haszonvételi képesség közötti viszony a szarvasmarhánál. U. o. 1870. — Die Cultur und Zubereitung des Flachses. Pest, 1870. — Mezőgazdasági üzlettan. 1871. — A k.-monostori m. kir. gazd. tanint. tanári kara által 1871/72-ki tanév folytán tartott georgiconi felolvasások. Kolozsvár, 1872. — A „Jelinek"-féle gyümölcsfa-nemesitési és tenyésztési eljárás leirása. U. o. 1873. — Gazdasági zsebnaptár, 1860 óta, 36. évfolyam.

Kodolányi Árpád, szh. Csomoly, Borsodvm., 1861 jan. 9. — Kr-tnó Rszombatban 1885 ápr. 9-töl, áth. Kassára 1894 okt. 28., áth. Pápára 1896.

Köhler Vilmos, szh. Esslingen, Württemberg, 1823 márc. 23. — Elő. fökrt. M.-Óvárt 1850 okt. 1-töl 1879 szept. 21-én M.-Óvárt bekövetkezett halálaig.

Müvei: Anleitung zum Weinbau. Ung.-Altenburg, 1858. — Anleitung zur Erziehung und Pflege der Obstbäume. Ung.-Altenburg, 1858.

Kolaczek Ervin, szh. Ustron, Osztr.-Szilézia. — S-tr M.-Óvárt 1850 okt. 1-töl 1853 szept. 30-ig. Utóbb Dárdán Lippe-Schaumburg hgnél jószágfelügyelő.

Koós Gábor dr, szh. Szatmár-Némethi, 1850 ápr. 20. — Tr-s. M.-Óvárt 1874 ápr. 1-töl okt.-ig. — Jelg r. tr a bpesti keresk. akadémián.

Kopeczny Károly, szh. Torda, Torda-Arányosvm., 1865 ápr. 3. — Pénztáros Keszthelyen 1892—95.

Kopetz Gusztáv, szh. Kuttenplan, Csehország, 1808 márc. 25. — S-tr M.-Óvárt 1835 okt.-tól, igazg.-tr 1836 okt. 1846 aug.-ig. Utóbb főherczegi g. inző M.-Óvárt. — Mgh.

Koppmann Elek, szh. Öttevény, Győrvm., 1860 jul. 17. — G. inzös. M.-Óvárt 1886 febr.-tól, áth. mint s-tnó Pápára 1895 nov. 1., hol jelg is mük.

Koritsánszky János, szh. Zólyom, 1854 dec. 6. — Tr-s. M.-Óvárt 1875 okt. 30. 1880 jul. 2. — Jelg a kecskeméti állami „Miklós"-szőlőtelep igazgatója.

Kossa Nándor (Magyari). — Földm.-isk. vezetője és g. inző Debreczenben 1867—68 szept.-ig. — Mgh. 1868-ban.

Kosutány Tamás dr (bles.), szh. Nyir-Lugos, Szabolcsvm., 1848 márc. 8. — S-tr M.-Óvárt 1871-töl, r. tr u. o. 1874-töl mostig.

Kitünt. Ő Felsége legf. elismerése 1891 és 1896.

Müvei: Analytische Bestimmung und pflanzenphysiologische Bedeutung einiger

Bestandtheile der Tabakpflanze. Inaugural-Dissertation. Ung.-Altenburg, 1873. — Borászati vegytan alapvonalai. M.-Óvár, 1873. — Lehet-e segiteni a rosszul égő dohányokon. Bpest, 1876. Kny. — Magyarország jellemzőbb dohányainak chémiai és növényélettani vizsgálata. I. r. U. o. 1877. II. és III. r. U. o. 1881. — Utazási jelentés a hazai szeszgyárakban szerzett tapasztalatokról. U. o. 1881. Kny. — Chemisch-physiologische Untersuchung der charakteristischeren Tabaksorten Ungarns. U. o. 1882. — Utazási jelentés a földm. Ministeriumhoz a berlini szeszgyári kiállításról és a biesdorfi szeszfőzőiskoláról. U. o. 1882. Kny. — Utazási jelentés Németország, Dánia, Belgium, Francziaország nevezetesebb szeszgyáraiban tett tanulmányairól. U. o. 1884. — A trágyázás alapelvei. Cserháti Sándorral. U. o. 1887. — Szeszfőzés története. U. o. 1887. Kny. — A szén körútja a természetben. Előad. a term.-tud. estélyen. U. o. 1887. Kny. — Közlemények a m.-óvári vegykisérleti állomás munkanaplójából. M.-Óvár, 1890. — A borok jellegéről. U. o. 1890. Kny. — Gazdasági szeszgyártás kézikönyve. Lázár Pállal. Bpest, 1891. — A dohányzás hatása az emésztésre. U. o. 1892. Kny. — A nitrogén körútja a természetben. Előad. a term.-tud. estélyen. U. o. 1892. Kny. — A borélesztők hatása a bor jellegére. U. o. 1892. Kny. — Einfluss der verschiedenen Weinhefen auf den Charakter des Weines. Berlin, 1892. — A műtrágyák alkalmazásának alapelvei. Bpest, 1893. Kny. — Ueber Sonnenblumen-Kuchen. Berlin, 1893. Kny. — Ueber Kürbis-Kuchen. U. o. 1893. Kny. — Takarmányozástan. Cselkó Istvánnal. Bpest, 1894. — A különböző saccharomycesek befolyása a bor képződésére. U. o. 1894. Kny. — Adatok a növényi fehérje képződéséhez. Székfoglaló értekezés a m. tud. Akadémiában. U. o. 1894. — Az ásványi anyagok körútja a természetben. Előad. a term.-tud. estélyen. U. o. 1895. Kny. — Egy új saccharomyces. Felolv. a m. tud. Akadémiában. U. o. 1895. — A természettudományok és a gazda. U. o. 1895. Kny. — Ujabb adatok a növényfehérje képződéséhez. U. o. 1896. — Erjedéstani tanulmányok. U. o. 1896. — Súly- és térfogat-változás az erjedésnél. U. o. 1896. — Untersuchungen über die Entstehung des Pflanzen-Eiweisses. Berlin, 1896. — A szőlő és a bor. Növényfiziológiai tanulmány. M.-Óvár, 1896. — A „Mezőgazdasági Szemle" M.-Óvárt megjelenő havi folyóirat szerkesztője és kiadója Cserháti Sándorral együtt 1883-tól mostig. — A „Pallas Nagy Lexicon"-ban a borászatról és erjedésről szóló czikkeket irja.

Kovács István, szh. Mosony, 1863 jan. 1. — Ödj. s. Szt-Imrén 1890 okt. 1892 jul. 11-ig.

Kovács Sándor dr (jog), szh. Nyiregyháza, 1841. — Jogakadémiai r. tr, rk. tr Debreczenben 1874-töl mostig.

Kovácsy Béla (Hadadi), szh. Szántó, Szilágyvm., 1859 nov. 22. — R. tr Kassán 1885-töl, igazg. u. o. 1895-töl mostig.

Müvei: Tanulmány a kefirről, különös tekintettel annak eredete és története, készitési módja és összetétele, élettani és gyógytani jelentőségére. Kassa, 1888. — A hasznos madarak és azok védelméről. Kassa, 1888. — Adatok a ló eredete és történetéről. Kassa, 1890. — A sertés, annak tenyésztése és hizlalása. Monostori K.-lyal. Kézikönyvül sertéstenyésztők, hizlalók, mezőgazdák és állatorvosok számára. Kassa, 1890. — A ló és tenyésztése. Monostori K.-lyal. Kézikönyv lótenyésztők, állatorvosok, mezőgazdák és lókedvelők számára. 2. kiad. Kassa, 1892. — Takarmányozástan. Kassa, 1893. — Házi állataink takarmányozása. Kolozsvár, 1893. — Abauj-Tornavármegye mezőgazdasági viszonyai. Kassa, 1895. — A Kassán megjelent „Gyakorlati Mezőgazda" szerkesztője 1888—94-ig. — A kassai m. kir. gazd. tanintézet évkönyvét szerk. 1892—94.

Kozáky Jenő, szh. Tőke-Terebes, Zemplénvm., 1863 jul. 18. — Kr-tnó Algyógyon 1892 okt.-tól, áth. u. a. min-ben Rszombatba 1894 dec., hol jelg is műk.

Krafft Guidó dr (bles.), szh. Bécs, 1844 dec. 15. — Tr-s. M.-Óvárt 1866 ápr. 1. 1869 szept. 30-ig. — Jelg a mezőgazdaságtan r. tr-a a cs. kir. technikai főiskolán Bécsben.

Krézsek István. — Lugoson az áll. faiskola kezelője, az ottani földm. iskolán a kertészeti tárgyakat tanítja 1895 nov. 1-töl mostig.

Küffner Ernő, szh. Pozsony, 1849 dec. 25. — G. inzös. M.-Óvárt 1873 aug.-tól 1875-ig. — Jelg fbirt. M.-Óvárt.

Lakner József, szh. Győrsziget, 1840 febr. 15. — R. tr Debreczenben

1869-től, K.-Monostoron igazg. 1874—75, áth. u. a. min-ben Kassára 1875-től, áth. mint r. tr M.-Óvárra 1883-tól. — Mgh. 1889 jun. 11-én M.-Óvárt.

Lammer Vilmos, szh. Trieszt, 1857 jul. 14. — Tr-s. Bpesten az állatorv. tanintézeten 1882-től, s-tnó a liptó-ujvári m. kir. földm.-iskolán 1883-tól, áth. u. a. min-ben Csákovárra az ott létesített földm.-isk. berendezésével megbízva 1885 márc. 1, igazg. u. o. 1886 őszétől, hol jelg is mük.

Lehmann Oszkár, szh. Dippoldiswalden, Szászország, 1830 ápr. 7. — R. tr M.-Óvárt 1869 okt.-tól 1884 szept. 30-ig, amikor nyugdijaztatott. — Jelg r. tr az erd. akadémián Tharandtban (Szászország).

Müve: A vaj és puha sajt készitése. M.-Óvár, 1874.

Lehrmann Ferencz, szh. Keszthely, Zalavm., 1834 dec. 3. — Irdt Keszthelyen 1895 jul.-tól mostig.

Lehoczky Tihamér, szh. Király-Lehota, 1858 okt. 10. — Inzös. Kassán 1884—86, ödj. s. Debreczenben 1888.

Lejtényi Károly dr (blcs.), szh. Bpest. — Ódj. s. M.-Óvárt 1878-tól, áth. mint s-tr Kassára 1884, r. tr u. o. 1885 jan. 24. beköv. halálaig.

Müve: Ueber den Bau des Gastrodiscus polymastos. Frankfurt a/M, 1880.

Lengyel Béla dr, szh. Körös-Ladány, Békésvm., 1844. — R. tr Debreczenben 1868. Állásáról leköszönve, a bpesti egyetemre ment, hol mint r. tr jelg is mük.

Lessényi Béla, szh. Hidyó, Abáujvm., 1860. — Ödj. s. K.-Monostoron 1884, áth. mint s-tnó Rszombatba 1884 nov., áth. Keszthelyre 1886 szept. mint főkrt., hol 1888-ban mgh.

Lenz Lipót. — Tr-s. M.-Óvárt 1865 okt. 1-től 1868 okt. 31-ig.

Liebbald Gyula dr (orv. és blcs.), szül. Morvaországban. — Igazg.-tanár M.-Óvárt 1818 okt. 1819 márc.-ig, amikor Keszthelyre, honnét mint a Georgicon tanára jött, ismét visszatért. — Mint Esterházy hgi urad. állatorvos halt meg.

Linhart György, szh. Bpest, 1844 jun. 16. — R. tr M.-Óvárt 1874 okt. 1-től mostig.

Kitünt. Svéd kir. északi csillagrend lovagja 1885. — Ő Felsége legf. elismerése 1896.

Müvei: A szőlőpenész (Oidium Tuckeri). Bpest, 1881. — Magyarország gombái (Fungi hungarici). Cent. I—V. M.-Óvár, 1882—1886. — Vetőmag-csávázási kisérletek. U. o. 1885. Kny. — Vetőmag-csávázási kisérletek. (Bolti csávák. A porüszög.) Mezey Gyulával. U. o. 1889. Kny. — A dohány mozaikbetegsége. Mezey Gy.-val. U. o. 1890. Kny. — A m.-óvári állami vetőmag-vizsgáló állomás 1878—1889. évig terjedő működésének összeállitása. U. o. 1890. — A Jensen-féle porüszög elleni védekezés módja. Mezey Gy.-val. U. o. 1891. Kny. — A Black-rot néven ismert szőlőbetegség tanulmányozása végett 1891-ben Francziaországba kiküldött megbizottak jelentései. Bpest, 1891. — A szőlő Black-rot betegsége. Mezey Gy.-val. U. o. 1892. Kny. — A szőlő peronoszpóra betegsége. Mezey Gy.-val. M.-Óvár, 1895. — Szőlőbetegségek. Mezey Gy.-val. U. o. 1895. — A gabonafélék üszög- és rozsdabetegségei, kül. tekintettel a védekezésre. Bpest, 1896. Kny.

L'huillier István, szh. Csehi, Komáromvm., 1865 jan. 25. — Azelőtt krt. a tordai bikatelep kertjében, főkrt. Debreczenben 1896-tól.

Lőrencz Károly. — S-tnó Debreczenben 1874.

Lőrencz Norbert. — G. inzö M.-Óvárt 1868 jul. u. a. év szept. 30-ig.

Lovassy Sándor dr (blcs.), szh. Abony, Pestvm., 1855 okt. 28. — Volt polg. isk. tr Nagy-Röczén. R. tr Keszthelyen 1889-től mostig.

Müvei: Az ornithológiai kiállítás tojás- és fészekgyüjteményének katalógusa. Bpest, 1891. — Az árpa-fénybogár. Keszthely, 1893. Kny. — Dolgozatok a keszthelyi m. kir. gazd. tanint. természetrajzi tanszéke köréből. U. o. 1894. Kny.

Lowieser Mihály, szh. M.-Óvár, 1855 ápr. 21. — G. inzös. M.-Óvárt 1874—75.

Ludmán Béla, szh. Nádudvar, Hajdu-vm., 1872 szept. 23. — Ödj. s. Szt-Imrén 1895 jan.-tól, áth. u. a. min-ben Rszombatba 1896.

Lukácsy Imre, szh. Jász-Jákóhalma, J.-N.-K.-Szolnokvm., 1861 szept. 30. — S-tnó Szt-Imrén 1891 okt.-tól, áth. Csákovárra u. a. min-ben 1892 szept. 24., áth. u. a. min-ben Algyógyra 1895 febr. 1., áth. u. a. min-ben Adára 1896 ápr. 16., u. a. év máj. 1-től fogva az adai földm.-isk. vezetésével megbízva, hol jelg is mük.

Magyari Kössa, l. *Kössa Nándor.*

Magyary Károly, szh. Felvinez, Torda-Aranyosvm., 1856. — Tr-s. K.-Monostoron 1879-ben. — Jelg gtiszt Válaszúton.

Marton Andor, szh. Ják, Somogyvm., 1866 okt. 10. — Ödj. s. M.-Óvárt 1889-től, áth. u. a. min-ben Zsitva-Ujfalura 1891, áth. Kassára mint g. inzös. 1892—95-ig. — Jelg a torontálvm. gazd. egylet titkára.

Masch Antal lovag dr (orv.), szh. Kuttenplan, Csehország, 1809 márc. 19. — R. tr M.-Óvárt 1840—46-ig, azontúl u. o. igazg.-tr, mire r. tr u. o. 1850 okt. 1-töl, igazg. u. o. 1863 nov. 1-töl 1884 aug. 27-én M.-Óvárt bekövetkezett halálaig.

Kitünt. III. o. vaskorona-rend és lovagi rang 1870. — Württembergi kir. I. o. koronarend 1873.

Müvei: Die landw. Thierheilkunde. Ung.-Altenburg, 1845. IV. kiad. Wien, 1880. — Grundzüge der landw. Naturkunde. Ung.-Altenburg, 1848. — Die landw. Gesteinkunde. Pressburg, 1859. 2. kiad. U. o. 1871. — Grundzüge der Witterungskunde. Pressburg, 1871. — Leitfaden der Pferdekunde. Pressburg, 1872. — Leitfaden der Pferdekunde für die Studirenden der höheren landw. Lehranstalten. Pressburg, 1872. — Allgemeine Thierzucht. Ung.-Altenburg, 1880.

Máté Sándor. — S-tnó Debreczenben 1869—71.

Mayr József, szh. Sct Florian, Felső-Ausztria, 1837 febr. 23. — Inzös. M.-Óvárt 1860—63. — Jelg m.-óvári föhgi urad. tiszttartó Kazimiron.

Meskó Pál, szh. Nyiregyháza, Szabolcsvm., 1857 nov. 23. — Ödj. s. N.-Szt-Miklóson 1888-tól, áth. u. a. min-ben Kassára 1890 jan. u. a. év okt. 1-ig. — Jelg a nyitravármegyei gazd. egylet titkára.

Mészáros Péter, szh. Dercsike, Pozsonyvm., 1869. — Ödj. s. N.-Szt-Miklóson 1894 okt. 1-töl, áth. u. a. min-ben Keszthelyre 1895 ápr. 1. — Állását elhagyta.

Mezey Gyula, szh. Balassa-Gyarmat, Nógrádvm., 1861 márc. 11. — Tr-s. M.-Óvárt 1884 máj. 1-töl, rk. tr u. o. 1893-tól, r. tr u. o. 1896 okt. 24-töl mostig.

Müvei: Vetőmag-csávázási kisérletek (Linharttal). M.-Óvár, 1889. Kny. — Jelentése külföldi tanulmányútjáról. Bpest, 1890. — A dohány mozaikbetegsége (Linharttal). M.-Óvár, 1890. Kny. — A white-rot vagy a szőlő fakórothadása. Bpest, 1891. Kny. — A Jensen-féle porüszög elleni védekezésmód (Linharttal). M.-Óvár, 1891. Kny. — A szőlő black-rot betegsége (Linharttal). Bpest, 1892. Kny. — A szőlő peronoszpóra betegsége (Linharttal). M.-Óvár, 1895. — Szőlőbetegségek (Linharttal). U. o. 1895. — Védekezés a fontosabb szőlőbetegségek ellen. Előad. Bpest, 1896. — A „Köztelek" gazdasági növénytani rovatát vezeti 1892 óta. — A Pallas Nagy Lexikonába irja a gazd. növénytani és a szőlőmivelési czikkeket.

Mihály Pál, szh. Székely-Udvarhely, Udvarhelyvm., 1858. — Tr-s. K.-Monostoron 1880—81-ig. — Jelg kat. becslőbiztos Kolozsvárt.

Michl Ignácz. — Gondnok és pénztáros K.-Monostoron 1890-töl mostig.

Mika Ottokár, szh. Csik-Somlyó, Csikvm., 1863. — Ödj. s. K.-Monostoron 1885—86. Utóbb jogi tanulmányt végezve, jelg kir. aljárásbiró Segesvárt.

Miklóska Kálmán. Ödj. s. Rszombatban 1885 ápr. 1886 jul. — Jelg gtiszt Gömörvmegyében.

Mina János dr (orv.), szh. Oravicza-bánya, Krassó-Szörényvm. — Rk. tr K.-Monostoron 1870—79-ig. A kolozsvári kir. tud. egyetemen ny. r. tr volt. — Mgh. 1880-ban Kolozsvárt.

Molnár Lajos, szh. Réti, Győrvm., 1837 jun. 2. — R. tr Debreczenben 1868—73, azután hely. igazg. u. o., áth. mint igazg. K.-Monostorra 1875 aug.-ban. Ugyanakkor lemondott. — Jelg jelz.- és földhitel-intézeti becslő Bpesten.

Montbach Jenő, szh. Duna-Pentele, 1871 márc. 8. — Ödj. s. Csákovárt 1895 jul. 1-től 1895 okt.-ig.

Mórágyi István, szh. Mórágy, Tolnavm., 1850. — Tr-s. M.-Óvárt 1874-töl, áth. u. a. min-ben az érdiószegi m. kir. vinczellér-isk.-hoz 1875. Főkrt. Keszthelyen 1880—81-ig. — Jelg a nagy-enyedi m. kir. vinczellér-isk. igazgatója.

Moser Ignácz dr (jog), szh. Hammern, Felső-Ausztria, 1821 jul. 31. — R. tr M.-Óvárt 1850 okt. 1869-ig. Utóbb a bécsi cs. kir. vegykiserl. állomás igazg.-ja, mely állásában mgh. 1886 márc. 19. Bécsben.

Müvei: Ueber die Zusammensetzung der Asche von Kartoffelknollen. Wien, 1853. — Leitfaden zur qualitativen und quantitativen agricultur-chemischen Analyse. 2 köt. Wien, 1855. — Grundzüge der Agricultur-Chemie. Wien, 1857. — Grundzüge der Mechanik. Wien, 1859. — Ueber Einrichtung und Verwendung der Spiritusmessapparate. Ung.-Altenburg, 1862. — Reiseberichte. Mit Assistent Á. v. Balás. Wien, 1865. — Lehrbuch der Chemie für Land- und Forstwirthe. Wien, 1868.

Mücke Henrik, szh. Diakovár, 1861 nov. 19. — Ödj. s. N.-Szt-Miklóson 1891-töl, áth. mint tr-s. M.-Óvárra 1892, áth. a bpesti m. kir. vetőmag-vizsgáló állomáshoz 1893. — Mgh. 1896 jul. Bpesten.

Müller Ágost Ernő, szh. Schwarzenbach, Bajorország, 1819. — Tr M.-Óvárt 1853 okt.-töl 1854 szept. 30-ig. Utóbb sörgyári igazg. Stockholmban, Svédország.

Müller Ottó dr (blcs.), szh. Kassa, Abaujvm., 1851 dec. 5. — S-tr Keszthelyen 1877-töl, áth. u. a. min-ben M.-Óvárra 1878-tól, áth. u. a. min-ben Debreczenbe 1884, r. tr u. o. 1885-töl mostig.

Nádaskay Béla dr (orv.), szh. Bpest, 1848. — Tr-helyettes Keszthelyen 1875. — Jelg a m. kir. állatorvosi akadémia r. tr-a Bpesten.

Nagy Károly (Hosszuaszói), szh. Bagos, Szilágyvm., 1859 ápr. 21. — Ödj. s. Szt-Imrén 1888 okt. 6-tól, s-tnó u. o. 1889 márc. 1-töl, áth. u. a. min-ben Csákovárra 1895 febr. 9., áth. Lugosra u. a. évi máj. 1. mint a földm.-isk. hely. igazg.-ja, mely állásban jelg is műk.

Nedeczky Béla, szh. Piszke, Esztergomvm., 1854 szept. 16. — Ödj. s. M.-Óvárt 1884 márc.-tól, áth. Adára mint s-tnó 1885 jul.-ban, honnét 1886-ban távozott.

Nedeczky János (Nedeczei), szh. Gölniczbánya, Szepesvm., 1819. — Rk. tr M.-Óvárt 1872 máj. 11-töl 1887 ápr. 6-án M.-Óvárt beköv. halálaig.

Müve: Vezérfonal a mezei gazdasági jogismélhez. M.-Óvár, 1878.

Neiger János, szh. Keszthely, Zalavm., 1873 máj. 4. — Kr-tnó Algyógyon 1894 dec. 1-töl 1896 szept.-ig.

Németh András, szh. Száraz-Ajta, Háromszékvm., 1863 jun. 21. — Ödj. s. K.-Monostoron 1888 okt. 15-töl, g. inzös. u. o. 1892-töl előadásokkal megbízva, id. g. inzö u. o. 1896 szept.-töl mostig.

Németh József, szül. Pestvm.-ben, 1868 febr. 25. — Kr-tnó Pápán 1893 okt.-töl, áth. u. a. min-ben Szt-Imrére 1896.

Nitsmann Jenő, szh. Esztergom, 1866 okt. 1. — G. inzös. Keszthelyen 1892 okt. 18-tól, áth. mint s-tnó Szt-Imrére 1896.

Nyáry Ferencz dr (vegy.). Tr Debreczenben 1868—69 szept.-ig, amikor leköszönt. — Mgh. mint gymn. r. tr N.-Becskereken.

Nyiredy Jenő dr (vegy.), szh. Nagy-Ajta, 1865 febr. 17. — Tr-s. M.-Óvárt 1891-től, s-tr u. o. 1896-tól.

Ordódy Lajos, szh. Nagy-Málas, Barsvm., 1851. — Tr-s. K.-Monostoron 1872-től, áth. u. a. min-ben M.-Óvárra 1873, hol 1874 jul. 31-ig volt. — Jelg a *„Gazd. Lapok"* szerk.-tulajdonosa Bpesten.

Orkony Adolf, szül. Osztr.-Szilériában. Tr M.-Óvárt 1819 okt.-töl 1839 márc.-ig.

Őshegyi József, szh. Rózsahegy, Liptóvm., 1850 aug. 18. — Mosonyvármegye tiszti főügyésze. Elő. M.-Óvárt 1888 jan. 18-tól mostig.

Papi Balogh Péter, l. *Balogh Péter.*

Papp György, szh. Alvincz, A.-Fejérvm., 1853. — Tr-s. K.-Monostoron 1876—77. — Jelg fbirt. Alvinczen.

Pabst Henrik Vilmos dr (tb. blcs.), szh. Maar, Hesszeni nagyherczegség, 1798 dec. 3. — Mint a hohenheimi gazd. akadémia igazgatója felszólíttatva, igazg. M.-Óvárt 1850 okt. 1-töl 1861 ápr. 24-ig, ekkor a cs. kir. keresk. és nemzetgazd. minist.-ba ment Bécsbe min. tanácsosnak a mezögazd. ügyek élére. 1867-ben nyugl. von., mire 1868 jul. 10-én mgh. Hütteldorfban, Bécs mellett, porai a bécsi prot. temetőben nyugosznak.

Kitünt. A württembergi királytól nemességet nyert. Mikor M.-Óvárt igazg. lett, cs. kir. osztálytanácsosi czimet kapott, a III. o. vaskorona- és több külf. rend lovagja.

Művei: Lehrbuch der Landwirthschaft. IV. kiad. Darmstadt, 1854. 4 köt. E mű III. kiadását Lónyay Gábor fordította magyarra „A mezögazdaság tankönyve: A földmivelés általános elvei" czím alatt. Pest, 1852—54. 2 köt. — Lehrbuch der Landwirthschaft. V. kiad. Wien, 1860. 2 köt. — Anleitung zur Rindviehzucht. Stuttgart und Tübingen, 1851. — U. a. III. kiad. 1859. — Magyarra ford. Császár és Galgóczy „Pabst kalauza a szarvasmarha-tenyésztésre" czím a. Pest, 1860. — Die landw. Taxationslehre. Wien, 1853.

Páll Károly, szh. Baczka-Madaras, Maros-Tordavm., 1854. — Tr-s. K.-Monostoron 1875—76.

Páter Béla, szh. Eperjes, Sárosvm., 1860 szept. 9. — S-tr Kassán 1884-töl, áth. u. a. min-ben K.-Monostorra 1893, r. tr u. o. 1895 jan. 1 óta mostig.

Művei: Növénytan. Prantl után Lasz Samuval. Bpest, 1881. — Apró védenczek. 1889. — Pázsitfélék gyüjteménye. I. kiad. 1889. I.—IV. füz. — U. a. II. kiad. I.—II. füz. — Sás és szittyófélék gyüjteménye. 1890. — A gazd. növénytan vezérfonala. Kassa, 1890. — A fák téli nyugalma. Bpest, 1890. Kny. — A legfontosabb pázsitfélék gyakorlati ismertetése. Kassa, 1891. Kny. — A Peronospora viticola és a black-rot. 1892. — A pázsitfélék virágzatának néhány rendellenességéről. Bpest, 1893. Kny. — A vetések kifagyásáról. 1893. — Népszerü gazd. növénytan alsófoku gazd. iskolák számára. 1895. — A gabonafélék, a burgonya és a szőlö legfontosabb gombaellenségei. Kolozsvár, 1895. — Állattan földmíves-iskolák számára. 1896. — A „Mezögazda" hetilap szerkesztője. Kolozsvár, 1895—96. — A nép néhány orvosi növényéről. Bpest, 1896.

Pekár Imre. Póttanár Debreczenben 1870—74. — Jelg bankigazgató Bpesten.

Perné Bálint, szh. Terstenik, Krajnaország. — Irdti s. M.-Óvárt 1862 dec. 1-töl 1869 aug.-ig. Azontúl a bécsi Hochschule für Bodencultur titkára, mint ilyen 1896 nyugl. von. Bécsben.

Péterfy József. — Igazg. Keszthelyen 1864—67-ig, mire állásáról leköszönt.

Pjetsch József, szh. Kromau, Morvaország, 1838 febr. 12. — Irdt és pénzkezelö M.-Óvárt 1865-töl, akad. titkár u. o. 1895-töl mostig.

Póczi Mihály, szh. Győr, 1859 nov. 6. — Kolozsvár sz. kir. város főmérnöke. Elő. K.-Monostoron 1892 óta mostig.

Pöllnitz Oszkár báró, szh. Szamos-Ujvár, Szolnok-Dobokavm., 1869. — Ödj. s. K.-Monostoron 1892—93. — Jelg tényl. m. kir. honvédfőhadnagy N.-Enyeden.

Pollák Ignácz dr (orv.), szh. Győr, 1796. — R. tr M.-Óvárt 1832 máj. 1840 okt. — Mgh.

Polyák Arthur, szh. Remete, Szepesvm., 1849 febr. 15. — G. inzös. Kassán 1881—84.

Potásy János, szh. Zemplén, 1850. — Tr-s. M.-Óvárt 1874 nov.-től 1875 okt.-ig.

Raáb Kálmán, szh. Ó-Lubló, Szepesvm., 1866 nov. 9. — Ödj. s. Adán 1893-tól, áth. mint g. inzös. Debreczenbe 1895 nov. 1., hol jelg is műk.

Rády István, szh. Ivachnófalva, Liptóvm., 1840 aug. 2. — Igazg. a liptó-ujvári m. kir. földm.-iskolán 1870 aug.-tól, áth. u. a. min-ben Rszombatba 1886 jul. 28., hol jelg is műk.

Ráthay Imre, szh. Budapest, 1844. — R. tr M.-Óvárt 1870 okt. 1873 jul. 31-ig. — Jelg r. tr a borászati és gyümölcs. tanintézeten Klosterneuburgban, Bécs mellett.

Rázsó Imre, szh. Kis-Ujszállás, J.-N.-K.-Szolnokvm., 1873 jul. 20. — Ödj. s. M.-Óvárt 1895 okt.-től, áth. mint g. inzős. Keszthelyre 1896 okt. 25. — Jelg M.-Óvárt az orsz. m. kir. növényterm. kisérl. állomáshoz beosztva.

Reitlechner Károly dr (bles.), szh. Salzburg, 1833 dec. 10. — Tr-s. M.-Óvárt 1856 márc.-tól, rk. tr u. o. 1862 jun.-tól 1869-ig, amikor r. tr lett a borász. és gyümölcs. tanintézetnél Klosterneuburgban. Jelg nyugl.-ban él Salzburgban.

Müve: Lehrbuch der landwirthschaftlichen Maschinenlehre. Wien, 1869.

Reitmann Ignácz, szh. Prága, Csehország, 1808 jul. 31. — Tr-s. M.-Óvárt 1839 febr.-tól, r. tr u. o. 1839 okt.-töl 1847 okt.-ig. Utóbb föhgi urad. igazg. M.-Óvárt. — Mgh. nyugl.-ban 1881 márc. 7-én M.-Óvárt.

Reitmann Viktor, szh. M.-Óvár, 1856 jul. 28. Előbbinek fia. — G. inzös. M.-Óvárt 1875—78-ig, azután magánszolgálatba lépett. G. inző M.-Óvárt 1880-tól 1885 ápr. 15-ig, mire ism. magánszolgálatba lépett. — Jelg érseki urad. kormányzói titkár Egerben.

Renner Vilmos, szh. Bécs, 1806. — R. tr M.-Óvárt 1836 okt.-tól 1841 okt.-ig.

Müve: Leitfaden für die Vorträge über Baukunst am landw. Institute zu Ung.-Altenburg. Ung.-Altenburg, 1840.

Renner Gusztáv, szh. Alhó, Vasvm., 1845 jan. 16. — G. inző M.-Óvárt 1869 okt. 1-től 1878 okt. 1-ig, amikor szolgálattételre a földm. minist.-ba osztatott be, honnét 1880 okt. 1-jén a kisbéri ménesbirtok igazg. lett, mely állásban 1891-ig volt. — Jelg Bpesten lakik.

Réti János, szh. Csongrád, 1849 jul. 17. — Tnó a felső népiskolán Kézdi-Vásárhelyt 1874, áth. mint igazg.-tnó a gazd. fels. népisk.-hoz Dicsö-Szt-Mártonba 1874-ben. R. tr Debreczenben 1876-tól, áth. u. a. min-ben K.-Monostorra 1882 okt.-ban, hol jelg is műk.

Müvei: Népszerü előadások a növénytermelés köréből. Kolozsvár, 1884. — A termőföldről, annak miveléséről és javitásáról. U. o. 1886. — A szántás és vetésről. U. o. 1889. — A trágyáról, a trágyázásról és a trágyakezelésről szükséges tudnivalók. U. o. 1889. — A burgonya és czukorrépa termeléséről. U. o. 1890. — A komlótermelésről. U. o. 1895. — A legjobb takarmányfüvek termeléséről. U. o. 1896.

Ritter Gusztáv, szh. Planik, rajnai Hessen nagyhgségben, 1846 nov. 20.

— Főkrt. K.-Monostoron 1870 jan. óta mostig.

Kitünt. Arany érdemkereszt 1885.

Művei: A házi kert. Két kiad. Kolozsvár, 1892. — A gyümölcsértékesités. U. o. 1893.

Rodiczky Jenő (Sippi) dr (áll.), szh. Mácsa, Aradvm., 1844 febr. 23. — S-tr M.-Óvárt 1869 okt. 1-töl, r. tr u. o. 1873 okt. 1-töl, igazg. Kassán 1883 aug. 1-töl 1892-ig, amikor u. a. min-ben Bpestre szolgálattételre a földm. minist.-hoz osztatott be, hol jelg is mük.

Kitünt. Állami nagy aranyérem 1873. Franczia becsületrend lovagkeresztje 1878. Ferencz József-rend lovagja 1879. Szerb kir. Takovo-rend középkeresztje 1888. Szerb kir. Szt-Száva-rend középkeresztje 1891. Mérite agricole 1892. III. o. vaskorona-rend lovagja 1896. Legfels. elismerés nyilvánitása 1891 és 1896. Cs. és kir. Asztalnok 1888 óta.

Művei: Nemzetközi aratógép-verseny M.-Óvárt. Tuba Lajossal. Ford. M.-Óvár, 1870. — Leitfaden zur Klein-Viehzucht. U. o. 1871. — Lenau gazdasági gyakornok korából. Pest, 1871. — A m.-óvári m. kir. fels. tanint. könyvtárának jegyzéke. M.-Óvár, 1872. — Nemzetgazdaságtan rövid foglalata. Bécs, 1873. 2. kiad. M.-Óvár, 1882. — Studien über das Schwein. Wien, 1873. — A m.-óvári gazd. fels. intézeti méhes taneszközgyüjteménye. M.-Óvár, 1873. — A méhröl való ismereteink és a méhészeti elmélet. U. o. 1875. — Die Monografie der Gans. Bpest, 1875. — Beiträge zur Geschichte der Bienenzucht in Oesterreich-Ungarn. Nördlingen, 1878. — Notices sur les produits agricoles exposées par la Hongrie. Bpest, 1878. — A mezőgazdaság. Hivat. jelentés. U. o. 1879. — Állati és növényi termékek. Jelentés. U. o. 1879. — Gazdasági eszközök és gépek Jelentés. U. o. 1879. — Malomipari gépek és eszközök. U. o. 1879. — A gyapjuismeret. M.-Óvár, 1880. — Adalékok a mezőgazdaság történetéhez. U. o. 1880. — A takarmánytermesztés kézikönyve. Bpest, 1882. — Das west-europäische Niederungsschaf. Wien, 1882. — Die Biographie der Kartoffel. U. o. 1882. — Croquies über den Tabak. U. o. 1882. — Monographie des Truthahns. U. o. 1882. — Észrevételek a szövetségbe lépett gazd. egyesületek második nagygyülésén hozott némely határozatokhoz. M.-Óvár, 1883. — Neue Croquies über den Tabak. Kaschau, 1884. — A kassai m. kir. gazd tanint. könyvtárának jegyzéke. U. o. 1884. — Tanulmányok a tengeriröl. M.-Óvár, 1884. Kny. — Ueber Thierschutz. Kaschau, 1885. — A nyugat-európai lapályjuh. Kassa, 1885. — Az állatvédelemröl. U. o. 1885. — In Friesland und Holland. Wien, 1886. — A felső-magyarországi általános tejgazdasági kiállitás katalógusa. Kassa, 1886. — Die Schaf- und Schweinehaltung. Tübingen, 1888. — Az ipari növények kézikönyve. I. köt.: Olaj-, fonál- és fűszernövények. Kassa, 1888. 2. köt.: Gyári növények, pótszerek. U. o. 1889. — A gyakorlati répatermesztő. Bpest, 1889. — Le mouton de Friese en Hongrie. Vienne, 1889. — Welche allg. bildenden Disciplinen sollten an landw. Lehranstalten gelehrt werden? Wien, 1890. — Welche Mittel würden sich am geeignetsten erweisen, die Milchschaf-Zucht zu heben? U. o. 1890. — A turistaságról. Bpest, 1890. Kny. — Északon és nyugaton. Kassa, 1890. — A juh és a gyapju ismertetése. Bpest, 1892. — Zur älteren Geschichte der Bienenzucht in Ungarn. U. o. 1892. — Aquarellek és Croquik a gazdatiszti életböl. U. o. 1894. — Die Bienenzucht in der Nussschale. U. o. 1894. — Gyapjúnk értékesitése. U. o. 1895. — Ueber Gerste. Bpest, 1896. — Továbbá szerkesztette a kassai m. kir. gazd. tanint. 1884—91. évi értesitöit és 1889—90. és 1891. évi évkönyveit; ezen tanint. két majorjának és állatállományának rövid ismertetését. Kassa, 1886. A kassai állatvédő egyesület évkönyvét 1887. és 1890. évre, végül a „Gazdák évkönyvét" 1894. és 1895. évre. — Irói álnevei: *Jenő, Alföldi, Adácsi bácsi, Jenősy, Kornél, Lankanul Mirza, Kirzil Basch, Mirza Kabuli Effendi, Vetter Christian* sat.

Rosenbach Ignácz, szh. Perbál, Pestvm., 1833. — Főkrt. Keszthelyen 1865—67-ig, amikor állásáról leköszönt és Festetics grófnál Keszthelyen főkrt. lett. Utóbb a magánéletbe vonult. — Mgh. 1879 dec. 21 Keszthelyen.

Rosmanith János, szh. Raase, Osztr.-Szilézia, 1835 jan. 19. — Tr-s. M.-Óvárt 1862 okt. 1-töl 1863 aug.-ig. Magánszolgálatba ment, utóbb Schönborn grófnál jószágfelügyelő lett. — Mgh. Munkácson.

Rossberger József, szh. Székesfehérvár, 1870 febr. 26. — Tr-s. Keszthelyen 1891 nov. 1893 márc.-ig. — Jelg gyógyszertár-tulajd. Marczaliban.

Rottler József id., szh. Tolna, Tolnavm., 1823 márc. 10. — Mint jó-

ságbérlő működött. — G. inző és a földm.-isk. vezetője lett Debreczenben 1876 szept. 26-tól, kin. a fogarasi m. kir. ménesbirtok igazgatójává 1885 jan. 1-jén, mely utóbbi min-ben 1895 ápr. 1-jéig volt, mire nyugl. von. — Mgh. 1895 aug. 11-én.

Kitünt. Ferencz József-rend lovagkeresztje 1884.

Rottler József ifj., szh. Szt-Lőrinez, Pestvm., 1863 márc. 23. Előbbinek fia. — S-tnó Debreczenben 1887, áth. u. a. min-ben Adára 1890-ben, áth. u. a. min-ben N.-Szt-Miklósra 1895 jan. 1-jén, hol jelg is műk.

Müve: Állattenyésztés. Zombor, 1893.

Rüdenburg Viktor, szh. Gleiwitz, Porosz-Szilézia, 1859 dec. 23. — Főkrt. M.-Óvárt 1892 szept. 24-töl mostig.

Schachner Károly, szül. Ausztriában. — Igazg.-tr 1820 jan.-tól 1834 aug.-ig.

Schadl János, szh. Győr, 1845 jan. 16. — S-tr M.-Óvárt 1870 okt. 1-töl, áth. mint r. tr Kassára 1875 aug. 1, áth. Keszthelyre u. a. min-ben 1883-ban, hol jelg is műk.

Schenck István dr (vegy.), szh. Esztergom, 1830 jul. 3. — R. tr Keszthelyen 1867—70, amikor a selmeczbányai m. kir. bány. és erd. akadémia r. tr-a lett. — Jelg mint m. kir. főbányatanácsos nyugalomban Bpesten lakik.

Müve: A németországi kémiai kisérleti állomások szervezéséről és berendezéséről. Bpest, 1869. Kny.

Schleicher Henrik, szh. Bécs, 1840 jul. 23. — G. inző M.-Óvárt 1865—68.

Schneider Antal, szh. Buchau, Csehország. — Tr-s. M.-Óvárt 1855 márc. 1856 márc. 31-ig.

Schuhmayer Mátyás. — Ödj. s. Szt-Imrén 1890 febr. 1890 szept.-ig.

Schwackhöfer Ferencz dr, szh. Bécs, 1843 ápr. 15. — Tr-s. M.-Óvárt 1868 dec. 1-töl 1869 jul. 31-ig. — Jelg a bécsi Hochschule für Bodencultur r. tr-a.

Silex Károly, szh. Petres, Beszterce-Naszódvm., 1859 dec. 24. — Ödj. s. Algyógyon 1896 aug. 17-töl.

Sissovics Károly, szh. Dombovár, Tolnavm., 1843 jan. 20. — S-tr M.-Óvárt 1870 okt.-töl, áth. u. a. min-ben Keszthelyre 1874, áth. mint g. inző Debreczenbe 1875, áth. mint r. tr Kassára 1876, mely állásban 1887-ig volt, amikor elbocsáttatott.

Müve: Mezőgazd. talajisme. Kassa, 1878.

Snazel Ferencz, szh. Gleichenberg, Stájerország, 1862. — Ödj. s. Debreczenben 1884-töl, áth. mint s-tnó Csákovárra 1886-ban, áth. u. a. min-ben Debreczenbe 1888 ápr. 1., hol 1891-ig maradt. — Jelg a mezőgazdaságtan r. tr-a a budai m. kir. tanitóképző intézeten.

Soos Mihály, szh. Urház-puszta, Nagy-Dém mellett, Veszprémvm., 1832 febr. 13. — R. tr Keszthelyen 1865-töl 1889 jul. 31-ig, amikor nyugl. von. — Csorna-prémontréi rendü kanonok-áldozár. — Jelg Csornán a prépostság rendházában él nyugalomban.

Kitünt. Ferencz József-rend lovagkeresztje 1876.

Müvei: Éghajlattan. Bpest, 1870. — Hartinger-féle szines táblához szöveg: Baromfi-tenyésztés 2 tábla, Hasznos és nem hasznos madarak. 2 tábla. 1872—73. — A keresztény álláspontja a természetben. Bpest, 1877—79—81. 3 köt. Kiadta a Szt-István-társulat. — Vázlatok a földisme és földtan köréből, tanuló gazdák számára. Keszthely, 1889.

Somssich Béla, szh. Nagy-Ölbő, Vasvm., 1872 ápr. 18. — Tr-s. M.-Óvárt 1893 dec.-töl mostig.

Sparszam Pál, szh. Szucsán, Turóczvm., 1846. — S-tr Keszthelyen 1870-töl, r. tr u. o. 1893-tól mostig.

Sporzon Pál, szh. Galgócz, 1831 jan. 12. — A budai József-müegyetemen a mezőgazdaságtan r. tr-a

1858-tól, igazg. Keszthelyen 1867-től, r. tr M.-Óvárt 1874-től 1890 aug.-ig, amikor nyugalomba vonult s azóta M.-Óvárt lakik.

Müvei: Gazdasági szakképzés. Kodolányi Antallal. Pest, 1868. — A hazai gazd. felsőbb tanintézetek kérdéséhez. Keszthely, 1869. — Az okszerü talajmivelés elvei és szabályai. Pest, 1871. — Emlékirat a hazai gazd. tanügy tárgyában. Keszthely, 1874. — Mit tegyen a magyar gazda a szárazság ellen? Pest, 1877. — A gazda, kertész és erdész hasznos barátai az állatok körében. Ébner Sándorral. U. o. 1877. — Gazdasági olvasmányok. Ébner S.-ral. U. o. 1878. — Mezőgazd. üzlettan tudományos és gyakorlati alapon. M.-Óvár, 1881. — 2. kiad. „Mezőgazd. üzemtan" czimen. U. o. 1882. — 3. kiad. Bpest, 1890. — Gazd. káté. Ébner S.-ral. M.-Óvár, 1882. 2. kiad. Bpest, 1884. — Egyszerü és kettős könyvvitel. M.-Óvár, 1883. 2. kiad. U. o. 1885. — Gazd. becsléstan. M.-Óvár, 1885. — Szerkesztette 1866-67-ben az „Erdészeti és gazdászati Lapok"-at. — Az általa Keszthelyen 1872-ben alapitott és 1874-ben M.-Ovárra vitt „Gyakorlati Mezőgazda" czimü szaklapnak 16 éven át szerkesztő-kiadója volt, az 1878. évtől fogva *Pál gazda* néven, mely alatt a gazd. szaklapokban, vagy saját neve alatt is számos czikket irt, szerkesztette a „Falusi gazda" naptárát.

Sporzon Pál ifj., szh. Budapest, 1867 aug. 29. Előbbinek fia. — Ödj. s. Rszombatban 1892 máj. 3-tól 1892 aug. 3-ig, azután a müegyetemen tr-s. R. tr Debreczenben 1895-től mostig.

Müvei: Hazai új vetőgépek. Tanulmány. Bpest, 1895. Kny. — Boronálás és boronák. Tanulmány. U. o. 1896. Kny.

Stollár Gyula, szh. Komárom, 1844 ápr. 24. — S-tr M.-Óvárt 1869 okt. 1-től, áth. mint r. tr Kassára 1874 aug. 1., hol 1892 jan. 15-én mgh.

Müvei: Tanulmányok a répa fajsúlya és czukortartalma közötti összefüggés fölött. M.-Óvár, 1874. — Gyógyforrás kémiai elemzése. Bpest, 1879. — Mustkészités gőzzel. U. o. 1886.

Strassnitzky János, szh. Tischnovitz, Morvaország. — S-tr M.-Óvárt 1846-tól 1848 aug.-ig. — Innét eltávozva, New-Yorkban az Astor library-ban könyvtáros lett.

Sukup Ede, szh. Datschitz, Morvaország, 1834 szept. 22. — Elő. tr-s. M.-Óvárt 1859 márc. 1-töl 1862 márc. 31-ig. — Mint Schönborn gróf jószág- és juhászati felügyelője 1864 aug. 1-jén mgh. Munkácson.

Suschka Rikárd, szh. Mosony, 1858 jul. 12. — G. inzös. M.-Óvárt 1878-tól, g. inzö u. o. 1885-töl mostig.

Müve: Egy gazdasági számviteli rendszer ismertetése. M.-Óvár, 1892. Kny.

Szabady Pál. — S-tr és irdt Debreczenben 1874—81. — Jelg a földm. min. számvevőségben számellenör.

Szabó Albert, szh. Kézdi-Vásárhely, Háromszékvm., 1847. — Tr-s. Keszthelyen 1874—76. — Jelg a kézdi-vásárhelyi és a szeredai könyvnyomda tulajdonosa.

Szabó István, szh. Rimaszombat, Gömörvm., 1864 ápr. 4. — S-tnó Adán 1886-tól, áth. u. a. min-ben Debreczenbe 1889, áth. u. a. min-ben Jászberénybe 1895 okt. 27-én a földm.-isk. vezetésével megbizva, hol jelg is mük.

Szabó Rezső, szh. Budapest, 1863 okt. 23. — Ödj. s. Csákovárt 1887—89, azután kilépett.

Szabó Sándor. — Ödj. krt.-gyakornok Szt-Imrén 1894 nov. 1895 aug.-ig.

Szakáts Péter (Szt-Erzsébeti), szh. Szt-Erzsébet, Udvarhelyvm., 1851. — Igazg. segéd előadásokkal megbizva K.-Monostoron 1877-töl, áth. mint s-tr Debreczenbe a földm.-isk.-hoz 1879—82. — Ezután a nyitramegyei, majd az erdélyi gazd. egylet titkára. — Jelg a keresk. és iparkamara titkára Maros-Vásárhelyt.

Szalay János (Almási), szh. Beret, Abaujvm., 1864 máj. 9. — G. inzös. Keszthelyen 1886—90-ig. — Jelg a jász-n.-k.-szolnokvárm. gazd. egyesület titkára.

Szaniszló Albert (Szolczai) dr (orv.), szh. Diószeg, Biharvm., 1844 aug. 30. — Tr-s. a bpesti egyetem bölcseleti karánál 1869 nov.-től, r. tr K.-Monostoron 1873 márc. 15-től, áth. u. a. min-ben Kassára 1893 okt. 1-től, hol jelg is műk. — 1880 dec. 30 óta a kolozsvári egyetemen magántanár.

Művei: Növénybetegségek. Kolozsvár, 1875. 2. kiad. U. o. 1883. 3. kiad. Bpest, 1886. — Beiträge zur Lebensweise vom Thrips frumentarius. Beling. Wien, 1879. Kny. — Útmutatás a filloxera fölismerésére és fölkeresésére. Kolozsvár, 1880. 2. kiad. U. o. 1880. — Zur Entwickelungsgeschichte d. Hoplophora arctata. Heidelberg, 1880. Kny. — Egy új levéltetü-faj, mely búza és árpa gyökerén élödik. Bpest, 1880. Kny. — Adatok a Phytoptus vitis Landois életmódjához. U. o. 1880. Kny. — Adatok a Hoplophora arctata kifejlödési viszonyaihoz, s annak honi elöfordulása. Kolozsvár, 1880. Kny. — Rovarok és virágok. Népszerü elöadás. U. o. 1881. Kny. — A haltenyésztésröl. Népszerü elöadás. U. o. 1883 Kny. — Kártékony rovarok a mezö- és kertgazdaságban. Földm.-isk. számára. Kolozsvár, 1884. 2. kiad. Bpest, 1889. — Vezérfonal a gazd. tanintézetek és akadémiák állattani elöadásaihoz. Kolozsvár, 1884. 2. kiad. Kassa, 1896. — Modern zoológia és gyakorlati élet. Bpest, 1885. Kny. — A filloxera, a kolorádóbogár és a vértetü. U. o. 1886. — A természet megismerésének végső határai. U. o. 1886. Kny. — Egyetemi tanitás. U. o. 1887. Kny. — A gazdát érdeklö káros és hasznos állatokról. Kolozsvár, 1890. 2. kiad. U. o. 1892.

Szász Farkas, szh. Csegez, Torda-Aranyosvm., 1855. — Tr-s. 1878—79. — Jelg gtiszt Boros-Jenön.

Szász József. — Kr-tnó Szt-Imrén 1888 máj. 1894 nov. 22-ig.

Szecsey István, szh. Szathmár, 1848 aug. 20. — S-tnó a debreczeni földm.-isk.-nál 1871 jan. 1-töl 1872 nov. 5-ig. Magánszolgálatban 1873—76-ig. Irdt Kassán 1876 szept., g. inzö u. o. 1880 máj.-tol, áth. mint igazg. a zsitva-ujfalui m. kir. földm.-isk.-hoz 1884 dec. 13-tól, áth. Kassára mint r. tr 1894 jan. 20-tól, hol jelg is műk.

Művei: A kassai m. kir. gazd. tanint. kuhlandi tehenészete. Kassa, 1882. — A mezögazdasági növénytermelés általános alapismeretei. Kassa, 1891. — 2. kiad. U. o. 1896.

Szekeres Ákos, szh. Mezö-Bánd, Maros-Tordavm., 1859 jan. 19. — S-tnó Csákovárt 1889—90-ig.

Székely Dénes, szh. Torda, Torda-Aranyosvm. — Tr-s. 1875—78. — Jelg fbirt. Tordán.

Székely István, szh. Zsámbok, Pestvm., 1858 jul. 27. — G. inzös. Debreczenben 1883 márc. 14-töl, áth. mint s-tnó Szt-Imrére 1888 máj. 24., áth. u. a. min-ben Csákovárra 1891 okt.-tól, áth. mint igazg. Pápára 1892 szept. 24-töl, hol jelg is műk.

Székely János, szh. Torda, Torda-Aranyosvm., 1848. — Tr-s. 1874. — Jelg polg.-isk. tr Tordán.

Székely Mihály, szh. Dombó, Kis-Küküllövm., 1839 szept. 16. — R. tr K.-Monostoron 1872-töl, áth. M.-Óvárra 1874 okt., 1875-ben állásáról leköszönt. — Jelg m. kir. föerdömester Marm.-Szigeten.

Művei: Az időjárástan alapvonalai. Masch A. dr után fordítva. Bpest.

Szeles János, szh. Kecskemét, Pestvm., 1867 jul. 14. — S-tnó Adán 1895-töl, áth. 1896 okt.-ben Hód-Mezö-Vásárhelyre, mint az ott létesitendö m. kir. földm.-isk. vezetöje.

Szent-Imrey Imre (Krasznik-vajdai), szh. Krasznik-Vajda, Abaujvm., 1855 jul. 22. — Irdt Kassán 1882-töl, s-tnó a liptó-ujvári földm.-iskolán 1883-tól, áth. mint s-tr Kassára 1884-töl, azontúl g. inzö u. o. 1892-töl mostig.

Szentkirályi Ákos dr (bles.), szh. Oraviczabánya, Krassó-Szörényvm., 1851 jan. 27. — Tr-s. K.-Monostoron 1872-töl, áth. M.-Óvárra mint s-tr 1874 okt. 1-töl, áth. u. a. min-ben Kassára 1875 szept. 6, áth. mint r. tr K.-Monostorra 1879-töl, hol jelg is műk.

Müvei: A Miescher-féle tömlők 1881. — A jelen idő követelményeinek megfelelő tejgazdaság. Kirchner V. után ford. Bpest, 1885. — A czigája-juhról. M.-Óvár, 1885. Kny. — A bivalról. U. o. 1888. Kny. — Az erdélyi gazd. egylet állatkiállitási szakosztályának müködése Kolozsvárt 1882-től 1889-ig.

Szentpály Gyula (Homoród-szentpáli), szh. Kutyfalva, A.-Fejérvm., 1856. — Irdt Keszthelyen 1886—88 márc.-ig. — Jelg urad. igazg.

Szilágyi Gyula, szh. Gyón, Pestvm., 1860 okt. 27. — Tr-s. M.-Óvárt 1884—85. — Jelg Bpesten vegyész és a m. kir. József-müegyetemen magántanár.

Szilassy Zoltán, szh. Léva, Barsvm., 1862 máj. 9. — Ödj. s. M.-Óvárt 1885 máj. 14-től, tr-s. u. o. 1886-tól 1892-ig, amikor Bpesten az orsz. m. gazd. egyesület titkára lett. — Jelg is e min-ben a „*Köztelek*" szerkesztője.

Szobonya Bertalan, szh. Nagy-Káta, Pestvm., 1853 szept. 3. — Igazg. Adán 1884-től 1896 ápr. 30-ig. — Jelg szabadságolva van.

Sztankovics János, szh. Sajó-Kaza, Borsodvm., 1869 ápr. 17. — Ödj. s. N.-Szt-Miklóson 1890 febr. 28-tól, áth. Csákovárra u. a. min-ben 1891 jun. 20-tól 1891 szept. 30-ig, innét magánszolgálatba ment és önkéntes volt; ödj. s. M.-Óvárt 1893 okt. 17, áth. mint tr-s. Bpestre a m. kir. állatorvosi akadémiához 1894 márc., honnét áth. mint s-tr Kassára 1896 okt.-ben, hol jelg is műk.

Szüts Mihály, szh. Szeged, Csongrádvm., 1846 máj. 6. — Tr-s. Debreczenben 1872 márc.-tól, s-tr u. o. 1874 szept.-től, r. tr u. o. 1878 márc.-tól, igazg.-helyettes u. o. 1891 febr.-tól, igazg. u. o. 1895 febr.-tól mostig.

Müvei: A mezőgazdaság alapvonalai. Debreczen, 1879. 2. kiad. u. o. 1883. — Debreczen mezőgazdaságának jelenlegi állapota. Debreczen, 1882. — A termény-bankok és azok befolyása a mezőgazdaságra. Bpest, 1883. — A gazda helyzetének javitására vonatkozó nézetek. Debreczen, 1884. — Debreczen mezőgazdasági termelésének hatása a talaj kimerülésére. U. o. 1889. — A czukorrépa-termelés és czukorgyártás. M.-Óvár, 1890. — A jégkár ellen való biztositás és a károk becslése. Debreczen, 1890. 2. kiad. u. o. 1895. 3. kiad. Kolozsvár. — Debreczen mezőgazdasága. Debreczen, 1892. — Mezőgazdasági becsléstan. Bpest, 1896. — A debreczeni első takarékpénztár 50 éves története. Debreczen, 1896.

Tar Gyula (Gödényházi), szh. Nagyszőllős, Ugocsavm., 1872 aug. 12. — Ödj. s. N.-Szt-Miklóson 1895 szept.-től, áth. u. a. min-ben Kecskemétre 1896 nov. 10.

Thallmayer Viktor, szh. Pétervárad, Szerémvm., 1847 febr. 7. — Tr-s. a kir. József-müegyetemen 1867—69-ig, mérnök a cs. és kir. hajóhadban 1869-től, r. tr M.-Óvárt 1873-tól mostig.

Müvei: Közlemények a m.-óvári gépkisérleti állomás köréből. M.-Óvár, 1874. — A gözekékről. U. o. 1884. Kny. — Közlemények a m.-óvári gépkisérleti állomás köréből. U. o. 1890. Kny. — Közlemények a m.-óvári gépkisérleti állomás köréből. U. o. 1891. — A sorbavetőgépek. U. o. 1895.

Timár Károly, szh. Vizakna, A.-Fejérvm., 1824 márc. 12. — G. inző r. tr-i min-ben K.-Monostoron 1869—70. Ekkor leköszönt. — Jelg fbirt. Vizaknán.

Tókés Lajos. Krt. Debreczenben 1881.

Tömösváry Ödön dr (bles.), szh. Magyaró, Maros-Tordavm., 1852 okt. 12. — S-tr Kassán 1884 máj.-tól. — Mgh. u. o. 1884 aug. 15-én.

Müvei: A kolumbácsi légy. Bpest, 1884. — Egy tömegesen tenyésző légyfaj. U. o. 1884. — Adatok a Scolopendrellák ismeretéhez. U. o. 1884.

Torda József. — S-tnó Debreczenben 1874—76-ig, ekkor mgh. Debreczenben.

Torkos Pál, szh. Modor, Pozsonyvm. — Tr-s. M.-Óvárt 1834 okt.-tól 1835 aug.-ig. Utóbb Koburg hgi számtanácsos lett Bécsben.

Tormay Béla, szh. Szegzárd, Tolnavm., 1838 okt. 10. — Tr-s. Bpesten az állatgyógy-intézeten 1861-től, utóbb s-tr Keszthelyen 1865 okt. 1-töl, r. tr u. o. 1868 jan. 1-töl, áth. mint igazg. Debreczenbe 1869 jan.-ban, itt e min-ben 1873-ig, amikor Bpesten az állatorv. tanintézet r. tr-a, 1875-ben igazgatója lett. Szolgálattételre a földm., ipar- és keresk. Ministeriumba berendelve 1880 okt.-ben, másodszor 1884-ben. — Jelg a földm. m. kir. Ministeriumban min. tanácsos, a négy mezőgazd. főosztályt vezetve.

Müvei: Általános állattenyésztéstan. Debreczen, 1869. — Állatgyógyászati vázlatok. U. o. 1871. — Gazdasági lótenyésztés. (Jut. pályamű). U. o. 1871. — Falusi lótenyésztő. Bpest, 1873.

Török Elemér, szh. Felső-Segesd, Somogyvm., 1864 máj. 7. — Ödj. s. K.-Monostoron 1881. — Jelg gazd. segéd Fogarason.

Török Gábor, szh. Debreczen, 1852 máj. 1. — S-tr Debreczenben 1874-töl, r. tr u. o. 1884, amikor lemondott. — Jelg Debreczen város erdőmestere.

Tóth Ágoston (Felső-szopori). 1848-ki honvéd-ezredes. — G. inző s a földm. isk. vezetője Keszthelyen 1865—67. Innét a közlekedési és közmunkaügyi m. kir. Ministeriumban osztálytanácsos lett. Utóbb nyugalomba ment és Gmundenben (Felső-Ausztria) telepedett le, hol 1889-ben mgh. — Porai a soproni temetőben nyugosznak.

Tóthfalusy Miklós dr (orv.). — Főkrt. Debreczenben 1873. — Mgh. Bpesten.

Treitz Péter, szh. Kis-Szállás, Bácsvm., 1866 nov. 16. — Ödj. s. M.-Óvárt 1890—91, amikor a m. kir. geológiai intézethez áth. mint m. kir. agro-geológ, hol jelg is mük.

Tuba Lajos, szh. Baracska, Fejérvm., 1838 aug. 15. — S-tr M.-Óvárt 1869 okt.-töl, áth. mint r. tr K.-Monostorra 1870 okt. 1-jén, hol azóta jelg is mük.

Müvei: Nemzetközi aratógép-verseny M.-Óvárt. Ford Rodiczky Jenővel. M.-Óvár, 1870. — A bor vegytana. Neubauer K. után. Bpest, 1873.

Tulogdi Soma, szh. Bikal, Kolozsvm., 1849. — G. inzös. K.-Monostoron 1874-töl, g. inzö u. o. 1876-tól, áth. a tordai áll. bikatelep felügyelójévé 1881-ben. — Jelg állatteny. felügyelö Kolozsvárt.

Uitz István, szh. Bpest, 1869 febr. 4. — Kr-tnó N.-Szt-Miklóson 1894 szept. 19-töl, áth. Szt-Imrére 1895 okt. 1., áth. mint krt. Kassára 1896-ban.

Ujhelyi Imre, szh. Duna-Pataj, 1866 jan. 12. — Ödj. s. Szt-Imrén 1889 márc.-tól, áth. u. a. min-ben M.-Óvárra 1889 okt.-töl, s-tr u. o. 1893-tól, gazd. tanint. r. tr szolgálattételre az akadémiához beosztva 1895-töl, rk. akad. tr u. o. 1896-tól.

Müvei: Kisérletek Koch tuberkulinjával szarvasmarhákon. Bpest, 1891. Kny. — Versuche mit Koch'schem Tuberkulin an Rindern. München, 1891. Kny. — Kisérletek a ragadós tüdölob diagnosztizálhatása czéljából. Bpest, 1893. Kny. — Jegyzetek Ausztria, Svájcz és Dél-Németország állattenyésztéséhez. M.-Óvár, 1896. — Kisérleti védőoltások a sertésvész ellen. U. o. 1896. Kny.

Ulbricht Rikárd dr (bles.), szh. Tuttendorf, Szászország, 1834 szept. 9. — R. tr M.-Óvárt 1869 okt. 1884 szept. 30-ig, amikor nyugdíjazva lett. — Jelg a gazd. vegykisérl. állomás vezetője Dahmeban (Poroszország).

Müvei: Bor- és mustelemzés. (Ford.) Bpest, 1889. — Leitfaden für die qualitative und quantitative Analyse in chemischen und technischen Laboratorien. Ung.-Altenburg, 1871.

Várady Lajos. — Ödj. s. Debreczenben 1876-tól, s-tnó u. o. 1878—79. — Jelg biztosító-társ. kárbecslö.

Vargha Imre, szh. Makó, Csanádvm., 1846. — Tr-s. Keszthelyen 1876-

tól, áth. igazg.-vá a ménesi vinczellérisk.-hoz 1881. — Jelg a baraczkai amerikai szőlőtelep igazgatója Aradon.

Vedrődi Viktor dr (vegy.), szh. Galántha, Pozsonyvm., 1839 nov. 30. — R. tr Debreczenben 1869-től mostig.

Művei: Borvegytan. Debreczen, 1872. — Tanulmány a magyar borokról. U. o. 1874. — Érmellék borászata. Bpest, 1874. — A hortobágyi keserűvíz elemzése. U. o. 1877. — Általános vegytan. I. r. Debreczen, 1876. 2. kiad. u. o. 1889. II. r. u. o. 1886. — Szeszgyártás. U. o. 1886. — Vegyelemzési gyakorlatok. Debreczen, 1886. 2. kiad. u. o. 1891. — Takarmányfélék vegyi összetételéről. U. o. 1896.

Vékony Gábor, szh. Deés, Szolnok-Dobokavm., 1850. — Tr-s. K.-Monostoron 1872—73. — Jelg fbirt. Kozárvárt.

Villási Pál, szh. Léva, Barsvm., 1820. — Főkrt. Keszthelyen 1875-től, áth. M.-Óvárra u. a. min-ben 1879 okt. 1., visszah. Keszthelyre 1880 okt. 11., hol 1886-ig volt, mire nyugl. von. s az orsz. m. gazd. egyesületnél a kertészeti szakosztály előadója lett. — Mgh. 1888 dec. 26-án Bpesten.

Művei: A gyümölcstenyésztés tana. Lucas E. dr és Medicus után ford. Bpest, 1879. — Szerk. a Gyümölcsészeti és konyhakertészeti füzetek több évfolyamát.

Villa-Secca Navarro D'Andrade Roderich báró, szh. Grossau, F.-Ausztria, 1844. — G. inzős. M.-Óvárt 1869—72 végeig. — Mgh. 1886 febr. 16-án mint cs. kir. kulturfelügyelő Bécsben.

Virágh Elek. — Tr-s. Debreczenben 1871. — Jelg hgi urad. felügyelő Kismartonban.

Műve: Gyümölcsfáink legfont. nemesítésmódjai. Debreczen, 1871.

Virág Gyula. — G. inzős. Kassán 1886—87.

Vörös Imre, szh. Tata, Komáromvm., 1858. — Tr-s. K.-Monostoron 1878—80 végeig. — Jelg föhgi urad. pénztárnok Kis-Jenőben.

Vörös Pál, szh. Tata, Komáromvm., 1866 dec. 31. — Ödj. s. Debreczenben 1892-től, g. inzős. u. o. 1895, áth. u. a. min-ben M.-Óvárra 1895 nov.-től, hol jelg is mük.

Vörös Sándor, szh. Tata, Komáromvm., 1847 febr. 28. — R. tr K.-Monostoron 1870-től, igazg. u. o. 1875 nov. óta mostig.

Kitünt. Király Ő Felsége legf. elismerése 1891. Kir. tanácsosi czím 1894.

Művei: A mezei gazdaságtan rövid foglalata. Kolozsvár, 1878. 2. kiad. u. o. 1879. — A gazdasági tanügy történetének vázlata. U. o. 1880. Kny. — A kálozi uradalom gazd. arányai. U. o. 1881. — A szocziális kérdés ethikai oldala. U. o. 1881. — Minő eszközök és gépek szerepeljenek egy erdélyi középbirtokban? U. o. 1883. Előad. — A társulásról. U. o. 1884. Előad. — A földmívesek gazd. oktatásának szükséges voltáról és módjáról. U. o. 1884. Előad. — A gazdasági társulásról. U. o. 1884. — Külön ismertetők a k.-monostori tanintézetről és kiállításáról. U. o. 1885. — Magasabb szempontok a gazd. oktatás szervezésénél. U. o. 1891. Kny. — Gróf Széchenyi István emlékezete. U. o. 1891. — A dohánytermelésről. Két kiad. U. o. 1893 és 1894. — A gazdaságok berendezéséről. U. o. 1893. — Szerk. az „Erdélyi gazdá"-t 1873-ban. — Főszerk. a „Mezőgazda" hetilapnak. U. o. 1896. — Szerkesztette és szerkeszti a tanintézet Évkönyveit. — Az erdélyi gazd. egylet könyvkiadóvállalatának elnöke.

Wagenhuber Kornél, szh. M.-Óvár, Mosonyvm., 1875 jun. 24. — Ödj. s. Csákovárt 1895-től mostig.

Wágner Károly, szh. Sugatag, Máramarosvm., 1830 okt. 8. — R. tr Keszthelyen 1866—67, innét a m. kir. pénzügymin.-ba osztálytanácsossá neveztetett ki. — Mgh. mint m. kir. föerdő-tanácsos és a m. kir. pénzügymin. erdészeti osztályának főnöke 1879 dec. 21-én Bpesten.

Walter Lajos, szh. Nagy-Tapolcsány, Nyitravm., 1826 ápr. 23. — G. inzős, utóbb r. tr K.-Monostoron 1870-től, áth. u. a. min-ben Debreczenbe 1882-ben, ott nyugl. von. 1892. — Jelg Debreczenben lakik,

Walter Mihály, szh. Csongrád. — S-tr és gondnok Debreczenben 1878—88. — Mgh.

Wangenheim Vilmos báró, szh. Stuttgart, Württemberg, 1810. — S-tr M.-Ovárt 1853 okt. 1-töl 1855 márc. 31-ig. — Mgh. mint magánzó 1895 máj. 15-én Bécsben.

Wickl Gyula, szh. Kézsmárk, Szepesvm., 1872 márc. 29. — Ödj. s. Zsitva-Ujfalun 1892-töl, áth. u. a. min-ben Kassára 1893-tól, g. inzös. u. o. 1895-töl, áth. mint s-tnó Csákovárra 1896.

Wilhelm Gusztáv dr (blcs.), szh. Bécs, 1834 dec. 8. — R. tr M.-Ovárt 1864 okt. 1-töl 1869-ig, amikor a gráczi müegyetemen a mezőgazdaságtan r. tanára lett. — Mgh. 1895 okt. 1-jén utazása közben épületgerendázatról leesve Stuttgartban.

Müve: Die Hebung der Alpenwirthschaft. Wien, 1868.

Windisch Rikárd, szh. Győr, 1872 febr. — Tr-s. Kassán 1895-töl mostig.

Wittmann Antal (Denglázi), szh. Set Bernhard, A.-Ausztria, 1770 okt. 26. — Föigazgatója a m.-óvári herczegi gazd. tanintézetnek 1818—32-ig, amikor Schwarzenberg hg szolgálatába lépett. — Mgh. 1842 aug. 12-én Wittingauban (Csehország), hamvai azonban a m.-óvári temetőben nyugosznak.

Kitünt. „Denglázi" elönévvel magyar nemességre emeltetett.

Müvei: Landw. Blätter der Bildungsanstalt in Ung.-Altenburg. Wien, 1820. — Landw. Hefte 1—10. Wien, 1827. 2. kiad. 1833. — Egy munkája magyarra van fordítva köv. czím a. „Egyik fürtje Denglázi Wittmann Antal úr mezőgazd. munkáinak." Ford. egy honfi. M.-Ovár, 1838. Nyomt. Czéh Sándor. 102 l.

Zalka Zsigmond (Gombai és marcsamagyari), szh. Németi, Sopronvm., 1861 nov. 9. — Tr-s. M.-Óvárt 1885-töl, áth. mint s-tr Debreczenbe 1888, áth. u. a. min-ben Keszthelyre 1890, áth. u. a. min-ben Kassára 1891, r. tr u. o. 1892-töl, hol jelg is mük.

Müve: Összehasonlító kisérletek különböző préselt élesztőkkel és tisztafajta élesztővel. M.-Óvár, 1895. Kny.

Zechmeister Jenő, szh. Győr, 1870 aug. 23. — Tr-s. M.-Óvárt 1895 szept. 1896 jul. végeig. — Jelg a sopronvm. gazd. egyl. titkára Sopronban.

Zoltán Ákos, szh. Magyar-Igen, Alsó-Fejérvm., 1865 aug. 18. — Kr-tnó Csákovárt 1893 febr. 1-töl.

Zvaller Sándor, szh. Alsó-Pél, Barsvm., 1878 ápr. 29. — Kr-tnó Kecskeméten 1895 nov. 10-töl mostig.

Zwinz Pál, szh. Bécs, 1821. — S-tr M.-Óvárt 1846—48. — Mgh. mint föhgi urad. számtiszt 1854 jul. 2-án M.-Óvárt.

IV. FÜGGELÉK.

Kultur- és folyammérnökök szakvizsgálata a mezőgazdaságtanból a magyar-óvári m. kir. gazdasági akadémián.

Az 1883. évi I. t.-cz. 10. §-a értelmében a **kulturmérnökök** a mérnöki oklevél megszerzésén kivül bizonyos mértékü mezőgazdasági ismeretek elsajátitását kötelesek kimutatni *a m.-óvári m. kir. gazdasági akadémia által kiállitandó bizonyitvány alapján.*

Az 1889. évi XVIII. t.-cz. értelmében az összes vizi szolgálat a *földmivelésügyi m. kir. Ministerium* kebelében egyesittetvén, a kulturmérnököktől megkivánt mezőgazdasági ismereteket igazoló bizonyitvány megszerzése a **folyammérnöki hivatalokhoz** jövőre kinevezendő mérnökökre nézve is kötelezővé tétetett, s annak bemutatásától függ, hogy az illető müszaki egyén állásában megerősittetik, illetve véglegesittetik.

Ily bizonyitvány, mely mezőgazdasági ismeretekről tesz tanuságot, a volt földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. Ministeriumnak 1886. évi márcziushó 11-éről kelt 11,226. sz. rendelete értelmében *a m.-óvári m. kir. gazdasági akadémia tanári kara kebeléből alakított vizsgálóbizottság előtt letett vizsgálat alapján szerezhető meg.*

A vizsgálat tárgya a fentebbi ministeri rendelet értelmében következő:

1. Gazdasági encyklopédia, főleg jószágkezelés. *Kézikönyvek:* **Vörös Sándor**: A mezei gazdaság rövid foglalata. 2. kiad. Kolozsvár, 1879. — **Sporzon Pál**: Mezőgazdasági üzemtan. 3. kiad. Budapest, 1890. — **Hensch Árpád**: Jószágberendezés- és kezeléstan. M.-Óvár, 1895.

2. Növénytermelés. *Kézikönyv:* **Balás Árpád**: Mezőgazdasági általános növénytermelés. M.-Óvár, 1888.

3. Rétmivelés. *Kézikönyv:* **Kvassay Jenő**: Rétmivelés, különös tekintettel az alagcsövezésre és öntözésre. Budapest, 1877.

A földmivelésügyi m. kir. Ministerium azon utasitásban, melyet a mezőgazdaságtanból teendő szakvizsgálatról a müszaki hivatalokhoz intézett, tájékoztatás végett azon főbb kérdéseket is felsorolta, melyek a vizsgálattevőkhöz intézhetők.

Aki a fentemlitett bizonyitvány elnyerése czéljából vizsgálatot tenni kiván, a m.-óvári m. kir. gazdasági akadémia igazgatóságához kérést intéz a vizsgálat idejének kitüzése iránt.

A vizsgálatra való bocsátás czéljából az illetőnek csak azt kell igazolnia, hogy tanulmányait a hazai vagy valamely külföldi mü-

egyetemen bevégezte, vagy pedig, hogy kinevezésében ezen vizsgálat letételére köteleztetett. E körülményt közvetetlenül a vizsgálatra bocsátása, illetve a személyes megjelenés alkalmával tartozik igazolni, amikor a vizsgálati díj is lefizetendő.

Magánszolgálatban levő okl. mérnökök földmivelésügyi m. kir. Minister úr Ő nmga 1896 januárhó 2-án 84,572/1895 sz. a. kelt rendelete következtében csak azon esetben bocsáthatók a mezőgazdasági szakvizsgálatra, ha az illető tantárgyakat egy éven át hallgatták.

A szakvizsgálatnak az 1886. évben bekövetkezett kezdetétől fogva tagjai a **vizsgáló-bizottság**-nak: **Balás Árpád,** kir. tanácsos, az akadémia igazgatója, mint a vizsgáló-bizottság elnöke; **Sporzon Pál,** akadémiai rendes tanár, mint a gazdasági üzemtan tanára, 1886-tól az 1890. évben történt nyugalomba vonulásaig, kinek helyét a vizsgáló-bizottságban 1890-ben **Hensch Árpád,** akadémiai rendes tanár, mint a gazdasági üzemtan tanára foglalta el; végül **Cserhati Sándor,** akadémiai rendes tanár, mint a növénytermelés és a rétmivelés tanára, ki a vizsgáló-bizottságnak kezdettől fogva tagja.

Névsora

azon **kultur- és folyammérnököknek,** kik a m.-óvári m. kir. gazdasági akadémián a **mezőgazdaságtanból** az 1886. évtől fogva az 1896. év végeig szakvizsgálatot tettek.

	Gerő Ferencz	1886 márc.		Landau Lajos	1890 ápr.
	Farkass Kálmán	„ „	25	Nagy Ignácz	„ „
	Kolossváry Ödön	„ „		Gschwandtner Lajos	„ „
	Neuhold István	„ „		Novák Antal	„ nov.
5	Dauscher Miklós	„ „		Vojtek Lajos	„ dec.
	Jancsó Jenő	„ „		Katona Sándor	„ „
	Toperczer Kálmán	„ „	30	Roth Károly	„ „
	Zlinszky Elek	„ „		Vályi Béla	„ „
	Kelen József	„ „		Finta Lajos	„ „
10	Igaz Lajos	„ ápr.		Brengl Lajos	„ „
	Halmay Ödön	„ „		Kövessy Győző	1891 jan.
	Dicsőffy Béla	1887 febr.	35	Winkler Vilmos	„ „
	Gurányi Pál	„ „		Papp Elemér	„ „
	Veszprémy József	„ ápr.		Bálint István	„ febr.
15	Katona Béla	„ nov.		Rosenauer Lajos	„ márc.
	Rozsnyai Károly	„ dec.		Pákozdy Béla	„ ápr.
	Schmid Ödön	1888 „	40	Schick Emil	„ máj.
	Répássy Miklós	1889 jan.		Dietzl Lajos	„ jul.
	Dimsits Lázár	„ „		Kellner Antal	„ dec.
20	Mátéffy Sándor	„ „		Gállik István	„ „
	Bogdánfy Ödön	1890 febr.		Kenessey Béla	1892 febr.
	Zlinszky Béla	„ „	45	Karsay István	„ „
	Naszluhácz Imre	„ márc.		Sárközy Imre	„ márc.

	Pálffy Tihamér	1892 márc.	
	Rohringer Sándor	„ okt.	
	Halfeld Pál	„ dec.	
50	Traeger Lajos	„ „	
	Gubányi Károly	1893 jan.	
	Hubert Lajos	„ márc.	
	Puky Pál	„ ápr.	
	Rieger Lajos	„ „	
55	Zarka Elemér	„ „	
	Ghyczy Miklós	„ jun.	
	Sz. Jármy Tamás	„ okt.	
	Büchl Károly	„ dec.	
	Brutsi László	„ „	
60	Köszeghy József	„ „	
	Jankó Miklós	„ „	
	Bajkay Antal	„ „	
	Nendtvich Jenö	1894 febr.	
	Repcsényi Rezsö	„ ápr.	
65	Kérészy Gyula	„ dec.	
	Palatovszky Sándor	1895 febr.	
	Muraközy Endre	„ márc.	
	Nagy Gyula	„ máj.	
	Mázer Lajos	1895 máj.	
70	Kuttner Kálmán	„ „	
	Fábry Frigyes	„ jun.	
	Braun Rudolf	„ aug.	
	Künzl Ernö	„ okt.	
	Becker Ádám	„ dec.	
75	Kontur István	1896 febr.	
	Károlyi Sándor	„ „	
	Lukács István	„ „	
	Farkas Lajos	„ „	
	Tolnai Ödön	„ „	
80	László Domokos	„ „	
	Rüger Antal	„ „	
	Czitó Ferencz	„ „	
	Gillyén Sándor	„ márc.	
	Scodnik Rezsö	„ „	
85	Hánn Alajos	„ „	
	Gillyén József	„ „	
	Chotvács-Herényi József	„ máj.	
	Szabó Nándor	„ jun.	
	Viczián Ede	„ okt.	
90	Nagy Béla	„ dec.	

Budapest CS. Városi Könyvtár
MOSONMAGYARÓVÁR
114629

Kiigazitandók.

A 112-ik oldalon alulról a 12-ik sorban 1003 helyett olvasd *637.*

A 129-ik „ felülről az 5-ik „ 1630 „ „ *1635.*

A 183-ik „ alulról a 4-ik „ „és tart fenn Nagy-Szebenben“ helyett „és *Szebenvármegye* tart fenn *Nagy-Szebenben*“.

A 201-ik oldalon felülről a 4-ik sorban 1786 helyett olvasd *1768.*

„ „ „ „ „ 12-ik „ 29 „ „ *129.*